

Hallituksen esitys eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi vanhemmuuslaki ja muutettavaksi hedelmöityshoidoista annettua lakia. Isyyslaki ja äitiyslaki kumottaisiin. Lisäksi ehdotetaan vanhemmuuslain säätämistä aiheuttavia välttämättömiä muutoksia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin, lapsen elatuksesta annettuun lakiin, rekisteröidystä parisuhteesta annettuun lakiin, oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin, kansalaisuuslakiin, elatustukilakiin, sosiaalihuoltolakiin ja sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annettuun lakiin.

Esityksessä ehdotetaan, että äitiys- ja isyyslait yhdistetään teknisesti. Samalla ehdotetaan tehtäväksi lakien soveltamiskäytännössä ilmenneet tarpeelliset tarkistukset.

Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi säännöksestä, jonka mukaan vanhemmuuden voi vahvistaa aikaisintaan 30 päivän kuluttua lapsen syntymästä, jos lapsi on tunnustettu ennen lapsen syntymää. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että ennakkotunnustamista koskevia asiakirjoja ei enää lähetetä äitiysneuvolasta lastenvalvojalle tarkistettaviksi, vaan ne lähetetään suoraan Digi- ja väestötietovirastoon odottamaan lapsen syntymää ja vanhemmuuden vahvistamista. Tätä varten luotaisiin sähköinen ilmoitusjärjestelmä. Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi pienempiä muutoksia ja tarkennuksia vanhemmuuden selvittämisen käyttöalaa, selvittämisen keskeyttämistä, lapsen kuulemista sekä vanhemmuuden vahvistamista ja kumoamista koskeviin säännöksiin.

Hedelmöityshoidoista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että naispareille annetaan mahdollisuus valita hedelmöityshoitojen yhteydessä alkion muodostamiseen myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen. Siittiöiden valinnasta riippuu, vahvistetaanko naisparille syntyvän lapsen toiseksi vanhemmaksi siittiöt luovuttanut isä vai toinen äiti.

Esitys liittyy valtion vuoden 2022 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
2.1 Yleistä	4
2.2 30 päivän peruuttamis- ja kiistämismahdollisuus	5
2.3 Tunnustamisen vastaanottavat tahot	6
2.4 Ennakkotunnustamista koskevien asiakirjojen käsittely	7
2.5 Isyyden ja äitiyden selvittämisen käyttöala ja selvittämisen keskeyttäminen.....	8
2.6 Isyyden vahvistaminen oikeudenomistajien suostumuksen perusteella.....	9
2.7 Isyyden ja äitiyden vahvistaminen tuomioistuimessa	9
2.8 Isyyden ja äitiyden kumoaminen tuomioistuimessa.....	10
2.9 Naisparien hedelmöityshoidot ja valinnanvapauden laajentaminen	13
2.10 EU-oikeus ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet.....	13
3 Tavoitteet	15
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	16
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	16
4.1.1 Luopuminen 30 päivän peruuttamis- ja kiistämismahdollisuudesta	16
4.1.2 Ennakkotunnustamista koskevien asiakirjojen käsittely	17
4.1.3 Vanhemmuuden selvittämisen käyttöala ja selvittämisen keskeyttäminen.....	17
4.1.4 Vanhemmuuden vahvistaminen oikeudenomistajien suostumuksen perusteella	18
4.1.5 Vanhemmuuden vahvistaminen tuomioistuimessa	18
4.1.6 Vanhemmuuden kumoaminen tuomioistuimessa.....	18
4.1.7 Hedelmöityshoidot ja naisparien valinnanvapauden laajentaminen	19
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	20
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	20
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	24
4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	27
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	32
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	32
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	33
5.2.1 Ruotsi	34
5.2.2 Norja.....	35
5.2.3 Tanska	36
5.2.4 Islanti.....	38
5.2.5 Viro	39
5.2.6 Venäjä	40
5.2.7 Saksa	41
6 Lausuntopalaute.....	42
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	44
7.1 Vanhemmuuslaki	44
7.2 Laki hedelmöityshoidoista	102

7.3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta	102
7.4 Laki lapsen elatuksesta.....	102
7.5 Laki rekisteröidystä parisuhteesta	102
7.6 Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta	103
7.7 Kansalaisuuslaki.....	103
7.8 Elatustukilaki	103
7.9 Sosiaalihuoltolaki.....	103
7.10 Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista	104
8 Lakia alemman asteinen sääntely	104
9 Voimaantulo	104
10 Toimeenpano ja seuranta	105
11 Suhde muihin esityksiin.....	105
11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä	105
11.2 Suhde talousarvioesitykseen	106
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys	106
LAKIEHDOTUKSET	112
1. Vanhemmuuslaki	112
2. Laki hedelmöityshoidoista annetun lain 16 §:n muuttamisesta	134
3. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 6 a §:n muuttamisesta	135
4. Laki lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta	136
5. Laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta	137
6. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta.....	138
7. Laki kansalaisuuslain muuttamisesta	140
8. Laki elatustukilain 6 §:n muuttamisesta.....	141
9. Laki sosiaalihuoltolain 14 §:n muuttamisesta	142
10. Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain liitteen muuttamisesta	143
LIITE	146
RINNAKKAISTEKSTIT	146
2. Laki hedelmöityshoidoista annetun lain 16 §:n muuttamisesta	146
3. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 6 a §:n muuttamisesta	147
4. Laki lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta	148
5. Laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta	149
6. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta.....	150
7. Laki kansalaisuuslain muuttamisesta	152
8. Laki elatustukilain 6 §:n muuttamisesta.....	154
9. Laki sosiaalihuoltolain 14 §:n muuttamisesta	155
10. Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain liitteen muuttamisesta	156

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen [hallitusohjelman](#) mukaan äitiys- ja isyyslait yhdistetään vanhemmuuslaiksi. Lakien teknisen yhdistämisen lisäksi lainsäädäntöhankkeen tavoitteeksi asetettiin lakien soveltamiskäytännössä ilmenneiden tarpeellisten tarkistustarpeiden toteuttaminen.

Eduskunnan lakivaliokunta on mietinnössään ([LaVM 1/2018 vp](#)) asettanut velvoitteen selvittää hedelmöityshoitolaain 16 §:n 2 momentin muuttamista siten, että naisparin hedelmöityshoidoissa voitaisiin käyttää myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja voidaan vahvistaa lapsen isäksi.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriössä. Valmistelun kuluessa on kuultu muun muassa seuraavia yhteistyö- ja sidosryhmätahoja tarpeellisten muutostarpeiden kartoittamiseksi sekä eri ratkaisuvaihtoehtojen löytämiseksi ja niiden vaikutusten arvioimiseksi: valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, ulkoministeriö, Digi- ja väestötietovirasto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus, Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala, Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala, Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto, Lastenvalvojat ry, Sateenkaariperheet ry, Seta ry ja Monimuotoiset perheet –verkosto.

Luonnos hallituksen esitykseksi lähetettiin lausuntokierrokselle maaliskuussa 2021. Lausuntoja vastaanotettiin määräpäivään mennessä 56 kappaletta. Lausuntotiivistelmä saapuneista lausunnoista julkaistiin syyskuussa 2021. Saapuneet lausunnot ja muut hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat julkisessa palvelussa osoitteessa <https://valtioneuvosto.fi/hankkeet> tunnuksetta [OM025:00/2019](#). Hallituksen esityksen luonnos on ollut kunnallistalouden ja –hallinnon neuvottelukunnan ja lainsäädännön arviointineuvoston käsiteltävänä.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Yleistä

Äitiyden ja isyyden toteamisesta, vahvistamisesta ja kumoamisesta säädetään kahdessa erillisessä laissa. Isyyden määräytymistä koskeva isyyslaki (11/2015) tuli voimaan 1.1.2016 ja kansalaisaloitteen pohjalta säädetty äitiyden määräytymistä koskeva äitiyslaki (253/2018) tuli voimaan 1.4.2019. Isyyslailla kumottiin aikaisempi 40 vuotta voimassa ollut vuoden 1975 isyyslaki (700/1975) ja isyyslain voimaannpanosta annettu laki (701/1975). Laajempi kuvaus isyyden ja äitiyden toteamisesta, vahvistamisesta ja kumoamisesta koskevan lainsäädännön nykytilasta löytyy isyyslain ja äitiyslain säätämiseen johtaneista asiakirjoista (HE 91/2014 vp ja KAA 3/2016 vp). Tässä esityksessä keskitytään kuvaamaan nykytilaa vain siltä osin kuin se on tarpeen ehdotettavien muutosten osalta.

Esityksen valmistelun aikana on lisäksi tunnistettu yhteiskunnallinen tarve arvioida periaatteellisesti transperheiden vanhempien ja lasten oikeudellista asemaa. Oikeudellisen sukupuolensa vahvistaneen henkilön vanhemmuutta koskeva sääntely on kuitenkin arvioitu olevan taroituksenmukaisinta toteuttaa transseksuaalin sukupuolen vahvistamista koskevan lain (563/2002, jäljempänä *translaki*) uudistamisen yhteydessä.

Isyyslain ja äitiyslain säännökset isyyden ja äitiyden selvittämisestä, tunnustamisesta, vahvistamisesta, kumoamisesta sekä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvista kysymyksistä vastaavat olennaisilta osin toisiaan. Lait sisältävät ristikkäisiä viittaussäännöksiä, jolloin yhden lain soveltaminen edellyttää myös toisen lain säännösten huomioonottamista. Myöhemmin voimaan tulleen äitiyslain säännösten muotoilu vastaa rakenteeltaan ja periaatteellisilta ratkaisuiltaan isyyslaissa aiemmin säädettyä. Sen sijaan isyyden ja äitiyden toteamiseen liittyvät säännökset eroavat olennaisilta osiltaan toisistaan.

Äitiyslain eduskuntakäsittelyn yhteydessä lakivaliokunta piti mietinnössään ([LaVM 1/2018 vp](#)) aiheellisena arvioida lakien yhdistämistä vanhemmuuslaiksi, kun isyys- ja äitiyslakien soveltamisesta on saatu riittävästi kokemuksia. Molempien lakien valmistelutyössä useat lausunnonantajat ehdottivat siirtymistä erillisistä laeista kohti vanhemmuuslakia. Vaikka molemmat lait ovat olleet voimassa hyvin lyhyen ajan, lakien erillinen ja yhteismitallinen soveltaminen on koettu käytännössä hankalaksi ja kokonaisuuden hahmottaminen vaikeaksi. Soveltamiskäytännössä on katsottu olevan tarve sääntelylle, joka kokoaa vanhemmuuden määräytymistä koskevat säännökset yhteen. Kunnissa selvitetään nykyisin noin 20 000 lapsen isyys tai äitiys vuosittain, joten lainsäädännön selkeydellä on tärkeä käytännön merkitys. Oikeustilan selkeys ja päällekkäisen sääntelyn tarpeettomuus puoltavat lakien yhdistämistä. Äitiys- ja isyyslakeja on arvioitu myös siitä, että ne eivät noudata vallalla olevaa pyrkimystä sukupuolineutraaliin sääntelyyn.

2.2 30 päivän peruuttamis- ja kiistämismahdollisuus

Jos isyyttä ei ole todettu synnyttäneen äidin avioliiton perusteella, isyys voidaan isyyslain mukaisesti vahvistaa miehen tunnustamisen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä. Vaihtoehtoisesti lapselle voidaan synnyttäneen äidin ohella vahvistaa äitiyslain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu toinen äiti. Äitiys määräytyy tällöin hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella. Sekä isyys että äitiys voidaan tunnustaa joko ennen lapsen syntymää tai lapsen syntymän jälkeen. Ennen lapsen syntymää isyyden tai äitiyden tunnustaminen on annettava henkilökohtaisesti ja raskaana olevan läsnä ollessa terveydenhoitajalle tai kättilölle sen kunnan äitiysneuvolassa tai neuvolapalveluita kunnan toimeksiannosta tuottavassa yksityisessä terveydenhuollon toimintayksikössä, jossa perheelle on annettu raskaudenaikaisia neuvolapalveluita. Tunnustamislausema voidaan antaa myös raskaana olevan kotikunnan lastenvalvojalle äidin esitettyä todistuksen raskaudesta.

Se, joka on tunnustanut isyytensä tai äitiytensä ennakollisesti, voi peruuttaa tunnustamisensa ilmoittamalla siitä kirjallisesti isyyden ja äitiyden selvittämisestä huolehtivalle lastenvalvojalle viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä. Myös lapsen synnyttänyt äiti tai se henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi, voi 30 päivän kuluessa ilmoittaa lastenvalvojalle käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut henkilö ei ole lapsen vanhempi. Jos tunnustaminen tällä tavoin peruutetaan tai kiistetään, tunnustaminen on vaikutukseton, ja lastenvalvoja aloittaa isyyden tai äitiyden selvittämisen samalla tavoin kuin niissä tapauksissa, joissa isyyttä tai äitiyttä ei ole etukäteen tunnustettu. Isyyttä tai äitiyttä ei voida vahvistaa ennen kuin 30 päivää on kulunut lapsen syntymästä. Tätä ratkaisua on perusteltu kohtuullisuussyillä, koska käsitys ajankohdasta, jolloin lapsi on saanut alkunsa, tarkentuu vasta kun tiedetään, milloin lapsi syntyi.

Peruuttamis- ja kiistämismahdollisuutta on käytännössä käytetty erittäin harvoin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastojen mukaan vuonna 2019 vahvistettiin 19 839 avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyys. Määrä on vähentynyt vuodesta 2016 lähtien vuosittain noin tuhannella tapauksella. Vuonna 2019 vahvistamisten määrä väheni 4,6 prosenttia (956 tapusta). Kun määrä suhteutetaan avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrään, taso on pysynyt samana

kuin aiempinakin vuosina (95–98 prosenttia). Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrä on vähentynyt vuodesta 2018 vuoteen 2019 2,4 prosentilla. Vuonna 2019 lähes kaikissa tapauksissa isyys vahvistettiin maistraatissa (nykyisin Digi- ja väestötietovirasto) tunnustamisen perusteella ja vain 56 isyyttä vahvistettiin tuomioistuimessa. Tunnustamisista 83 prosenttia vastaanotettiin äitiysneuvolassa tai lastenvalvojalla ennen lapsen syntymää. Lapsen syntymää edeltäviä isyyden tunnustamisista peruutettiin tai kiistettiin ainoastaan 17 tapauksessa 16 329 tunnustamisesta eli 0,1 prosentissa kaikista ennen lapsen syntymää tehdyistä isyyden tunnustamisista. Vuonna 2018 vastaava luku oli 16 tapausta 16 709 tunnustamisesta. Äitiyden vahvistamisista ja tunnustamisen mahdollisista peruutuksista ei ole vielä saatavilla tilastotietoja, koska äitiyden tunnustaminen tuli mahdolliseksi vasta vuoden 2019 lopussa sellaisen lapsen osalta, jota koskeva hedelmöityshoitosuostumus annettiin 1.4.2019 tai sen jälkeen.

Lastenvalvojat ry:n arvion mukaan valtaosa isyyden tunnustamisen peruutuksista liittyy tilanteeseen, jossa osapuolet ovat halunneet oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetussa laissa (378/2005) tarkoitetut tutkimukset tehtäväksi varmuuden vuoksi ja joissa isyyden ennen lapsen syntymää tunnustaneen miehen isyys on tunnustettu uudelleen tutkimusten jälkeen. Vanhemmat ovat voineet myös avioitua ennen lapsen syntymää, jolloin ennakkollinen isyyden tunnustaminen on rauennut. Voimassa olevan isyyslain ajalta on tiedossa vain yksittäisiä tapauksia, joissa perheen ulkopuolinen, itseään lapsen vanhempana pitävä henkilö on kiistänyt ennakkollisen tunnustamisen.

Ennakkollinen tunnustamismahdollisuus äitiysneuvolakäyntien yhteydessä toimii edelleen hyvin ja on laajalti käytetty. Edellä kuvattu 30 päivän varoaikasäännös on kuitenkin soveltamiskäytännössä koettu turhana. Perheeseen syntyvän lapsen edun mukaista on, että vanhemmuus voidaan vahvistaa mahdollisimman nopeasti. Vanhemmuuden vahvistamisella on suoria oikeusvaikutuksia muun muassa lapsen huoltajuuteen, nimenantoon ja esimerkiksi matkustusasiakirjojen myöntämiseen. Nykyinen 30 päivän varoaika aiheuttaa säännönmukaisesti aiheetonta viivästystä niissä perheissä, joissa vanhemmuus on ennakkollisesti tunnustettu. Joissakin yksittäistilanteissa perhe onkin voinut saada vanhemmuuden vahvistettua nopeammin, jos tunnustaminen on jätetty tehtäväksi vasta lapsen syntymän jälkeen ennakkollisen tunnustamisen sijaan. Peruuttamiselle varatun ajan on arvioitu käytännössä olevan joka tapauksessa niin lyhyt, ettei se myöskään tue peruuttamisoikeuden täysimittaista käyttämistä lapsen oikean biologisen vanhemmuuden varmistamismekanismina. Peruuttamiselle varattu aika ei kuitenkaan voi olla tätä pidempi, jottei vanhemmuuden vahvistaminen lykkääntyisi. Jo nykyisellään sen voidaan todeta lykkäävän vanhemmuuden vahvistamista valtaosassa tapauksia tavalla, joka ei ole kokonaisuutena arvioiden perusteltu. Lapsen ja lapsiperheiden etu puoltaa näin ollen 30 päivän varoajasta luopumista.

2.3 Tunnustamisen vastaanottavat tahot

Isyys ja äitiys voidaan tunnustaa myös lapsen syntymän jälkeen. Isyyden tai äitiyden tunnustamisen ottaa tuolloin vastaan lastenvalvoja, henkikirjoittaja, julkinen notaari tai tietyin edellytyksin myös vihkiä. Lastenvalvojan, henkikirjoittajan ja julkisen notaarin oikeus vastaanottaa vanhemmuutta koskeva tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen on edelleen asianmukainen. Evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallitukselta saadun tiedon mukaan kirkolliset vihkiäjät eivät ole ottaneet vastaan yhtään tunnustamista uuden isyyslain aikana, koska kaikki tunnustamiset tehdään käytännössä äitiysneuvoloissa, lastenvalvojilla tai ulkomaan edustustoissa. Mahdollisuus antaa tunnustamislausuma vihkiäjälle on käytännössä tarpeeton. Lisäksi riskinä voidaan nähdä asiakkaan oikeusturvan vaarantuminen tunnustamisen vastaanottajan vähäisen kokemuksen vuoksi. Edellä mainitut syyt puoltavat sitä, että kirkollisen vihkiäjän oikeudesta vastaanottaa tunnustaminen luovutaan.

2.4 Ennakkotunnustamista koskevien asiakirjojen käsittely

Ennakkotunnustamisesta laadittava asiakirja on viipymättä toimitettava äitiysneuvolasta sen kunnan lastenvalvojalle, jolle vanhemmuuden selvittäminen lain mukaan kuuluu. Isyyden tai äitiyden selvittää yleensä äidin kotikunnan lastenvalvoja. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan äitiyden ja isyyden selvittäminen kuuluu aina lastenvalvojalle, myös silloin, kun tunnustaminen on tapahtunut ennakkolta äitiysneuvolakäyntien yhteydessä. Ennakkotunnustamismahdollisuus on tarkoitettu käytettäväksi vain riidattomissa ja selkeissä tilanteissa. Näissä tilanteissa myös isyyden ja äitiyden selvittämismenettely on lähtökohtaisesti yksinkertainen ja perustuu asiakirjanäyttöön.

Jos ennakkotunnustamisasiakirjat ovat puutteelliset, lastenvalvoja tiedottaa vanhempia siitä, että tunnustaminen tulee ottaa vastaan uudelleen puuttuvien tai epätäydellisten asiakirjojen vuoksi. Jos lapsen laskettuun aikaan on vielä aikaa, lastenvalvoja on yhteydessä puutteista tunnustamisen vastaanottajaan ja puutteet pyritään korjaamaan tai uusi tunnustaminen vastaanotamaan vielä neuvolassa raskausaikana. Puutteellisia asiakirjoja ei lähtökohtaisesti voida täydentää jälkikäteen ilman molempien osapuolten myötävaikutusta osapuolten yhtäaikaisen läsnäolovaatimuksen vuoksi. Pieniä puutteellisuksia on kuitenkin voitu täydentää jälkikäteen. Lastenvalvojilta saadun tiedon mukaan tunnustaminen on jouduttu ottamaan vastaan uudelleen varsin harvoin. Jos lapsi on jo syntynyt eikä tunnustamista voida ottaa enää vastaan ennen lapsen syntymää neuvolassa, lastenvalvoja tiedottaa vanhempia siitä, että tunnustaminen tulee tehdä uudelleen lastenvalvojan luona lapsen syntymän jälkeen.

Kun 30 vuorokautta on kulunut lapsen syntymästä ja vanhemmuuden selvittäminen on toimitettu, lastenvalvoja toimittaa isyyden tai äitiyden selvittämisestä tehdyn isyyslain 12 §:ssä ja äitiyslain 10 §:ssä tarkoitetun pöytäkirjan ja tunnustamista koskevat asiakirjat Digi- ja väestötietovirastolle isyyden tai äitiyden vahvistamista varten. Jos asiassa ei ole menetelty kuten laissa säädetään, asiakirjat ovat edelleen puutteelliset tai isyys- tai äitiyskysymystä ei ole riittävästi selvitetty, Digi- ja väestötietovirasto voi pyytää lastenvalvojaa täydentämään asiakirjoja tai hankkimaan tarpeellista saatavilla olevaa lisäselvitystä. Isyys ja äitiys vahvistetaan Digi- ja väestötietovirastossa isyys- ja äitiyslaissa säädetyin edellytyksin hallinnollisella päätöksellä. Digi- ja väestötietoviraston on annettava vahvistuspäätös tiedoksi vanhempien ohella myös lastenvalvojalle.

Asiakirjaliikennettä koskeva menettely on nykyisellään monimutkainen ja useita viranomaisia työllistävä. Erityisesti äitiysneuvolassa vastaanotettuun tunnustamiseen liittyvien asiakirjojen kierrättäminen lastenvalvojilla ennen lähettämistä Digi- ja väestötietovirastoon vahvistettavaksi tuottaa ylimääräistä hallinnollista taakkaa ja viivästyttää asian käsittelyä myös selkeissä tapauksissa, jotka muodostavat valtaosan kaikista tapauksista. Käytännön näkökulmasta asiakirjojen siirtäminen kunnan sisällä neuvoloilta lastenvalvojille ei tuo lisäarvoa vanhemmuuden selvittämiseen eikä ole siten perusteltua. Toisin kuin äitiysneuvolassa työskentelevä terveydenhoitaja tai kätilö, lastenvalvoja ei lähtökohtaisesti tapaa perhettä henkilökohtaisesti, vaan selvittää vanhemmuuden saadun asiakirjanäytön perusteella. Vanhemmuuden selvittäminen edellyttää aina sosiaalitoimen asiakkuuden perustamista ja selvittämisen päätyttyä asiakkuuden päättämistä, vaikka henkilökohtaista kontaktia perheen ja sosiaalitoimen välillä ei syntyisi. Yksittäisen asiakirjan käsittelyprosessi voi olla pitkä, käytännössä yleensä raskausviikosta 25 alkaen aina siihen asti, kun lapsen syntymästä on kulunut yli 30 päivää. Tämän ajan ennakkolliseen tunnustamiseen liittyvät asiakirjat säilytetään lastenvalvojalla odottamassa äitiyden tai isyyden selvittämistä, mikä vaatii tilaa ja asiakirjojen hallinnointia lastenvalvojalla.

Asiakirjat eri viranomaisten kesken lähetetään tällä hetkellä postitse paperisina, mikä tekee prosessista helposti haavoittuvan muun muassa tietoturvan näkökulmasta. Asiakirjoja voidaan

myös palauttaa viranomaiselta toiselle täydennettäväksi. Asiakirjaliikenteeseen liittyvää menettelyä on tarpeen keventää ja yksinkertaistaa sekä mahdollistaa sähköinen menettely siten, että sähköinen ilmoitusjärjestelmä ohjaisi tunnustamisasiakirjojen täyttämistä oikein. Samalla on tarkoituksenmukaista luopua lastenvalvojille asetetusta äitiyden ja isyyden selvittämisvelvollisuudesta sellaisissa selvissä tilanteissa, joissa vanhemmuus on tunnustettu ennen lapsen syntymää äitiysneuvolassa. Epäselvissä tilanteissa isyyden tai äitiyden selvittämisvelvollisuus on edelleen tarpeen säilyttää lastenvalvojalla.

2.5 Isyyden ja äitiyden selvittämisen käyttöala ja selvittämisen keskeyttäminen

Isyyden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellainen näyttö isyydestä, jonka perusteella avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyys voidaan vahvistaa joko tunnustamisen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä. Äitiyden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden perusteella voidaan vahvistaa, että lapsella on äitiyslain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti. Lastenvalvojalla on velvollisuus toimittaa lapsen isyyden selvittäminen, jos lastenvalvoja saa tiedon sellaisesta 18 vuotta nuoremmasta lapsesta, jonka osalta isyys ei ole määräytynyt synnyttäneen äidin avioliiton perusteella. Jos isyyden selvittämisen yhteydessä osoittautuu, että lapselle ei voida vahvistaa isää, mutta on aihetta olettaa, että lapselle voidaan vahvistaa toinen äiti, tulee lastenvalvojan selvittää äitiys. Vanhemmuus on myös selvittettävä, jos henkilö haluaa tunnustaa vanhemmuutensa, eikä isyys ole määräytynyt lapsen synnyttäneen äidin avioliiton perusteella. Lapsen äiti ja mies, jonka isyys on todettu isyysolettaman perusteella, voivat yhdessä pyytää lastenvalvojalta isyyden selvittämistä ennen kuin kuusi kuukautta on kulunut lapsen syntymästä. Sama mahdollisuus ei koske tilanteita, joissa vanhemmuus on tunnustamisen perusteella vahvistettu. Isyyden ja äitiyden selvittäminen toimitetaan myös, jos toisen henkilön tunnustettua tai ilmoitettua tunnustavansa lapsen, synnyttänyt äiti ja aviomies hyväksyvät selvittämisen toimittamisen.

Joskus voi osoittautua, ettei vanhemmuuden vahvistamista varten ole saatavissa riittäviä tietoja, jolloin selvittäminen keskeytetään. Myöhemmin voidaan päättää selvityksen jatkamisesta, jos tilanne on muuttunut niin, että isyyden tai äitiyden vahvistamiseksi on mahdollista saada riittävästi tietoa. Keskeytetty isyyden tai äitiyden selvittäminen on näissä tilanteissa aloitettava uudestaan, jos synnyttänyt äiti, 15 vuotta täyttänyt lapsi tai toisena vanhempana itseään pitävä tätä pyytää. Jos isyyden tai äitiyden selvittämisen keskeyttäminen on tehty perusteella, jonka mukaan sen jatkaminen ei olisi lapsen edun mukaista, pyynnön isyyden tai äitiyden selvittämisen aloittamiseksi uudestaan voi tehdä vain synnyttänyt äiti, 15 vuotta täyttänyt lapsi tai vanhemmuutensa tunnustanut.

Isyyden selvittämisiä keskeytettiin 567 kertaa vuonna 2019. Keskeytettyjen selvittämisten lukumäärä on laskenut selvästi vuodesta 2018, jolloin keskeytyksiä oli yhteensä 771. Vaikka osassa tapauksia isyyden selvittäminen aloitetaan myöhemmin uudelleen, lukumäärä on edelleen varsin korkea. Äitiyden selvittämistä koskevia tilastoja ei vielä ole saatavilla.

Avioliiton aikana syntyneen lapsen vanhemmat pyysivät isyyden selvittämistä kuuden kuukauden kuluessa lapsen syntymästä 50 lapsen osalta vuonna 2019. Oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia tehtiin vuonna 2019 lastenvalvojan tilauksesta yhteensä 1 563 eli hieman vähemmän kuin vuonna 2018 (1 612).

Lähtökohtaisesti voidaan pitää lapsen edun mukaisena saada vahvistettua lapselle kaksi oikeudellista vanhempaa mahdollisimman pian hänen syntymänsä jälkeen. Vanhemmuuden selvittämisen menettely on monivaiheinen ja sääntelyä voidaan tällä hetkellä tulkita siten, että selkeässä kahden äidin tilanteessa edellytetään aina ensin isyyden selvittämistä, vaikka viitteitä mahdol-

lisuudesta isyyden vahvistamiseen ei olisi. Soveltamiskäytännössä on lisäksi pidetty ongelmallisena, että keskeytettyä vanhemmuuden selvittämistä koskevaa säännöstä on tulkittu siten, että selvittämistä ei voida aloittaa uudelleen yksin lastenvalvojan aloitteesta, vaan sen on katsottu edellyttävän myös asianosaisten aktiivisuutta. Lastenvalvojan toimintaedellytyksiä on tarpeen näiltä osin selkeyttää.

2.6 Isyyden vahvistaminen oikeudenomistajien suostumuksen perusteella

Jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella ja isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat kuolleen miehen olevan lapsen isä, miehen oikeudenomistajat voivat lapsen syntymän jälkeen antaa suostumuksensa siihen, että isyys vahvistetaan ilman oikeudenkäyntiä Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä edellyttäen, että lasta ei ole tunnustettu eikä kannetta isyyden vahvistamiseksi ole vireillä. Säännös edellyttää oikeusgeneettisten isyystutkimusten lisäksi isyyden selvittämistä lastenvalvojan myötävaikutuksella. Näihin selvityksiin kuuluu tällöin muun muassa kuolleen miehen oikeudenomistajien selvittäminen eli niin sanottu sukuselvityksen laatiminen. Lastenvalvojan yleinen toimivalta on rajattu isyyslain 4 §:ssä alaikäisten lasten isyyden selvittämiseen. Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa otaksuttu isä haluaa itse tunnustaa lapsen, mistä oikeudenomistajien suostumusta edellyttävissä tilanteissa ei voi olla kyse, koska oletettu isä on kuollut.

Lastenvalvojen työvoimaresurssien turvaamiseksi on edelleen tarpeen, että säännös koskee vain alaikäisten lasten vanhemmuuden vahvistamista. Äitiyslaissa ei ole vastaavaa mahdollisuutta vahvistaa toinen äitiys tämän oikeudenomistajien suostumuksen perusteella. Oikeustilan selkeyden ja johdonmukaisuuden osalta tätä voidaan pitää ongelmallisena. Ei ole myöskään perusteltua, että täysin selvät ja riidattomat alaikäisten vanhemmuutta koskevat asiat ratkaistaan tuomioistuimessa.

2.7 Isyyden ja äitiyden vahvistaminen tuomioistuimessa

Asianosaisen oikeudesta nostaa kanne isyyden vahvistamiseksi ja kanteen nostamiselle säädetyistä määräaajoista säädetään isyyslain 29 ja 30 §:ssä. Vastaavasti asianosaisen oikeudesta nostaa kanne äitiyden vahvistamiseksi ja kanteen nostamiselle säädetyistä määräaajoista säädetään äitiyslain 25 ja 26 §:ssä. Alaikäisen lapsen puhevaltaa isyyden tai äitiyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä käyttää se lastenvalvoja, joka on huolehtinut vanhemmuuden selvittämisestä. Lastenvalvoja voi edustaa lasta sekä silloin, kun lapsi on kantajana, että silloin, kun lapsi on vastaajan asemassa.

Alaikäisen lapsen vanhemmuuden vahvistamista koskeva asia pyritään ensisijaisesti selvittämään lastenvalvojalla ja vahvistamaan Digi- ja väestötietovirastossa ennen tuomioistuinmenettelyä. Tässä on pääsääntöisesti onnistuttu hyvin, sillä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastojen mukaan vanhemmuuden vahvistaminen oikeudenkäynnissä on hyvin harvinaista verrattuna vanhemmuuden tunnustamis- ja vahvistamismenettelyyn. Tuomioistuimen vahvistamia isyysasioita oli 56 vuonna 2019 ja 57 vuonna 2018. Äitiyden vahvistamista koskevia tuomioistuinratkaisuja oli 31.12.2020 mennessä yhteensä kaksi.

Sen, joka katsoo olevansa lapsen isä tai äiti, on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon Digi- ja väestötietoviraston kielteisestä vahvistuspäätöksestä, jos lapsella ei ole toista vanhempaa. Kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi ei voida ajaa, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta ja vastustaa vanhemmuuden vahvistamista. Lapsen oman kanneoikeuden käyttämistä ei ole rajoitettu määräajoilla.

Soveltamiskäytännössä ei ole ilmennyt vahvistamiskanteisiin liittyviä muutostarpeita muilta osin kuin lastenvalvojan roolin selkeyttämisen suhteen. Lastenvalvojan ja lapsen mahdollisen isän välisen toimintavelvollisuuden jakautumista ei ole pidetty selkeänä. Vaikka lastenvalvojan velvollisuus kanteen nostamiseen alaikäisen puolesta sisältyy jo voimassa olevaan lainsäädäntöön, lastenvalvojan kanneoikeutta ei ole tästä syystä täysimääräisesti käytetty.

2.8 Isyyden ja äitiyden kumoaminen tuomioistuimessa

Isyyden kumoamista koskevan kanteen saa tuomioistuimessa nostaa lapsi, äiti tai mies, jonka isyys on avioliiton perusteella todettu tai Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu. Miehellä, joka katsoo olevansa äidin avioliiton aikana syntyneen lapsen isä, on oikeus nostaa kanne äidin aviomiehen isyyden kumoamiseksi ainoastaan, jos 1) äiti ja aviomies ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan, 2) kantaja on asunut yhdessä lapsen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai kantajan ja lapsen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde, ja 3) tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen. Vastaavaa oikeutta ei ole, jos isyys on vahvistettu tunnustamisen perusteella. Tunnustettujen lasten osalta on katsottu, että isyys on selvitetty isyyden selvittämisen yhteydessä. Ennen lapsen syntymää tunnustettujen lasten osalta tunnustaminen on lisäksi voitu peruuttaa tai kiistää 30 päivän kuluessa lapsen syntymästä.

Äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa nostaa lapsi, lapsen synnyttänyt äiti tai se, jonka äitiys on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu. Isyyden tai äitiyden kumoaminen tuomioistuimen päätöksellä johtaa siihen, että lapsi menettää toisen oikeudellisen vanhempansa.

Isyyden kumoamista koskevia tuomioistuinratkaisuja oli 57 vuonna 2019 ja 78 vuonna 2018. Näistä kumoamiskanne hyväksyttiin joko osittain tai kokonaan vuonna 2019 43 tapauksessa ja vuonna 2018 46 tapauksessa. Äitiyden kumoamista koskevia asioita ei ole vielä 15.6.2021 mennessä ratkaistu.

Isyyden ja äitiyden kumoamista koskeva kanne on nostettava kahden vuoden määräajassa. Määräajan alkamisajankohta vaihtelee tilanteesta riippuen. Määräaika alkaa isyyden kumoamista koskevassa asiassa lapsen syntymästä silloin, kun kantajana on isyysolettaman perusteella todettu isä, äitiysolettaman perusteella todettu äiti tai mies, joka katsoo olevansa avioliitossa syntyneen lapsen isä. Jos kantajana on isyytensä tunnustanut mies tai lapsen äiti, isyyden kumoamista koskevan kanteen määräaika alkaa siitä, kun isyys on vahvistettu. Äitiyden kumoamista koskevassa asiassa kahden vuoden määräaika alkaa vastaavasti siitä, kun äitiys on vahvistettu. Lapsen omalle kanneoikeudelle ei ole asetettu määräaikaa.

Kannemääräajan umpeutumisesta seuraa se, että oikeus vaatia isyyden tai äitiyden kumoamista lähtökohtaisesti lakkaa. Asetettu kahden vuoden määräaika ei kuitenkaan ole ehdoton. Sekä isyyden että äitiyden kumoamista koskeva kanne voidaan nostaa säännönmukaisen kanneajan umpeuduttua, jos kantajalla on ollut laillinen este tai hän näyttää muun erittäin painavan syyn, jonka vuoksi kannetta ei ole voitu nostaa määräajassa. Laillisesta esteestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28 §:ssä. Erittäin painavana syynä on oikeuskäytännössä pidetty erityisesti sitä, että aihe epäillä vanhemmuuden paikkansapitävyyttä on syntynyt vasta kanneajan jälkeen. Oikeuskäytännön mukaan kanne on tällöin kuitenkin tullut nostaa ripeästi sen jälkeen, kun epäily on syntynyt (KKO 1978 II 148 ja KKO 1983 II 63). Kanne on nostettava viipymättä sen jälkeen, kun syy, joka esti kanteen nostamisen määräajassa, on poistunut. Kanne on jätettävä tutkimatta, jos sitä ei ole nostettu viipymättä sen jälkeen, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle on poistunut. Menetettyä materiaalista määräaikaa ei voi palauttaa (KKO 2001:105).

Alle 15-vuotiaan lapsen oman kumoamiskanneoikeuden käyttäminen edellyttää, että hänelle määrätään edunvalvoja kanneoikeuden käyttämistä varten. Lisäksi edunvalvojan määräämiselle on oltava lapsen edun kannalta erittäin painava syy. Korkein oikeus katsoi näiden edellytysten täyttyvän muun muassa tapauksessa KKO 2021:41. Tapauksen yhteydessä korkein oikeus kuitenkin totesi, että isyyslaissa ei ole säännöksiä alle 15-vuotiaan lapsen kuulemisesta ja katsoi, että lapsen kuuleminen voidaan isyyslaissa tarkoitetuissa asioissa toteuttaa soveltaen, mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983, jäljempänä *lapsenhuoltolaki*) 15 a §:ssä säädetään lapsen kuulemisesta tuomioistuimessa.

Vanhemmuuden kumoamista koskevien säännösten avulla pyritään turvaamaan se, että avioliittoon perustuvan isyyden toteamisen tai isyyden tai äitiyden tunnustamisen tuottamat virheelliset lopputulokset voitaisiin yksittäistapauksissa korjata jälkeinpäin. Korjaamisen tapahduttua isyys voidaan vahvistaa uudelleen siten, että isyys vastaa biologista polveutumista ja äitiys siten, että se vastaa hedelmöityshoitosuostumuksen sisältöä. Tämä tukee lapsen oikeutta tuntea vanhempansa ja alkuperänsä. Vanhemmuuden kumoamissäännöksillä on kuitenkin myös toinen tavoite: vakiintuneiden sosiaalisten vanhemmuussuhteiden suojaaminen ja vanhemmuuskysymyksiin liittyvien epävarmuustekijöiden hälventäminen. Esimerkiksi isyysolettaman mukaisesta isästä on voinut muodostua lapselle merkityksellinen sosiaalinen vanhempi, vaikka oletama onkin johtanut väärään biologiseen isyyteen. Jälkimmäistä tavoitetta ilmentävät synnyttäneelle äidille, aviomiehelle ja vanhemmuutensa tunnustaneelle asetetut lyhyet, joskaan ei aivan ehdottomat kanneajat.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on tutkinut useita valituksia, joissa vastaajavaltion on väitetty loukkaavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 18 ja 19/1990) 8 artiklaa, kun isyyden vahvistamis- tai kumoamiskannetta ei ole tutkittu. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa määrätään oikeudesta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. EIT on useissa ratkaisuisaan todennut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvatun yksityiselämän suojan sisältävän lapsen oikeuden tuntea alkuperänsä (esimerkiksi *Mikulic v. Kroatia* (7.2.2002, asianro 53176/99)). Lapsen oikeuteen tuntea alkuperänsä sisältyy paitsi oikeus alkuperänsä vahvistamiseen, myös mahdollisuus kyseenalaistaa oikeudellisesti vahvistettu suhde vanhempaansa. Sama mahdollisuus vahvistaa tai kyseenalaistaa lapsen ja vanhemman välinen suhde tulee olla käytettävissä myös hänen oikeudellisesti vahvistetuille vanhemmilleen tai sellaisiksi pyrkiville. Jos lapsen ja vanhemman välille on muodostunut perheyhteys, asiaa on saatettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa tarkastella myös perhe-elämän suojaa koskevana asiana.

EIT on ratkaisuisaan toistuvasti katsonut, että kanneajat isyysasioissa ovat perusteltuja oikeusvarmuuden, perhesuhteiden pysyvyyden ja lapsen edun kannalta, eivätkä määrääjat ole itsessään Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa yhteensopimattomia (esimerkiksi *Rasmussen v. Tanska* (28.11.1984, asianro 8777/79), *Yildirim v. Itävalta* (19.10.1999, asianro 34308/96), *Štefanides v. Slovakia* (30.9.2003, asianro 53370/99), *Mirceski v. Makedonia* (10.3.2009, asianro 20958/06) ja *Darmon v. Puola* (17.11.2009, asianro 7802/05)).

Sen sijaan määrääajan ehdottomuus tai liian ahdas soveltaminen saattavat johtaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen loukkaukseen. EIT on katsonut sopimuksen 8 artiklaa rikotun liian tiukoilla määrääjoilla tai kanteen nostamisen muilla esteillä, kun määrääajat ovat olleet liian ehdottomia tai kun niiden soveltamisessa ei ole otettu huomioon sitä, onko valittaja ollut tietoinen seikoista, jotka ovat herättäneet epäilyksen hänen isyydestään. (*Shofman v. Venäjä* (24.2.2006, asianro 74826/01) ja *Mizzi v. Malta* (12.4.2006, asianro 26111/02)).

EIT on oikeuskäytännössään kiinnittänyt huomiota esimerkiksi siihen, milloin valittaja oli saanut tietää todellisesta asiantilasta ja oliko valittajalla ollut vaihtoehtoisia keinoja kanneajan um-

peenkulumisen jälkeen. Sellaisia keinoja olivat esimerkiksi mahdollisuus hakea kanneajan palauttamista tai saada poikkeus määräaikaan, jos henkilö sai aiheen epäillä biologista vanhemmuuttaan vasta kanneajan kulumisen jälkeen.

Ratkaisuista voidaan tiivistää näkemys, jonka mukaan vanhemmuuden kumoamiseen liittyvät kanneajat eivät ole ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, edellyttäen että kanneajaan sisältyy joustoa niitä tilanteita varten, joissa henkilöllä ei ole ollut aiheutta epäillä vanhemmuuttaan ennen kanneajan umpeutumista. Toisaalta, jos epäily oli syntynyt kanneajan ollessa avoimena, on noudatettava kanneaikaa, joka saa olla lyhytkin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myös todennut, että kansallisesti voidaan asettaa suurempi paino lapsen edulle kuin miehen intressille saattaa isyyttä koskeva asia uudelleen arvioitavaksi, erityisesti sen jälkeen, kun kanteelle asetettu määräaika on jo päättynyt (esimerkiksi *R.L. ja muut v. Tanska* (7.3.2017, asianro 52629/11) ja *Yildirim v. Itävalta*. EIT on ottanut kannan, jonka mukaan yksityiselämän suojaan kuuluu, että oletetulta biologiselta isältä ei voida kokonaan sulkea pois mahdollisuutta saada isyytensä vahvistetuksi, ellei lapsen etu tätä vaadi (*Ahrens v. Saksa* (22.3.2012, asianro 45071/09) ja *Kautzor v. Saksa* (22.3.2012, asianro 23338/09).

Voimassa olevaa isyyslakia ja sen kannemääräaika säännöksen pohjalta muodostuneita käytäntöjä on ajoittain arvosteltu siitä, ettei biologisen isyyden poissulkevista oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista huolimatta ole ollut mahdollista saada oikeudellista isyyttä kumotuksi sen jälkeen, kun säännönmukaiset kannemääräajat ovat umpeutuneet eikä erityisiin olosuhteisiin perustuvat poikkeussäännökset ole enää käytettävissä esimerkiksi siksi, että niihin ei ole vedottu viipymättä. Tällaisesta tilanteesta oli kyse muun muassa Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa 11.1.2017 (taltio 17/971), jossa isyyden kumoamiskanne myöhästyi noin kahdeksalla viikolla. Tuomioistuimen ratkaisu jäi lopulliseksi. Tapauskäytäntö on osoittanut, että epäily omasta vanhemmuudesta saattaa tulla järkytyksenä, jonka käsittelyyn tulisi varata riittävästi aikaa. Edellytys siitä, että henkilön tulisi reagoida viipymättä painavan syyn poistumisen jälkeen, on ongelmallinen ottaen huomioon, että kanteen nostamiseen oikeuttavien perusteiden arviointi voi edellyttää neuvotteluita osapuolten kesken ja uudesta tilanteesta johtuvien toimintavaihtoehtojen huolellista punnintaa. Kahden vuoden kannemääräaikaa on perusteltu toisaalta sillä, että lapsen vanhemmuutta koskevat kiistat on lapsen edun vuoksi syytä saada ratkaistuksi mahdollisimman pian lapsen syntymän jälkeen.

Kumoamissäännösten molemmat tavoitteet, virheellisten vanhemmuussuhteiden korjaaminen ja sosiaalisen perhe-elämän suojaaminen, ovat pääosin edelleen ajanmukaisia. Toisaalta tavoitteet ovat keskenään ristiriitaisia, joten toinen estää toisen täysimääräistä toteutumista. Arvioitaessa nykyisiä säännöksiä on kysymys siitä, onko tavoitteiden välillä löydetty oikeudenmukainen tasapaino.

Voimassa olevat kumoamissäännökset mahdollistavat virheiden korjaamisen, ja kanneaika on kirjoitettu joustavaksi tavalla, jota Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisuihissaan edellyttänyt. Varsinaisen kanneajan umpeuduttua on oikeuskäytännön mukaan kuitenkin toimittava nopeasti sen jälkeen, kun aihe epäillä isyyttä on syntynyt. Tätä on perusteltu sillä, että muutos on yleensä sitä dramaattisempi ja vahingollisempi, mitä vakiintuneemmasta isyys-suhteesta on kysymys. Voimassa oleva lainsäädäntö tai sen esityöt eivät sisällä konkreettista oikeusohjetta siitä, mitä viipymättä toimimisella tarkoitetaan, vaan sen määrittelemine on jätetty soveltamiskäytännön varaan. Säännös on soveltamiskäytännössä koettu epätasapainoisena. Säännöstä on oikeuskäytännössä sovellettu suppeasti, mikä on aiheuttanut keskustelua sen suhteen, onko määräaika säännös liian ehdoton.

2.9 Naisparien hedelmöityshoidot ja valinnanvapauden laajentaminen

Äitiyslain mukaan lapsen synnyttäneen äidin naispuolinen kumppani voidaan vahvistaa äidiksi lapsen synnyttäneen äidin ohella silloin, kun lapsi on hankittu yhteisesti hedelmöityshoidoista annetussa laissa (1237/2006, jäljempänä hedelmöityshoitolaki) tarkoitettujen hedelmöityshoitojen avulla. Äitiys vahvistetaan tällöin hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella. Äitiyttä ei kuitenkaan voida vahvistaa, jos isyys lapseen nähden on isyyslain mukaisesti todettu tai vahvistettu tai se voidaan todeta tai vahvistaa. Isyyden vahvistaminen on näin ollen ensisijaista suhteessa äitiyslain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettun äitiyden vahvistamiseen. Säännös mahdollistaa kahden oikeudellisen äidin vahvistamisen.

Äitiyslain säätämisen yhteydessä hedelmöityshoitolain 2 §:ää muutettiin siten, että se mahdollistaa hedelmöityshoitojen antamisen myös naispareille. Saman lain 16 §:n 2 momentin mukaan parille annettavaan hedelmöityshoitoon voidaan käyttää vain sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja ei ole antanut suostumustaan siihen, että hänen isyytensä voidaan vahvistaa lapsen syntymän jälkeen. Äitiyslain hyväksymisen yhteydessä hedelmöityshoitolain 2 §:ään tehdyistä muutoksista ja siitä, ettei samalla muutettu kyseisen lain 16 §:n 2 momenttia, seurasi, että naisparille parina annettavassa hedelmöityshoidossa ei voida käyttää sellaisia siittiöitä, joiden luovuttajan isyys voitaisiin myöhemmin vahvistaa. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan tällaisia siittiöitä voidaan käyttää vain sellaisissa tilanteissa, joissa nainen saa hedelmöityshoitoa yksin. Edellä todetusta rajoituksesta seuraa, ettei naisparin lapselle voida vahvistaa oikeudellista isää. Laissa omaksuttua ratkaisua on perusteltu muun muassa sillä, että rajausta vastaa tilannetta myös eri sukupuolta olevien parien osalta, mitä voidaan pitää sekä parien että hedelmöityshoitokäytäntöjen kannalta selkeänä. Sen on ajateltu myös vahvistavan synnyttävän äidin kumppanin oikeudellista asemaa tasavertaisena vanhempana.

Ennen äitiyslain säätämistä ja sen yhteydessä hedelmöityshoitolakiin tehtyjä muutoksia naisparin hoitoon saattoi käyttää myös sellaisia sukusoluja, joiden luovuttaja oli ennakoon antanut suostumuksensa isyytensä vahvistamiselle. Tällöin isäksi voitiin vahvistaa sukusoluja luovuttanut mies siitä huolimatta, että synnyttänyt äiti asui parisuhteessa naispuolisen kumppaninsa kanssa. Näissä tilanteissa luovuttaja ja naispari käytännössä tunsivat toisensa. Kyseessä saattoi olla esimerkiksi tilanne, jossa toistensa kanssa ystäväystynyt miespari ja naispari perheellistyivät ristikkäin, jolloin syntyi niin sanottu apilaperhe. Tämän mahdollisuuden poistumista on pidetty epäkohtana, jonka seurauksena seksuaalivähemmistöjen oikeus perhe-elämään tietyiltä osin kaventui. Voimassa oleva oikeustila ei kaikilta osin ota huomioon perheiden moninaisuutta ja lapsen oikeutta tuntea biologinen vanhempansa.

2.10 EU-oikeus ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet

Erityisesti vanhemmuuden määräytymistä koskevaa kansainvälistä sääntelyä on hyvin vähän, sillä perhe-elämää koskevat kysymykset perustuvat pitkälti kansallisesti määriteltuihin arvo- ja pohjajaisiin ratkaisuihin. Viimeisin konkreettinen pyrkimys isyyslainsäädännön pääperiaatteiden yhdenmukaistamiseksi Euroopassa on tehty Euroopan neuvostossa, jonka perheoikeuden asiantuntijakomitea valmisti luonnoksen suositukseksi lasten oikeuksista ja asemasta sekä vanhempainvastuusta vuosina 2010-2011. Suositus hyväksyttiin Euroopan neuvoston oikeudellisen yhteistyön johtokomiteassa vuonna 2011, mutta asiakirjaa ei ole hyväksytty Euroopan neuvoston ministerikomiteassa poliittisen yhteisymmärryksen puuttuessa.

Yhdistyneet kansakunnat

Suomi ratifioi vuonna 1991 Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59 ja 60/1991), jonka 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Yleissopimuksen 7 artiklan mukaan lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen, ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Edelleen, 8 artiklan mukaan lapsen oikeutta henkilöllisyyteen, kansalaisuuteen, nimeen ja sukulaisuussuhteisiin tulee kunnioittaa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti. Yleissopimuksen 12 artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee taata lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeus vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Suomi on myös sitoutunut yleissopimuksen kolmannen valinnaiseen pöytäkirjaan valitusmenettelystä (SopS 4 ja 5/2016), joka mahdollistaa yksilövalitusten tekemisen yleissopimuksella perustetulle lapsen oikeuksien komitealle.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteutumista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea. Komitea julkaisee yleiskommentteja sopimuksen artiklojen tulkinnasta. Komitea on antanut yleiskommentit muun muassa 3 artiklan ja 12 artiklan soveltamisesta: yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi ja yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon.

Lisäksi Suomi on sitoutunut YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 26 ja 27/2016), jonka 7 artiklan mukaan vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja että heidän näkemyksiilleen annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsytyksensä mukaisesti, yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja että heillä on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi. Yleissopimuksen 23 artiklan mukaan sopimuspuolten tulee toteuttaa tehokkaat ja asianmukaiset toimet, joilla poistetaan vammaisiin henkilöihin kohdistuva syrjintä kaikissa avioliittoon, perheeseen, vanhemmuuteen ja henkilökohtaisiin suhteisiin liittyvissä asioissa yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto on vuonna 1975 hyväksynyt yleissopimuksen avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudellisesta asemasta (ETS 85). Suomi ei ole allekirjoittanut sopimusta. Suomi on kuitenkin ratifioinut Euroopan ihmisoikeussopimuksen, jonka 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta eivätkä viranomaiset saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Sopimuksen 14 artiklan ja 12. pöytäkirjan mukaan yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet tulee taata ilman syrjintää mm. syntyperään katsomatta. Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäksi Suomi on myös ratifioinut uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (SopS 79 ja 80/2002), jonka 16 artiklan mukaan perheellä on yhteiskunnan perusyksikkönä oikeus asianmukaiseen sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun sen täysipainoisen kehityksen turvaamiseksi. Lisäksi Suomi on hyväksynyt lasten oikeuksien käyttöä koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 12 ja 13/2011), joka turvaa lasten menettelyllisiä oikeuksia heitä koskevia asioita käsiteltäessä. Yleissopimuksen hyväksymiskirjan tallettamisen yhteydessä Suomi nimesi isyyden vahvistamista koskevat oikeudelliset menettelyt yhdeksi niistä oikeusviranomaisissa käsiteltävistä menettelyistä, joihin yleissopimusta sovelletaan.

Euroopan unioni

Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EYVL 18.12.2000, C 364/1) 7 artiklassa suojataan jokaisen oikeutta siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan ja 17 artiklassa taataan jokaisen oikeus nauttia laillisesti hankkimastaan omaisuudesta sekä käyttää, luovuttaa ja testamentata sitä. Perusoikeuskirjan 21 artiklassa kielletään mm. syntyperään perustuva syrjintä ja 24 artiklassa taataan lapsen oikeus saada ilmaista vapaasti mielipiteensä, joka on hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti otettava huomioon häntä koskevissa asioissa. Sekä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (EUVL 26.10.2012, C 326/47) 21 artiklan että perusoikeuskirjan 45 mukaan unionin kansalaisella on oikeus vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella. Euroopan unionilla on toimivalta antaa säännöksiä jäsenvaltioiden rajat ylittävistä perheoikeudellisista asioista. Tällaisia säännöksiä ei ole annettu kansainvälisistä vanhemmuuskysymyksistä. Euroopan komissio on kuitenkin ilmoittanut, että se tulee antamaan ehdotuksen vanhemmuuden vastavuoroiseksi tunnustamiseksi rajat ylittävissä tilanteissa vuonna 2022. Komissio on julkaissut alustavan vaikutusarvion suunnittelusta hankkeesta huhtikuussa 2021 ja käynnistänyt aloitetta koskevan julkisen kuulemisen. Kuulemisaika päättyi elokuun lopulla 2021. Suunniteltu ajankohta lainsäädäntöehdotuksen antamisajankohdaksi on vuoden 2022 toinen vuosineljännes.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus), jäljempänä *tietosuojasetus*, on EU:n jäsenvaltioissa suoraan sovellettava säädös. Isyys- ja äitiysasioissa tarkoitettu henkilötietojen käsittely kuuluu hallinnollisena menettelynä tietosuojasetuksen ja tietosuojalain soveltamisalaan. Käsittelyn oikeusperusteena on tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta. Eräät tietosuojasetuksen säännökset mahdollistavat kansallisen liikkumavaran, jonka puitteissa voidaan antaa kansallisessa laissa täydentäviä tai tarkempia säännöksiä. Tietosuojasetuksen sallima kansallinen liikkumavara koskee erityisesti julkisen sektorin henkilötietojen käsittelyä, mutta jossain määrin myös yksityisen sektorin henkilötietojen käsittelyä. Kansallinen liikkumavara ei eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta velvoita jäsenvaltioita säätämään tietosuojasetusta täydentävää tai täsmäntävää kansallista lainsäädäntöä, vaan asiasta päättäminen on jätetty kansallisen lainsäätäjän harkintaan. Lainsäädännön on täytettävä tietosuojasetuksen mukaisesti yleisen edun mukainen tavoite ja sen on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden. Ottaen huomioon, että tietosuojasetus on suoraan sovellettava säädös, kansallista liikkumavaraa on kuitenkin käytettävä rajoitetusti.

Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö

Pohjoismaisessa lainsäädäntöyhteistyössä vahvistettiin vuonna 1979 periaatteet, jotka koskivat yhdessä Pohjoismaassa annetun isyysratkaisun tunnustamista toisessa Pohjoismaassa. Kansallinen laki pohjoismaisten isyysratkaisujen tunnustamisesta (352/1980) on voimassa olevaa lainsäädäntöä ja sitä sovelletaan isyyslain 8 luvun kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvista säännöksistä riippumatta.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on yhdistää äitiys- ja isyyslait vanhemmuuslaiksi pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman edellyttämällä tavalla. Äitiys- ja isyyslakien yhdenmukainen sääntely on luontevaa, sillä äitiyden ja isyyden vahvistamiseen liittyy monia yhteisiä kysymyksiä. Yhtenäiset säännökset edistävät lasten oikeuksien toteutumista yhdenvertaisesti perhemuodosta riippumatta ja helpottavat perheiden asiointia samoin kuin neuvoloita, lastenvalvojia,

Digi- ja väestötietovirastoa ja muita lakeja soveltavia viranomaisia. Vanhemmuuslaki on mainittu myös hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa vuosille 2020-2023 yhtenä välineenä tukea erilaisia perhemalleja ja turvata hedelmöityshoitojen yhdenvertainen saatavuus.

Koska molemmat lait ovat olleet voimassa vasta hyvin lyhyen aikaa, tarvetta periaatteelliseen uudelleentarkasteluun ei ole katsottu olevan olemassa. Lakien yhdistämisen yhteydessä on kuitenkin tarkoituksenmukaista toteuttaa niiden soveltamiskäytännössä ilmenneet tarpeelliset tarkistukset. Näiden pääosin teknisluonteisten tarkistusten yhteydessä on kiinnitetty huomiota paitsi lapsen edun toteutumiseen, myös väestölle koituvan hallinnollisen taakan vähentämiseen ja päällekkäisten viranomaistoimintojen karsimiseen ja digitalisoinnin edistämiseen. Ehdotettuja muutoksia käsitellään tarkemmin jaksossa 4.1.

Säännökset on pyritty kirjoittamaan sukupuolineutraaliin muotoon siten, että niissä viitataan nais- tai miessukupuoleen vain siltä osin kuin se on välttämätöntä. Sukupuolta koskevat viittaukset on pääosin korvattu muilla termeillä. Poikkeuksena ovat aviomiestä ja naisparia kuvaavat termit, joihin liittyy oikeudellisesti merkittäviä vaikutuksia. Lakien yhdistämisestä ja toiston välttämisestä johtuu, että äitiyden ja isyyden määritelmiä sekä eräitä muita keskeisiä säännöksiä lukuun ottamatta myös äitiyttä ja isyyttä koskevat termit on pyritty korvaamaan sukupuolineutraalilla vanhempi-termillä. Tämä on toteutettu niissä tilanteissa, joissa se on ollut mahdollista sääntelyn täsmällisyysvaatimuksesta luopumatta ja vain siltä osin kuin sama sääntely ulottuu sekä isyyden että äitiyden sääntelyyn.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lisäksi hedelmöityshoitolain 16 §:n 2 momenttia siten, että naisparin hedelmöityshoidoissa voitaisiin jatkossa käyttää myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja voidaan vahvistaa lapsen isäksi. Ehdotus ottaisi nykyistä paremmin huomioon perheiden ja elämäntilanteiden moninaisuuden, tukisi osaltaan tahattomasti lapsettomien perheellistymisnopeita sekä turvaisi hedelmöityshoitojen yhdenvertaista saatavuutta hallituksen tasa-arvo-ohjelman tavoitteiden mukaisesti.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksen keskeisenä sisältönä on äitiys- ja isyyslakien yhdistäminen yhdeksi vanhemmuuslaiksi. Isyyslaki tuli voimaan 1.1.2016. Laki on ollut voimassa viisi vuotta. Äitiyslaki tuli voimaan 1.4.2019. Laki on ollut voimassa kaksi vuotta. Isyyslain soveltamiskäytännössä on tullut esiin joitain muutostarpeita, jotka on katsottu tarkoituksenmukaiseksi toteuttaa lakien yhdistämisen yhteydessä. Koska äitiys- ja isyyslakien voimassa oleva sääntely ei ole täysin yhtenäinen, on lisäksi katsottu olevan tarpeen edelleen yhdenmukaistaa sääntelyä, ellei erilaiselle sääntelylle ole pystytty osoittamaan riittäviä perusteita.

Transhenkilöiden vanhemmuutta koskevien säännösten valmisteleminen on katsottu tarkoituksenmukaiseksi toteuttaa translainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut translainsäädännön uudistamisen työryhmän 27.5.2021. Työryhmän toimikausi päättyy 31.1.2022. Työryhmän tehtäviin kuuluu tehdä ehdotus sääntelyksi oikeudellisen sukupuolensa vahvistaneen henkilön vanhemmuudesta. Sijaissynnytystä koskevan hallitusohjelmakirjauksen toteuttamiseksi on valmisteilla erillinen selvitys.

4.1.1 Luopuminen 30 päivän peruuttamis- ja kiistämismahdollisuudesta

Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi 30 päivän varoajasta, joka liittyy isyyden tai äitiyden tunnistamiseen ennen lapsen syntymää. Ehdotuksen mukaan tunnustaja, lapsen synnyttänyt äiti tai

perheen ulkopuolinen henkilö, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi tunnustajan sijaan, ei voisi enää lapsen syntymän jälkeen peruuttaa tunnustamistaan tai kiistää tunnustajan vanhemmuutta siten, että siihen liittyisi välittömiä oikeudellisia vaikutuksia. Mahdollisuutta on nykyisin käytetty erittäin vähän. Varoajasta ehdotetaan luovuttavaksi, koska merkittävässä valtaosassa tapauksia on lapsen edun mukaista, että vanhemmuus voidaan vahvistaa mahdollisimman pian lapsen syntymän jälkeen. Nykyisessä muodossaan 30 päivän varoaika viivästyttää selvissä tapauksissa tarpeettomasti lapsen toisen vanhemman vahvistamista lapsen syntymän jälkeen. Epäselviä tapauksia varten on kuitenkin tarpeen laajentaa mahdollisuutta selvittää lapsen vanhemmuus vanhempien pyynnöstä lapsen syntymän jälkeen ja laajentaa mahdollisuutta lapsen vanhemmuuden kumoamiseksi.

Tunnustamisen peruuttamis- tai kiistämismahdollisuus ehdotetaan kuitenkin säilytettäväksi siltä osin kuin peruutus tai kiistäminen tehdään Digi- ja väestötietovirastolle ennen lapsen syntymää. Peruuttamis- ja kiistämismahdollisuus syntymän hetkeen asti ei viivästytä lapsen vanhemmuuden vahvistamista toisin kuin syntymän jälkeinen varoaika. Digi- ja väestötietovirasto ei voisi edelleenkaan vahvistaa vanhemmuutta, jos sillä on aihetta epäillä, että tunnustaja ei ole lapsen vanhempi.

4.1.2 Ennakkotunnustamista koskevien asiakirjojen käsittely

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että ennakkotunnustamista koskevia asiakirjoja ei enää lähetetäisi äitiysneuvolasta lastenvalvojalle, vaan ne voitaisiin lähettää suoraan Digi- ja väestötietovirastoon odottamaan lapsen syntymää ja vanhemmuuden vahvistamista. Näin toimittaisiin myös silloin, kun lapsi tunnustetaan ennen lapsen syntymää lastenvalvojan luona. Menettelymuutos tarkoittaisi, että vanhemmuutta ei enää erikseen selvitetäsi niiden lasten osalta, jotka on tunnustettu ennen lapsen syntymää. Poikkeuksena olisivat tilanteet, joissa tunnustaminen on peruutettu tai kiistetty ennen lapsen syntymää tai joihin muutoin liittyy sellaisia epäselvyyksiä, joita Digi- ja väestötietovirasto ei pysty viran puolesta selvittämään. Tällaisissa tapauksissa asia siirretään lastenvalvojalle selvitettäväksi.

Esityksessä ehdotetaan sähköisen ennakkotunnustamistietojärjestelmän luomista erityisesti äitiysneuvoloiden ja Digi- ja väestötietoviraston välisen asiakirjaliikenteen sujuvoittamiseksi. Ehdotuksen mukaan tunnustamisasiakirja täytettäisiin äitiysneuvolassa sähköisesti asiakirjan täyttämistä ohjaavan sovelluksen avustamana, minkä jälkeen vanhemmuuden tunnustamistiedot siirtyisivät automaattisesti Digi- ja väestötietoviraston asianhallintajärjestelmän yhteyteen toteutettavaan tietovarantoon, jonne toimitettaisiin myös tunnustajan ja tunnustamisen hyväksyjän allekirjoituksista erikseen muodostettu sähköinen tallenne. Kun tietovarantoon saapuu ilmoitus lapsen syntymästä, asiakirjat siirtyisivät sähköisessä muodossa Digi- ja väestötietoviraston virkailijalle tarkistettavaksi ja vahvistettavaksi. Kun vanhemmuus on vahvistettu, tiedot tallentuvat väestötietojärjestelmään.

Koska ennakkotunnustamista koskevien asiakirjojen oikeudellinen viitekehys muutoksen myötä muuttuu, ehdotetaan vanhemmuuslakiin lisättäväksi säännökset ennakkotunnustamista koskevien tietojen rekisterinpitäjyydestä, tietosisällöstä, tietojen säilytyksestä ja tiedonsaantioikeudesta.

4.1.3 Vanhemmuuden selvittämisen käyttöala ja selvittämisen keskeyttäminen

Jotta lapsen alkuperään liittyvät epäselvyydet voitaisiin jatkossakin tarpeen mukaan selvittää siitä huolimatta, että 30 päivän varoajasta luovutaan, ehdotetaan, että ennakkotunnustamiseen perustuva vanhemmuus voidaan selvittää lapsen syntymän jälkeen lastenvalvojan luona vielä

kuuden kuukauden ajan vanhemmuuden vahvistamisen jälkeen, jos vanhemmat yhdessä pyytävät selvittämistä tai yhdessä hyväksyvät sen, että vanhemmuus selvitetään toisen henkilön tunnustettua tai ilmoitettua aikovansa tunnustaa lapsen. Vastaava mahdollisuus on nykyisin vain aviopuolisoilla, joiden lapsen isyys perustuu synnyttäneen äidin avioliittoon ja siitä johdettuun isyysolettamaan. Vanhemmuuden selvittämistä koskevaa säännöstä selkeytettäisiin isyyden ja äitiyden tarpeettoman päällekkäisen selvittämisen välttämiseksi. Selvennyksellä pyritään ottamaan paremmin huomioon eri perhemuodot ja sujuvoittamaan vanhemmuuden selvittämistä. Samalla vanhemmuuden selvittämisen uudelleenaloittamista koskevaa säännöstä täsmennettäisiin siten, että keskeytetyn vanhemmuuden selvittäminen voitaisiin ehdotuksen mukaan aloittaa uudelleen myös lastenvalvojan aloitteesta.

4.1.4 Vanhemmuuden vahvistaminen oikeudenomistajien suostumuksen perusteella

Esityksessä ehdotetaan, että lapselle voidaan jatkossa vahvistaa kuolleen henkilön oikeudenomistajien suostumuksen perusteella myös toinen äiti. Koska oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia ei näissä tilanteissa voida käyttää perusteena asian selvittämiseksi, edellytetään, että käytettävissä on kirjallinen hedelmöityshoitotodistus, jonka perusteella vanhemmuus voidaan selkeästi osoittaa. Tavoitteena on, että selkeä ja riidaton vanhemmuus voitaisiin vahvistaa alaikäisen lapsen osalta ilman tuomioistuinkäsittelyä myös selkeissä hedelmöityshoitotilanteissa, vaikka toinen vanhempi menehtyy ennen mahdollisuutta lapsen tunnustamiseen. Samalla selkeytetään lainsäädäntöä siten, että sääntelystä käy aiempaa yksiselitteisemmin ilmi se, että vastaavaa mahdollisuutta ei ole aikuisten lasten osalta. Selkeyttäminen on tarpeen lastenvalvojen työvoimaresurssien turvaamiseksi.

4.1.5 Vanhemmuuden vahvistaminen tuomioistuimessa

Esityksessä ehdotetaan selkeytettäväksi lastenvalvojan velvollisuutta nostaa kanteen lapsen vanhemmuuden vahvistamiseksi, jos lapsen toinen vanhempi ei vapaaehtoisesti tunnusta vanhemmuuttaan. Tunnustamisen estyminen saattaa johtua myös lapsen synnyttäneestä äidistä aiheutuvasta syystä, jos lapsen huoltajana oleva äiti kieltäytyy lapsen puolesta oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Lastenvalvojan velvollisuus kanteen nostamiseen alaikäisen lapsen puolesta sisältyy jo voimassa olevaan lainsäädäntöön, mutta säännöstä ehdotetaan selkeytettäväksi, jotta nykyistä suuremmalle osalle lapsia voitaisiin vahvistaa toinen vanhempi mahdollisimman pian syntymänsä jälkeen.

4.1.6 Vanhemmuuden kumoaminen tuomioistuimessa

Esityksessä ehdotetaan, että isyyden tai äitiyden kumoamiskanteen tekemiseen oikeutettujen henkilöiden henkilöpiiriä laajennetaan siten, että henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi lapsen oikeudellisen vanhemman sijaan, olisi perheyhteyteen tai siihen rinnastettavaan suhteeseen perustuva kanneoikeus myös silloin, kun vanhemmuus on vahvistettu ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen perusteella. Mahdollisuus tukisi niin sanotun kolmannen henkilön mahdollisuutta riitauttaa ennen lapsen syntymää annettu tunnustaminen, jota ehdotetaan supistettavaksi luopumalla 30 päivän varoajasta.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että tilanteessa, jossa kumoamiskanne on pantu vireille laissa asetetun määräajan jälkeen, kantajalla olisi nykyistä enemmän aikaa sen arvioimiseen, nostaako hän kumoamiskanteen määräajan umpeutumisen jälkeen ilmaantuneiden painavien seikkojen vuoksi vai ei. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan hänen edellytetään nostavan kanteen viipymättä sen jälkeen, kun este kumoamiskanteen nostamiselle on poistunut. Esityksen mukaan

kantajalla olisi yksi vuosi aikaa päättää kanteen nostamisesta sen jälkeen, kun syy kanteen nostamiselle on tullut ilmi. Lisäksi syyn painavuutta koskevaa edellytystä ehdotetaan hieman laskehtavaksi.

Lisäksi ehdotetaan erillistä säännöstä lapsen mielipiteen selvittämisestä lapsen etua arvioitaessa. Säännöksen yhteydessä ehdotetaan säädettäväksi myös lapsen kuulemisesta tuomioistuinkäsittelyssä.

Lapsen edun vuoksi vanhemmuuden kumoamiskanteen kahden vuoden määräajasta ei ehdoteta luovuttavaksi. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 8 artiklan mukaan lapsen oikeutta henkilölisyyteen, kansalaisuuteen, nimeen ja sukulaisuussuhteisiin tulee kunnioittaa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti. Tämän voidaan katsoa johtavan myös siihen, että alaikäisen lapsen sukulaisuussuhteita ei tulisi muuttaa tai kumota liian kepeästi ilman, että yksittäistapauksessa tulee arvioiduksi myös lapsen etu. Toisaalta ehdotukset kumoamiskanteen tekemiseen oikeutettujen henkilöiden henkilöpiiriin laajentamisesta ja kantajalle annettavasta vuoden määräajasta kanteen nostamiselle sen jälkeen, kun syy kanteen nostamiselle on tullut ilmi, ottavat huomioon myös oikeudellisen vanhemman olosuhteet ja mahdollistavat vanhemmuuden kumoamisen nykyistä joustavammin. Muutos saattaa lisätä nykytilanteeseen verrattuna hieman kumoamiskanteiden lukumäärää. Lapsen etu puoltaa näissäkin tilanteissa sitä, että kantajalle on asetettu aikaan sidottu toimintavelvoite ja että vanhemmuuskysymys ratkaistaan mahdollisimman pian ilman, että epäselvä tilanne pitkittyy.

Voimassa olevan isyyslain aikana on ilmennyt tilanteita, joissa vanhemmilla on saattanut olla pitkään tiedossa, että lapsen oikeudellinen isä ei ole lapsen biologinen vanhempi. Isyyden kumoamisen mahdollisuuksia on kuitenkin alettu selvittää vasta vanhempien eron tai muun elämäntilanteen muutoksen tai riidan yhteydessä. Tätä voidaan pitää lapsen edun kannalta ongelmallisena. On lapsen etu, ettei vanhemmuutta kumota yksin siitä syystä, että vanhempien elämäntilanne muuttuu. Vanhemmuuden kumoaminen johtaa siihen, että lapsi menettää toisen oikeudellisen vanhemmansa, ja muutos on lähtökohtaisesti lapsen kannalta sitä dramaattisempi, mitä kauemmin lapsi on ehtinyt pitää henkilöä vanhempanaan. Muutokset vanhemmuussuhteissa voivat vahingoittaa lapsen kehitystä ja lapsen oikeutta vakaisiin perhesuhteisiin. Kaikissa tapauksissa lapselle ei myöskään saada vahvistettua kumotun vanhemmuuden tilalle uutta vanhempaa. Tällä on oikeudellisia, taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia lapsen asemaan. Vanhemmuuden kumoaminen lakkauttaa lapsen oikeuden saada elatusta ja lapsi menettää myös kumottuun sukuasemaan perustuvan perintöoikeutensa. Samalla se vaarantaa sen sosiaalisen vanhemmuuden, joka on syntynyt vanhemman ja lapsen välille.

Tilanne voi olla kuitenkin eri esimerkiksi silloin, kun geneettiseen polveutumiseen perustumattoman oikeudellisen vanhemman ja lapsen välille ei ole koskaan syntynytkään sellaista vanhempi-lapsisuhdetta, jota on perusteltua suojata, tai oikeudellinen vanhemmuus on esteenä sosiaalisesti merkityksellisen ja geneettiseen polveutumiseen perustuvan vanhemmuussuhteen luomiselle toisaalla. Tällaisessa tilanteessa voi olla perusteltua määrätä alaikäiselle lapselle edunvalvoja, joka voi nostaa vanhemmuuden kumoamiskanteen lapsen puolesta. Lapsen etu tuossa yksittäisessä tilanteessa arvioidaan tällöin edunvalvojan määräämisen yhteydessä tuomioistuimessa. Lapsen kanneoikeuden käyttämistä ja edunvalvojan määräämistä koskeva sääntely ehdotetaan säilytettäväksi tältä osin nykyisellään. Lapsen omaa kanneoikeutta käyttäen nostetulle isyyden tai äitiyden kumoamista koskevalle kanteelle ei ole asetettu määräaikaa.

4.1.7 Hedelmöityshoidot ja naisparien valinnanvapauden laajentaminen

Esityksessä ehdotetaan, että naispareille annetaan mahdollisuus valita hedelmöityshoitojen yhteydessä alkion muodostamiseen myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden

vahvistamiseen. Kyseessä olisi aiemmin vallinneen mahdollisuuden palauttaminen naisparien yhteisen vanhemmuuden vaihtoehtoksi. Valinnalla on ratkaiseva merkitys tulevan lapsen vanhemmuuden vahvistamiseen, koska jos lapselle voidaan vahvistaa isä, lapselle ei voida vahvistaa toista äitiä. Toisin sanoen, jos alkio on muodostettu sellaisia siittiöitä käyttäen, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen, naisparin yhdessä saaman hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen toiseksi vanhemmaksi vahvistetaan siittiöiden luovuttaja eikä synnyttäneen äidin kumppani siitä huolimatta, että kumppani on antanut suostumuksensa hedelmöityshoittoon.

Voidaan pitää perusteltuna, että naisparilla tulisi olla mahdollisuus valita, vahvistetaanko siittiöiden luovuttaja eli lapsen biologinen isä lapsen oikeudelliseksi isäksi vai vahvistetaanko lapsen synnyttäneen äidin kumppani oikeudelliseksi äidiksi. Tämä tukisi lapsen oikeutta tuntea alkuperänsä eikä toisaalta muuttaisi voimassa olevan lain lähtökohtaa siitä, että lapsella voi olla enintään kaksi oikeudellista vanhempaa.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Vaikutukset valtion talouteen

Esitys liittyy vuoden 2022 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi eduskunnassa sen yhteydessä.

Ehdotuksen toteuttaminen edellyttää sähköisen asioinnin mahdollistamista neuvoloiden ja Digi- ja väestötietoviraston välillä vanhemmuusasioissa. Ehdotukseen sisältyvät sähköiset palvelut edistävät valtion palveluiden digitalisoimista yli hallinto- ja toimialarajojen. Merkittävimmät vaikutukset valtion talouteen koituvat sähköisen vanhemmuuden tunnustamisen tietojärjestelmän luomisesta. Ehdotettu malli pitäisi sisällään verkkolomakepalvelun ja QR-koodijärjestelmän, jolla skannatut allekirjoituslomakkeet yhdistetään verkkolomaketietoihin Digi- ja väestötietovirastossa ennen vanhemmuuden vahvistamista. Lisäksi malliin rakennettaisiin numero-pohjaiseen linkitykseen perustuva ratkaisu QR-koodiratkaisun rinnalle muun muassa teknisiä toimintahäiriötilanteita varten. Tästä koituu Digi- ja väestötietoviraston laatiman kustannusarvion mukaan noin 590 000 euron kertakustannus vuonna 2022 ja 15 000 euron vuosittainen käyttöpalvelukustannus vuodesta 2022 alkaen. Vanhemmuuden tunnustamisen säädösperustaa koskevan merkinnän lisäämisestä väestötietojärjestelmään aiheutuu Digi- ja väestötietoviraston arvion mukaan lisäksi noin 20 000 euron suuruinen kertakustannus vuonna 2022. Edellä arvioitujen kustannukset kohdistuvat valtiovarainministeriön hallinnonalalle momentille 28. 30. 03. Digi- ja väestötietoviraston toimintamenot (siirtomääräraha 2 v).

Digi- ja väestötietovirastossa on lisäksi arvioitu, että ennakkotunnustamisasiakirjojen siirto neuvoloilta suoraan Digi- ja väestötietovirastoon edellyttäisi 4 henkilötyövuoden lisäystä. Arviossa on mukana myös lisääntyneestä skannaustyöstä aiheutuvan työn lisäys. Keskimääräinen henkilötyövuoden bruttokustannus Digi- ja väestötietovirastossa on 64 000 euroa. Tämä tarkoittaisi 256 000 euron vuosittaista henkilötyövuosikustannusta vuoden 2023 alusta alkaen. Lisäksi Digi- ja väestötietovirasto on esittänyt yhden ylimääräisen henkilötyövuoden lisäystä yhden vuoden siirtymäajaksi 1.1.-31.12.2023, koska on ennakoitavissa, että ensimmäisen vuoden ajan sähköisen järjestelmän lisäksi on toteutettava myös paperiseen asiakirjaliikenteeseen perustuva rinnakkaismenettely. Nämä lisäystarpeet kohdentuvat valtiovarainministeriön hallinnonalalle momentille 28. 30. 03. Digi- ja väestötietoviraston toimintamenot (siirtomääräraha 2 v).

Sähköisen asioinnin luomisella sujuvoitetaan vanhemmuutta koskevien asioiden käsittelyä erityisesti Digi- ja väestötietovirastossa ja helpotetaan asiointia viranomaisten kesken. Sähköisen järjestelmän luomisesta valtiolle koituvia kustannuksia kompensoi osin kunnille koituvat säästöt, joita käsitellään hyvinvointialueille ja kunnallistaloudelle koituvien vaikutusten yhteydessä. On huomattava, että tässä esitetty arviot eri viranomaisten toimintaan perustuvat valittuun malliin, jossa käyttäjälähtöinen sähköinen ilmoituspalvelu ohjaisi toimijoita täyttämään lomakkeen oikein niin, että turhilta täydentämisiltä ja uudelleen tunnustamisilta vältyttäisiin. Arvioitu henkilötöyvuosikustannuksen lisäys olisi nyt arvioitua merkittävämpi ilman sähköisen ilmoituspalvelun luomista.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeusgenetiikkayksiköstä saadun arvion mukaan vanhemmuuden selvittämiseen, tunnustamiseen ja vahvistamiseen liittyvien asiakirjojen uudistamistyöstä aiheutuu laitokselle noin 55 000 euron kertakustannus ja tilasto- ja rekisterimuutoksista aiheutuu laitokselle noin 15 000 euron kertakustannus vuonna 2022. Kustannusten perusteita esitellään tarkemmin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintaa koskevien viranomaisvaikutusten alla. Edellä arvioidut kustannukset kohdistuvat sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle momentille 33. 03. 04. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintamenot (siirtomääräraha 2 v).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeusgenetiikkayksiköstä saadun arvion mukaan vanhemmuuden selvittämisen laajentamisesta ja siihen liittyvistä oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista aiheutuvat kustannukset nousisivat hyvin maltillisesti. Laitos on arvioinut, että tarvittavien oikeusgeneettisten isyystutkimusten lukumäärä lisääntyy noin 30:llä tutkimuskokonaisuudella, joiden yhteenlaskettu vuosittainen kustannus on noin 20 000 euroa vuodesta 2023 alkaen. Tämä kustannus kohdistuisi oikeusministeriön hallinnonalalle momentille 25. 01. 20. Eriytisimenot (arviomääräraha). Nämä kustannukset katetaan nykyisten valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen puitteissa.

Vähäisiä lisäkustannuksia aiheutuu mahdollisuudesta käyttää asiantuntija-avustajaa apuna lapsen kuulemisessa tuomioistuimessa, mikä tulisi mahdolliseksi 63 §:n 3 momentin perusteella. Vanhemmuutta koskevissa asioissa alaikäisen lapsen kuulemiselle tuomioistuimessa arvioidaan olevan tarvetta lähinnä vanhemmuuden kumoamiskanteiden käsittelyn yhteydessä ja vain silloin, kun se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Koska lapsen vanhempien kanneoikeus vanhemmuuden kumoamiseksi on pääsääntöisesti rajattu kahden vuoden määräaikaan lapsen syntymästä tai vanhemmuuden vahvistamisesta, ovat lapset pääosin liian nuoria, jotta heitä voitaisiin kuulla tuomioistuimessa. Näin ollen lapsen kuuleminen tulisi kyseeseen lähinnä niissä tapauksissa, joissa kantajana on 15 vuotta täyttänyt lapsi itse tai joissa alle 15-vuotiaalle lapselle haetaan edunvalvojaa lapsen kanneoikeuden käyttämistä varten. Kumoamiskanteita nostetaan 50 – 80 kappaletta vuosittain. Tilastotiedoista ei käy ilmi, kuinka suuressa osassa tapauksia lapsi on ollut sellaisessa iässä, että lapsen kuuleminen olisi ollut mahdollista. Jos arvioidaan, että lapsen kuuleminen olisi mahdollista noin 10 prosentissa tapauksista ja puolessa näistä tapauksista käytettäisiin asiantuntija-avustajaa, avustajien määrä jäisi ylemmätkin tuomioistuinasteet huomioon ottaen alle kymmeneen vuosittain. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muutosesityksessä (HE 88/2018 vp) asiantuntija-avustajan käyttäminen lapsen kuulemisessa oli arvioitu maksavan keskimäärin 500 euroa tapaukselta. Jos tätä palvelua käytettäisiin arviolta 10 tapauksessa vuodessa, muutoksesta aiheutuisi valtiolle enintään noin 5 000 euron vuosittainen lisäkustannus vuodesta 2023 alkaen. Tämä kustannus kohdistuu oikeusministeriön hallinnonalalle momentille 25. 01. 20. Eriytisimenot (arviomääräraha).

Ehdotettujen muutosten ei ole todettu aiheuttavan lisähenkilöstön tarvetta tuomioistuimissa tai oikeusaputoimistoissa.

Vanhemmusslain säätämisestä aiheutuu valtiolle tiedottamiseen ja kouluttamiseen liittyviä kustannuksia, jotka kuitenkin voidaan kattaa tiedottamiseen ja kouluttamiseen osallistuvien viranomaisten toimintamenoista.

Kokonaisuutena arvioidaan, että vanhemmuuslain sisältämien ehdotusten toteuttamisesta aiheutuisi valtiontaloudelle 695 000 euron kertaluontoiset kustannukset vuonna 2022, 64 000 euron kertaluontoinen kustannus vuonna 2023 ja 296 000 euron vuosittaiset kustannukset vuodesta 2023 alkaen. Kustannukset katetaan julkisen talouden suunnitelmien ja valtiontalousarvioiden mukaisten määrärahojen puitteissa.

Vaikutukset hyvinvointialueiden ja Ahvenanmaan kuntien talouteen

Esitetyillä ehdotuksilla on keskeisiä vaikutuksia tehtäviin, jotka sote-uudistuksen myötä siirtyvät Ahvenanmaata lukuun ottamatta kunnilta hyvinvointialueiden vastuulle 1.1.2023. Koska vanhemmuuslain ei ehdoteta tulevan voimaan tätä aikaisemmin, esityksen vaikutukset kohdistuvat tuleviin hyvinvointialueisiin eikä kuntiin. Hyvinvointialueiden käynnistymisen kannalta välttämättömistä toimista ja valmistelusta vastaavat väliaikaiset toimielimet ennen aluevaltuustojen ja niiden asettamien aluehallitusten toiminnan alkamista alkuvuodesta 2022. Ehdotukset perustuvat pääosin siihen, että osa nykyisin lastenvalvojille kuuluvista tehtävistä siirretään Digi- ja väestötietoviraston hoidettavaksi. Kokonaisuutena arvioiden ehdotuksen vaikutukset hyvinvointialueiden ja Ahvenanmaan kuntien taloudelle ovat siten kustannuksia säästäviä.

Laskennalliset henkilöresursseihin kohdistuvat kustannussäästöt koostuvat erityisesti lastenvalvojien työtehtävien karsimisesta, mikä johtuu asiakirjaliikenteen muuttamisesta siten, että ennakkotunnustamista koskevat asiakirjat lähetetään neuvoloista suoraan vahvistettaviksi Digi- ja väestötietovirastoon tai Ahvenanmaan valtionvirastoon. Nykyisin asiakirjat kierrätetään tarkistettavina lastenvalvojilla ennen niiden lähettämistä vahvistettaviksi (ns. suppea vanhemmuuden selvittäminen). Samalla asiakirjaliikenne muutetaan osittain sähköiseksi muualla kuin Ahvenanmaalla.

Koska lastenvalvojat toimivat nykyisin kuntien palveluksessa, on ehdotuksesta aiheutuvia kustannussäästöjä ollut mahdollista arvioida kunnilta saatujen tietojen valossa. Helsingin kaupunki on arvioinut, että asiakirjaliikenteen muuttamisesta aiheutuva henkilötyövuosisäästö olisi Helsingissä 1,5 henkilötyövuotta, josta yksi henkilötyövuosi kohdistuisi toimistosihteerin työhön ja 0,5 henkilötyövuotta lastenvalvojille. Vantaalla yhden henkilötyövuoden säästö kohdistuisi toimistosihteerin työhön, Espoossa yhden henkilötyövuoden säästö kohdistuisi täysimääräisesti lastenvalvojiin ja Turussa työvoimasäästö kohdistuisi suurimmaksi osaksi toimistosihteerin työhön. Pienemmissä kunnissa työajan säästö olisi pienempi, koska asiakirjojen määrä on vähäisempi, mutta merkityksellinen. Valtakunnallisesti on arvioitu, että ennakkotunnustamisasiakirjojen siirrosta koituva henkilötyövuosisäästö olisi noin 15 henkilötyövuotta, josta pääosa kohdistuu lastenvalvojien työhön, koska pienemmissä kunnissa ei ole toimistosihteeripalveluita. On kuitenkin mahdotonta arvioida ennakkoon, miten kustannussäästöt kohdentuvat lastenvalvojien ja toimistosihteeripalveluiden välillä tulevilla hyvinvointialueilla.

On myös huomattava, että henkilötyövuosina toteutuva säästö kertautuu vuosittain. Lastenvalvojien työmäärän vähenemisen ei arvioida vaikuttavan tarvittavan työvoiman määrään, koska lastenvalvojat toimivat nykyisellään aliresursoidulla sosiaalitoimen sektorilla. Päämäärä on yhdenmukainen vuoden 2015 isyyslain kokonaisuudistuksen tavoitteiden kanssa. Lastenvalvojien velvollisuuksien selventämisestä johtuu lisäksi, että lastenvalvojien työajasta aiempaa suurempi

osa tulee jatkossa kohdentaa vanhemmuuden vahvistamiskanteiden nostamiseksi niissä tapauksissa, joissa lapsen toinen vanhempi on tunnettu, eikä vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisperustetta ole käsillä.

Asiakirjaliikenteen muutoksista aiheutuu joitain työtapamuutoksia neuvolatoiminnassa, mutta näiden muutosten ei ennakoida aiheuttavan vähäistä suurempia kustannusvaikutuksia. Ehdotettu ilmoitusjärjestelmä toimisi yleisillä verkkoselaimilla, joten ehdotetulla mallilla ei ole vaikutuksia hyvinvointialueiden tietojärjestelmien valintoihin tietojärjestelmätasolla.

Äitiys- ja isyyslain yhdistämisestä aiheutuu tarve muuttaa vanhemmuuden vahvistamista koskevat lomakekaavat ja lomakkeet kokonaisuudessaan. Lomakekaavojen suunnittelutyöstä vastaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, mutta nykyisin käytettävät lomakekaavoja vastaavat sähköiset lomakkeet on toteutettu yksityisten järjestelmätoimittajien toimesta. Sähköisten lomakkeiden päivittämisestä koituu hyvinvointialueille vuoteen 2022 kohdistuva kustannus, joka vaihtelee riippuen järjestelmästä ja järjestelmän toimittajasta. Lomakkeiden muutostyö ja tästä koituvat kustannukset eivät ole muutoin liitännäisiä sähköiseen ennakkotunnustamisjärjestelmään, mutta ennakkotunnustamiseen käytetyn sähköisen lomakkeen tekninen toteuttamisvastuu poistuu uudistuksen myötä järjestelmätoimittajilta, kun Digi- ja väestötietovirasto luo tätä varten verkkolomakkeeseen pohjautuvan järjestelmän, joka korvaa nykyisin käytetyn lomakkeen. Nykyinen järjestelmä jää käyttöön vain Ahvenanmaalla. Lomakkeesta tehdään myös manuaalinen versio häiriötilanteita varten.

Vaikutukset elinkeinoelämälle ja kotitalouksille

Ehdotuksella ei ole juurikaan vaikutuksia elinkeinoelämälle. Hedelmöityshoitoihin liittyvän valinnanmahdollisuuden ja kotimaisen palveluvalikoiman kasvaessa ehdotus saattaa vähäisessä määrin vähentää väestön tarvetta hakea hedelmöityshoitopalveluita ulkomailta. Tämä saattaa samalla vähentää kotitalouksille koituvia epäsuoria kustannuksia ja vastaavasti lisätä suomalaisten hedelmöityshoitopalveluita tarjoavien yritysten tuloja. Taloudelliset vaikutukset ovat todennäköisesti hyvin vähäiset ja käytännössä mahdollottomat arvioida ennakoon euromääräisinä.

Hedelmöityshoitopalveluja tarjoavien yksityisten yritysten ja julkisten toimijoiden tulee jatkossa kiinnittää entistä tarkempaa huomiota siihen, että antaessaan hedelmöityshoitolaain 9 §:n mukaista neuvontaa hoitoa saaville, palveluiden antajan tulee selostaa naispareille siittiöiden valintaan liittyvät oikeudelliset vaikutukset. Siittiöiden valinnalla on keskeinen merkitys sen kannalta, kumpi vanhempi voidaan vahvistaa lapsen vanhemmaksi: sukusolujen luovuttaja tai synnyttävän äidin naispuolinen kumppani. Samasta syystä naispareille annettavaan hedelmöityshoitotodistukseen tulee merkitä siittiöiden luovuttajan suostumuksen laajuus riittävällä tarkkuudella. Koska velvoitteet osapuolten oikeudelliseen asemaan liittyvään neuvontaan ja hedelmöityshoitotodistuksen antamiseen sisältyvät jo voimassa olevaan lainsäädäntöön, mainituista toiminnoista koituva hallinnollinen taakka tai taloudelliset kustannukset eivät mainittavasti lisäänty.

Äitiys- ja isyyslakien yhdistämisestä aiheutuva lomakeuudistus työllistää myös yksityisiä järjestelmätoimittajia, jotka toteuttavat Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen suunnittelemat lomakkeet yhteensopiviksi hyvinvointialueiden tietojärjestelmien kanssa hyvinvointialueiden kanssa tehtävien sopimusten perusteella.

Siltä osin, kun luopuminen 30 päivän varoajasta aiheuttaa yksittäisissä tapauksissa tarpeen isyyden tai äitiyden kumoamiskanteen nostamiseen, ehdotuksesta aiheutuu kotitalouksille oikeudenkäynnistä aiheutuvia kustannuksia. Nämä kustannukset ovat vältettävissä, jos vanhemmat ovat yksimielisiä asian selvittämisestä lastenvalvojalla.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Vaikutukset Digi- ja väestötietoviraston toimintaan

Ehdotuksella on Digi- ja väestötietoviraston työmäärää lisääviä vaikutuksia. Sähköisen vanhemmuuden tunnustamisen tietojärjestelmän suunnittelusta ja keskeisten päättelylogiikkaa vaativien toiminnallisten elementtien toteuttamisesta vastaa Digi- ja väestötietovirasto.

Ehdotuksen mukaan äitiysneuvolan vastaanottamat vanhemmuuden tunnustamista koskevat tiedot siirrettäisiin jatkossa suoraan neuvolalta Digi- ja väestötietovirastoon sen sijaan, että lastenvalvoja selvittäisi vanhemmuuden ennen asiakirjojen siirtoa Digi- ja väestötietovirastoon. Myös silloin, kun lastenvalvoja ottaa vastaan tunnustamisen ennen lapsen syntymää, ehdotetaan käytettäväksi samaa menettelyä. Ehdotettu malli sisältäisi verkkolomakepalvelun ja menettelyn, jolla skannatut allekirjoituslomakkeet yhdistetään verkkolomaketietoihin. Lisäksi rakennettaisiin sähköisestä verkkolomakkeesta riippumaton rinnakkaismenettely muun muassa teknisiä toimintahäiriötilanteita varten. Vanhemmuuden tunnustamista koskevat asiakirjat toimitetaan nykyisinkin Digi- ja väestötietovirastoon vahvistettavaksi. Kyse ei näin ollen ole uuden tietovarannon muodostamisesta vaan olemassa olevan tietovarannon muutoksesta. Kun tietovarantoon saapuu ilmoitus lapsen syntymästä, asiakirjat siirtyisivät Digi- ja väestötietoviraston virkailijalle tarkistettavaksi ja vahvistettavaksi. Kun vanhemmuus on vahvistettu, tiedot tallentuvat väestötietojärjestelmään.

Sähköistä ennakkotunnustamistietojärjestelmää ei ainakaan ensi vaiheessa otettaisi käyttöön Ahvenanmaan maakunnassa. Ennakkotunnustamisten vuosittainen lukumäärä Ahvenanmaan maakunnassa on huomattavasti vähäisempi kuin muualla Suomessa, mikä ei puolla erillisen sähköisen järjestelmän luomista Ahvenanmaalle. Tästä aiheutuisi myös lisäkustannuksia. Ahvenanmaan valtionvirasto hoitaa Digi- ja väestötietovirastolle kuuluvia tehtäviä Ahvenanmaalla.

Kaikki vanhemmuuden tunnustamisasiakirjat ovat nykyisin luonteeltaan sosiaalihuollon asiakirjoja ja niiden salassapitoa koskevat säännökset ja säilyttämistä koskevat määräajat määräytyvät sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) ja sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain (254/2015) mukaisesti. Koska ennakkotunnustamista koskevia asiakirjoja ei jatkossa käsiteltäisi sosiaalihuollon viranomaisessa eikä niitä rekisteröitäisi sosiaalihuollon asiakasrekisteriin, ennakkotunnustamista koskevia asiakirjoja ei voida enää pitää sosiaalihuollon asiakasasiakirjoina vaan ne tulee luokitella uudelleen rekisteriviranomaisen asiakirjoiksi. Asiakirjojen uudelleenluokittelusta johtuu, että myös niiden oikeudellinen viitekehys muuttuu. Asiaa selostetaan tarkemmin tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnissa ja 67 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa.

Jos ilmoitusta lapsen syntymästä ei tule määräajan kuluessa tai Digi- ja väestötietovirasto vastaanottaa tunnustamisen peruutuksen tai kiistämisen ennen lapsen syntymää eikä asiakirjoja näin ollen arkistoida vahvistettua vanhemmuutta osoittavan väestötietojärjestelmämerkinnän tausta-aineistona, ennakkotunnustamista koskeva asia on joko merkittävä rauenneeksi, jolloin asian käsittely päättyy, tai se on tarvittaessa siirrettävä lastenvalvojalle vanhemmuuden selvittämistä varten, jolloin rekisteröintiasiaa tulee sosiaalihuoltoa koskeva asia. Ennen päätöstä

asian raukeamisesta tai asian siirrosta, Digi- ja väestötietovirastolla on velvollisuus selvittää käytettävissään olevan rekisteriaineiston perusteella, ovatko lapsen vanhemmat esimerkiksi avioituneet keskenään ennen lapsen syntymää tai tehneet muuttoilmoituksen muuttamisesta ulkomaille. Molemmissa tapauksissa ennakkotunnustamista koskeva asia raukeaa, eikä tarvetta asian siirtämiselle ole. Myös osassa niistä tapauksista, joissa ennakkotunnustamisen vahvistaminen edellyttää lisäselvitystä synnyttäneen äidin siviilisäädystä ja tätä osoittavan asiakirja-aineiston hankkimisesta, asiointi voi tapahtua Digi- ja väestötietoviraston ja asiakkaan välillä eikä asian siirtäminen lastenvalvojalle tuota asiassa lisäarvoa. Siinä tapauksessa, että lisäselvitystä ei ole kohtuudella saatavissa ja vanhemmuuden vahvistamiseksi tulee ehdotetun 29 §:n 2 momentin nojalla toimittaa isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettiset isyystutkimukset, asia tulee siirtää lastenvalvojalle vanhemmuuden selvittämistä varten. Tällöin asian käsittely päättyy Digi- ja väestötietovirastossa, kunnes isyyden selvittäminen on tehty ja asia on valmis vahvistettavaksi lapsen syntymän jälkeen tehdyn vanhemmuuden selvittämisen perusteella.

Suostumusasiakirjojen skannauksesta aiheutuvaa työmäärää on pyritty Digi- ja väestötietovirastossa arvioimaan skannauskeskuksen tekemien työaikamittausten perusteella. Virasto on arvioinut, että kaikki työvaiheet yhteensä veisivät keskimäärin viisi minuuttia tapaukselta. Vuosittaisena skannattavien asiakirjanippujen määränä on käytetty vuonna 2019 vireille tulleiden vanhemmuuden vahvistamisten kokonaismäärää. Tunnustamisten kokonaismäärästä arviolta 80-90 % on ennakkollisia tunnustamisia.

Digi- ja väestötietoviraston työmäärää lisäisivät jatkossa myös asioiden täydennyttäminen erityisesti asiakkaiden siviilisäätietojen osalta sekä näihin asioihin liittyvä neuvonta. Toisaalta vastaava työmäärä vähenisi lastenvalvojilta, vaikka Digi- ja väestötietovirasto voi ja epäselvissä asioissa sen tulee siirtää asia lastenvalvojan selvitettäväksi. Työmäärän arviointia vaikeuttaa täydennyttämisten ja niihin liittyvän neuvonnan tilanteiden erilaisuus. Osassa tapauksia täydennyttämiset ovat hyvin suoraviivaisia ja toisissa taas ne vaativat useampikertaista asiointia asiakkaan kanssa ja yksityiskohtaista neuvontaa. Työmäärän lisäys voi tapauksittain vaihdella viidestä minuutista kahteen tuntiin. Työaikaa säästäisivät toisaalta ehdotuksen toteutuessa sähköisen asianhallinnan ja siihen liitettävän sähköisen arkistoinnin ratkaisut. Työaikaa säästyisi ainakin asian manuaalisen avaamisen eli asianhallintajärjestelmään kirjaamisen jäädessä pois. Päättöksenteon, tiedoksiannon ja arkistoinnin integroiminen asianhallintajärjestelmään vähentäisi manuaalisuutta, kirjaamisia sekä useamman järjestelmän käytöstä nykyään aiheutuvaa työtä.

Vaikutukset Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintaan

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on arvioinut, että lakimuutoksen seurauksena tulee uudistaa kaikki vanhemmuuden selvittämiseen, tunnustamiseen ja vahvistamiseen liittyvät asiakirjat. Työhön kuuluu asiakirjan sisällön uudistaminen yhteistyössä muiden asiantuntijatahojen kanssa, terminologinen työ, asiakirjarakenteisiin liittyvät tietomäärittelyt ja palvelutuotannon toiminnalliset määrittelyt, juridinen valmistelutuki, sähköisen asiakirjapohjien valmistelu niiden toimijoiden käyttöön, joilla ei ole käytössään kaupallista järjestelmää, selvittämis- ja tunnustamisprosessien sekä prosessin eri vaiheisiin tarvittavien asiakirjojen kuvaus Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivuilla ja muut tarvittavat hankinnat (muun muassa käännöskulut). Lainsäädäntömuutoksesta seuraa myös tilasto- ja rekisterimuutoksia Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen –tilastoon sekä perusterveydenhuollon avohoidon hoitoilmoitusrekisteriin (esimerkiksi THL:n toimenpideluokitukset).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle ohjautuvat jatkossa analysoitavaksi myös ne oikeusgeneettiset isyystutkimukset, jotka aiheutuvat ennakkoon tunnustettujen lasten vanhemmuuden

selvittämisestä lapsen syntymän jälkeen. Laitos on arvioinut, että tarvittavien oikeusgeneettisten isyystutkimusten lukumäärä lisääntyy noin 30:llä tutkimuskokonaisuudella.

Vaikutukset lastenvalvojien toimintaan

Esityksellä on merkittäviä vaikutuksia hyvinvointialueiden ja Ahvenanmaan maakunnan sosiaalihuollon toimijoiden ja erityisesti lastenvalvojien toimintaan. Merkittävin vaikutus johtuu siitä, että lastenvalvojalle asetettu vanhemmuuden selvittämisvelvollisuus ei enää koskisi niitä vanhemmuuksia, jotka on tunnustettu äitiysneuvolassa ennen lapsen syntymää. Tämän ennakoidaan vähentävän tuntuvasti vanhemmuuden selvittämistehtäviä ja erityisesti asiakirjahallintaan liittyvää resurssitarvetta.

Vuonna 2019 annetusta noin 20 000:sta vanhemmuuden tunnustamisesta annettiin 83 prosenttia ennen lapsen syntymää. Koska valtaosa näistä tunnustamisista vastaanotettiin äitiysneuvolassa, lastenvalvojilta poistuisi valtakunnallisesti vuositasolla noin 16 000 – 17 000 isyysasia nykytilaan verrattuna. Vastaava muutos koskisi myös lukumäärältään selkeästi harvinaisempia äitiysasioita. Tämä tarkoittaa, että vapautuvia sosiaalitoimen työvoimaresursseja voitaisiin jatkossa kohdistaa vaativampiin tehtäviin. Mahdollisuus vanhemmuuden tunnustamiseen lastenvalvojalla säilyisi edelleen neuvolan ohella perheen valinnan mukaan. Lastenvalvojan ydintehtäviin kuuluisi edelleen myös niiden vanhemmuuksien selvittäminen, joihin liittyy riitaa tai muuta epäselvyyttä.

Myös lapsen syntymän jälkeisen tunnustamisen peruuttamis- ja kiistämisoikeuden poistamisella on lastenvalvojien työtä vähentävä vaikutus. Näiden tapausten lukumäärä on kuitenkin kokonaisuuteen nähden hyvin pieni. Työmäärää vähentävää vaikutusta tasapainottaa se, että vanhemmuuden selvittämistä voisi jatkossa pyytää tietyin edellytyksin kuuden kuukauden kuluessa lapsen syntymästä paitsi avioliiton aikana syntyneiden, myös ennakkoon tunnustettujen lasten osalta.

Ehdotuksella selkeytetään sekä lastenvalvojan oikeutta aloittaa omasta aloitteestaan vanhemmuuden selvittäminen uudelleen, että velvollisuutta nostaa kanne vanhemmuutta koskevassa vahvistamisasiassa. Koska molemmat tehtävät sisältyvät jo nykyiseen lainsäädäntöön, lastenvalvojan työmäärään liittyvät vaikutukset arvioidaan näiltä osin vähäisiksi.

Vaikutukset terveydenhuollon toiminnalle, erityisesti neuvolatoimintaan

Ehdotuksella on myös terveydenhuollon toimijoiden työskentelyä helpottavia vaikutuksia. Merkittävin terveydenhuollon toimintaan liittyvä vaikutus liittyy sähköisen ennakkotunnustamistietojärjestelmän käyttöönottoon sekä ennakkotunnustamisasiakirjojen lähettämiseen Digi- ja väestötietovirastoon lastenvalvojan sijaan. Sähköinen järjestelmä on tarkoitus rakentaa tavalla, joka ohjaa tunnustamisen vastaanottajaa eli terveydenhoitajaa tai kättilöä täyttämään lomakkeen oikein. Palvelu hakisi esimerkiksi vanhempien henkilö- ja siviilisäätytiedot suoraan väestötietojärjestelmästä, eikä niitä tarvitsisi pääsääntöisesti enää täyttää asiakkaan oman ilmoituksen perusteella, jos asiakas on rekisteröity väestötietojärjestelmään. Tämä lisää tietojen luotettavuutta ja vähentää virheellisten tietojen selvittelyä ja tähän käytettävää aikaa tunnustamisen jatkokäsittelyssä. Ehdotuksella saattaa olla vähäinen työmäärää lisäävä vaikutus niissä neuvoloissa, joissa aiemmin ei ole tulostettu tunnustamislomaketta tunnustajan allekirjoitusta varten, vaan asiakas on tuonut esitäytetyn lomakkeen mukanaan. Edellä mainittu toimintatapamuutos ja uuden sähköisen järjestelmän oppiminen edellyttävät koulutusta ja tiedotusta sekä yhteistyön

kehittämistä paitsi suhteessa Digi- ja väestötietovirastoon myös sosiaali- ja terveystoimen välillä. Tarkoitus on, että neuvola ohjaisi epäselvät vanhemmuusasiat jatkossakin lastenvalvojan selvitettäväksi.

Ehdotuksella on myös terveydenhuollon toimijoiden työmäärää lisäävä vaikutus siltä osin kuin lapsettomuushoitoja annetaan naisparille ja tällaisen hoidon tuloksena syntyneen lapsen vanhemmuus tunnustetaan. Naisparin vaihtoehtojen lisääntyessä tunnustamisen vastaanottajan selvittämisvelvollisuus ja asiantuntijuuden tarve lisääntyy. Tästä aiheutuu lain voimaantuloajan kohtaan sijoittuva koulutustarve. Ajallisesti työtaakan ei arvioida kuitenkaan lisääntyvän, koska asia on käytännössä ratkaistu jo siittiöiden valintahetkellä. Jos hedelmöityshoitoon liittyvät asiakirjat ovat puutteelliset tai asia on muutoin epäselvä, neuvolat voivat ohjata parin tai tunnustajan ottamaan yhteyttä lastenvalvojaan, joka joko ottaa tunnustamisen vastaan ennen lapsen syntymää tai lapsen vanhemmuus selvitetään lapsen syntymän jälkeen. Mainittu mahdollisuus ja velvollisuus ohjata pari eteenpäin sisältyy jo voimassa olevaan lainsäädäntöön. Ehdotuksella ei näin ollen ole vaikutuksia henkilöstön määrään.

Vaikutukset tuomioistuinlaitoksen toimintaan

Ehdotettu mahdollisuus vahvistaa kuolleen henkilön oikeudenomistajien suostumuksella vanhemmuus myös selkeissä hedelmöityshoitotilanteissa ilman tuomioistuinkäsittelyä vähentää riidattomien asioiden käsittelytarvetta käräjäoikeuksissa. Tämä aiheuttaa hyvin vähäistä voimavarojen säästöä tuomioistuimissa. Toisaalta vanhempänä itseään pitävän henkilön mahdollisuutta nostaa isyyden tai äitiyden kumoamista koskeva kanne ehdotetaan hieman laajennettavaksi ja vanhemmuuden kumoamista koskevien säännönmukaisten kannemääräaikojen poikkeamisperustetta ehdotetaan hieman väljennettäväksi. Kun ottaa huomioon kumoamiskanteiden vuosittaisen vähäisen lukumäärän, uudesta kannemahdollisuudesta ja kannemääräajan väljentämisestä aiheutuvan kanteiden lukumäärän arvioidaan nousevan vain yksittäisillä tapauksilla.

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Tässä esityksessä keskitytään arvioimaan yhteiskunnallisia vaikutuksia vain siltä osin kuin se on tarpeen ehdotettavien muutosten osalta. Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019, tiedonhallintalaki) 8 §:n 2 momentissa edellytetty tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi on toteutettu alla. Esityksen luonteesta teknisluontoisena lakien yhdistämisenä johdetaan, ettei esityksessä arvioida sellaisia asiakokonaisuuksia, joiden oikeustila säilyy muuttumattomana. Koska kyseessä on lakien tekninen yhdistäminen, ei myöskään kohderyhmien kuulemisia ole katsottu olevan tarpeen toteuttaa samassa laajuudessa kuin jos olisi ollut kyse vanhemmuutta koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksesta.

Ehdotuksen merkittävin muutos voimassaolevaan oikeustilaan koskee ennen lapsen syntymää tunnustettujen lasten 30 päivän varoaikaa koskevan säännöksen poistamista. Ehdotuksen kohderyhmä ovat vastasyntyneet lapset, joiden henkilökohtainen kuuleminen ei ole mahdollista. Muut ehdotetut muutokset vallitsevaan oikeustilaan ovat huomattavasti merkitykseltään pienempiä, eikä niiden ole katsottu edellyttävän erillisiä lasten kuulemisia eri ikäluokissa. Yhteiskunnallisia vaikutuksia on arvioitu laajemmin isyyslain ja äitiyslain säätämiseen johtaneissa asiakirjoissa (HE 91/2014 vp ja KAA 3/2016 vp).

Vaikutukset lapseen

Esityksen keskeiset vaikutukset kohdistuvat lapseen. Ehdotuksella edistetään lapsen oikeutta molempiin vanhempiin ja suojaamaan lapsen etua ja yhdenvertaisuutta eri perherakenteissa

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa edellytetyllä tavalla. Vaikutukset kohdistuvat lapsiin sekä suoraan että välillisesti vanhemmuuden vahvistamis- ja kumoamismenettelyihin kohdistuvien vaikutusten kautta.

Vanhemmuuslaissa ehdotettu 30 päivän varoajan poistaminen nopeuttaa ja selkeyttää vanhemmuuden vahvistamismenettelyä ja turvaa lapsen oikeutta kahteen vanhempaan lapsen oikeuksien yleissopimuksen 7 artiklassa tarkoitettulla tavalla. Vanhemmuuden vahvistamisella on suoria oikeusvaikutuksia muun muassa lapsen huoltajuuteen, nimenantoon ja matkustusasiakirjojen myöntämiseen. Näin ollen ehdotuksen vaikutuksena on, että lapselle voidaan nykyistä ripeämmin rekisteröidä vahvistetun vanhemman sukunimi ja myöntää passi halutulla nimellä. Tällä helpotetaan ja parannetaan lapsen ja koko perheen asemaa. Lapsen oikeutta molempiin vanhempiin turvataan myös sillä, että keskeytetyn vanhemmuuden selvittäminen voitaisiin aloittaa uudelleen myös lastenvalvojan aloitteesta. Lisäksi vanhemmuuden selvittämisen käyttöalaa on laajennettu siten, että ennakkotunnustamiseen perustuva vanhemmuus voidaan selvittää lapsen syntymän jälkeen lastenvalvojan luona kuuden kuukauden ajan vanhemmuuden vahvistamisen jälkeen. Lapsen edun mukaista on, että epäselvät vanhemmuudet selvitetään mahdollisimman pian lapsen syntymän jälkeen. Epäselvällä vanhemmuudella voi olla vaikutuksia esimerkiksi vanhemman ja lapsen kiintymyssuhteen muodostumiseen.

Lisäksi tarkoituksena on, että lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklassa tarkoitettu lapsen osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet vanhemmuusasiassa korostuisivat. Esitykseen on tästä syystä lisätty säännös alle 15-vuotiaan alaikäisen lapsen mielipiteen selvittämisestä arvioitaessa lapsen etua. Ehdotuksella on oikeustilaa selkeyttävä vaikutus, millä turvataan lapsen oikeutta tulla kuulluksi itseään koskevassa asiassa. Vanhemmuutta koskevilla ratkaisilla voidaan todeta olevan suuri merkitys lapsen elämään ja hyvinvointiin.

Esitykseen sisältyvän hedelmöityshoidoista annetun lain muutosehdotuksen mukaan naispari voisi valita hedelmöityshoidoissa käytettäväksi siittiöitä myös sellaiselta luovuttajalta, joka on antanut suostumuksen isyytensä vahvistamiseen. Ehdotuksen keskeinen vaikutus kohdistuu hedelmöityshoitojen tuloksena syntyviin lapsiin. Naisparin valinnasta johtuu, tuleeko lapselle vahvistettavaksi äiti ja isä vai kaksi äitiä. Huomionarvoista on, että kummassakin tapauksessa lapselle tulisi vahvistettavaksi kaksi oikeudellista vanhempaa. Lapsen arjen sujuvuuden kannalta saattaa olla eduksi se, että hänen toinen oikeudellinen vanhempansa on samalla myös hänet synnyttäneen äidin kumppani, joka asuu samassa taloudessa. Tämä puoltaisi sitä, että naispari ohjattaisiin sääntelyn keinoin valitsemaan sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja ei ole suostunut isyyden vahvistamiseen. Tämä ratkaisu tukisi ei-synnyttävän naisen vanhemmuutta sekä suhteessa lapseen, että suhteessa naisparin tasaveroiseen asemaan lapsen vanhempina. Ratkaisu johtaisi kuitenkin siihen, ettei naisparin lapselle voisi vahvistaa oikeudellista isää, vaikka lapsen biologinen isä olisi tiedossa ja tosiasiallisesti toimisi myös lapsen sosiaalisena vanhempana hänen oikeudellisten vanhempiensa ohella.

Suomalainen väestö koostuu jo nyt hyvin monimuotoisista perheistä, eikä yhtä perhemuotoa voida selkeästi asettaa toisen perhemuodon edelle. Sen, että lapsen toinen oikeudellinen vanhempi on samalla lapsen toinen geneettinen vanhempi, vaikka vanhempi ei asu samassa taloudessa, ei voida katsoa olevan lapsen edun kannalta huonompi vaihtoehto. Hedelmöityshoitojen avulla toteutettu vanhemmuus tukee lisäksi lapsen oikeutta tietää alkuperänsä, mikä on lapsen edun kannalta tärkeää etenkin lapsen iän ja ymmärryksen karttuessa. Tästä seuraa, että naisparille ehdotettu mahdollisuus valita lapsen toiseksi oikeudelliseksi vanhemmaksi siittiöt luovuttanut mies edistää lapsen oikeutta tuntea alkuperänsä.

Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen

Ehdotukset parantavat isän ja lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äidin asemaa vanhemmuuden kumoamista koskevassa asiassa. Ehdotus tukee sekä naisten että miesten mahdollisuuksia toimia vanhempana. Esityksellä arvioidaan olevan tosiasiallisia vaikutuksia erityisesti miehen oikeudelliseen asemaan, koska isyysasioita on lukumäärällisesti enemmän kuin vahvistettuja äitiyksiä.

Henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan asemesta lapsen vanhempi, voisi nykyisestä poiketen vaatia tunnustetun vanhemmuuden kumoamista kanteella tietyin perhe-elämän suojaan liittyvin edellytyksin. Tämä ehdotus parantaa tosiasiallisesti erityisesti lapsen biologisen isän asemaa nykytilaan verrattuna, jossa synnyttävän äidin asema on perinteisesti ollut varsin vahva.

Esityksellä laajennetaan lisäksi kantajan oikeutta nostaa vanhemmuuden kumoamiskanne tietyissä erityistilanteissa. Henkilö, jonka epäily omasta vanhemmuudestaan herää vasta kahden vuoden määräajan jälkeen, voi ehdotuksen mukaan harkita kanteen nostamista vuoden ajan siitä, kun syy kanteen nostamiselle on tullut ilmi. Vanhemmuuden kumoamisella on suoria oikeusvaikutuksia muun muassa henkilön elatusvelvollisuuteen ja perintöoikeudelliseen asemaan. Käytännössä tilanteen arvioidaan aktualisoituvan lähinnä tilanteissa, joissa epäily biologisesta isyydestä tai sen poissuljennasta halutaan varmistaa oikeusgeneettisten isyystutkimusten avulla jo ennen kanteen nostamista.

Vaikka isyyden ja äitiyden nimikkeistä ei ole luovuttu, esitys on pyritty kirjoittamaan mahdollisimman sukupuolineutraalisti välttämättä viittaamista mies- ja naissukupuoleen. Lisäksi isyyden ja äitiyden sijaan on käytetty vanhemmuustermiä niiltä osin, kun se on ollut mahdollista ottaen huomioon laille asetettavat täsmällisyysvaatimukset. Muutos paitsi edistää nykyistä yleistä pyrkimystä mahdollisimman sukupuolineutraaliin sääntelyyn, sillä on myös myönteisiä vaikutuksia etenkin sukupuolivähemmistöjen perheille. Jo näillä teknisluonteisilla muutoksilla voidaan katsoa olevan asenteita tasa-arvoisempaan ja yhdenvertaisempaan suuntaan muokkaava periaatteellinen vaikutus.

Ehdotuksella edistetään lisäksi naisparien yhdenvertaisuutta suhteessa eri sukupuolta oleviin pareihin siten, että naisparin olisi mahdollista hedelmöityshoitoa saadessaan valita käytettäväksi sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on antanut suostumuksen isyytensä vahvistamiseen. Tämä välillisesti parantaisi myös miesparien asemaa ja perheellistymistä. Järjestely mahdollistaisi geneettisen perheen perustamisen myös miespareille ja edesauttaisi sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista. Säännös parantaa siten erilaisten monimuotoisten perheiden mahdollisuuksia päättää perhe-elämästään. Tätä tavoitetta edistetään myös ehdotuksella ulottaa vanhemmuuden vahvistaminen oikeudenomistajien suostumuksen perusteella koskemaan isyyden lisäksi toista äitiyttä.

Tiedonhallinnan muutosvaikutukset

Ehdotuksen mukaan ennakkotunnustamista koskeva ilmoitus ja siihen liittyvät asiakirjat täytettäisiin kuten nykyisinkin lähtökohtaisesti neuvolassa ja vain poikkeuksellisesti lastenvalvojan luona. Äitiysneuvolan vastaanottamat vanhemmuuden tunnustamista koskevat tiedot siirrettäisiin jatkossa suoraan neuvolalta Digi- ja väestötietovirastoon tai Ahvenanmaan valtionvirastoon sen sijaan, että lastenvalvoja selvittäisi vanhemmuuden ennen asiakirjojen siirtoa mainituille rekisteriviranomaisille. Myös silloin, kun lastenvalvoja ottaa vastaan tunnustamisen ennen lapsen syntymää, ehdotetaan, ettei lastenvalvoja erikseen toimittaisi vanhemmuuden selvittämistä. Tunnustamista koskevat tiedot siirtyisivät muualla kuin Ahvenanmaalla sähköisinä suoraan Digi- ja väestötietovirastoon. Paperiset tunnustamisen allekirjoituslomakkeet lähetettäisiin myös Digi- ja väestötietovirastoon, jossa ne muutettaisiin sähköiseen muotoon skannaamalla.

Sähköiset asiakirjat yhdistettäisiin Digi- ja väestötietoviraston asianhallintajärjestelmän yhteyteen toteutettavassa tietovarannossa. Ahvenanmaalla tietoja käsiteltäisiin manuaalisesti.

Vanhemmuuden tunnustamista koskevat asiakirjat toimitetaan nykyisinkin Digi- ja väestötietovirastoon vahvistettavaksi. Ennakkotunnustamista koskevista tiedoista ja asiakirjoista muodostuvan ennakkotunnustamisrekisterin osalta kyse ei näin ollen ole uuden tietovarannon muodostamisesta vaan olemassa olevan tietovarannon muutoksesta. Tietoja säilytettäisiin rekisteriviranomaisessa aiempaa pidempään odottamassa lapsen syntymää ennen kuin vanhemmuuden vahvistamista koskeva asia voidaan ratkaista. Kun tietovarantoon saapuu sairaalasta ilmoitus lapsen syntymästä, asiakirjat siirtyvät Digi- ja väestötietoviraston virkailijalle tarkistettavaksi ja vahvistettavaksi. Lapsen syntymän jälkeen tunnustettujen lasten osalta tietoaaineistojen käsitteilyyn ei ehdoteta muutoksia. Kun vanhemmuus on vahvistettu, tiedot tallentuvat väestötietojärjestelmään.

Koska ennakkotunnustamista koskevia asiakirjoja ei jatkossa pääsääntöisesti käsiteltäisi sosiaalihuollon viranomaisessa eikä niitä näin ollen enää rekisteröitäisi sosiaalihuollon asiakasrekisteriin, ennakkotunnustamista koskevat asiakirjat luokiteltaisiin jatkossa rekisteriviranomaisen asiakirjoiksi eikä sosiaalihuollon asiakirjoiksi. Ennakkotunnustamista koskevien asiakirjojen uudelleenluokittelusta johtuu, että myös niiden oikeudellinen viitekehys muuttuu. Ennakkotunnustamista koskevista asiakirjoista säädettäisiin lähtökohtaisesti tietosuoja koskevassa yleislainsäädännössä, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa, laissa julkisen hallinnon tiedonhallinnasta ja vanhemmuuslaissa. Vanhemmuuden vahvistamista koskevasta rekisteröinnistä ja arkistoinnista säädetään väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalvelusta annetussa laissa (661/2009), eikä tältä osin ehdoteta muutoksia. Lapsen syntymän jälkeen tapahtuvaa tunnustamista koskevat asiakirjat tehtäisiin edelleen lastenvalvojan luona, jolloin niiden luonne salassa pidettävänä sosiaalihuollon asiakirjoina ja niiden säilyttämistä koskevat määräajat määräytyvät sosiaalitoimessa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) ja sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain (254/2015) mukaisesti. Ahvenanmaalla sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin sovelletaan Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntöä.

Kun asiakirjat siirtyvät vanhemmuuden vahvistamista varten Digi- ja väestötietoviraston tai Ahvenanmaan valtionviraston käsiteltäviksi, myös sosiaalihuollon asiakirjoihin sovelletaan edellä mainituissa rekisteriviranomaisissa sovellettavaa yleislainsäädäntöä, koska kyse ei ole enää sosiaalihuollon järjestämisestä vaan vanhemmuuden vahvistamista ja väestötiedon rekisteröintiä koskevasta toiminnasta ja rekisteriviranomaisen hallussa olevasta asiakirjasta.

Vaikka tunnustamista koskevat ilmoitukset vastaanotetaan ja tietoja käsitellään myös neuvoloissa ja lastenvalvojilla, ennakkotunnustamisrekisterin tiedonhallinnasta ja tietojenkäsittelystä vastaava tiedonhallintayksikkö, rekisterinpitäjä ja arkistonmuodostaja olisi Ahvenanmaalla Ahvenanmaan valtionvirasto ja muualla Suomessa Digi- ja väestötietovirasto.

Ehdotetussa toimintamallissa tietojenkäsittelyyn liittyvät tietosuojariskit pienenevät, koska ennakkotunnustamista koskevia asiakirjoja ei enää postitettaisi kuntien sisällä neuvoloiden ja lastenvalvojien välillä, vaan ne lähetettäisiin neuvoloista suoraan Digi- ja väestötietovirastolle. Ennakkotunnustamista koskevien tietojen käsittelyä varten luodaan sähköinen vanhemmuuden tunnustamisen tietojärjestelmä, joka otetaan valtakunnalliseen käyttöön Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Digi- ja väestötietovirasto vastaa ennakkotunnustamistietojärjestelmän suunnittelusta ja keskeisten päättelylogiikkaa vaativien toiminnallisten elementtien toteuttamisesta sekä järjestelmän koulutuksesta ja neuvonnasta. Allekirjoittamista vaativat asiakirjat jouduttaisiin kuitenkin ainakin ensi vaiheessa postittamaan ensin Digi- ja väestötietovirastoon, mutta asiakkai-

den sähköisen allekirjoituksen mahdollistavien teknisten työkalujen kehittyessä tästäkin arvioidaan voitavan tulevaisuudessa luopua. Sähköistä ennakkotunnustamisjärjestelmää ei kuitenkaan ainakaan ensi vaiheessa otettaisi käyttöön Ahvenanmaalla, missä asiakirjojen käsittely säilyisi manuaalisena. Myös Ahvenanmaalla tietojen käsittelyyn sisältyvät tietoturvallisuusriskit kuitenkin pienenevät, koska ennakkotunnustamista koskevia asiakirjoja ei Ahvenanmaallakaan jatkossa kierrätettäisi lastenvalvojien kautta, jos tunnustaminen on vastaanotettu neuvolassa.

Tiedonhallintalaissa säädetyt tietoturvallisuusvaatimukset on arvioitu riittäviksi Digi- ja väestötietoviraston toimialueella, eikä kohdealueen ole arvioitu edellyttävän yksityiskohtaisempaa tietoturvallisuuden sääntelyä. Tiedonhallintalain 3 §:n 5 momentin mukaan tiedonhallintalakia ei sovelleta Ahvenanmaan valtionvirastoon. Ahvenanmaan valtionvirasto kuitenkin vastaa ennakkotunnustamisrekisterin rekisterinpitäjänä rekisteröityjen tietosuojasta ja tietoturvallisuuden toteutumisesta tietosuoja-asetuksen edellyttämällä tavalla.

Perhe-elämää koskevat tiedot ovat viranomaisten toiminnasta annetun lain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan mukaan salassa pidettäviä ja näin ollen luonteeltaan arkaluonteisia, joten niiden käsittelystä ja säilyttämisestä on perusteltua säätää laissa erikseen. Tietosuoja-asetuksen mukaisen säilytyksen rajoittamista koskevan periaatteen nojalla tietoja tulee käsitellä ainoastaan niin kauan kuin on tarpeen tietojenkäsittelyn tarkoitusten toteuttamista varten. Näin ollen tiedot tulisi poistaa heti kun tietoja ei enää tarvita. Vanhemmuuslain 67 §:n 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tietoja säilytetään ennakkotunnustamisrekisterissä vain siihen asti, kunnes vanhemmuuden vahvistamista koskeva asia on ratkaistu asian taikka se on rauennut tai siirretty. Eri tilanteissa kyseeseen tulevia päätöksentekotilanteita käydään tarkemmin läpi ehdotetun 67 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa. Tämän jälkeen tiedot poistetaan rekisteristä ja arkistoidaan. Vahvistettua vanhemmuutta koskevista tiedoista, jotka on viety väestötietojärjestelmään, säädetään väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain 20 §:ssä. Nämä tiedot säilytetään pysyvästi.

Vanhemmuuslain 67 §:n 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi ennakkotunnustamisrekisterissä käsiteltävistä tiedoista. Tunnustamisen vastaanottanut neuvolan terveydenhoitaja tai kätilö taikka lastenvalvoja saa tallentaa tunnustajan ja tunnustamisen hyväksyjän nimen, henkilötunnuksen, tiedon asiakirjasta, josta henkilöllisyys on todettu, puhelinnumeron, sähköpostiosoitteen, kotikunnan, tunnustamislausuman tai hyväksymislausuman, hyväksyjän siviilisäädyn sekä syntyvien lasten arvioidun lukumäärän ja lapsen arvioidun syntymäajan. Lisäksi hän tallentaa rekisteriin mahdollisesta hedelmöityshoitotodistuksesta ilmenevät tiedot, oman nimensä, tehtävänimikkeensä, yhteystietonsa sekä työnantajansa nimen. Rekisteriin voidaan lisäksi tallentaa myös sellaisia muita välttämättömiä tunnustamistapahtumaa tai sen osapuolia koskevia tietoja, jotka eivät ole salassa pidettäviä, kuten asiankäsittelyjärjestelmään kirjattavia loki- ja tapahtumatietoja.

Tiedonsaantioikeuksista ehdotetaan säädettäväksi vanhemmuuslain 67 §:n 4 momentissa. Sen mukaan tiedonsaantiin sovelletaan ensisijaisesti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia, jonka lisäksi Digi- ja väestötietovirastolla, Ahvenanmaan valtionvirastolla ja sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedonsaantia koskevien rajoitusten estämättä saada lapsen vanhemmuuden selvittämiseen tai vahvistamiseen liittyvien tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot ennakkotunnustamisrekisteristä. Momentin säännöskohtaisissa perusteluissa on erikseen perusteltu kunkin mainitun viranomaisen oikeus tiedonsaantiin ennakkotunnustamisrekisterissä oleviin tietoihin.

Ehdotetun sääntelyn voidaan katsoa olevan yleisen edun mukainen ja ehdotetut käsittelyä tarkasti määrittävät säännökset huomioon ottaen oikeasuhtainen sillä tavoiteltuun oikeutettuun

päämäärään nähden siten kuin tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa edellytetään. Sääntelyssä on otettu huomioon myös julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettu lainsäädäntö ja Suomen perustuslaki.

Ehdotetun 67 §:n mukaiset ennakkotunnustamisrekisterin tiedonluovutukset toteutettaisiin tiedonsaantioikeutettujen Digi- ja väestötietovirastolle tekemillä tietopyynnöillä ja niihin annettavilla manuaalisesti ja yksittäin toteutettavilla tietojenluovutuksilla. Sääntelykohteen alueelle ei ehdoteta tiedonhallintalaissa tarkoitettuja teknisiä käyttöyhteyttä koskevia säännöksiä. Tietoja luovutettaisiin vain viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville tahoille, joten luovutustavat voivat perustua yleislainsäädäntöön.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Lainvalmisteluhankkeen luonteesta isyys- ja äitiyslakien teknisluonteisena yhdistämisenä johdetaan, että isoihin periaatteellisiin ja laajakantoisiin muutoksiin ei ole ryhdytty. Nyt esitetyt muutosehdotukset ovat pääasiassa lakien soveltamiskäytännössä todettuja tarpeellisia menettelyllisiä tai muutoin teknisiä muutoksia.

Esitystä valmisteltaessa on otettu huomioon myös eräiden sidosryhmien ehdotus useamman kuin kahden oikeudellisen vanhemman mallista sekä äitiys- ja isyys-nimikkeistä luopumisesta siten, että vanhemmuus kirjattaisiin yhtenä vanhemmuutena väestötietojärjestelmään. Näin mitattavan muutoksen tarkoituksenmukaisuuden tarkempaa arviointia ja toteuttamista tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole pidetty mahdollisena. Ehdotusten toteuttaminen edellyttäisi vanhemmuuslain periaatteellista uudelleentarkastelua ja perheoikeudellisten peruslähtökohtien muuttamista. Erityisesti useamman oikeudellisen vanhemman mallilla olisi laajoja vaikutuksia myös muun muassa verotus- ja etuusjärjestelmään tavalla, jonka taloudelliset ja lainsäädäntövaikutukset olisivat niin mittavat, että niiden tarkemman arviointiin ei ole tässä yhteydessä katsottu olevan mahdollista ryhtyä. Myös äitiys- ja isyys-käsitteistä luopuminen kokonaan edellyttäisi varsin lukuisia tarkistuksia muualle lainsäädäntöön. Vaikka pääosa näistä olisi teknisluonteisia, osa edellyttäisi myös sisällöllistä uudelleenarviointia. Lisäksi on arvioitu, että vanhemmuutta koskevien merkintöjen muuttamista vastaamaan muutettua sukupuolta on tarkoituksenmukaisinta selvittää ja toteuttaa translain uudistamisen yhteydessä. Hanke on valmisteltavana sosiaali- ja terveysministeriössä.

Esitystä valmisteltaessa on kiinnitetty erityistä huomiota päällekkäisten viranomaistoimintojen karsimiseen sekä menettelyiden sujuvoittamiseen ja sähköistämiseen. Tätä tavoitetta vasten on pohdittu erilaisia malleja vanhemmuuden tunnustamiseen ja ennakkotunnustamisasiakirjojen siirtoon äitiysneuvoloista Digi- ja väestötietovirastoon.

Nykytilan säilyttämistä siltä osin, että ennakkotunnustamisasiakirjat kiertäisivät edelleen säännönmukaisesti lastenvalvojilla tarkistettavina ennen niiden toimittamista Digi- ja väestötietovirastolle, ei voitu pitää perusteltuna. Tämä menettelytapa on todettu hallinnolliselta kannalta katsottuna hyvin raskaaksi suhteessa siitä lapsiperheille koituvaan hyötyyn. Lastenvalvojien työpanos on ehdotuksen myötä mahdollista kohdentaa huomattavasti paremmin lapsiperheitä palvelevalla tavalla.

Yhtenä vaihtoehtona nyt ehdotetulle niin sanotulle puolidigitaaliseen malliin perustuvalla ratkaisulla olisi ollut nykytilan säilyttäminen siltä osin, ettei asiakirjaliikennettä olisi lainkaan sähköistetty. Pohdittua mallia olisi puoltanut se, ettei asiakirjaprosessin sähköistämiseen liittyviä taloudellisia kustannuksia olisi syntynyt. Toisaalta tämä vaihtoehto olisi ruuhkauttanut Digi- ja

väestötietoviraston työskentelyn ja edellyttänyt pysyvien henkilöttyövuosien merkittävää lisäystä. Nämä kustannukset olisivat kertautuneet vuosittain, eikä malli olisi edistänyt valtion palveluiden sähköistämistavoitteita. Esillä ollut mallia ei voitu pitää kestävässä ratkaisuna.

Toisena vaihtoehtoisena toteuttamistapana valmistelussa on ollut esillä täysin digitalisoitu malli. Tässä mallissa tunnustaja ja tunnustuksen hyväksyjä voisivat kirjautua sähköiseen järjestelmään esimerkiksi omilla pankkitunnuksillaan ilman, että vanhemmuuden tunnustaminen olisi paikkaan sidottua. Ehdotettu malli olisi kuitenkin edellyttänyt sellaisten periaatteellisten lähtökohtien kuten tunnustamisen ja tunnustamisen hyväksymisen välittömyysperiaatteen ja henkilökohtaisuuden uudelleenarviointia. Mallilla olisi voinut olla myös väärin isyyksien ja äitiyksien määriä lisäävä vaikutus ja siten myös olennaisia vaikutuksia lapsen oikeudelliseen asemaan. Myös virheiden korjaamiseksi tarvittava viranomaistyö olisi todennäköisesti lisääntynyt.

Kolmantena vaihtoehtona valmistelussa on ollut nyt ehdotettu niin sanottu puolidigitaalinen malli, jossa viranomaislähtöinen prosessi sähköistetään. Vaikka nyt esitetyssä mallissa vanhemmat allekirjoittavat tunnustamisasiakirjat äitiysneuvolassa ja allekirjoitukset lähetetään postitse Digi- ja väestötietovirastoon skannattaviksi, lainsäädäntöratkaisu on kirjoitettu tavalla, joka mahdollistaa jatkossa myös sähköisen tunnistautumisen ja sähköisen allekirjoittamisen äitiysneuvolakäynnin yhteydessä. Tätä ei katsottu olevan vielä teknisesti mahdollista toteuttaa tässä yhteydessä, mutta valtion sähköisten tunnistautumisen ja allekirjoitusratkaisujen kehittyessä tilanne voi tältä osin muuttua.

Vanhemmuuden kumoamista koskevan kanteen määräaika sääntelyn arvioinnin yhteydessä pohdittiin yhtenä vaihtoehtona myös sitä, että kumoamiskanteen määräaika sääntelystä luovuttaisiin kokonaan. Vaikka tämä vaihtoehto yhtäältä tukisi lapsen oikeutta tietää alkuperänsä, olisi se monella tapaa myös ongelmallinen. Lapsen edun mukaista on, että epäselvät vanhemmuudet selvitetään mahdollisimman pian lapsen syntymän jälkeen. Kannemääräajan säilyttäminen tukee tätä tavoitetta. Myös ehdotuksesta saadussa lausuntopalautteessa korostui tarve huolellisesti tasapainottaa kumoamiskanteisiin liittyviä ristikkäisiä tavoitteita ja varmistua siitä, että myös näissä tilanteissa päätöksentekoa ohjaa lapsen etu eikä vanhempien välisten ristiriitojen ratkaiseminen.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Isyyden ja äitiyden määräytymistä koskevat kansalliset ratkaisut poikkeavat toisistaan Euroopan unionin jäsenvaltioidenkin kesken, mutta kansainvälisesti omaksuttu peruslähtökohta on, että lapsen isäksi oletetaan mies, joka on avioliitossa lapsen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan (niin sanottu *pater est* -sääntö). Niin ikään lapsen synnyttäneestä naista pidetään yleensä lapsen äitinä riippumatta siitä, onko kansallisessa lainsäädännössä omaksuttu yleinen äitiyttä koskeva määritelmä vai onko äitiyden määritelmä rajattu hedelmöityshoitotilanteisiin.

Erityisesti hallinnolliset mekanismit isyyden vahvistamiseksi kaikissa muissa tapauksissa poikkeavat eri valtioissa merkittävästi toisistaan. Kansalliset ratkaisut eroavat myös sen suhteen, onko naisparin mahdollista hakeutua yhdessä hedelmöityshoitoihin ja onko näin syntyneelle lapselle mahdollista vahvistaa kahta äitiä. Lainsäädäntöratkaisut eroavat Pohjoismaidenkin kesken siinä, kutsutaanko toista äitiyttä äitiydeksi vai vanhemmuudeksi. Eroja ilmenee myös isyyden kumoamista koskevissa kannemääräajoissa. Toisaalta Pohjoismaiden järjestelmissä on havaittavissa merkittäviä yhtäläisyyksiä esimerkiksi isyyden ja äitiyden tunnustamisen sähköistämistavoitteiden osalta.

Yhdessäkään vertailumaassa ei ole tällä hetkellä mahdollista, että lapsella olisi enemmän kuin kaksi oikeudellista vanhempaa. Yhdessäkään vertailumaassa vanhemmuutta koskevaa lainsäädäntöä ei myöskään ole muutettu täysin sukupuolineutraaliin muotoon siten, että äitiyden ja isyyden sijaan säänneltäisiin vain vanhemmuutta.

5.2.1 Ruotsi

Ruotsissa isyyden ja äitiyden määräytymisestä säädetään vanhempainkaareissa (*föräldrabalken*, 1949:381). Lain mukaan isyys voi määräytyä 1) suoraan lain nojalla (isyysolettama), 2) tunnistamisen perusteella tai 3) tuomioistuimen päätöksellä. Vuoden 2022 alusta tulee voimaan muutos, jonka mukaan myös synnyttäneen äidin naispuoliseen aviopuolisoon tai rekisteröityyn kumppaniin sovelletaan vanhemmuusolettamaa suoraan lain nojalla. Vanhemmuusolettamaa sovelletaan myös aviopuolisoihin tai rekisteröityihin pareihin, joista toinen on muuttanut oikeudellista sukupuoltaan.

Ruotsissa ei ole yleisiä säännöksiä äitiyden määräytymisestä. Yleisenä periaatteena on se, että lapsen synnyttänyt nainen on lapsen äiti. Vanhempainkaareissa kuitenkin säädetään, että nainen, jolle on annettu hedelmöityshoitoa luovutettua munasolua käyttäen ja joka hoidon seurauksena synnyttää lapsen, on lapsen äiti. Lisäksi todetaan, että jos inseminaatio tai äidin munasolun hedelmöittäminen on toimitettu geneettisestä loukkaamattomuudesta annetun lain (*lag om genetisk integritet*, 2006:351) mukaisesti äidin naispuolisen aviopuolison, rekisteröidyn parisuhteen osapuolen tai avopuolison suostumuksella ja kaikki olosuhteet huomioon ottaen on todennäköistä, että lapsi on saanut tästä alkunsa, katsotaan suostumuksen antanut nainen lapsen vanhemmaksi (*förälder*). Vanhemmuuden vahvistamiseen sovelletaan tällöin samoja menettely- ja muutosäännöksiä kuin isyyden vahvistamiseen. Lakiin on vuonna 2019 lisäksi lisätty säännökset niitä tilanteita varten, joissa vanhempi muuttaa oikeudellista sukupuoltaan. Vanhemmuus seuraa vanhemman oikeudellista sukupuolta.

Isyyden tai vanhemmuuden tunnistaminen tulee tehdä kirjallisesti kahden henkilön todistamana. Lisäksi sosiaalilautakunnan (*socialnämnd*) ja lapsen äidin (tai huoltajan) tulee kirjallisesti hyväksyä tunnistaminen. Jos lapsi on täysi-ikäinen, tunnistamisen hyväksyy lapsi itse. Sosiaalilautakunta voi antaa hyväksyntänsä tunnistamiselle ainoastaan, jos se voi olettaa henkilön olevan lapsen isä tai vanhempi. Tunnustaminen edellyttää yleensä henkilökohtaista asiointia sosiaalilautakunnassa. Avopuolisoita varten on kuitenkin myös yksinkertaistettu menettely, joka ei edellytä henkilökohtaista asiointia, vaan asiakirjat voidaan lähettää postitse. Tunnustaminen voidaan antaa jo ennen lapsen syntymää. Jos myöhemmin selviää, että isyyden tai vanhemmuuden tunnustanut ei olekaan lapsen isä tai vanhempi, tuomioistuin voi mitätöidä tunnistamisen. Isyyttä ei voida vahvistaa, jos lapselle on vahvistettavissa edellä tarkoitettu toinen vanhempi (*förälder*). Vuoden 2022 alusta tulee mahdolliseksi, että isyyden ja vanhemmuuden voi tunnustaa sähköisesti 14 vuorokauden sisällä lapsen syntymästä, jos lapsen vanhemmat ovat täysi-ikäisiä ja kaikki osapuolet on rekisteröity Ruotsin väestötietojärjestelmään. Näissä tilanteissa sosiaalilautakunta ei enää hyväksyisi tunnistamista, vaan Ruotsin verovirasto (*skatteverket*) rekisteröi isyyden tai vanhemmuuden sen jälkeen, kun lapsen synnyttänyt on hyväksynyt sähköisen tunnistamislauseuman.

Isyys ja vanhemmuus voidaan vahvistaa myös tuomioistuimessa. Tuomioistuimen on vahvistettava miehen isyys, jos 1) miehen on geneettisellä tutkimuksella osoitettu olevan lapsen isä, 2) on osoitettu, että mies on ollut äidin kanssa yhdynnässä aikana, jolloin lapsi on voinut saada alkunsa, ja kaikkien seikkojen valossa on todennäköistä, että hän on siittänyt lapsen tai 3) on osoitettu, että hedelmöityshoidoissa on käytetty miehen luovuttamia siittiöitä aikana, jolloin lapsi on voinut saada alkunsa, ja kaikkien seikkojen valossa on todennäköistä, että lapsi on syntynyt näiden hoitojen seurauksena. Vahvistamiskanteen voi nostaa lapsi, sosiaalilautakunta tai

äiti, jos hän on lapsen huoltaja. Kanneoikeus on myös lapselle erityisesti määrättyllä huoltajalla tai väliaikaisella huoltajalla. Kannetta isyyden vahvistamiseksi on mahdollista ajaa useita miehiä vastaan. Sosiaalilautakunnan ollessa kantajana kanne tulee kohdistaa sitä miestä vastaan, joka sen selvitysten valossa mitä ilmeisemmin on lapsen isä. Kanne isyyden vahvistamiseksi voidaan panna vireille ennen lapsen syntymää. Kannetta ei kuitenkaan voida käsitellä lopullisesti ennen kuin lapsi on syntynyt. Kanteen nostamiselle ei ole asetettu määräaika.

Tuomioistuin voi kumota aviomiehen isyyden, jos 1) on selvitetty, että lapsen äiti on ollut yhdynnässä toisen miehen kanssa aikana, jolloin lapsi on voinut saada alkunsa, ja kaikki seikat huomioon ottaen on todennäköistä, että lapsi on saanut alkunsa toisesta miehestä, 2) lapsen perintötekijöistä tai muusta erityisestä seikasta johtuen voidaan pitää ilmeisenä, että aviomies ei ole lapsen isä, tai 3) lapsi on saanut alkunsa ennen avioliittoa tai aikana, jolloin puoliset asuivat erillään, ja on epätodennäköistä, että puoliset ovat olleet yhdynnässä aikana, jolloin lapsi on voinut saada alkunsa. Aviomies voi nostaa kanteen isyyden kumoamiseksi lasta tai lapsen perillisiä vastaan.

Jos mies on kuollut eikä hän ole asunut vakituisesti yhdessä lapsen kanssa eikä mies ole myöskään lapsen syntymän jälkeen tunnustanut isyyttään, on kuolleen miehen puolisoilla ja jokaisella, jolla on lapsen rinnalla tai tämän jälkeen oikeus miehen perintöön, oikeus nostaa vuoden sisällä isyyden kumoamiskanne. Myös lapsi voi riitauttaa miehen isyyden. Lapsen tulee nostaa kanne miestä vastaan tai miehen kuoltua hänen perillisiä vastaan.

Vanhempainkaareissa ei edellä esitetyn lisäksi ole säädetty määräaika kumoamiskanteen nostamiselle. Säännönmukaisista kannemääräajoista luovuttiin jo 1970-luvulla. Tämä herättää kuitenkin edelleen aika ajoin keskustelua sekä puolesta että vastaan, viimeksi vuonna 2018 (SOU 2018:68).

Tuomioistuimen päätöksellä ei voida vahvistaa sukusoluja luovuttaneen henkilön isyyttä, jos inseminaatio tai äidin munasolun hedelmöittäminen on toimitettu geneettisestä loukkaamattomuudesta annetun lain mukaisesti. Sukusolujen luovuttaja voi kuitenkin tällaisessa tilanteessa tunnustaa isyytensä, ja lapsen äiti ja sosiaalilautakunta voivat hyväksyä tunnustamisen yleisten tunnustamista koskevien säännösten mukaisesti.

Vuonna 2020 käynnistettiin selvitys, jonka tavoitteena on yhtenäinen, tasa-arvoinen ja sukupuolineutraali vanhemmuutta koskeva sääntely eri perhemuodoille. Hankkeen tavoitteena on lisäksi arvioida, tulisiko vanhemmuuden kumoamista koskevaa lainsäädäntöä rajoittaa nykyisestä ja tulisiko ryhtyä toimenpiteisiin sellaisten perheiden tilanteen helpottamiseksi, joissa useampi kuin kaksi vanhempaa tosiasiallisesti jakaa vanhemmalle kuuluvia tehtäviä. Selvityksen tulisi valmistua kesäkuussa 2022.

5.2.2 Norja

Norjassa isyyden ja äitiyden määräytymisestä säädetään lapsia ja vanhempia koskevassa laissa (*lov om barn og foreldre*). Lain mukaan isyys voi määräytyä 1) äidin avioliiton perusteella (isyysoletama), 2) tunnustamisen perusteella tai 3) tuomioistuimen päätöksellä. Lapsen äitinä pidetään naista, joka on synnyttänyt lapsen.

Äidin samaa sukupuolta olevaa avio- tai avopuolisoa pidetään lapsen toisena äitinä (*medmor*), jos lapsi on syntynyt hedelmöityshoitojen tuloksena hyväksytyssä terveydenhuollon yksikössä ja puoliso tai avopuoliso on antanut suostumuksensa hedelmöityshoitoihin. Siittiöiden luovuttajan henkilöllisyys tulee olla tiedossa riippumatta siitä, onko hedelmöityshoitoa annettu ulko-

mailla vai Norjassa. Mikäli käytetään anonyymin luovuttajan siittiöitä, lapsen synnyttävän naisen naispuolisen kumppanin vanhemmuutta ei voida vahvistaa heti syntymästä lähtien. Tällaisessa tilanteessa naispuolinen kumppani voi myöhemmin adoptoida lapsen. Lapsella ei kuitenkaan voi olla samaan aikaan sekä isää että toista äitiä. Lapsella voi olla sosiaalisia vanhempia, jotka eivät ole oikeudellisia vanhempia. Lain muita isyyttä koskevia säännöksiä sovelletaan myös toista äitiyttä koskeviin tilanteisiin. Siittiöitä luovuttanutta ei voida vahvistaa isäksi, ellei luovuttaja ole synnyttävän äidin avio- tai avopuoliso.

Isyyden tunnustaminen voidaan antaa raskauden aikana kättilölle tai lääkärille raskausajan terveystarkastuksen yhteydessä tai lapsen syntymän yhteydessä sairaalassa. Tunnustaminen on mahdollista antaa kirjallisesti ja henkilökohtaisesti laissa määritellyn viranomaisen luona myös lapsen syntymän jälkeen. Tunnustaminen on pätevä vain, jos äiti on antanut kirjallisen hyväksyntänsä tunnustamiselle tai jos isyyden on tunnustanut mies, jonka äiti on nimennyt lapsen isäksi. Molempien vanhempien ei edellytetä olevan yhtä aikaa läsnä tunnustamislausemaa annettaessa. Jos isyytensä tunnustava henkilö on alle 18 vuotta, huoltajien tulee hänen ohellaan allekirjoittaa tunnustaminen. Isyys voidaan lain mukaan 1.1.2021 alkaen tunnustaa sähköisesti edellyttäen, että lapsi on syntynyt Norjassa. Sähköinen tunnustamisjärjestelmä on kuitenkin vielä kehitteillä. Sama mahdollisuus ei kuitenkaan koske toisen äitiyden tunnustamista.

Mies voidaan vahvistaa tuomioistuimessa lapsen isäksi, jos DNA-tutkimukset osoittavat hänen olevan lapsen isä. Jos tällaista tutkimusta ei ole käytettävissä tai jos se ei tuo asiaan selvyyttä, isäksi voidaan vahvistaa mies, joka on ollut sukupuoliyhteydessä lapsen äidin kanssa aikana, jolloin lapsi on voinut saada alkunsa. Jos äiti on saatettu raskaaksi hedelmöityshoidon avulla ja hänen aviomiehensä tai asuinkumppaninsa on antanut suostumuksensa hoitoon, isyys voidaan vahvistaa tuomiolla, ellei ole epätodennäköistä, että lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidolla. Siittiöiden luovuttajaa ei voida vahvistaa lapsen isäksi, ellei hedelmöityshoitoa ollut toteutettu käyttäen aviomiehen tai avomiehen siittiöitä. Vahvistamiskanteen nostamiselle ei ole säädetty määräaikaa.

Lapsella, molemmilla vanhemmilla ja kolmannella osapuolella, joka uskoo olevansa lapsen isä, on oikeus riitauttaa isyysolettamaan tai tunnustamiseen perustuva isyys koska tahansa. Jos lapsi on alaikäinen, kanneoikeus on lapsen edustajalla. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, lapsen edustaja ei saa nostaa kantea ilman lapsen suostumusta. Erityisillä edellytyksillä myös työ- ja hyvinvointivirasto (*arbeids- og velferdsdirektoratet*) voi nostaa kanteen. Riitauttamiselle säädettyistä määräajoista luovuttiin vuonna 2016. Norjassa on kuitenkin hiljattain selvitetty mahdollisuutta palauttaa määräajat (NOU 2020:14). Komitea päätyi ehdottamaan, että kumoamiskanne tulisi nostaa vuoden kuluessa siitä, kun epäily vanhemmuudesta on syntynyt. Isyysolettaman tai tunnustamisen nojalla määräytynyt isyys kumoutuu myös, jos toinen mies tunnustaa isyyden. Lapsen äidin ja oikeudellisen isän tulee tällöin hyväksyä tunnustaminen kirjallisesti. Tällainen tunnustaminen voidaan hyväksyä ainoastaan, jos työ- ja hyvinvointivirasto pitää todennäköisenä, että toinen mies on lapsen isä ja asia vahvistetaan DNA-tutkimuksilla. Isyysasian tuomioistuinkäsittelyssä asianosaisia ovat lapsi, äiti ja jokainen mies, joka voi olla lapsen isä. Siinä tapauksessa, että ilmenee uutta tietoa, joka antaa viitteitä siitä, että joku muu voi olla lapsen isä, tuomioistuin voi haastaa hänetkin osapuoleksi asian käsittelyyn.

5.2.3 Tanska

Tanskassa isyydestä ja äitiydestä säädetään lapsilaissa (*børnelov*). Lain mukaan isyys määräytyy 1) isyysolettaman perusteella, 2) tunnustamisen perusteella tai 3) tuomioistuimen päätöksellä. Tanskassa ei ole yleistä säännöstä äitiyden määräytymisestä. Lain mukaan kuitenkin nainen, jolle on annettu hedelmöityshoitoa ja joka sen seurauksena synnyttää lapsen, on lapsen äiti.

Lain mukaan sopimus siitä, että äiti luovuttaa lapsen toiselle synnytyksen jälkeen, on pätemätön. Lapsen äidin aviopuolisoa, rekisteröityä parisuhdekumppania tai muuta kumppania pidetään lapsen isänä tai toisena äitinä (*medmor*), jos tämä on antanut suostumuksensa terveydenhuollon ammattihenkilön antamaan hedelmöityshoitoon ja lapsen katsotaan syntyneen tuon hoidon tuloksena. Luovuttajaa pidetään kuitenkin lapsen isänä, jos edellä tarkoitettussa tilanteessa 1) äidin aviopuoliso, parisuhdekumppani tai avopuoliso on nainen, 2) siittiöt luovuttanut mies on henkilöitävissä ja 3) hän on kirjallisesti selittänyt olevansa lapsen isä. Edellä mainittua säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos edellä mainitut kolme osapuolta ovat yhdessä sopineet siitä, että lapsen äidin naispuolinen kumppani on lapsen toinen äiti.

Jos lapsen äiti ei ollut avioliitossa lapsen syntymän hetkellä, voidaan isyys rekisteröidä lapsen syntymän rekisteröinnin yhteydessä, jos mies yhdessä äidin kanssa ilmoittaa kirjallisesti, että he ottavat yhdessä vastuun lapsen huolenpidosta. Isyyden rekisteröinti huolenpitoilmoituksella ei ole kuitenkaan mahdollista, jos äiti on ollut lapsen syntymää edeltäneen 10 kuukauden aikana avioliitossa toisen miehen kanssa. Ilmoitus on mahdollista tehdä sähköisesti suoraan väestörekisteriin (*personregistret*) 14 vuorokauden sisällä lapsen syntymästä. Isyys voidaan tunnustaa henkilökohtaisesti kirjallisesti tietyin edellytyksin myös tämän jälkeen. Isyyden selvittämisen hoitaa perheoikeuskeskus (*familieretshuset*), joka voi toimia asiassa omasta aloitteestaan tai asianosaisen aloitteesta. Viranomaisella on velvollisuus aloittaa isyyden selvittäminen tai sen selvittäminen, voidaanko lapselle vahvistaa toinen äiti, jos isyys ei ole määräytynyt lapsen syntymän yhteydessä eikä kukaan ole nostanut kannetta isyyden vahvistamiseksi. Toinen äitiys voidaan tunnustaa sähköisesti perheoikeuskeskukselle, jos tunnustajaäiti on avioliitossa synnyttäneen äidin kanssa. Muussa tapauksessa toinen äitiys tunnustetaan henkilökohtaisesti. Toinen äitiys voidaan vahvistaa myös tuomioistuimessa.

Tuomioistuin voi vahvistaa miehen lapsen isäksi, jos miehen isyys on oikeusgeneettisten tutkimusten perusteella todistettu. Muissa tapauksissa isyyden vahvistaminen on mahdollista, jos mies on ollut yhdynnässä äidin kanssa aikana, jolloin tämä tuli raskaaksi. Lisäksi edellytetään, ettei esiinny seikkoja, joiden perusteella miehen isyys olisi epätodennäköinen. Äidillä on velvollisuus tulla tuomioistuimeen todistamaan isyysasiassa. Samoin mies tai miehet, jotka ovat asianosaisia jutussa, ovat velvollisia todistamaan tuomioistuimessa. Tarpeen vaatiessa tuomioistuin voi määrätä tehtäväksi oikeusgeneettisen tutkimuksen. Huomioon tulee ottaa lisäksi se, onko äiti ollut avio- ja avioliitossa jonkun mahdollisen isäehdokkaan kanssa aikana, jolloin hän tuli raskaaksi. Isyyden vahvistamista koskevan kanteen nostaminen tuomioistuimessa tapahtuu viranomaisen välityksellä.

Vahvistettu isyys voidaan riitauttaa myös sen jälkeen, kun kuuden kuukauden määräaika, jolloin isällä, äidillä, lapsen huoltajalla ja oletetulla isällä on oikeus saada isyyden selvittäminen viireille, on kulunut, tai sen jälkeen, kun tuomioistuin on vahvistanut miehen isyyden. Viranomaisen tekee päätöksen isyyden riitauttamisesta ja asian viemisestä tuomioistuimen käsiteltäväksi. Isyyden riitauttaminen on mahdollista viidessä eri tilanteessa: 1) jos on todennäköistä, että tiettyä miestä voidaan pitää lapsen isänä, 2) jos asianosaiset (tai heidän kuolinpesänsä) ovat yksimielisiä siitä, että isyys tulee riitauttaa ja on todennäköistä, että toinen mies on lapsen isä, 3) jos isyyden rekisteröinnin yhteydessä on tapahtunut virhe, joka on vaikuttanut siihen, kuka isäksi on rekisteröity, 4) jos isyyden rekisteröinnin jälkeen tai tuomioistuimen vahvistettua isyyden on ilmaantunut uutta tietoa, joka olisi todennäköisesti johtanut toiseen lopputulokseen isyyden määräytymisessä, tai on ollut erityinen syy uskoa, että lopputulos olisi ollut toinen, 5) jos isyyden riitauttamiselle on jokin erityinen syy. Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa oikeus isyyden riitauttamiseen on äidillä (tai hänen kuolinpesälläan) tai oletetulla isällä, lapsella tai hänen edunvalvojallaan (tai hänen kuolinpesälläan) taikka oletetulla isällä, joka on oikeutettu pyytämään isyyden selvittämistä.

Lapsen oikeudellinen isä (tai hänen kuolinpesänsä) ei ole kuitenkaan oikeutettu nostamaan kumoamiskannetta rekisteröintivirheen perusteella, jos mies on isyyden tunnustaessaan ollut tietoinen virheestä ja tai ainakin epäillyt virhettä, mutta on tunnustamisen jälkeen huolehtinut lapsesta kuten lapsi olisi ollut hänen omansa. Myöskään lapsen äidillä ei ole oikeutta nostaa kumoamiskannetta, jos hän on huolimatta siitä, että on ollut tietoinen virheestä tai epäillyt virhettä, sallinut miehen huolehtia lapsesta kuin omastaan. Kahdessa ensin mainitussa ja viimeisessä tilanteessa kanteen nostaminen ei ole sidottu määräaikaan. Rekisteröintivirhettä ja uutta tietoa koskevassa tilanteessa kanteelle on kolmen vuoden määräaika. Edellä mainittu kolmen vuoden määräaika ei ole ehdoton. Määräaikaa voidaan jatkaa, jos voidaan osoittaa hyvin erityiset syyt siihen, ettei kannetta ole nostettu aikaisemmin, olosuhteet muutoin puhuvat suurelta osin määrääjän jatkamisen puolesta ja on oletettava, että tapauksen käsittely ei aiheuta lapselle olennaista haittaa.

5.2.4 Islanti

Islannissa isyydestä ja äitiydestä säädetään lapsilaissa (*barnalög*). Lain mukaan isyys määräytyy 1) isyysolettaman mukaisesti, 2) tunnustamisen perusteella tai 3) tuomioistuimen päätöksellä. Toukokuussa 2021 hyväksyttiin lakiesitys, joka huomioi vanhempien oikeudellisen sukupuolen suhteessa vanhemmuusmerkintöihin. Uudistuksen myötä naista, joka synnyttää lapsen, pidetään lapsen äitinä. Vastaavasti miestä, joka synnyttää lapsen, pidetään lapsen isänä. Jos lapsen vanhempi ei ole sukupuolimerkinnältään nainen eikä mies, voidaan hänet merkitä lapsen vanhemmaksi äiti- tai isä-merkintöjen sijaan.

Naista, joka on antanut suostumuksensa hänen vaimonsa tai toisen naispuolisen rekisteröidyn parisuhteen osapuolen hedelmöityshoitoon, pidetään lapsen äitinä, jos lapsi on saanut alkunsa hoidosta. Ennen uudistusta hänet merkittiin vanhemmaksi (*foreldri*). Siittiöiden luovuttajaa ei voida tuomioistuimen päätöksellä vahvistaa lapsen isäksi, ellei luovuttaja ole äidin avio- tai avopuoliso.

Lapsi rekisteröidään välittömästi syntymän yhteydessä kansalliseen rekisteriin. Synnytykseen osallistuva lääkäri tai kätilö pyytää äidiltä lausuman lapsen isän henkilöllisyydestä, jos äiti ei ole avioliitossa. Äidin tulee allekirjoittaa isyyttä koskeva lausuma, jonka jälkeen se lähetetään kansalliseen rekisteriin. Äidin lapsen isäksi väittämää henkilöä ei kuitenkaan rekisteröidä lapsen isäksi, jos isyyttä ei ole osoitettu todeksi lapsilaissa esitetyllä tavalla. Edellä mainittu koskee myös tilannetta, jossa lapsella on isän sijasta toinen äiti. Jos lapselle ei ole määräytynyt isää kuuden kuukauden kuluessa lapsen syntymästä, kansallinen rekisteri ilmoittaa tästä lapsen äidin kotipaikan aluehallintoviranomaiselle. Aluehallintoviranomainen lähettää äidille kirjeen, jossa häntä pyydetään ryhtymään toimenpiteisiin isyyden vahvistamiseksi.

Jos isyys ei ole määräytynyt isyysolettaman nojalla, isyys voidaan vahvistaa vapaaehtoisella tunnustamisella tai tuomioistuimen päätöksellä. Miestä pidetään lapsen isänä, jos hän tunnustaa isyyden kirjallisesti aluehallintoviranomaisen edessä, tuomioistuimessa tuomarille tai muutoin kirjallisesti. Jos tunnustaminen on annettu kirjallisena, miehen allekirjoituksen tulee olla kärkeä-oikeuden tai korkeimman oikeuden asianajajan taikka kahden todistajan oikeaksi todistama. Vuodesta 2020 lähtien tunnustaminen on ollut mahdollista antaa myös sähköistä tunnustautumista käyttäen, jolloin todistajien läsnäoloa ei edellytetä. Jos isyytensä tunnustava on alaikäinen, hänen tulee antaa tunnustamislausuma aluehallintoviranomaisessa tai huoltajansa läsnä ollessa. Jos mies ei kykene ymmärtämään tunnustamisen vaikutusta, isyyden tunnustamisasia vietään tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos äiti ilmoittaa olleensa yhdynnässä useamman kuin yhden miehen kanssa aikana, jolloin lapsi on voinut saada alkunsa, isyysasia tulee ratkaista tuomioistuimessa. Tämä ei kuitenkaan ole välttämätöntä, jos geneettisten testien perusteella ei ole epäilystä siitä, että tietty äidin isäksi ilmoittama henkilö on lapsen isä. Tällöin kyseinen henkilö

voi tunnustaa isyytensä. Isyys voidaan tunnustaa myös ennen lapsen syntymää, vaikka asiasta ei ole nimenomaista säännöstä.

Kanteen isyyden riitauttamiseksi tuomioistuimessa voivat nostaa lapsi ja hänen äitinsä sekä mies, joka on rekisteröity lapsen isäksi isyysolettaman nojalla. Jos mies on kuollut, kanteen voi nostaa hänen perillisensä, joka on lapsen lähin sukulainen. Vapaaehtoisesti tunnustetun isyyden voivat riitauttaa lapsi, isyytensä tunnustanut mies sekä lapsen äiti. Jos kantajana on lapsi tai äiti, tulee kanne nostaa isää vastaan. Jos isä on kuollut, tulee kanne nostaa hänen lapseen nähden lähimmässä sukulaisuussuhteessa olevaa perillistä vastaan. Jos kantajana on lapsen isä tai hänen perillisensä, tulee kanne nostaa äitiä vastaan, tai hänen ollessa kuollut, lasta vastaan. Jos mies on antanut suostumuksen vaimonsa tai avovaimonsa hedelmöityshoitoon, isyyden riitauttaminen on mahdollista ainoastaan, jos todisteiden valossa on ilmeistä, että lapsi ei ole saanut alkuaan tuosta hedelmöityshoidosta. Vastaavasti toisen naisen vanhemmuus voidaan riitauttaa ainoastaan, jos todisteiden valossa on ilmeistä, ettei lapsi ole saanut alkuaan tuosta hedelmöityshoidosta. Isyyden riitauttamisasia voi päättyä tuomioistuimen vahvistamaan sovintoon, jos osapuolet niin päättävät geneettisistä testeistä saatujen tulosten perusteella. Muutoin asian käsittely päättyy tuomioon, jollei kannetta ole hylätty. Lapsilaki ei sisällä kannemääräaikasäännöksiä. Niistä luovuttiin vuonna 2003.

5.2.5 Viro

Virossa isyydestä ja äitiydestä säädetään perhelaissa (*perekonnaseadus*). Lain mukaan äiti on nainen, joka on synnyttänyt lapsen. Isä on lain mukaan mies 1) joka on naimisissa lapsen äidin kanssa lapsen syntyessä, 2) joka on tunnustanut isyytensä tai 3) jonka isyys on vahvistettu tuomioistuimessa. Tuomioistuin ei voi vahvistaa siittiöiden luovuttajaa isäksi.

Isyys voidaan tunnustaa, jos isyyttä ei ole vielä vahvistettu. Tunnustaminen tulee tehdä henkilökohtaisesti. Ehdollinen tai tilapäinen tunnustaminen on kielletty. Alaikäinen tai henkilö, jonka oikeustoimikelpoisuutta on rajoitettu, voi tunnustaa isyyden edustajansa suostumuksella. Isyyden tunnustaminen edellyttää, että lapsen äiti antaa siihen hyväksyntänsä. Jos lapsen äiti on alaikäinen tai aikuinen, jonka oikeustoimikelpoisuutta on rajoitettu, hän voi antaa hyväksyntänsä isyyden tunnustamiselle vain edustajansa suostumuksella. Jos äiti ei ole lapsen huoltaja tai hän on kuollut taikka jos lapsi on täysi-ikäinen, isyyden tunnustaminen edellyttää, että lapsi antaa siihen suostumuksensa. Alle 14-vuotiaan lapsen puolesta luvan antaa lapsen edustaja. Jos lapsi on täyttänyt 14 vuotta, lapsi antaa suostumuksen itse edustajansa suostumuksen ohella. Avioerotilanteissa isyys voidaan tunnustaa sen jälkeen, kun avioerohakemus on jätetty hyväksyttäväksi tai avioeroa koskeva kanne on nostettu.

Tuomioistuin voi vahvistaa miehen isyyden, jos lapselle ei ole määräytynyt isää isyysolettaman tai tunnustamisen perusteella tai jos toisen miehen isyys on riitauttamisen perusteella kumottu. Isyyden vahvistaminen edellyttää, että olosuhteista on pääteltävissä, että lapsi on tämän miehen jälkeläinen. Lapsen katsotaan voineen saada alkunsa 181-300 päivää ennen syntymäänsä. Jos näytetään toteen, että lapsi on saanut alkunsa muun kuin edellä mainitun ajanjakson aikana, tätä ajanjaksoa pidetään määrävänä. Miehellä on oikeus nostaa kanne isyyden vahvistamiseksi lasta vastaan. Äidillä ja lapsella on oikeus nostaa vastaava kanne miestä vastaan.

Isyyden voi riitauttaa mies, jota pidetään lapsen isänä avioliiton tai isyyden tunnustamisen perusteella. Myös äiti ja lapsi voivat riitauttaa isyyden. Vuoden kuluessa lapsen syntymästä isyyden voi riitauttaa myös mies, joka hakee isyyden vahvistamista itselleen sen miehen sijasta, jonka katsotaan olevan lapsen isä avioliiton tai tunnustamisen perusteella. Jos enemmän kuin vuosi on kulunut lapsen syntymästä, mies, joka hakee isyytensä vahvistamista, voi riitauttaa toisen miehen isyyden äidin ja sen miehen suostumuksella, joka on kirjattu väestörekisteriin

lapsen isäksi. Jos edellä mainitun miehen suostumusta ei saada, tuomioistuimien voi hyvästä syystä lapsen etu huomioon ottaen myöntää miehelle luvan isyyden riittauttamiseen. Alueellisten asioiden ministerin valtuutuksella voidaan tunnustettu isyys riittauttaa myös, jos on perusteltu epäily siitä, että lapsi ei ole isyytensä tunnustaneen miehen jälkeläinen ja riittauttaminen on lapsen edun mukaista. Jos tuomioistuimien vahvistaa, ettei lapsi voi olla miehen jälkeläinen, mies ei voi tunnustaa isyyttään. Isyyden riittauttaminen voidaan tehdä vain henkilökohtaisesti. Jos lapsi on alaikäinen, lapsen puolesta kanteen nostaa tämän edustaja. Henkilö, jonka oikeustoimikelpoisuutta on rajoitettu, voi riittauttaa isyyden ilman edustajan suostumusta.

Isyys voidaan riittauttaa tuomioistuimissa vuoden kuluessa siitä, kun riittauttamaan oikeutettu henkilö tuli tietoiseksi riittauttamisen perusteena olevista seikoista. Määräaika ei ala kulua ennen kuin lapsi on syntynyt tai isyyden tunnustaminen on tullut voimaan. Jos alaikäisen lapsen edustaja jättää riittauttamatta isyyden säädetyssä määräajassa, lapsi voi riittauttaa isyyden itse tultuaan täysi-ikäiseksi. Tässä tapauksessa määräaika alkaa kulua siitä, kun täysi-ikäinen lapsi tuli tietoiseksi seikoista, jotka ovat riittauttamisen perusteena. Määräaika ei kuitenkaan ala kulua ennen kuin lapsi on täysi-ikäinen. Jos mies, jonka isyys on määräytynyt avioliiton tai tunnustamisen perusteella kuolee ennen kuin isyyden riittauttamisen määräaika on kulunut umpeen, hänen perillisillään on oikeus riittauttaa isyys vuoden kuluessa miehen kuolemasta.

5.2.6 Venäjä

Venäjällä isyydestä ja äitiydestä säädetään Venäjän federaation perhekoodeksissa (*Semeinyi kodeks*). Sen mukaan lapsen äitiys todennetaan syntymätodistuksen perusteella. Lapsen synnyttäneestä naista pidetään lähtökohtaisesti lapsen äitinä. Jos lapsi on syntynyt muualla kuin terveydenhuollon yksikössä, lapsen syntymisen todistavat lääketieteelliset asiakirjat, todistajanlausunnot ja muut todisteet (48 §). Lain mukaan lapsen isänä pidetään äidin aviopuolisoa (entistä aviopuolisoa), jos lapsi on syntynyt avioliiton aikana tai 300 päivän sisällä avioliiton päättymisestä, avioliiton mitätöimisestä tai aviomiehen kuolemasta ja mikäli muuta ei ole näytetty toteen. Aviomiehen isyys todennetaan avioliittotodistuksella.

Jos miehen isyys ei ole määräytynyt isyysosoittaman nojalla, mies voi tunnustaa isyytensä lapsen äidin kanssa yhdessä tehtävällä ilmoituksella. Ilmoitus tehdään väestörekisteriviranomaisen luona. Jos äiti on kuollut, julistettu oikeustoimikelvottomaksi, hänen olinpaikkansa on tuntematon tai hän on menettänyt vanhempainoikeutensa, isä voi tehdä ilmoituksen yksin. Tällöin ilmoitukseen tulee liittää lastenhuoltoviranomaisen suostumus tai sen puuttuessa tuomioistuimen päätös. Jos äiti ja mies katsovat, että yhteisen ilmoituksen jättäminen tulisi olemaan hankalaa tai mahdotonta lapsen syntymän jälkeen, tulevan lapsen vanhemmat voivat tehdä ilmoituksen rekisteriviranomaiselle jo äidin raskauden aikana. Vanhemmat merkitään rekisteriin kuitenkin vasta lapsen syntymän jälkeen. Isyyden tunnustaminen edellyttää lapsen suostumusta, jos lapsi on täyttänyt 18 vuotta (täysi-ikäisyys). Jos lapsi ei ole oikeustoimikelpoinen, edellytetään hänen holhoojansa tai lastenhuoltoviranomaisen suostumusta.

Jos isyyttä ei ole tunnustettu vanhempien tekemällä yhteisellä ilmoituksella tai isän hakemuksesta, isyys voidaan vahvistaa tuomioistuimissa. Hakemuksen voi tehdä jompikumpi lapsen vanhemmista, lapsen huoltaja tai holhooja, lapsen elatuksesta vastaava henkilö tai täysi-ikäinen lapsi. Isyyden vahvistamista harkitessaan tuomioistuimien ottaa huomioon kaikki todisteet, joilla on merkitystä sen arvioimisessa, onko lapsi tietyn miehen jälkeläinen. Isyys on mahdollista vahvistaa tuomioistuimissa siviiliprosessilainsäädännön mukaisesti myös silloin, jos isyytensä tunnustanut mies on kuollut.

Syntymärekisteriin tehty merkintä lapsen vanhemmista voidaan riittauttaa tuomioistuimissa. Kanneoikeus on äidiksi ja isäksi syntymärekisteriin merkityllä henkilöllä, tosiasiallisella äidillä

tai isällä, täysi-ikäisellä lapsella tai alaikäisen lapsen holhoojalla tai huoltajalla taikka oikeustoimikelpoisuutta vailla olevan vanhemman holhoojalla. Mies ei voi kuitenkaan riitauttaa isyyttään, jos hänet on kirjattu syntymärekisteriin lapsen isäksi tuomioistuimen päätöksellä ja kirjaushetkellä mies on ollut tietoinen siitä, ettei hän ole lapsen isä. Myöskään puoliso, joka on lain mukaan antanut kirjallisen suostumuksensa hedelmöityshoitoon tai alkion siirtoon, ei voi riitauttaa isyyttään tähän seikkaan vedoten.

5.2.7 Saksa

Saksassa isyydestä ja äitiydestä säädetään siviililakikirjassa (*Bürgerliches Gesetzbuch*). Lapsen äitinä pidetään siviililakikirjan mukaan naista, joka on synnyttänyt lapsen (1591 §). Säännös lisättiin siviililakikirjaan vuonna 1997 hedelmöityshoidoista käydyn keskustelun tuloksena sen selventämiseksi, että geneettinen linkki lapseen ei luo äitiyttä. Äitiyttä ei voi riitauttaa, eivätkä synnyttäjän ja munasolun luovuttajan välillä tehdyt sopimukset ole sitovia. Isyys voi määräytyä 1) äidin avioliiton perusteella (isyysoletama), 2) tunnustamisen perusteella tai 3) tuomioistuimen päätöksellä. Näistä vain 1 tai 2 kohtaan perustuva isyys voidaan riitauttaa.

Isyyttä ei voi tehokkaasti tunnustaa, jos toisen miehen isyys on voimassa. Ehdollinen tai tilapäinen tunnustaminen ei ole mahdollista. Isyys voidaan tunnustaa myös ennen lapsen syntymää. Jotta isyyden tunnustaminen on pätevä, tulee lapsen äidin hyväksyä tunnustaminen. Jos äiti ei ole lapsensa huoltaja, lapsen on hyväksyttävä tunnustaminen. Mikäli lapsi on alle 14-vuotias, tunnustamisen lapsen puolesta hyväksyy lapsen laillinen edustaja. Jos lapsi on täyttänyt 14 vuotta, lapsi hyväksyy tunnustamisen itse edustajansa ohella. Tunnustaminen ja tunnustamisen hyväksyminen tulee todistaa oikeaksi. Kopiot tunnustamisasiakirjoista lähetetään isälle, äidille, lapselle ja väestörekisteriin.

Isyys voidaan vahvistaa tuomioistuimen päätöksellä, jos geneettinen isyys voidaan todentaa tai voidaan osoittaa, että mies on ollut yhdynnässä äidin kanssa hedelmöityksen aikana. Isä on mies, joka on siittänyt lapsen. Lapsen katsotaan voineen saada alkunsa 181-300 päivää ennen syntymäänsä. Vahvistamiskanteen voi nostaa 1) isä lasta vastaan, 2) lapsi mahdollista isää vastaan tai 3) äiti miestä vastaan.

Isyyden kumoamiskanteen voivat nostaa joko aviomies tai isyyden tunnustanut mies, äiti tai lapsi. Kanteen voi nostaa myös mahdollinen isä, jos hän 1) antaa valaheitoisen todistuksen siitä, että hän on ollut yhdynnässä äidin kanssa hedelmöitymisen aikana, 2) lapsen ja lapsen oikeudellisen isän välillä ei ole tosiasiallista sosiaalista perhesuhdetta, tai jos isä on kuollut, hänen kuolemansa hetkellä tällaista sosiaalista perhesuhdetta ei ollut ja 3) kantajan geneettinen isyys voidaan todentaa. Jos lapsen oikeudellinen isä on naimisissa lapsen äidin kanssa tai hän asuu samassa taloudessa lapsen kanssa, tämän oletetaan täyttävän sosiaalisen perhesuhteen edellytykset. Säännöksen tarkoituksena on suojata lasta vakiintuneiden perhesuhteiden katkeamiselta. Isyyttä ei voida riitauttaa, jos lapsi on syntynyt hedelmöityshoitojen tuloksena luovutetuista siittiöistä, jos lapsen vanhemmat ovat yhdessä suostuneet hedelmöityshoitoihin.

Lapsen oikeudellinen isä voi nostaa kanteen lasta vastaan. Äidin tai lapsen ollessa kantajia, kanne on nostettava isää vastaan. Mahdollisen isän on nostettava kanne lasta ja tämän oikeudellista isää vastaan. Jos kantajana oleva lapsi on alaikäinen, kannetta ajaa lapsen laillinen edustaja. Kanne voidaan nostaa vain, jos se on lapsen edun mukaista.

Isyys voidaan riitauttaa tuomioistuimessa kahden vuoden kuluessa siitä, kun riitauttamaan oikeutettu henkilö tuli tietoiseksi riitauttamisen perusteena olevista seikoista. Määräaika ei voi kuitenkaan alkaa, ennen kuin lapsi on syntynyt tai isyyden tunnustaminen on tullut voimaan. Lapsen oman kanneoikeuden kohdalla määräaika ei voi alkaa ennen kuin lapsi on tullut täysi-

ikäiseksi. Tuolloinkin kahden vuoden määräajasta voidaan joustaa, jos erityisistä olosuhteista johtuu, että oikeustilan pysyttäminen ennallaan olisi lapselle kohtuutonta.

6 Lausuntopalaute

Luonnoksesta hallituksen esitykseksi saatiin 56 lausuntoa. Saadusta lausuntopalauteesta on laadittu tiivistelmä (OM Mietintöjä ja lausuntoja 2021:23).

Lausunnon antoivat: Amnesty International Suomen osasto ry (Amnesty), Digi- ja väestötietovirasto (DVV), Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, Espoon kaupunki, Etävanhempien liitto ry, Helsingin kaupunki, Helsingin käräjäoikeus, Ihmisoikeusliitto, Kansaneläkelaitos (KELA), Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä (KD-eduskuntaryhmä), Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Lasten oikeudet ry, Lastensuojelun Keskusliitto ry, Lastenvalvojat ry, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Maahanmuuttovirasto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry (MLL), Miessakit ry, Miesten tasa-arvo ry, Monimuotoiset perheet ry, Naisasialiitto Unioni ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto, Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry, Oulun käräjäoikeus, PPSHP – OYS, Lasten ja naisten tulosalue, PSHP, hormoni- ja lapsettomuusklinikka, Rovaniemen kaupunki, Sateenkaariperheet ry, SETA ry, Sisäministeriö (SM), Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira), Sosiaali- ja terveysministeriö (STM), Suomen Asianajajaliitto, Suomen Kuntaliitto ry, Suomen Lakimiesliitto, Suomen ortodoksinen kirkko, Suomen Setlementtiliitto ry, Suomen UNICEF ry, Tampereen kaupunki, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE), Tasa-arvovaltuutetun toimisto, Tehy ry, Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL), Tietosuojavaltuutetun toimisto, Trans ry, Trasek ry, Turun kaupunki, Ulkoministeriö (UM), Valtiovarainministeriö (VM), Vantaan kaupunki, Väestöliitto ry, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto, kaksi yksityishenkilöä, Ålands landskapsregering.

Vanhemmuuslain säätämistä pidettiin tarpeellisenä ja ajankohtaisena. Esityksen ehdotuksiin suhtauduttiin pääosin myönteisesti. Ehdotettu muutos luopua ennakkoon tunnustetun vanhemmuuden syntymän jälkeisestä 30 päivän varoajasta sai lausunnonantajilta pääasiassa kannatusta. Muutama piti kuitenkin riskinä sitä, että vanhemmuuden selvittäminen korvaavana oikeusturvamekanismina lastenvalvojan luona kuuden kuukauden sisällä vanhemmuuden vahvistamisesta vaatisi molempien osapuolten yhteisymmärrystä. Esitystä ei ehdoteta muutettavaksi tältä osin. Myös vastaava kuuden kuukauden säännös aviolaisten osalta edellyttää voimassa olevan lainsäädännön mukaan osapuolten yhteisymmärrystä. Lastenvalvojalla ei ole myöskään toimivaltaa määrätä oikeusgeneettisiä tutkimuksia vastoin henkilön tahtoa. Tapaukset, joissa osapuolet ovat erimielisiä, on tarkoituksenmukaisinta käsitellä tuomioistuimissa kanneasioina.

Lastenvalvojien selvityselvollisuudesta luopumista niin sanotuissa selkeissä ja rutiininomaisissa ennakkotunnustamistapauksissa kannatettiin laajalti. Myös ennakkotunnustamismenettelyn sähköistäminen sai laajaa kannatusta.

Lausunnoista kävi ilmi, että sosiaalihuollon asiakasasiakirjalainsäädäntöä ei voida soveltaa asiakirjoihin, joita ei käsitellä sosiaalihuollon viranomaisessa. Tästä syystä ehdotukseen lisättiin säännökset ennakkotunnustamista koskevien tietojen käsittelystä, rekisterinpitäjyydestä, tietosisällöstä, tietojen säilytyksestä ja tiedonsaantioikeudesta.

Ehdotusta selkeyttää lastenvalvojan selvityselvollisuutta nostaa kanne lapsen vanhemmuuden vahvistamiseksi kannatettiin. Osa toivoi edelleen selkeytettäväksi vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämistä koskevaa sääntelyä ja sen suhdetta lastenvalvojan selvityselvollisuuteen nostaa vahvistamiskanne. Näiltä osin sääntelyä muutettiin tarkoituksen selkiyttämiseksi.

Ehdotettu muutos laajentaa vanhemmuuden kumoamisen kanneaikaa tietyissä tilanteissa sai lausunnonantajilta laajaa kannatusta. Kanneaajoista säätämistä pidettiin edelleen tarpeellisena, mutta muutama lausunnonantaja katsoi, että määräajoista tulisi luopua kokonaan. Osa ehdotti myös, että lapsen etua koskevaa arviointia tulisi lisätä. Tästä syystä ehdotetaan lisättäväksi lapsen mielipiteen selvittämistä ja huomioon ottamista koskeva säännös lapsen edun arvioinnin yhteydessä ja viittaussäännös lapsenhuoltolain menettelysääntöihin lapsen kuulemisesta tuomioistuinkäsittelyssä. Vanhemmuuden kumoamiskanteisiin liittyvistä määräajoista ei kuitenkaan ehdoteta luovuttavaksi. Muutokset lapsen vanhemmuussuhteissa tulisi edelleen tehdä mahdollisimman pian syntymän jälkeen, jotta siitä olisi mahdollisimman vähän haittaa lapsen kehitykselle.

Ehdotusta laajentaa vanhemmuuden vahvistaminen oikeudenomistajien suostumuksen perusteella koskemaan myös toista äitiyttä kannatettiin. Naisparin hedelmöityshoitoja koskevaan ehdotukseen liittyvä lausuntopalaute oli jonkin verran jakautunutta. Erityistä huomiota kiinnitettiin naisparin ei-synnyttävän osapuolen oikeusturvaan. Osa lausunnonantajista kiinnitti myös huomiota hedelmöityshoitotodistuksen yhtenäistämisen tarpeeseen.

Lausuntopalaute koskien äitiys- ja isyys-nimikkeiden säilyttämistä oli jakautunutta. Osa piti teknisluontoista isyys- ja äitiyslait yhdistävää esitysluonnosta riittämättömänä ja esitti laajempaa kokonaisuudistusta. Monet katsoivat, että lainsäädäntöä tulisi kehittää transhenkilöiden vanhemmuuden osalta. Lisäksi useamman kuin kahden oikeudellisen vanhemman mahdollistaminen tulisi lausuntopalautteen mukaan selvittää. Eräät tahot esittivät sääntelyn täydentämistä vielä niin, että synnyttäneen äidin äitiys voitaisiin tarvittaessa selvittää. Nykylainsäädännön mukaan lastenvalvoja tai tuomioistuin ei voi määrätä oikeusgeneettistä tutkimusta synnyttäneen äidin äitiyden selvittämiseksi eikä Digi- ja väestötietovirastolla ole toimivaltaa vahvistaa synnyttäneen äidin äitiyttä. Ehdotetut muutokset olisivat kuitenkin liian laajoja arvioitaviksi ja toteutettaviksi tämän esityksen yhteydessä. Transhenkilöiden vanhemmuusnimikkeitä on tarkoituksenmukaisinta tarkastella samassa yhteydessä, kun translainsäädäntöä uudistetaan. Synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä tullaan myös tarkastelemaan erikseen.

Lausuntojen perusteella esitykseen ja sen perusteluihin tehtiin myös teknisiä korjauksia ja terminologisia täsmennyksiä. Esityksen jatkovalmistelu on tehty oikeusministeriössä. Asia on käsitelty kuntalain (410/2015) 11 §:n edellyttämällä tavalla kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa 17.8.2021.

Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

Lainsäädännön arviointineuvoston lausunnon mukaan esitysluonnos on kirjoitettu hyvällä yleiskielellä ja vain muutama yksittäinen käsite vaikutusarvioinnissa jää merkityssisällöltään epäselväksi. Arviointineuvosto katsoo, että esitysluonnoksen tavoitteiden, keinojen ja vaikutuksien suhdetta tulisi jäsentää selvemäksi ja esitysluonnoksen yhteiskunnallisia vaikutuksia tulisi muokata kuvaamaan selvemmin ehdotettavan muutoksen vaikutuksia. Arviointineuvoston lausunnon mukaan esitysluonnoksen perusteella jää epäselväksi, mitä nykytilan ongelmia esiintyy ehdotettujen muutoksien osalta erilaisten perhemuotojen ja lapsien osalta. Esitysluonnoksessa tulisi lisäksi esittää tarkempia arvioita vaikutuksista eri perhemuotojen ja lasten näkökulmasta. Toisaalta arviointineuvosto toteaa, että esitysluonnoksen vaikutusarviointijaksoja tulisi tiivistää.

Lainsäädännön arviointineuvosto on katsonut, että esitysluonnoksessa on arvioitu hyvin lainmuutoksen vaikutukset valtiontalouteen ja esitysluonnoksessa on käsitelty pääosin riittävästi vaikutuksia viranomaisiin. Arviointineuvosto on ehdottanut yksittäisiä lisäyksiä kotitalouksiin

ja yrityksiin kohdistuvien taloudellisten vaikutusten osalta. Neuvoston mukaan esitysluonnoksessa on kuvattu hyvin sähköisen järjestelmän osalta seurantaryhmän toiminta sekä lain tehokkaan toimeenpanon osalta yhteistyö eri viranomaistahojen kesken. Arviointineuvosto olisi kuitenkin toivonut, että esitysluonnoksessa olisi esitetty ennakkotunnustamisjärjestelmän vaihtoehtoisista toteutustavoista määrällisiä arvioita, jotta eri vaihtoehtoja olisi voinut vertailla keskenään. Esitysluonnoksessa tulisi arviointineuvoston mukaan tehdä myöskin ehdotus siitä, miten lain seurantaa ja jälkiarviointia on tarkoitus tehdä.

Lainsäädännön arviointineuvoston esille tuomat yksittäiset epäselväksi jääneet käsitteet on avattu esitysluonnoksen lopullisessa versiossa. Myös arviointineuvoston esittämää tavoitteiden ja keinojen välistä suhdetta on pyritty muokkaamaan arviointineuvoston toivomalla tavalla.

Kuten yhteiskunnallista vaikutusarviointia koskevan jakson (4.2.3) alkuun on kirjattu, esityksen luonteesta teknisluontoisena lakien yhdistämisenä johtuu, ettei esityksessä arvioida sellaisia asiakokonaisuuksia, joiden oikeustila säilyy muuttumattomana. Tuohon jaksoon on lisätty kappale, jossa todetaan, että samasta syystä johtuu, että myöskään kohderyhmien kuulemisia ei ole toteutettu samassa laajuudessa kuin jos kyse olisi ollut laajemmasta vanhemmuutta koskevan lainsäädännön uudistuksesta. Lisäksi ehdotuksen sisällöllisesti merkittävin uudistus 30 päivän varoajan poistamisesta kohdistuu vastasyntyneisiin lapsiin, joten kohderyhmänä olevien lasten kuuleminen ei ole ollut mahdollista. Vaikutusarviointiin on lisätty arviointineuvoston edellyttämä erittely siitä, mitkä ehdotukset liittyvät vanhemmuuslakiin ja mikä ehdotus liittyy hedelmöityshoidoista annetun lain muutokseen.

Esitykseen on tehty arviointineuvoston ehdottamat lisäykset kotitalouksiin ja yrityksiin kohdistuvien taloudellisten vaikutusten osalta. Sen sijaan ennakkotunnustamisjärjestelmän vaihtoehtoihin toteutustapoihin liittyviä määrällisiä arvioita ei ole lisätty, koska vaihtoehtoja ei ole pidetty toteuttamiskelpoisina ja ne on sen johdosta jo varhaisessa vaiheessa suljettu pois valmistelusta. Jaksoon 10 on lisätty arviointineuvoston esittämä kappale vanhemmuuslain toimivuuden arvioinnista ja jälkiseurannasta.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Vanhemmuuslaki

Säännöskohtaisissa perusteluissa on hyödynnetty voimassa olevien äitiys- ja isyyslakien perusteluita siltä osin kuin säännösten ehdotetaan säilyvän sellaisinaan. Jos säännöstä ehdotetaan muutettavaksi, ehdotettu muutos on tuotu perusteluissa esiin. Jos ehdotettu muutos kohdistuu pelkästään säännöksen kieliasuun, ei muutosta ole perusteltu erikseen.

1 luku Yleiset säännökset

1 §. Lain soveltamisala. Pykälässä säädetään lain soveltamisalasta. Lakia sovelletaan äitiyden ja isyyden toteamiseen, vahvistamiseen sekä kumoamiseen. Pykälässä on lisäksi lain soveltamisalaa selventävä informatiivinen viittaus adoptiolakiin, joka ei sisälly voimassa olevaan lainsäädäntöön.

2 §. Äitiyden toteaminen synnyttämisen perusteella. Pykälässä säädetään äitiyden toteamisesta synnyttämisen perusteella.

Pykälässä ilmaistaan pääsääntö, jonka mukaan lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen. Säännöstä sovelletaan kaikissa tilanteissa siitä riippumatta, miten lapsi on saanut alkunsa. Synnyttäjä on siis äiti silloinkin, kun hän ei ole geneettisesti lapsen äiti, vaan lapsi on saanut alkunsa luovutetusta munasolusta tai luovutetusta alkioista.

Äitiyden toteaminen ei edellytä sitä, että lapsen synnyttänyt henkilö on sukupuoleltaan nainen. Sellaisissa harvoin esiintyvissä tilanteissa, joissa henkilön oikeudellinen sukupuoli on vahvistettu mieheksi, mutta hän on säilyttänyt biologisen sukupuolensa mukaisen suvunjatkamiskyvyn naisena, on mahdollista, että lapsen synnyttänyt henkilö on oikeudelliselta sukupuoleltaan mies. Säännös mahdollistaa äitiyden toteamisen näissäkin tilanteissa.

3 §. Isyyden toteaminen avioliiton perusteella. Pykälässä säädetään isyyden toteamisesta synnyttäneen äidin avioliiton perusteella eli niin sanotusta isyysolettamasta. Säännöksen sisältö vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä, mutta erityisesti sen ruotsinkielistä kieliasua on selvennetty nykyisestä.

Pykälän 1 momentin mukaan synnyttäneen äidin aviomies on lapsen isä, jos lapsi on syntynyt avioliiton aikana.

Pykälän 2 momentissa säädetään isyyden määräytymisestä tilanteessa, jossa äidin aviomies on kuollut ennen lapsen syntymää. Säännöksen mukaan aviomies on lapsen isä, jos lapsi on voinut tulla siitetyksi ennen aviomiehen kuolemaa. Lapsen ei edellytetä tulleen siitetyksi avioliiton aikana. Lapsen äiti ja mies ovat voineet avioitua lapsen siittämisen jälkeen varmistaakseen sen, että lapsi syntyy aviosuhteeseen. Monille tieto raskaudesta on yksi peruste solmia avioliitto. Suomessa tavanomaisesti käytetty ohjearvo lapsen siittämisaikankohdan ja aviomiehen kuoleman välisestä enimmäisajasta on 10 kuukautta. Yksittäistapauksissa ohjearvosta voidaan poiketa esitetyn asiantuntija-arvion perusteella. Pykälän 2 momentin toisen lauseen mukaan, jos äiti on ennen lapsen syntymää solminut uuden avioliiton, on uusi aviomies kuitenkin lapsen isä lapsen siittämisaikankohdasta huolimatta.

4 §. Isyyden vahvistaminen muissa tapauksissa. Pykälässä säädetään isyyden määräytymisestä silloin, jos isyyttä ei todeta avioliiton perusteella. Pykälän 1 momentin mukaan isyys vahvistetaan tällöin Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä. Digi- ja väestötietovirasto voi ehdotetun lain 29 §:n mukaan vahvistaa vanhemmuuden tunnustamisen perusteella tai kuolleen vanhemman oikeudenomistajien annettua suostumuksensa vanhemmuuden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä. Muissa tapauksissa asia on ratkaistava tuomioistuimessa. Vanhemmuuden tunnustamisesta säädetään 3 luvussa, kuolleen vanhemman oikeudenomistajien suostumuksesta 4 luvussa ja vanhemmuuden vahvistamista koskevasta oikeudenkäynnistä 6 luvussa.

Pykälän 2 momentissa osoitetaan ne seikat, joihin isyys puheena olevissa tapauksissa perustuu. Sen 1 kohdan mukaan lapsen isä on se, joka on siittänyt lapsen. Jos lapsen synnyttänyt äiti on hedelmöitetty muulla tavoin kuin siittämällä, esimerkiksi niin sanotun koti-inseminaation avulla, isä on 2 kohdan mukaan se, jonka siittiötä on käytetty äidin hedelmöittämiseen. Mainittua 2 kohtaa ei kuitenkaan sovelleta tapauksiin, joissa äidille on annettu hedelmöityshoitoa ja lapsi on syntynyt hoidon tuloksena.

Pykälän 3 momentissa säädetään tapauksista, joissa lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidon avulla. Näissä tapauksissa lapsen isä on se, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen äidin kanssa antoi suostumuksensa hoitoon. Hedelmöityshoidolla tarkoitetaan hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssä tarkoitettua hoitoa. Sillä ei ole merkitystä, onko hoito annettu Suomessa vai ulkomailla. Suostumuksen antaja vahvistetaan isäksi, jos voidaan pitää todistettuna, että lapsi

on syntynyt annetun hoidon tuloksena. Se seikka, että isyys perustuu näissä tapauksissa hoitoon annettuun suostumukseen, merkitsee sitä, että parille annettavassa hoidossa isyys luovutettuja siittiöitä käytettäessä irtautuu biologisesta polveutumisesta. Hedelmöityshoidoista annetun lain mukaan suostumus tulee antaa kirjallisesti. Isyyden vahvistamisen edellytyksenä ei kuitenkaan ole se, että suostumus on näin annettu, koska voi tulla tilanteita, joissa kirjallista suostumusasiakirjaa ei ole laadittu. Hedelmöityshoitoa on esimerkiksi voitu antaa valtiossa, jossa siellä voimassa olevan lain mukaan ei edellytetä kirjallisen asiakirjan laatimista suostumuksesta tai palvelujen tuottaja on laiminlyönyt vaatia nimenomaista suostumusta. On asianmukaista, että isyys voidaan vahvistaa myös tällaisessa tapauksessa. Saatu hedelmöityshoito voidaan yksittäistapauksessa osoittaa esimerkiksi hoidon antaneelta hedelmöityshoitoklinikalta saadulla todistuksella.

Jos hedelmöityshoitoa on annettu naisparille tai synnyttäneelle äidille yksin, siittiöiden luovuttaja voi hedelmöityshoidoista annetun lain 16 §:n 2 momentin mukaan suostua siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi. Jos tällainen suostumus on annettu ennen hoidon antamista, isyys voidaan 3 momentin mukaan perustaa siihen. Momentin kolmannen virkkeen mukaan suostumus isyyden vahvistamiseen voidaan antaa yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen äidin kanssa myös hoidon antamisen jälkeen, jos hoitoa annetaan synnyttäneelle äidille yksin. Lapsen synnyttäneen äidin on toisin sanoen annettava tällöin hyväksymisensä suostumukselle, jotta isyys voitaisiin sen perusteella vahvistaa. Mahdollisuutta suostumuksen antamiseen hoidon antamisen jälkeen ei ole niissä tilanteissa, joissa hoitoa on annettu naisparille, koska lapsen toisen vanhemmuuden määräytymisen synnyttävän äidin kumppanin ja siittiöiden luovuttajan välillä tulee olla selkeää kaikille osapuolille jo ennen hoidon aloittamista. Mahdollisuus käyttää naisparin hoidossa myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen, on muutos voimassa olevaan lainsäädäntöön.

On huomattava, että säännöstä sovelletaan vain silloin, jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella. Jos lapsi on syntynyt äidin avioliiton aikana, aviomies on lapsen isä siitä huolimatta, että toinen henkilö on siittänyt lapsen tai antanut suostumuksensa hoitoon.

Jos miehen oikeudellinen sukupuoli 2 momentissa tarkoitetun tapahtuman tai 3 momentissa tarkoitetun suostumuksen antamisen jälkeen vahvistetaan naiseksi, tämä seikka ei estä isyyden vahvistamista. Isyyden vahvistaminen ei edellytä, että isä on sukupuoleltaan mies.

5 §. Äitiyden vahvistaminen hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella. Pykälässä säädetään äitiyden vahvistamisesta. Pykälän 1 momentissa asetetaan vahvistamisen edellytykseksi se, että lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidon avulla. Momentissa todetaan, että jos lapsen synnyttäneelle on annettu hedelmöityshoitoa ja lapsi on syntynyt hoidon tuloksena, naisen, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen kanssa antoi suostumuksen hedelmöityshoitoon, voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen ohella lapsen äiti. Kuten 4 §:ssä, hedelmöityshoidolla tarkoitetaan hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssä tarkoitettua hoitoa. Ulkomailla saadun hedelmöityshoidon ja kirjallisen suostumuksen vaatimuksen osalta viitataan 4 §:n 3 momentin perusteluiden yhteydessä lausuttuun.

Pykälän 2 momentissa tuodaan esille se lähtökohta, että lapsella voi olla vain kaksi oikeudellista vanhempaa ja että isyyden vahvistaminen on ensisijaista suhteessa pykälän 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamiseen. Näin ollen 1 momentissa tarkoitettua äitiyttä ei voida vahvistaa, jos lapsella on jo kaksi oikeudellista vanhempaa tai isyys voidaan todeta tai vahvistaa 3 tai 4 §:n perusteella. Oikeudellisella vanhemmalla tarkoitetaan tässä myös adoptiolla vahvistettua vanhemmuutta. Lapsella voi olla vain kaksi oikeudellista vanhempaa riippumatta siitä, vahvistetaanko vanhemmuus vanhemmuuslain vai adoptiolain perusteella. Jos naisparille on annettu hedelmöityshoitoa sellaisilla siittiöillä, joiden luovuttaja on ennen hoidon antamista suostunut

siihen, että hänet voidaan vahvistaa lapsen isäksi, sovelletaan isyyden vahvistamiseen 4 §:n 3 momenttia.

Pykälän 3 momentin mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettu äitiys voidaan vahvistaa Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä. Digi- ja väestötietovirasto voi lain 29 §:n mukaan vahvistaa äitiyden tunnustamisen perusteella ilman oikeudenkäyntiä. Muissa tapauksissa asia on ratkaistava tuomioistuimessa. Vanhemmuuden vahvistamisesta Digi- ja väestötietovirastossa säädetään 5 luvussa ja vanhemmuuden vahvistamista koskevasta oikeudenkäynnistä 6 luvussa.

Tässä pykälässä tarkoitettu toinen äiti vahvistetaan lapsen synnyttäneen oheen, ei sijalle. Lapsella ei voi olla useampaa kuin kahta äitiä.

2 luku Vanhemmuuden selvittäminen

6 §. *Vanhemmuuden selvittämisen tarkoitus ja käyttöala.* Pykälän 1 momentissa on säännös vanhemmuuden selvittämisen tarkoituksesta. Vanhemmuuden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla lapselle voidaan vahvistaa tai todentaa isä tai 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu toinen äiti. Säännös vastaa pääasiallisesti voimassa olevaa sääntelyä, mutta siten, että isyyden ja toisen äitiyden selvittämistä koskeva sääntely on koottu yhteen.

Pykälän 2 momentti kuitenkin sisältää muutoksen voimassa olevaan sääntelyyn. Säännöksen mukaan lastenvalvoja selvittää alle 18-vuotiaan lapsen vanhemmuuden vain niissä tilanteissa, joissa lapsen isyys ei ole määräytynyt synnyttäneen äidin avioliiton perusteella tai joissa lapsen vanhemmuutta ei ole vahvistettu ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen perusteella. Voimassa olevan lainsäädännön mukainen selvittämisvelvollisuus kattaa kaikki avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset, jolloin lastenvalvojan selvitettäväksi ovat tulleet myös sellaiset tapaukset, joissa lapsi on tunnustettu ennen lapsen syntymää eikä asiaan liity enää erityistä selvitettävää. Ehdotetun säännöksen mukaan selvitettäväksi ohjautuisivat vastedes vain sellaiset avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia koskevat tapaukset, joissa lapsen vanhemmuutta ei ole voitu vahvistaa ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen perusteella esimerkiksi puutteellisten asiakirjojen tai äidin siviilisäätynä koskevien epäselvyyksien vuoksi. Käytännössä lastenvalvojat saavat säännönmukaisesti tiedon lapsista, joiden vanhemmuus tulee selvittää, väestötietojärjestelmän rekisterinpitäjältä eli Digi- ja väestötietovirastolta, mutta tieto voi tulla lastenvalvojille myös muuta kautta, esimerkiksi lapsen äidiltä tai jo varttuneemmalta lapselta itseltään.

Velvollisuus vanhemmuuden selvittämiseen alaikäisen osalta ei riipu lapsen iästä. Esimerkiksi tapauksissa, joissa lapsi jää isyyden kumoamisen vuoksi isättömäksi, lapsi saattaa olla useita vuosia vanha selvittämisvelvollisuuden alkaessa. Lastenvalvojan toimintavelvollisuus pääsääntöisesti päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa lapselle ei ole vahvistettu toista vanhempaa ja henkilö haluaa tunnustaa vanhemmuutensa.

Pykälän 3 momentissa säädetään niistä poikkeuksellisista tilanteista, joissa lastenvalvoja selvittää vanhemmuuden siitä huolimatta, että lapsen isyys on jo määräytynyt synnyttäneen äidin avioliiton perusteella tai lapselle on jo vahvistettu toinen vanhempi ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen perusteella. Koska näissä tilanteissa on kyse jo vahvistetun oikeustilan muuttamisesta, tilanteet edellyttävät osapuolten yhteistoimintaa. Lastenvalvoja selvittää 3 momentin 1 kohdan mukaan lapsen vanhemmuuden, jos lapsen synnyttänyt äiti ja lapsen toinen vanhempi yhdessä pyytävät lastenvalvojalta vanhemmuuden selvittämistä ennen kuin kuusi kuukautta on kulunut lapsen syntymästä. Säännös laajentaa lastenvalvojen toimintavelvollisuutta nykyisestä. Voimassa olevan isyyslain mukaan vastaava toimintavelvollisuus on rajattu

vain niihin tilanteisiin, joissa lapsen isyys on määräytynyt isyysolettaman nojalla ja aviopuolisot yhdessä pyytävät lapsen isyyden selvittämistä. Säännöstä ehdotetaan laajennettavaksi myös ennen lapsen syntymää tunnustettuihin lapsiin, koska niillekin lapsen vanhemmille, jotka eivät ole avioliitossa keskenään ja jotka ovat tunnustaneet lapsen ennen lapsen syntymää, halutaan tarjota mahdollisuus lapsen biologisen vanhemmuuden selvittämiseen pian lapsen syntymän jälkeen. Tarkoituksena on tarjota perheille korvaava oikeusturvamekanismi sille, että lapsen synnyttäneellä äidillä tai tunnustajalla ei ehdotuksen mukaan ole enää mahdollisuutta peruuttaa tai kiistää tunnustamista lapsen syntymän jälkeen. Säännös ehdotetaan otettavaksi lakiin, koska on lapsen edun mukaista, että lapsen alkuperää koskevat epäselvyydet selvitetään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämän turvaamiseksi ehdotetaan, että vanhempien tulee pyytää vanhemmuuden selvittämistä ennen kuin lapsen syntymästä on kulunut kuusi kuukautta.

Momentin 2 kohdan mukaan lastenvalvoja selvittää vastaavanlaisissa tilanteissa lapsen vanhemmuuden myös silloin, kun osallisena vanhemmuuden selvittämisessä eivät ole vain lapsen oikeudelliset vanhemmat, vaan myös henkilö, joka on jo tunnustanut lapsen tai ilmoittanut aikovansa tunnustaa lapsen. Vaikka tällainen tunnustaminen voidaan ottaa vastaan lapsen syntymän jälkeen, sillä ei ole oikeusvaikutuksia, elleivät lapsen oikeudelliset vanhemmat ole hyväksyneet sitä. On huomattava, että annettu hyväksyntä ei käsitä tunnustamisen hyväksymistä, vaan tarkoittaa ainoastaan lupaa siihen, että vanhemmuus selvitetään. Kysymys tunnustamisen hyväksymisestä ajankohtaistuu vasta sitten, kun vanhemmuus on selvitetty. Vastaava mahdollisuus on jo nykyisin niiden lasten osalta, jotka ovat syntyneet vanhempien avioliiton aikana, mutta selvittämismahdollisuutta ehdotetaan nyt laajennettavaksi myös ennen lapsen syntymää tunnustettuihin lapsiin. Selvittämismahdollisuus ei ole rajoitettu tiettyyn esimerkiksi lapsen syntymästä laskettavaan aikarajaan, mutta edellytyksenä näissä tilanteissa on, että menettelytavasta on yksimielisyys kaikkien osapuolten kesken. Toimintavelvollisuus yksimielisyyden saavuttamiseksi on asianosaisilla itsellään, eikä lastenvalvojalla ole velvollisuutta aktiivisesti hakea lapsen äidin ja toisen vanhemman hyväksyntää vanhemmuuden selvittämiseksi.

Pykälän 4 momentissa selvennetään isyyden ja äitiyden selvittämisen käyttöalan suhdetta. Säännöksen mukaan vanhemmuuden selvittäminen voidaan rajata isyyden selvittämiseen, jos lastenvalvojien tiedossa ei ole seikkoja, joiden nojalla joku muu kuin otaksuttu isä olisi lapsen toinen vanhempi. Isyyttä ei puolestaan selvitetä, jos lapsen äitiys on tunnustettu 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla olisi aihetta epäillä, että joku muu kuin tunnustaja olisi lapsen toinen vanhempi. Säännös vastaa nykytilaa.

7 §. Vanhemmuuden selvittämisen aloittaminen ja raukeaminen. Pykälän 1 momentin mukaan vanhemmuuden selvittäminen voidaan aloittaa jo ennen lapsen syntymää, jos näytön saaminen vanhemmuudesta muutoin vaarantuisi tai siihen on muu erityinen syy. Tällaisesta tilanteesta voi olla kyse esimerkiksi silloin, kun lapsen isäksi otaksuttu vanhempi on aikeissa lähteä ulkomaille tai hän on vakavasti sairas. Tuolloin esimerkiksi oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemiseksi tarvittava näyte voidaan ottaa hänestä etukäteen. Lapsesta otettava näyte voidaan kuitenkin ottaa vasta hänen syntymänsä jälkeen, koska näytteen ottoon sikiöstä liittyy riski raskauden keskenmenosta.

Pykälän 2 momentin mukaan vanhemmuuden selvittämisen käsittely raukeaa, jos lapsi on syntynyt elävänä, mutta kuolee selvittämisen aikana. Jos vanhempi haluaa kuitenkin tunnustaa lapsen ja tunnustamislausema voidaan vielä antaa, vanhemmuuden selvittäminen on momentin mukaan aloitettava uudestaan. Jos lapsi on syntynyt kuolleena, vanhemmuuden selvittämiseen ei ryhdytä.

8 §. Vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanija. Pykälässä säädetään siitä, minkä hyvinvointialueen lastenvalvoja on toimivaltainen selvittämään vanhemmuuden. Pykälän 1 momentin mukaan vanhemmuuden selvittää lähtökohtaisesti lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsen synnyttäneellä äidillä on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta taikka lapsen synnyttänyt äiti on kuollut tai hänellä ei ole Suomessa kotikuntaa, vanhemmuuden selvittää kuitenkin lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsella on kotikunta, tai, jos lapsella ei ole Suomessa kotikuntaa, sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsi oleskelee. Jos äiti vaihtaa kotikuntaa lapsen syntymän jälkeen, toimivalta siirtyy sen hyvinvointialueen lastenvalvojalle, jonka alueella äidin uusi kotikunta on. Toimivalta siirtyy myös niissä tapauksissa, joissa lapsi täyttää selvittämisen kuluessa 15 vuotta, ja lapsi ja äiti asuvat eri hyvinvointialueiden alueella.

Pykälän 2 momentissa säädetään tilanteista, joissa vanhemmuuden selvittämiseen toimivaltainen lastenvalvoja ei määräydy lapsen tai synnyttäneen äidin kotikunnan mukaan. Tilanne ajankohtaistuu käytännössä sellaisissa tapauksissa, joissa henkilö haluaa Suomessa tunnustaa lapsen, joka asuu toisen vanhempansa kanssa ulkomailla.

Pykälän 3 momentissa säädetään tilanteista, joissa vanhemmuuden selvittämiseen toimivaltainen lastenvalvoja ei määräydy 1 tai 2 momentin perusteella. Tällainen harvinainen tilanne voi syntyä silloin, kun Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta perustuu ehdotetun lain 56 §:n 1 momentin 5 kohtaan tai 2 momenttiin. Vanhemmuuden selvittämisestä huolehtisi tällöin Helsingin kaupungin lastenvalvoja.

Pykälän 1-3 momenteissa on otettu huomioon sote-uudistuksen tuomat organisaatiomuutokset. Sote-uudistus ei kuitenkaan koske Ahvenanmaan maakuntaa. Ahvenanmaan maakunnassa sosiaalihuollon tehtävistä vastaavat edelleen kunnat ja kuntayhtymä. Asiat, joista säädetään vanhemmuuslaissa, kuuluvat Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan, minkä perusteella niitä sovelletaan suoraan Ahvenanmaan maakunnassa. Koska laissa muutetaan viittaus kuntaan viittaukseksi hyvinvointialueeseen, ehdotetaan pykälän 4 momenttiin lisättäväksi säännös momentissa mainittujen säännösten soveltamisesta Ahvenanmaalla.

9 §. Neuvottelu vanhemmuuden selvittämiseksi. Pykälässä säädetään vanhemmuuden selvittämisen alussa pidettävästä neuvottelusta. Pykälässä säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta neuvotella vanhemmuuden selvittämisen kannalta tarpeellisten henkilöiden kanssa. Neuvotteluun kutsuttavat henkilöt määräytyvät tilanteen mukaan. Neuvottelutilanteita voidaan myös järjestää useampia kuin yksi. Jos vanhemmuuden selvittäminen on aloitettu esimerkiksi siksi, että lastenvalvoja on saanut Digi- ja väestötietovirastosta tiedon sellaisen lapsen syntymästä, jonka osalta isyyttä ei ole todettu 3 §:n perusteella tai vanhemmuutta ei ole vahvistettu ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen perusteella, lastenvalvoja kutsuu alkuneuvotteluun lähtökohtaisesti lapsen synnyttäneen äidin. Kuten nykyisinkin, neuvotteluun voi osallistua myös henkilö, joka saattaa olla lapsen toinen vanhempi.

Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, neuvotteluun kutsutaan lapsen synnyttäneen äidin lisäksi lapsi. Tilanne on ajankohtainen esimerkiksi silloin, kun aloitteen vanhemmuuden selvittämiseksi on tehnyt lapsi itse tai kun lastenvalvoja on muutoin saanut tietää lapsen jääneen esimerkiksi isyyden kumoamispäätöksen seurauksena vaille toista vanhempaa. Pykälän tarkoituksena ei ole ollut rajata täsmällisesti neuvotteluun osallistuvien henkilöiden piiriä, vaan yksittäisissä tapauksissa neuvotteluun voi lastenvalvojan harkinnan mukaan osallistua muitakin henkilöitä. Tilanteessa, jossa lapsi ei ole vielä täyttänyt 15 vuotta, mutta on lähestymässä 15 vuoden ikää, on usein välttämätöntä selvittää myös alle 15-vuotiaan alaikäisen mielipide, koska vanhemmuutta ei voida vahvistaa ilman lapsen suostumusta enää sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt 15 vuotta.

Myös silloin, kun lastenvalvojan harkittavaksi tulee lapsen edun selvittäminen, on alle 15-vuotiaan lapsen mielipide selvitettävä, jos mahdollista. Tällainen tilanne saattaa tulla eteen vanhemmuuden selvittämisen kuluessa esimerkiksi silloin, jos vanhemmuuden selvittäminen halutaan keskeyttää. Vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisen edellytyksistä säädetään 14 §:ssä. Lapsen mielipiteen selvittämisestä lapsen edun arvioinnin yhteydessä säädetään 63 §:ssä.

Jos vanhemmuutta selvitetään tilanteessa, jossa lapsella on jo synnyttäneen äidin avioliiton perusteella todettu isä tai tunnustamisen perusteella vahvistettu toinen vanhempi, tulee neuvotteluun kutsua äidin lisäksi myös toinen oikeudellinen vanhempi.

10 §. Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa. Pykälässä säädetään neuvottelun tavoitteista ja toteuttamisesta. Neuvottelun tavoitteena on kerätä asian osapuolilta ne tiedot, joiden avulla lastenvalvoja voi selvittää vanhemmuuden. Neuvottelun osapuolille tulee tätä ennen selostaa vanhemmuuden selvittämiseen liittyvät toimenpiteet sekä tunnustamisen merkitys ja vanhemmuuden vahvistamisen oikeusvaikutukset. Neuvottelun osapuolille lähetettävän kutsun yhteydessä voi olla tarpeen lähettää etukäteen asiaa koskevaa kirjallista materiaalia tai linkki sähköiseen materiaaliin, johon lapsen synnyttänyt äiti ja mahdolliset muut osallistujat voivat rauhassa tutustua. Jos neuvotteluun osallistuu alaikäisiä, tulee kiinnittää erityistä huomiota tiedon antamiseen ymmärrettävässä muodossa lapsen iän ja kehitystason mukaan mukautettuna.

Pykälän 2 momentissa säädetään osapuolten velvollisuudesta pysyä totuudessa tietoja antaessaan. Tämä tarkoittaa, että osapuolilla ei ole velvollisuutta antaa tietoja tai vastata kysymyksiin, mutta jos hän näin tekee, hänen on pysyttävä totuudessa. Sama velvollisuus koskee niitä tietoja, joita lapsen synnyttänyt äiti ja lapsen toinen vanhempi antavat tunnustamislausemaa antaessaan, hyväksyessään tunnustamisen tai lausueessaan tunnustamisen johdosta toimitetun kuulemisen yhteydessä.

11 §. Lastenvalvojan oikeus saada tietoja. Pykälässä säädetään lastenvalvojan oikeudesta saada tietoja vanhemmuuden selvittämiseksi. Lastenvalvojan oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Lastenvalvojalla on nykyisinkin tuon lain 20 ja 21 §:n mukainen oikeus saada salassa pidettäviä tietoja säännöksessä mainituilta yhteisöiltä.

Lisäksi säännöksessä on säädetty tiedonsaantioikeudesta äidin mahdolliseksi isäksi ilmoittaman henkilön työnantajaan ja majoitustoiminnan harjoittajaan nähden. Säännös vastaa pääosin nykytilaa, mutta säännöksen sanamuotoa on tarkennettu siten, että henkilötietojen on oltava välttämättömiä laissa säädetyn tarkoituksen toteuttamiseksi. Voimassa olevassa laissa on käytetty välttämättömyys-kriteeriä väljempää tarpeellisuus-kriteeriä. Muutos on tarpeen, koska ehdotettu sanamuoto on nykyistä selkeämpi ja tarkkarajaisempi. Ehdotettu muutos rajaa tiedonsaantioikeuden vain niihin tilanteisiin, joissa se on välttämätöntä mahdollisen isän henkilöllisyyden ja asuinpaikan selvittämiseksi. Luovutettavat henkilötiedot koskisivat näin ollen mahdollisen isän nimi-, osoite- ja henkilötunnustietoja. On huomattava, että viranomaisen tietopyyntöjen tulee olla riittävästi perusteltuja ja yksittäiseen asiaan liittyviä. Tietojen välttämättömyyttä koskeva edellytys korostaa perusteluvelvollisuutta.

Pykälässä käytetään tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaista sääntelyliikkumavaraa antaa yksityiskohtaisempia säännöksiä henkilötietojen luovuttamisesta. Tietosuojasetuksen mukaista kansallista sääntelyliikkumavaraa voidaan käyttää, kun henkilötietojen käsittely perustuu nyt ehdotetun tavoin tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan, eli käsittely on tar-

peen lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi. Säännös henkilötietojen luovuttamisesta rajoittuu siihen, mikä on välttämätöntä lain yleisen edun mukaisen tavoitteen varmistamiseksi, ja täyttää siten tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaisen oikeasuhteisuuden vaatimuksen.

Ehdotettu säännös on välttämätön isyyden selvittämiseksi tapauksissa, joissa lapsen äiti ei kykene antamaan lapsen isäksi otaksumastaan miehestä muita tietoja kuin esimerkiksi hänen etunimensä ja työnantajansa tai hänen käyttämänsä hotellihuoneen numeron ja päivämäärän, jolloin hän on käyttänyt kyseisen majoitusliikkeen palveluita. Majoitustoiminnan harjoittajalla tarkoitetaan sellaisen elinkeinotoiminnan harjoittajaa, mitä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetussa laissa (308/2006) tarkoitetaan. Käytännössä majoitustoimintaa voidaan harjoittaa erilaisissa toiminnan laatua kuvaavissa muodoissa, kuten hotelli, motelli, matkustajakoti, retkeilymaja, täysihoitola tai lomakeskus (ks. HE 138/2004 vp, s. 17). Lain soveltamisalasta on sen 2 §:ssä rajattu muun muassa kuljetukseen liittyvä majoitus kulkuvälineessä, mukaan lukien laivaristeilyt.

Säännös on rajattu koskemaan vain isyyden selvittämistä, koska synnyttäneen äidin hedelmöityshoitokumppanin henkilöllisyys ei lähtökohtaisesti voi olla niin epäselvä, että säännöksessä tarkoitettua tiedonsaantioikeutta olisi tarpeen laajentaa vastaavalla tavalla myös toisen äidin selvittämiseen. Laajennetusta tiedonsaantioikeudesta ei myöskään säädetä voimassa olevassa äitiyslaissa.

12 §. Geneettisen ja lääketieteellisen selvityksen hankkiminen. Pykälässä säädetään siitä geneettisestä ja lääketieteellisestä selvityksestä, joka lastenvalvojan on hankittava isyyden selvittämisen yhteydessä. Pykälä on rajattu koskemaan vain isyyden selvittämistä, koska toisen äitiyden selvittämisessä geneettiset selvitykset eivät ole tarpeen. Äitiys perustuu tuolloin geneettisen polveutumisen sijaan hedelmöityshoitosuostumukseen.

Pykälän 1 momentin mukaan lastenvalvojan on tilattava isyyden selvittämisen yhteydessä oikeusgeneettisestä isyytutkimuksesta annetun lain 1 §:ssä tarkoitettu isyytutkimus lapsesta, lapsen synnyttäneestä äidistä ja henkilöstä, joka saattaa olla lapsen isä, jos viimeksi mainittu pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Esimerkkinä jälkimäisestä on tilanne, jossa lastenvalvoja epäilee asianosaisten kertomusten totuudenperäisyyttä tai pitää muusta syystä isyyttä sillä tavoin epävarmana, että asia on DNA-tutkimuksin aiheellista varmistaa. Jos tutkimus voidaan mainitun lain mukaan määrätä tehtäväksi muusta henkilöstä, lastenvalvoja voi harkintansa mukaan tilata tutkimuksen. Muilla henkilöillä tarkoitetaan tässä esimerkiksi kuolleen henkilön vanhempia.

Pykälän 2 momentissa säädetään tutkimuksen tekemisen edellytyksistä. Lastenvalvojan tilaama oikeusgeneettinen isyytutkimus voidaan tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitettu ottaa. Jos tutkimus aiotaan tehdä vainajasta tai hänestä aiemmin otetusta näytteestä eikä vainaja ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, siihen on saatava vainajan oikeudenomistajien suostumus. Oikeudenomistajat määräytyvät perintökaaren (40/1965) 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistestamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos kuolinpesän osakkaita ei ole, viime kädessä Valtiokonttorin edustaja voi antaa suostumuksen tutkimuksen tekemiseen. Säännöksen tavoitteena on ollut yhtäältä rajata suostumuksen antajatahoa vastaamaan niitä henkilöitä, joita vastaan mahdollinen kanne nostetaan, jos asian käsittely etenisi tuomioistuinkäsittelyyn saakka ja toisaalta varmistaa se, että on olemassa jokin taho, joka suostumuksen voi antaa.

Pykälän 3 momentissa säädetään suostumuksen antamisesta niissä tilanteissa, joissa tutkimus tehdään mahdollisen isän tai synnyttäneen äidin asemesta jommankumman tai molempien van-

hemmista tai muusta sukulaisesta. Tuolloin sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 6, 7 ja 9 §:ssä sekä 11 §:n 1 momentissa säädetään tuomioistuimen määrittämisestä tutkimuksesta. Säännöksen mukaan lastenvalvojan on muun muassa pyydettävä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 11 §:n 1 momentissa tarkoitettu lausunto tutkimuksen tekijältä siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Lausunnon hankkiminen on tarpeen erityisesti niissä tilanteissa, joissa tutkittavan sukuyhteys äitiin tai isäksi oletettuun henkilöön on kaukaisempi kuin suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa. Lastenvalvojalta ei kuitenkaan edellytetä genetiikan asiantuntemusta, joten lausunnon tilaaminen on katsottu tarpeelliseksi kaikissa tilanteissa, joissa tutkimus tilataan muusta henkilöstä kuin lapsesta, lapsen äidistä tai isäksi oletetusta henkilöstä.

Pykälän 4 momentissa säädetään lapsen siirtämisajankohtaa koskevasta asiantuntijalausunnosta. Lastenvalvoja voi hankkia siirtämisajalausunnon vain niissä tapauksissa, joissa sen hankkimista voidaan pitää tarpeellisenä muut selvitykset huomioon ottaen. Lapsen siirtämisajankohdan arvioinnissa voidaan käyttää muun muassa neuvolassa raskauden aikana tehdyn ultraäänitutkimuksen tuloksia. Käytännössä siirtämisajankohtaa koskevia asiantuntijalausuntoja ei juurikaan enää käytetä, mutta on perusteltua säilyttää mahdollisuus sen hankkimiseen tarvittaessa.

13 §. *Tutkittavalle annettavat tiedot ja ilmoitukset.* Pykälässä säädetään oikeusgeneettisten isyystutkimusten yhteydessä annettavista tiedoista ja ilmoituksista.

Pykälän 1 momentin mukaan ennen oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tarvittavan näytteen ottamista ja tutkimuksen tilaamista lastenvalvojan tulee selostaa tutkittavalle tutkimukseen liittyvät toimenpiteet, tutkimuksen merkitys sekä edellytykset tutkimuksen tekemiselle. Oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen liittyvistä toimenpiteistä säädetään laissa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja sen nojalla annetussa asetuksessa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä (1276/2015). Tutkimuksen edellytyksistä säädetään edellä 12 §:n 1-3 momentissa.

Pykälän 2 momentin mukaan oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen perustuvan lausunnon saatuaan lastenvalvojan on viipymättä ilmoitettava sen sisällöstä tutkittavalle.

14 §. *Vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen.* Pykälässä säädetään vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisestä ja sen edellytyksistä.

Pykälän 1 momentin mukaan vanhemmuuden selvittäminen on keskeytettävä, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi sitä vaatii. Isyyttä tai äitiyttä ei voida vahvistaa ilman 15 vuotta täyttäneen alaikäisen hyväksymistä. Alaikäisellä on myös itsenäinen kanneoikeus vanhemmuutta koskevassa asiassa. On johdonmukaista, että 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä on niin halutessaan mahdollisuus keskeyttää myös vanhemmuuden selvittäminen.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan lastenvalvoja voi päättää, että vanhemmuuden selvittäminen keskeytetään, jos vanhemmuuden vahvistamiseksi ei ole saatavissa riittävästi tietoja. Tällainen tilanne saattaa olla käsillä esimerkiksi silloin, kun lapsen synnyttänyt äiti ei pysty yksilöimään lapsen toista vanhempaa sillä tarkkuudella, että lastenvalvojan on mahdollista ottaa häneen yhteyttä, tai äidin lapsen isäksi nimeämän henkilön isyys on oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla suljettu pois eikä muiden isäkandidaattien henkilöllisyyttä ole kyetty selvittämään.

Momentin 2 kohdan mukaan vanhemmuuden selvittäminen voidaan lisäksi keskeyttää silloin, kun lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettinen isyystutkimus olisi voitu tehdä. Ehdotetun lain 12 §:n mukaan lastenvalvojan on tilattava isyyden selvittämisen yhteydessä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen isyystutkimus lapsesta, lapsen synnyttäneestä äidistä ja henkilöstä, joka saattaa olla lapsen isä, jos tämä pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja katsoo sen tarpeelliseksi. Jos lapsen synnyttänyt äiti kieltäytyy antamasta näytettä itsestään, tämä heikentää hieman tutkimuksen luotettavuutta, mutta ei estä selvittämisen etenemistä. Jos lapsen huoltaja kieltäytyy näytteen ottamisesta lapsesta, ei asiassa kuitenkaan voida edetä. Koska lastenvalvojalla ei ole toimivaltaa määrätä asian osapuolia vastentahtoisin tutkimuksiin, on vanhemmuuden selvittäminen voitava keskeyttää, vaikka asian selvittäminen jatkuisi tuomioistuimessa kanneasiana. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan näitä tapauksia on käsitelty osana 1 kohdassa tarkoitettuja tapauksia, joissa isyyden vahvistamiseksi ei ole saatavissa riittävästi tietoja. Koska ehdotetun 16 §:n mukaan lastenvalvojan toimintavelvollisuudet 1 ja 2 kohdan mukaisissa tilanteissa eroavat toisistaan, on perusteltua, että näistä tilanteista säädetään erikseen.

Momentin 3 kohdan mukaan vanhemmuuden selvittäminen voidaan lisäksi keskeyttää silloin, kun lapsi on syntynyt hedelmöityshoidon tuloksena lapsen synnyttäneelle äidille, joka on saanut hoitoa yksin, ja on selvitetty, että siittiöiden luovuttaja ei ole suostunut hoidon tuloksena syntyvän lapsen isäksi hedelmöityshoitolaan 16 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Keskeyttämisperuste on tarpeen lapsen oikeudellisten vanhempien selkeyttämiseksi. Jos hoitoa on saanut lapsen synnyttänyt äiti yksin eikä siittiöiden luovuttaja ole suostunut lapsen isäksi, ei isyyden selvittämistä ole syytä jatkaa, sillä selvitys ei näissä tapauksissa voisi johtaa isyyden vahvistamiseen. Jos hoitoa on saanut naispari yhdessä eikä siittiöiden luovuttaja ole suostunut lapsen isäksi, ei vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämis päätöstä lähtökohtaisesti tehdä, koska toinen vanhemmuus voidaan vahvistaa toisena äitiytenä.

Momentin 4 kohdan mukaan lastenvalvoja voi keskeyttää vanhemmuuden selvittämisen myös silloin, kun on erityinen syy olettaa, että vanhemmuuden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista. Säännöksen tarkoituksena on ottaa huomioon tilanteet, joissa pyrkimyksen vanhemmuuden selvittämiseksi tulee väistyä tätä painavampien inhimillisten syiden vuoksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tilanteet, joissa lapsi on saanut alkunsa raiskauksen tai inestin seurauksena tai joissa lapsen ja lapsen synnyttäneen äidin terveys ja turvallisuus ovat uhattuina. Lapsen etu voi näissä tilanteissa vaarantua myös välillisesti, jos äiti pakotetaan läpikäymään hänelle mahdollisesti hyvinkin traumaattisia kokemuksia, mikä vaikuttaisi äidin terveyteen ja mahdollisuuteen huolehtia lapsesta. Äidin terveyteen liittyvät syyt kuitenkin väistyvät, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi vaatii vanhemmuuden selvittämisen jatkamista. On perusteltua katsoa, että 15 vuotta täyttänyt lapsi pystyy itse arvioimaan parhaiten oman etunsa asiassa. Tätä nuoremman alaikäisen mielipiteellä on hänen kehityksensä huomioon ottaen merkitystä harkittaessa keskeyttämis päätöstä sillä perusteella, että vanhemmuuden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista. Lastenvalvojan tulee tästä syystä pyrkiä näissä tilanteissa kuulemaan lasta henkilökohtaisesti lapsen oman mielipiteen selvittämiseksi asiassa. Lapsen mielipiteen selvittämisestä säädetään 63 §:ssä.

Pykälän 3 momentissa luetellaan ne tilanteet, joissa kerran keskeytetty vanhemmuuden selvittäminen on aloitettava uudestaan. Momentin 1 kohdan mukaan vanhemmuuden selvittäminen on aloitettava uudestaan lastenvalvojan, lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen tai vanhempana itseään pitävän henkilön pyynnöstä. Vanhemmuuden selvittäminen on voitu keskeyttää, koska vanhemman henkilöllisyyttä ei ole voitu selvittää. On mahdollista, että lapsen synnyttänyt äiti saa tietoonsa uusia seikkoja tai asiakirjoja, jotka auttavat vanhemmuuden selvittämisessä, tai lapsen oletettu vanhempi myöhemmin ilmaantuu ja haluaa, että hänen vanhem-

muutensa selvitetään. Tämän tulisi olla mahdollista. Säännös poikkeaa hieman voimassa olevasta lainsäädännöstä siltä osin, että selvyiden vuoksi myös lastenvalvojalle ehdotetaan yksiselitteistä oikeutta aloittaa vanhemmuuden selvittäminen uudestaan.

Jos vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen on tehty perusteella, jonka mukaan vanhemmuuden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, pyynnön vanhemmuuden selvittämisen aloittamiseksi uudelleen voi momentin 2 kohdan mukaan tehdä vain lapsen synnyttänyt äiti, 15 vuotta täyttänyt lapsi ja vanhemmuutensa tunnustanut henkilö. Tätäkin säännöstä on hieman tarkennettu siltä osin, että säännökseen on lisätty edellytykseksi se, että vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisen edellytykset eivät enää täyty. Säännös on muotoiltu 1 kohtaa vastaavaksi. Vanhemmuuden selvittämisen uudelleen aloittaminen ei olisi mahdollista tässäkin tilanteessa, jos keskeyttämisen edellytykset ovat edelleen olemassa.

Vanhemmuuden selvittämisen uudelleenaloittamista koskevan pyynnön saatuaan lastenvalvoja arvioi tilanteen ja tekee päätöksen vanhemmuuden selvittämisen aloittamisesta uudelleen tai vaihtoehtoisesti päätöksen siitä, että edellytyksiä vanhemmuuden selvittämisen uudestaan aloittamiselle ei ole.

15 §. *Vanhemmuuden selvittämisestä laadittava pöytäkirja.* Pykälän 1 momentin mukaan lastenvalvojan on laadittava vanhemmuuden selvittämisestä pöytäkirja, johon tulee merkitä kaikki ne tiedot, joilla on merkitystä vanhemmuutta vahvistettaessa tai kumottaessa. Pöytäkirjasta laaditaan lain täytäntöönpanovaiheessa lomakepohja, jonka avulla turvataan pöytäkirjojen rakenteen yhdenmukaisuus ja helpotetaan siten sekä lastenvalvojien että Digi- ja väestötietoviraston työtä.

Pykälän 2 momentissa säädetään pöytäkirjan sisältöä koskevasta tiedonsaantioikeudesta. Säännöksen mukaan lapsen synnyttäneellä äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja vanhemmalla, jolla on 32 tai 33 §:ssa säädetty kanneoikeus, on pyynnöstä oikeus saada tieto vanhemmuuden selvittämistä koskevasta pöytäkirjasta kokonaisuudessaan siitä riippumatta, mitä viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa säädetään.

Viimeksi mainitun lain 11 §:n mukaan lapsen synnyttäneellä äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja vanhemmuuden selvittämiseen osallistuneella on asianosaisena oikeus saada tieto muunkin kuin viranomaisen julkisen asiakirjan sisällöstä. Kyseisen säännöksen mukaan asianosaisen tiedonsaantioikeus on kuitenkin rajoitettu. Lain 11 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan asianosaisella, hänen edustajallaan ja avustajallaan ei ole tiedonsaantioikeutta mm. asiakirjaan, josta tiedon antaminen olisi vastoin lapsen etua tai muuta erittäin tärkeää yksityistä etua. Ehdotetun 2 momentin mukaan tätä rajoitusta ei sovellettaisi vanhemmuuden selvittämispöytäkirjaa koskevaa tietopyyntöä arvioitaessa. Asianosainen voisi siten saada tiedon pöytäkirjasta myös siltä osin kuin se sisältää toista asianosaista koskevia arkaluonteisia tietoja. Poikkeussäännös on tarpeen, jotta asianosainen voisi valmistautua oikeudenkäyntiin kaiken vanhemmuuskysymyksestä kootun selvityksen pohjalta.

Isyysasian selvittämiseen osallistuneen henkilön kanneoikeus on rajattu 32 §:n 2 momentissa tilanteisiin, joissa vanhemmuuden selvittäminen on keskeytetty sen vuoksi, että lapsesta ei ole saatu näyttöä, josta oikeusgeneettiset isyystutkimukset olisi voitu tehdä tai Digi- ja väestötietovirasto ei ole vahvistanut isyyttä muun syyn vuoksi kuin siksi, että 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ei ole saatu. Ehdotuksessa henkilön tiedonsaantioikeus on rajattu vastaaviin tilanteisiin.

On huomattava, että asianosaisen tiedonsaantioikeuden laajentaminen koskee vain viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa määriteltyjä tilanteita.

Momentin 2-8 kohdissa luetellut salassapitoperusteet soveltuvat edelleen myös vanhemmuus-asian asianosaisiin. Lisäksi mainitun lain 23 §:n 2 momentin mukaan asianosainen tai hänen edustajansa ei saa ilmaista sivullisille asianosaisaseman perusteella saatua salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asianosaista itseään. Jos asianosainen rikkoo kieltoa, sovellettavaksi saattavat tulla muun muassa rikoslain 38 luvun salassapitorikosta (1 §) tai salassapitorikkomusta (2 §) koskevat säännökset.

16 §. Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen. Pykälän 1 momentissa säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta antaa vanhemmalle mahdollisuus tunnustaa vanhemmuutensa, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tai muun selvityksen valossa voidaan pitää todennäköisenä, että henkilö on lapsen vanhempi. Säännöksen tarkoituksena on kannustaa otaksuttua vanhempaa tunnustamaan lapsi vapaaehtoisesti ja vähentää selvien asioiden etenemistä tuomioistuinkäsittelyyn. Säännöksen todennäköisyysastetta on alennettu nykyisestä, koska aiemmin edellytettyä todennäköisyysastetta on lastenvalvojien keskuudessa pidetty liian korkeana. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan edellytetään, että vanhemmuutta voidaan isyystutkimuksen tai muun selvityksen valossa pitää todistettuna.

Pykälän 2 momentissa säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi lapsen puolesta, jos voidaan pitää mahdollisena, että henkilö on lapsen vanhempi, mutta hän ei tunnusta vanhemmuuttaan. Säännös koskee tapauksia, joissa vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämiselle 14 §:n 1 momentissa tai 2 momentin 1, 3 tai 4 kohdassa asetetut edellytykset eivät täyty eikä lapsi ei ole täyttänyt 18 vuotta. Jos lapsi on tätä vanhempi, lastenvalvoja ei voi käyttää hänen puhevaltaansa eikä muutoinkaan ole velvollinen edustamaan lasta oikeudenkäynnissä. Jos joku momentissa luetelluista vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisperusteista täyttyy, lastenvalvojalla ei ole velvollisuutta ajaa kannetta tuomioistuimessa. On huomattava, että 14 §:n 2 momentin 2 kohtaa ei mainita luettelossa. Näin ollen lastenvalvojalla on velvollisuus nostaa kanne vanhemmuuden vahvistamiseksi, jos hän on keskeyttänyt alaikäisen lapsen vanhemmuuden selvittämisen sillä perusteella, että lapsesta ei ole saatu näyttöä, josta oikeusgeneettinen isyystutkimus olisi voitu tehdä, eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi itse ole vaatinut vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämistä. Säännöksen sanamuotoa on muutettu lastenvalvojan toimintavelvollisuuden selkeyttämiseksi. Lastenvalvojan velvollisuus on toimia lapsen edun puolesta siten, että hänelle vahvistetaan kaksi vanhempaa aina kun se on mahdollista ja lapsen edun mukaista.

Lastenvalvojalla on velvollisuus nostaa kanne vanhemmuuden vahvistamiseksi näiden edellytysten puitteissa myös silloin, kun lisäselvityksen saaminen estyy lapsen synnyttäneestä äidistä johtuvasta syystä, mutta voidaan pitää mahdollisena, että tietty henkilö on lapsen toinen vanhempi.

17 §. Muutoksenhaku. Pykälässä säädetään vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämiseen liittyvistä oikeusturvatakeista.

Pykälän 1 momentissa on säännös muutoksenhakumahdollisuudesta hallintotuomioistuimissa. Muutoksenhakumahdollisuus koskee sekä keskeyttämis päätöstä että päätöstä keskeytetyn vanhemmuuden selvittämisen uudelleen aloittamisesta. Muutoksenhakua koskeva säännös on tarpeen, koska lastenvalvoja tekee keskeyttämis päätöksen itsenäisesti. Säännöksen perusteella asia voidaan saattaa arvioitavaksi toiselle viranomaiselle. Muutoksenhakuun sovelletaan lakia oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019). Mainitun lain 7 §:ssä säädetään valitusoikeudesta hallintopäätöksestä ja 109 §:ssä säädetään valitusoikeudesta hallintotuomioistuimen päätöksestä. Näiden säännösten lisäksi on perusteltua säätää selvyiden vuoksi vanhemmuuslaissa, että lapsen synnyttäneellä äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen toinen vanhempi, on valitusoikeus vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämistä tai sen

uudelleen aloittamista koskevaan lastenvalvojan päätökseen tai tätä koskevaan hallintotuomioistuimen päätökseen. Säännös vastaa tältä osin voimassa olevaa lainsäädäntöä. Valituksen kohteena olevan hallintopäätöksen tehneen viranomaisen valitusoikeudesta säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 109 §:n 2 momentissa. Tästä syystä erillinen säännös lastenvalvojan valitusoikeudesta ei ole enää tarpeen.

Pykälän 2 momentissa on säännös lastenvalvojan keskeyttämispäätökseen liitettävistä tiedoista. Ehdotetun lain 32 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne muun muassa tilanteessa, jossa lastenvalvoja on keskeyttänyt vanhemmuuden selvittämisen, koska lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettiset isyytustkimukset olisi voitu tehdä. Lain 34 §:n 2 momentin mukaan sen, joka katsoo olevansa lapsen isä, on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedon päätöksestä. Sen varmistamiseksi, että tämä saa tiedon kanneoikeudestaan ja tähän liittyvästä määräajasta, lastenvalvojan keskeyttämispäätökseen on liitettävä tätä koskevat tiedot. Tieto on tarpeellinen vain niissä tapauksissa, joissa vanhemmuuden selvittämiseen on liittynyt isyyden selvittäminen. Tästä syystä säännös on rajattu vastaavasti. Vastaavasti koska lastenvalvojan keskeyttämispäätöksestä ei suoraan seuraa kanneoikeutta äitiysasioissa, vanhemmuuden keskeyttämispäätökseen liitetään tieto vain isyyden vahvistamista koskevasta kanneoikeudesta eikä äitiyden vahvistamista koskevasta kanneoikeudesta.

3 luku **Vanhemmuuden tunnustaminen**

18 §. *Tunnustamisen käyttöala.* Pykälässä on säännökset siitä, missä tilanteissa lapsi voidaan tunnustaa. Tunnustamisen perustarkoitus on mahdollistaa kahden vanhemman vahvistaminen lapselle tapauksissa, joissa isyyttä ei ole todettu avioliiton perusteella eikä toista vanhemmuutta ole aiemmin vahvistettu. Tunnustamisen käyttöala rajautuu tämän tarkoituksen mukaisesti.

Pykälän 1 momentin mukaan tunnustaminen ei ole mahdollista, jos lapsella on jo kaksi vanhempaa. Tunnustaa ei voida myöskään lasta, joka on adoptoitu. Kuten 1 momentin sanamuoto osoittaa, adoptoidun lapsen tunnustaminen ei ole mahdollista silloinkaan, kun adoptiolapsella ei ole toista vanhempaa henkilön adoptoitua lapsen yksin. Tämä on perusteltua, koska ei ole asianmukaista järkyttää sitä sukuasemaa, jonka lapsi on saanut adoption kautta ja joka adoptiosta päätettäessä on katsottu lapsen etua vastaavaksi. Adoptiolain 12 §:n avulla on pyritty huolehtimaan siitä, että adoptiota ei voida käyttää keinona estää toisen vanhemmuuden vahvistaminen. Sen mukaan adoptio voidaan vain erittäin poikkeuksellisista syistä vahvistaa, jos vanhemmuuden vahvistamisasia on vireillä tai jos on aihetta olettaa, että vanhemmuus saatettaisiin myöhemmin vahvistaa. Äitiyden voi tunnustaa vain se, joka katsoo olevansa lapsen äiti 5 §:n 1 momentin nojalla.

Pykälän 2 momentissa säädetään poikkeuksesta, jonka mukaan tunnustaminen voi olla tietyin edellytyksin mahdollinen myös silloin, kun vanhemmuus on jo määräytynyt synnyttäneen äidin avioliiton tai ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen perusteella. Säännöksen mukaan tunnustaa voidaan lapsi, jolla 3 §:n mukaan on isä tai 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella on vahvistettu toinen vanhempi, jos kaikki ne, joiden hyväksyminen 22 §:n mukaan tarvitaan, hyväksyvät kyseisen tunnustamisen. Kysymys on toisin sanoen tilanteista, joissa äidin aviomies tai ennen lapsen syntymää hänet tunnustanut henkilö ei tosiasiaassa ole lapsen vanhempi ja kaikki osapuolet haluavat saattaa lapsen oikeudellisen vanhemmuuden joko biologista isyyttä tai hedelmöityshoitosuostumusta vastaavaksi. Tunnustamisen vahvistamisen edellytyksenä on siten lapsen synnyttäneen äidin ja sen vanhemman hyväksyminen, joka joko 3 §:n tai 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen vahvistamisen perusteella on lapsen toinen vanhempi. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, myös hänen on hyväksyttävä tunnustaminen edellyttäen, että hän

kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Kun tällainen tunnustaminen vahvistetaan, 3 §:n nojalla tai 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella vahvistettu vanhemmuus kumoutuu ja tunnustajasta tulee lapsen toinen vanhempi.

Pykälän 3 momentissa on säännös vanhemmuuden tunnustamisesta lapsen kuoleman jälkeen. Pääsääntönä on, että vanhemmuutta ei enää tässä vaiheessa voida tunnustaa. Tämän myös voimassa olevassa laissa olevan rajoituksen perusteena on, että tunnustamisella ei enää tässä vaiheessa voida edistää lapsen parasta. Rajoituksella estetään myös se, että vanhempi tunnustaisi lapsen vain saadakseen perintöoikeuden tämän jälkeen.

Tilanteissa, joissa vastasyntynyt lapsi kuolee, lapsen synnyttänyt äiti, biologinen isä tai hedelmöityshoitosuostumuksen antanut vanhempi saattavat pitää inhimillisesti tärkeänä sitä, että vanhemmuus voidaan vielä vahvistaa. Tästä syystä on katsottu, että vanhemmuus voidaan lapsen kuoltua tunnustaa tapauksissa, joissa lapsi on kuollut niin pian syntymänsä jälkeen, että tunnustamislausumaa ei ole olosuhteet huomioon ottaen voitu antaa lapsen eläessä. Momenttiin ei ole otettu tarkkaa aikarajaa, joka estäisi tunnustamisen siinä tapauksessa, että lapsi oli elänyt aikarajaa pitempään. Vanhemmuuden tunnustamisen vahvistavan Digi- ja väestötietoviraston tulee harkita asia yksittäistapauksessa vallitsevien olosuhteiden perusteella. Yleensä voitaneen lähteä siitä, että lapsi ehditään vaikeuksista tunnustaa muutaman kuukauden kuluessa hänen syntymästään. Joissakin tapauksissa, joissa lapsen toinen vanhempi on ulkomailla tai vakavasti sairaana, kohtuullinen aika voi olla hieman pidempi. Vanhemmuutta ei säännöksen mukaan kuitenkaan voitaisi tunnustaa enää sen jälkeen, kun lapsen kuolemasta on kulunut vuosi tai enemmän.

Pykälän 3 momentissa säädetään vielä, että jos vanhemmuus tunnustetaan lapsen kuoleman jälkeen, vanhemmuus selvitetään. Vanhemmuuden selvittämisestä säädetään 2 luvussa. Muutoin vanhemmuusasia raukeaa, kun lastenvalvoja saa tiedon lapsen kuolemasta. Kuten säännöksen sanamuoto osoittaa, mahdollisuus tunnustaa lapsi tämän kuoleman jälkeen koskee ainoastaan tilanteita, joissa lapsi syntyy elävänä. Kuolleen syntynyttä lasta ei edelleenkaan voitaisi tunnustaa.

19 §. *Vanhemmuuden tunnustaminen ennen lapsen syntymää.* Pykälässä on säännökset siitä, millä edellytyksillä vanhemmuus voidaan tunnustaa ennen lapsen syntymää. Jos lasta ei tunnusteta ennen syntymää, hänet voidaan tunnustaa lapsen syntymän jälkeen 21 §:ssä säädetyllä tavalla. Pykälässä on otettu huomioon sote-uudistuksen mukanaan tuomat organisaatiomuutokset.

Pykälän 2 momentissa säädetään tunnustamismenettelystä. Tunnustaminen tapahtuu siten, että henkilö antaa äitiysneuvolassa terveydenhoitajalle tai kättilölle tunnustamislausuman, jonka mukaan hän on syntyvän lapsen vanhempi. Tunnustamislausuma annetaan sen hyvinvointialueen äitiysneuvolassa, jossa synnyttävälle äidille ja tulevalle toiselle vanhemmalle on annettu raskaudenaikaisia neuvolapalveluita. Niillä hyvinvointialueilla, joilla neuvolapalveluita on ulkoistettu yksityisille palveluntuottajille, lausuma annetaan neuvolapalveluita hyvinvointialueen toimeksiannosta tuottavassa yksityisessä terveydenhuollon toimintayksikössä. Vanhemman on annettava lausuma henkilökohtaisesti ja hänen on oltava itse läsnä lausumaa annettaessa. Myös synnyttävän äidin tulee olla paikalla tunnustamislausumaa annettaessa ja hänen tulee hyväksyä tunnustaminen. Ennen lausuman antamista ja sen hyväksymistä osapuolille on selvítettävä tunnustamisen merkitys ja vanhemmuuden vahvistamisen oikeusvaikutukset. Selvitettäviin asioihin kuuluu muun muassa se, että tunnustaja, synnyttävä äiti tai henkilö, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi, voi ilmoittaa Digi- ja väestötietovirastolle ennen lapsen syntymää käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut ei ole lapsen vanhempi. Tällöin tunnustamisen oikeusvaikutukset mitätöityvät ja lapsen vanhemmuuden selvittäminen käynnistyy uudelleen lapsen syntymän jälkeen. Tunnustamisen merkityksen selvittämiseen kuuluu myös korostaa tunnustajan ja synnyttävän äidin velvollisuutta pysyä totuudessa. Väärän tiedon antaminen ei ole lapsen edun

mukaista ja tahallinen vääran tiedon antaminen ilmoituksessa tai sellaisen ilmoituksen hyväksyminen, jonka hyväksyjä tietää olevan väärä, saattaa viime kädessä tulla rikosoikeudellisesti arvioitavaksi. Asiaa on käsitelty tarkemmin 10 ja 64 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa.

Tunnustaminen koskee sitä lasta, jonka tunnustamisen hyväksynyt, raskaana oleva henkilö synnyttää. Koska syntyvällä lapsella ei vielä ole omaa henkilötunnusta, hänet yksilöidään synnyttävän äidin ja arvioidun syntymäajan perusteella. Jos sikiöitä on yhtä useampia, tunnustaminen koskee jokaista syntyvää lasta. Tunnustamisen pätevyys ei vaikuta se, tiesikö tunnustaja sikiöiden lukumäärän. Ennen lapsen syntymää annetun tunnustamislausuman ajankohdasta ei ole säädetty laissa. Neuvolatoimintaa sääntelevän valtioneuvoston asetuksen (338/2011) mukaan lasta odottavan perheen hyvinvointia selvitetään niin sanotussa laajassa terveystarkastuksessa raskauden aikana. Tulevat vanhemmat kutsutaan tuolloin yhdessä vastaanotolle. Keskustelu tunnustamisen merkityksestä ja vanhemmuuden vahvistamisen oikeusvaikutuksista ja tunnustamislausuman vastaanotto on luontevaa toteuttaa samassa yhteydessä. Toisaalta tarkoituksena on, että mahdollisuutta ei käytettäisi vielä raskauden alkuvaiheessa, kun raskauden keskenmenoriski on suurempi. Estettä ei ole yhdistää tunnustamislausuman vastaanottamista ja sen hyväksymistä muuhun kuin niin sanottuun laajaan terveystarkastukseen. Tarkoituksena ei ole ollut luoda joustamatonta järjestelmää, jossa ennakkollisen tunnustamisen mahdollisuus on suljettu kokonaan pois esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa lapsen oletettu vanhempi on lähdössä ulkomaille tai on muutoin tavoittamattomissa tietyinä ajankohtana. Tästä syystä ehdotetussa pykälässä ei ole tarkemmin säännelty ennakkollisen tunnustamisen ajankohtaa. Koska käytännöt kunnissa vaihtelevat, parhaan ajankohdan tunnustamislausuman vastaanottamiselle katsotaan muotoutuvan käytännössä.

Pykälän 3 momentissa säädetään mahdolliseksi vanhemmuuden tunnustaminen ennen lapsen syntymää myös lastenvalvojalle sillä hyvinvointialueella, jonka alueella synnyttävällä äidillä on kotikunta. Tämä vaihtoehto olisi toissijainen suhteessa tunnustamiseen neuvolassa, koska tunnustamalla lapsi ennen lapsen syntymää lastenvalvojan luona ei saavuteta samoja asioinnin keskittämiseen liittyviä etuja kuin asioinnilla neuvolassa. Tunnustamisen mahdollistaminen myös lastenvalvojan luona on kuitenkin perusteltua siksi, että lastenvalvojalla voi joissain tilanteissa olla asiantuntemuksensa ja kokemuksensa myötä neuvolahenkilökuntaa paremmat edellytykset arvioida, täytyvätkö tunnustamisen vastaanottamisesta kieltäytymiselle 4 momentissa säädetty edellytykset esimerkiksi henkilöllisyyden selvittämisen tai kielivaikeuksien osalta. Ehdotettu sääntely mahdollistaa sen, että äitiysneuvola, jossa tunnustamisen esteitä ei ole mahdollista riittävästi selvittää, ohjaa osapuolet lastenvalvojan luo. Lastenvalvoja harkitsee tällöin itsenäisesti, voidaanko tunnustaminen ottaa vastaan. Myös muut edellytykset tunnustamislausuman vastaanottamiselle ovat samat kuin neuvolassa, eli ilmoitus on annettava henkilökohtaisesti tulevan äidin läsnä ollessa ja ennen tunnustamisen vastaanottamista osapuolille on selvitettävä tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset. Lastenvalvojalla ei usein ole samanlaisia taustatietoja äidin raskaudesta ja perheestä kuin neuvolahenkilökunnalla. Tunnustamislausuman kohdentamiseksi tiettyyn syntyvään lapseen ehdotetaan 3 momentissa tästä syystä, että äidin tulee esittää raskaudestaan todistus, josta käy ilmi lapsen arvioitu syntymäaika.

Pykälän 4 momentissa säädetään terveydenhoitajan, kättilön ja lastenvalvojan velvollisuudesta kieltäytyä tunnustamisen vastaanottamisesta. Vanhemmuuden tunnustaminen etukäteen soveltuu käytettäväksi sellaisissa tilanteissa, joissa tunnustaminen ja vastuun ottaminen lapsesta luontevasti on osa äitiysneuvontaa ja vanhemmuuteen valmistautumista. Tällaisissa tilanteissa vanhemmuudesta ei ole epäselvyyttä. Tarkoituksena ei ole, että äitiysneuvoloissa selvitettäisiin asioita, jotka ovat oikeudellisesti vaikeita ja joiden ratkaiseminen sen vuoksi edellyttäisi selaista asiantuntemusta, jota äitiysneuvoloissa ei ole. Sen vuoksi tunnustamisen vastaanottamisesta olisi tietyissä tapauksissa kieltäydyttävä. Näitä olisivat tapaukset, joissa synnyttävä äiti

vastustaa tunnustamista, osapuolten henkilöllisyyttä ei ole luotettavasti selvitetty tai joissa tunnustamisen vastaanottajalla on äitiysneuvonnan yhteydessä tietoon saamiensa tai muiden seikkojen vuoksi syytä olettaa, ettei tunnustaja ole lapsen 4-5 §:n mukainen vanhempi. Tarkoituksena on, että kynnys kieltäytymiselle on matalalla, jotta etenkin neuvolahenkilökunnan ei tarvitse käyttää aikaa epäselvän tilanteen selvittämiseksi. Tunnustamisen vastaanottamisesta olisi kieltäydyttävä myös, jos on epäselvyyttä siitä, ymmärtääkö tunnustaja tunnustamisen merkitystä. Jos synnyttävä äiti on täysi-ikäinen, mutta ei ymmärrä tunnustamisen merkitystä, etukäteen tunnustaminen estyy, sillä äiti ei tällöin voi hyväksyä tunnustamista, joka on näissä tapauksissa välttämätöntä. Säättämällä kieltäytyminen kättilön tai terveydenhoitajan velvollisuudeksi pyritään siihen, että laki antaisi heille vankan tuen tilanteissa, joissa osapuolet pyrkivät painostamaan heitä tunnustamisen vastaanottamiseen asiaan liittyvistä epäselvyyksistä huolimatta.

Pykälän 5 momentissa säädetään tunnustamisasiakirjan toimittamisesta Digi- ja väestötietovirastoon. Asiakirjasta säädetään 25 §:ssä. Kun äiti on hyväksynyt tunnustamisen, tunnustamisasiakirja liitteineen on viipymättä toimitettava Digi- ja väestötietovirastolle vanhemmuuden vahvistamiseen kuuluvien tehtävien hoitamista varten. Tätä varten luotaisiin sähköinen ilmoitusjärjestelmä. Tältä osin ehdotetaan muutosta voimassa oleviin isyys- ja äitiyslakeihin, joiden mukaan tunnustamista koskevat asiakirjat toimitetaan neuvolasta ensin lastenvalvojalle, joka lähettää asiakirjat edelleen Digi- ja väestötietovirastolle. Sähköisen ilmoitusjärjestelmän käyttäminen ohjaisi neuvolahenkilökuntaa verkkolomakkeen täyttämässä ja säästäisi sekä neuvolan henkilökunnan että Digi- ja väestötietoviraston työtä.

Kun tunnustamisilmoitus annetaan ennen lapsen syntymää, voi käydä niin, että lapsi syntyykin kuolleena. Tässä tapauksessa asian käsittely raukeaa. Jos lapsi syntyy elävänä, tunnustaminen voidaan vahvistaa etukäteen annetun tunnustamisen perusteella, vaikka lapsi olisi kuollut ennen vanhemmuuden vahvistamista.

Pykälän 6 momentissa säädetään voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaavasti terveydenhoitajan ja kättilön rikosoikeudellisesta virkavastuusta silloinkin, kun hän ei ole palvelussuhteessa hyvinvointialueeseen.

20 §. *Tunnustamisen peruuttaminen, kiistäminen ja vaikutuksettomuus.* Pykälässä säädetään mahdollisuudesta ilmoittaa ennen lapsen syntymää, että lapsen tunnustanut henkilö ei ole lapsen vanhempi.

Pykälän 1 momentin mukaan henkilö, joka on 19 §:n nojalla tunnustanut vanhemmuutensa ennen lapsen syntymää, voi peruuttaa tunnustamisensa ilmoittamalla siitä kirjallisesti Digi- ja väestötietovirastolle. Tunnustamisen peruuttaminen on tehtävä kirjallisesti. Peruuttamismahdollisuuden varaaminen on katsottu kohtuulliseksi, koska raskauden edetessä voi tulla esiin seikkoja, jotka antavat aiheen epäillä lapsen alkuperää. On lapsen ja muiden osapuolten etu, että lapsen alkuperää koskevat epäselvyydet ratkaistaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Koska lapsen alkuperää koskevat oikeusgeneettiset isyystutkimukset ovat mahdollisia vasta lapsen syntymän jälkeen, on katsottu mahdolliseksi se, että ennen lapsen syntymää annettu tunnustaminen voidaan perua, jolloin vanhemmuutta voidaan selvittää tarkemmin lapsen syntymän jälkeen. Peruuttamismahdollisuuden rajaaminen lapsen syntymään on muutos voimassa olevaan oikeustilaan. Voimassa olevan sääntelyn mukaan ennakoon annettu tunnustaminen voidaan peruuttaa 30 päivän kuluessa lapsen syntymästä. Peruuttamismahdollisuuden supistaminen ehdotetaan korvattavaksi täydentävillä oikeusturvamekanismeilla, joita on selostettu tarkemmin yleisperusteluissa sekä 6 §:n ja 45 §:n säännöskohtaisten perusteluiden yhteydessä.

Pykälän 2 momentin mukaan myös synnyttävä äiti tai henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi, voi samalla tavoin kuin 1 momentissa eli Digi- ja väestötietovirastolle

tehtävällä kirjallisella ilmoituksella ilmoittaa käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut henkilö ei ole lapsen vanhempi. Ilmoitus tulee tehdä ennen lapsen syntymää.

Sekä 1 että 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen tekeminen käynnistää lapsen vanhemmuuden selvittämisen samalla tavalla kuin niissä tilanteissa, joissa lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella ja vanhemmuutta ei ole tunnustettu ennen lapsen syntymää. Lastenvalvoja kutsuu osapuolet tuolloin 9 §:n mukaiseen neuvotteluun vanhemmuuden selvittämiseksi lapsen syntymän jälkeen. Vanhemmuutta ei tuolloin voida vahvistaa ennen lapsen syntymää annetun tunnustamislauseen perusteella.

Pykälän 3 momentin mukaan ennen lapsen syntymää annettu tunnustamislause on vaikutuksen, jos Suomen viranomaisilla ei silloin, kun lapsi syntyy, ole 56 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdan nojalla toimivaltaa vanhemmuutta koskevassa asiassa. Säännöksen sanamuotoa on muutettu nykyisestä, koska vanhemmuutta ei lähtökohtaisesti ehdoteta selvittäväksi niissä tapauksissa, joissa lapsi on tunnustettu ennakoon. Suomen viranomaisen toimivalta tulee tarkistettavaksi lapsen syntymän jälkeen vanhemmuuden vahvistamisen yhteydessä. Jos syntymäilmoitusta ei tietyn lapsen osalta saavu siinä ajassa, kun lapsen olisi tullut syntyä, Digi- ja väestötietovirasto selvittää, onko lapsen synnyttävä äiti tehnyt ilmoituksen muutosta ulkomaille, jolloin tunnustaminen jää vaikutuksettomaksi. On myös mahdollista, että lapsi on menehtynyt ennen syntymää, jolloin asian käsittely raukeaa.

21 §. *Vanhemmuuden tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen.* Pykälässä säädetään vanhemmuuden tunnustamisesta silloin, kun se tapahtuu lapsen syntymän jälkeen.

Pykälän 1 momentin mukaan tunnustaminen tapahtuu siten, että henkilö antaa henkilökohtaisesti tunnustamisen vastaanottajalle tunnustamislauseen, jossa hän ilmoittaa olevansa lapsen äiti tai isä. Tunnustamisen vastaanottajan on ennen tunnustamista selvittävä tunnustajalle tunnustamisen merkitys ja vanhemmuuden vahvistamisen oikeusvaikutukset. Hänelle on myös ilmoitettava, että tahallinen väärän tiedon antaminen ilmoituksessa tai sellaisen ilmoituksen hyväksyminen, jonka hyväksyjä tietää olevan väärä, ei ole lapsen edun mukaista ja saattaa viime kädessä tulla rikosoikeudellisesti arvioitavaksi. Asiaa on käsitelty tarkemmin 10 ja 64 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa.

Tunnustamisen vastaanottajana voi pykälän 2 momentin mukaan olla lastenvalvoja, henkikirjoittaja tai julkinen notaari. Säännös poikkeaa voimassa olevasta lainsäädännöstä siltä osin, että oikeus vastaanottaa tunnustaminen on poistettu vihkijältä. Näin ollen tunnustamislausemaa ei voisi enää antaa avioliittoa solmittaessa. Tunnustamisen vastaanottavan viranomaisen toimialue ei ole erikseen määritelty, joten tunnustamislausema voidaan antaa näille henkilöille viranomaisen toimialueesta tai asianosaisten kotikunnasta riippumatta. Jos tunnustaminen tapahtuu ulkomailla, sen ottaa vastaan momentin mukaan sellainen Suomen edustustossa palveleva henkilö, joka voi edustustossa antaa edustuston toimipiirissä notaaripalveluja. Tunnustamisesta on laadittava asiakirja, josta säädetään 25 §:ssä.

Pykälän 3 momentin mukaan tunnustamislauseen vastaanottaneen viranomaisen on viipymättä lähetettävä tunnustamisesta laadittu asiakirja vanhemmuuden selvittämisestä huolehtivalle lastenvalvojalle, jos tunnustamisen on vastaanottanut jokin muu viranomainen. Vanhemmuuden selvittämisestä huolehtivasta lastenvalvojasta säädetään 8 §:ssä.

Pykälän 4 momentin mukaan tunnustamislausema voidaan antaa vieraassa valtiossa myös noudattaen sitä muotoa ja menettelyä, jota kyseisen valtion lain mukaan on noudatettava. Henkilöllä, joka antaa tunnustamislauseen ulkomailla, on näin ollen käytettävissään kaksi vaihtoa-

ehtoista toimintatapaa: hän voi antaa tunnustamislauseman 2 momentin nojalla Suomen edustustossa, jolloin noudatetaan vanhemmuuslaissa säädettyä muotoa taikka hän voi 4 momentin nojalla antaa tunnustamislauseman vieraan maan viranomaiselle noudattaen sitä muotoa, jota asianomaisen vieraan valtion laissa säädetään noudatettavaksi. On huomattava, että ehdotettu säännös koskee vain tunnustamislauseman antamista eikä vaikuta siihen, miten muut vanhemmuuden selvittämiseen liittyvät toimet olisi suoritettava.

22 §. Tunnustamisen hyväksyminen. Pykälässä säädetään tilanteista, joissa tunnustaminen on hyväksyttävä, jotta vanhemmuus voitaisiin sen perusteella vahvistaa.

Hyväksyminen on 1 momentin mukaan tarpeen silloin, kun tunnustetaan lapsi, jonka osalta isyys on jo todettu synnyttäneen äidin avioliiton tai vahvistettu 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella. Tällaisessa tilanteessa, jossa tunnustaja pyrkii pääsemään vanhemmaksi aviomiehen tai aiemman tunnustajan asemesta, vanhemmuutta ei voida tunnustamisen perusteella vahvistaa, elleivät sekä synnyttänyt äiti että äidin aviomies tai tunnustaja ole hyväksyneet tunnustamista.

Pykälän 2 momentissa säädetään vanhemmuuden tunnustamisesta tapauksissa, joissa lapsi on täyttänyt 15 vuotta. Tällöin lapsen hyväksyminen on lähtökohtaisesti tarpeen siitä riippumatta, mitä tilannetta tunnustamisella halutaan muuttaa. Alaikäisen sukuasemaa ei näin ollen voida tunnustamisen perusteella muuttaa ilman 15 vuotta täyttäneen alaikäisen hyväksyntää.

Pykälän 3 momentissa säädetään tilanteesta, jossa on käytetty 19 §:ssä annettua mahdollisuutta tunnustaa lapsi äitiysneuvolassa ennen lapsen syntymää, mutta vanhemmuutta ei ole vielä vahvistettu. Jotta vanhemmuus voidaan vahvistaa tunnustamisen perusteella, edellytetään tällöin, että synnyttävä äiti hyväksyy tunnustamisen. Vaatimus synnyttävän äidin hyväksymisestä käy välillisesti ilmi jo 19 §:n 5 momentista, sillä sen mukaan tunnustamisasiakirjaa ei toimiteta neuvolasta Digi- ja väestötietovirastoon ennen kuin synnyttävän äidin kirjallinen hyväksyminen tunnustamiselle on saatu. Selvyyden vuoksi on kuitenkin tarpeellista, että vaatimus synnyttävän äidin hyväksymisestä ilmaistaan nimenomaisesti 22 §:ssä, johon on koottu muutkin tunnustamisen hyväksymistä koskevat säännökset.

Pykälän 4 momentissa on säännös hyväksymisen vastaanottamisesta. Sen mukaan hyväksyminen annetaan 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa lastenvalvojalle sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsen vanhemmuus selvitetään. Hyväksymisen voi vastaanottaa paitsi henkilö, joka on kyseisessä tapauksessa vastaanottanut tunnustamisen, myös muu tunnustamisen vastaanottamiseen oikeutettu taho. Siten esimerkiksi Suomessa lastenvalvojalle annetun tunnustamisen hyväksyminen voidaan vastaanottaa Suomen edustustossa ulkomailla. Tunnustamisen hyväksyminen on korostetusti henkilökohtainen oikeustoimi. Sitä ei voida suorittaa edustajan välityksellä ja se on annettava vastaanottajalle henkilökohtaisesti.

23 §. Kuuleminen. Pykälässä on säännökset siitä, keille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi sen vuoksi, että vanhemmuus on tunnustettu. Kuulemisen päätavoitteena on varata kuultaville mahdollisuus tehdä huomautuksia tunnustamista vastaan ja siten lisätä varmuutta tunnustamisen oikeellisuudesta.

Tunnustamisen vuoksi on 1 momentin 1 kohdan mukaan kuultava ensinnäkin lapsen synnyttänyt äitiä. Äidin kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos äitiys on 19 §:ssä tarkoitettu tavoin tunnustettu ennen lapsen syntymää ja tuolloin raskaana ollut on hyväksynyt tunnustamisen. Lapsen synnyttäneen äidin kuuleminen ei myöskään ole tarpeen, jos äiti ja äidin aviomies tai vaihtoehtoisesti tunnustaja ovat jo hyväksyneet tunnustamisen 22 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa.

Synnyttäneen äidin lisäksi on momentin 2 kohdan mukaan kuultava myös lapsen huoltajaa. Tämä kuulemisvelvollisuus ajankohtaistuu niissä tapauksissa, joissa muu kuin lapsen synnyttänyt äiti on hänen ohellaan tai hänen sijastaan lapsen huoltaja. Kuulemisvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos huoltajan kuulemista ei voida hankaluuksista järjestää. Tilanteissa, joissa huoltajan olinpaikkaa ei tiedetä eikä hän tosiasiallisesti huolehdi lapsesta, kuuleminen ei toteuttaisi tarkoitustaan.

Jos tunnustaja on alaikäinen, on momentin 3 kohdan mukaan kuultava myös tunnustajan huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, esimerkiksi kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa (1386/2010) tarkoitettua edustajaa.

Tunnustamisen vuoksi voidaan kuulla myös sellaisia henkilöitä, joiden osalta kuulemiseen ei ole velvollisuutta. Näin voidaan 2 momentin mukaan menetellä, jos kuuleminen on tarpeen asian selvittämiseksi. Esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsen synnyttänyt äiti on alaikäinen, on usein perusteltua kuulla äidin huoltajaa. Jos synnyttänyt äiti on täysi-ikäinen, mutta ei tilansa vuoksi ymmärrä tunnustamisen merkitystä, voi olla perusteltua kuulla synnyttäneen äidin lähiomaista tai muuta äidille läheistä henkilöä taikka äidin edunvalvojaa.

Edellä selostettuja kuulemista koskevia säännöksiä noudatetaan myös silloin, kun vanhemmuus on 19 §:n mukaisesti tunnustettu ennen lapsen syntymää. Kuuleminen ajankohtaistuu näissä tapauksissa sängen harvoin. Kyseeseen tulevat lähinnä tilanteet, joissa tunnustaja tai synnyttänyt äiti on alaikäinen. Jos synnyttänyt äiti on täysi-ikäinen, mutta ei ymmärrä tunnustamisen merkitystä, etukäteen tunnustaminen estyy, sillä synnyttävä äiti ei tällöin voi hyväksyä tunnustamista, joka on näissä tapauksissa välttämätöntä.

Kuulla voidaan joko suullisesti tai kirjallisesti. Kuulemisen ajankohdasta ei ole ehdotuksessa säännöksiä. Kuuleminen voidaan siten toteuttaa joko ennen lapsen syntymää tai syntymän jälkeen. Jos vanhemmuus on tunnustettu ennen lapsen syntymää, kuuleminen toteuttaa lähtökohdaisesti Digi- ja väestötietovirasto tai poikkeuksellisesti lastenvalvoja. Jos vanhemmuus on tunnustettu lapsen syntymän jälkeen, kuuleminen toteuttaa lähtökohdaisesti lastenvalvoja. Kuulla voisi kuitenkin myös muu sellainen toimielin, joka voi ottaa 21 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen vastaan. Vastaavasti kuin 22 §:n perusteluissa on todettu, sanamuoto mahdollistaa joustavuuden esimerkiksi tilanteessa, jossa kuultava asuu ulkomailla.

24 §. Henkilöllisyyden toteaminen. Pykälässä säädetään henkilöllisyyden toteamisesta tilanteessa, jossa viranomainen pitää 9 §:ssä tarkoitetun neuvottelun tai ottaa vastaan 19 tai 21 §:ssä tarkoitetun tunnustamislausuman tai 22 §:ssä tarkoitetun hyväksymisen taikka 23 §:ssä tarkoitettua suullisen kuulemisen. Ehdotetun säännöksen mukaan henkilöllisyys voidaan todeta henkilöllisyystodistuksen perusteella tai muulla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla. Luetteloon ehdotetaan lisättäväksi 9 §:ssä tarkoitettu vanhemmuuden selvittämiseksi pidettävä neuvottelu, koska neuvottelussa annetaan olennaisia ja oikeudellisesti merkittäviä tietoja vanhemmuuden selvittämisestä, joten on tärkeää, että jo tuolloin varmistutaan henkilöiden henkilöllisyydestä. On huomattava, että henkilöllisyys on todistettava myös oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten, mistä säädetään oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 13 §:n 3 momentissa.

Henkilöllisyystodistuksella tarkoitetaan poliisin myöntämiä henkilöllisyyttä osoittavia asiakirjoja. Henkilöllisyyttä osoittavat asiakirjat on määritelty passeista ja henkilökorteista annetun valtioneuvoston asetuksen (1167/2016) 1 §:ssä. Näitä ovat passilain (671/2006) 3, 3 a–3 c ja 4 §:ssä tarkoitettu voimassa oleva passi, henkilökorttilain (663/2016) 1 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu voimassa oleva henkilökortti sekä ulkomaalaislain (301/2004) 134 §:ssä tarkoitettu muukalaispassi ja 135 §:ssä tarkoitettu pakolaisen matkustusasiakirja. Ehdotetun lain 69 §:n

nojalla tarkempia säännöksiä henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista voidaan tarvittaessa antaa valtioneuvoston asetuksella.

25 §. Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittava asiakirja. Pykälässä on säännökset tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittavasta asiakirjasta sekä tunnustamislauseman tiedoksiannosta.

Pykälän 1 momentista käy ilmi, että tunnustaminen ja tunnustamisen hyväksyminen ovat tahdonilmaisuja, jotka annetaan kirjallisesti. Asiakirja on päivättävä ja siihen merkitään lapsen, lapsen synnyttäneen äidin ja tunnustajan yksilöinti- ja yhteystiedot.

Yksilöintitiedoilla tarkoitetaan suomalaisessa viranomaiskäytännössä henkilön nimeä ja väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain 11 §:ssä tarkoitettua henkilötunnusta. Jos henkilöllä ei ole suomalaista henkilötunnusta, asiakirjaan merkitään tiedot henkilön syntymäajasta. Tunnustamisen ajankohdasta voi käytännössä aiheutua joitakin väistämättömiä eroja asiakirjan sisältöön nähden. Kun vanhemmuus tunnustetaan ennen lapsen syntymää, lasta ei voida yksilöidä hänen oman henkilötunnuksensa perusteella, vaan tunnustaminen koskee lasta, jonka tuleva äiti myöhemmin synnyttää. Syntymätön lapsi yksilöidään synnyttävän äidin yksilöintitietojen ja lapsen arvioitun syntymäajankohdan perusteella.

Yhteystiedoilla tarkoitetaan esimerkiksi henkilön puhelinnumeroa ja mahdollista sähköpostiosoitetta. Asiakirjan allekirjoittavat vanhemmuutensa tunnustanut ja tunnustamisen vastaanottaja. Jos jonkun tulee hyväksyä tunnustaminen, myös hyväksyjän ja hyväksymisen vastaanottajan on allekirjoitettava asiakirja.

Säännöksessä ei edellytetä, että tunnustaminen ja sen hyväksyminen on tehtävä samalle asiakirjalle, vaikka se tavallisesti on käytännöllistä. Jos ne annetaan eri asiakirjoilla, hyväksymisasiakirjasta tulee käydä yksiselitteisesti ilmi, mitä tunnustamista hyväksyminen koskee. Erillisen asiakirjan laatiminen voi olla tarpeen erityisesti silloin, kun tunnustaminen on tapahtunut vieraassa valtiossa sen menettelymuotojen mukaisesti. Tunnustamista ja sen hyväksymistä koskevasta asiakirjasta laaditaan lain toimeenpanovaiheessa lomakepohja, jota seuraten asiakirja tulee laadituksi oikein.

Pykälän 2 momentissa säädetään, että lastenvalvojan on annettava tunnustamislauseman antamisesta tieto lapselle, lapsen synnyttäneelle äidille, aviomiehelle taikka tunnustajalle postitse saantitodistusta vastaan, jos tämän tulee hyväksyä tunnustaminen, mutta lastenvalvojalla ei ole todistettavasti tietoa siitä, että tämä on saanut tiedon tunnustamislauseman antamisesta. Koska 22 §:ssä tarkoitettu tunnustamisen hyväksyminen on edellytys vanhemmuuden vahvistamiselle, on lapsen tunnustaneen kannalta tärkeää, että tieto tunnustamisesta saatetaan niiden henkilöiden tietoon, joiden tulee hyväksyä tunnustaminen. Asian osapuolet saattavat olla yhtä aikaa läsnä lastenvalvojan luona tunnustamislausemaa annettaessa, jolloin lastenvalvojalla on todistettavasti tietoa siitä, että hyväksyjä on saanut tunnustamista koskevan tiedon. Jos näin ei ole tai muuta todistetta tiedon välittymisestä ei ole saatavissa, hänen tulee antaa tieto tunnustamislauseman antamisesta postitse saantitodistusta vastaan henkilölle, jonka tulee hyväksyä tunnustaminen. Velvoite on rajattu niihin tilanteisiin, joissa hyväksyjän olinpaikka on tunnettu.

26 §. Asiakirjojen toimittaminen Digi- ja väestötietovirastolle. Pykälässä on säännökset asiakirjojen toimittamisesta Digi- ja väestötietovirastolle sen jälkeen, kun vanhemmuus on selvitetty ja tunnustettu. Toimitettavat asiakirjat ovat vanhemmuuden selvittämisestä tehty pöytäkirja ja tunnustamisasiakirja liitteineen. Jos tunnustamiseen tarvitaan jonkun hyväksyminen tai kuuleminen ja se on annettu erillisellä asiakirjalla, tulee myös hyväksymis- tai kuulemisasiakirja toimittaa Digi- ja väestötietovirastolle.

4 luku **Vanhemman oikeudenomistajien suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen**

27 §. *Suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä.* Pykälässä säädetään mahdollisuudesta vahvistaa kuollut henkilö avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen vanhemmaksi henkilön oikeudenomistajien suostumuksella ilman oikeudenkäyntiä. Säännöksen tavoitteena on helpottaa menettelyä selkeissä tapauksissa, joissa henkilö on kuollut, mutta ei ole epäselvyyttä siitä, että hän on lapsen toinen vanhempi.

Pykälän 1 momentissa edellytetään, että oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella tai kirjallisella hedelmöityshoitotodistuksella voidaan osoittaa kuolleen henkilön olevan alaikäisen lapsen isä ja että kaikki hänen oikeudenomistajansa ovat antaneet suostumuksen siihen, että isyys voidaan vahvistaa. Henkilön oikeudenomistajat määräytyvät perintökaaren 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolleen henkilön kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleis-testamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Säännökseen on uutena lisätty myös tilanne, jossa kirjallinen hedelmöityshoitotodistus selkeästi osoittaa isyyden.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vastaava mahdollisuus olisi käytettävissä myös silloin, kun kyse on äitiyden vahvistamisesta 5 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa, jos alaikäisen lapsen äitiyden selvittäminen ja kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen toinen äiti eikä kannetta äitiyden vahvistamiseksi ole vireillä. Momentti on uusi, mutta se on katsottu perustelluksi siksi, että ehdotettu sääntely tarjoaisi yhdenvertaiset mahdollisuudet sekä isyyden että äitiyden vahvistamiseen.

Säännösten avulla voidaan välttää asiallisesti tarpeeton tuomioistuinkäsittely tapauksissa, joissa vanhemmuudesta on olemassa vahva näyttö ja asian osapuolten kesken on yksimielisyys. Ehdotuksen 29 §:n mukaan vanhemmuuden vahvistaa näissä tapauksissa Digi- ja väestötietovirasto lastenvalvojan toimittaman selvityksen perusteella. Jos toinen henkilö on tunnustanut lapsen tai hänen vanhemmuutensa vahvistamiseksi on vireillä kanne tuomioistuimessa, ei Digi- ja väestötietovirasto voi ratkaista asiaa ennen kuin tunnustamista koskeva asia tai kanne on käsitelty.

Säännöksen tarjoaman toimintamahdollisuuden käyttäminen edellyttää lastenvalvojan myötävaikutusta, koska se edellyttää henkilön oikeudenomistajien suostumuksen lisäksi alaikäisen lapsen vanhemmuuden selvittämistä ja oikeusgeneettisten isyystutkimusten tekemistä tai hedelmöityshoitotodistuksen tarkastelemista. Lastenvalvojan toimintavelvollisuus koskee vain niitä tapauksia, joissa lapsi on alle 18-vuotias. Toimintavelvollisuuden rajaaminen alaikäisiin lapsiin on perusteltua yhteiskunnan voimavarojen kohdentamiseksi. Se on myös johdonmukainen lastenvalvojalle ehdotetun lain 6 §:ssä asetetun toimintavelvollisuuden kanssa. Lastenvalvojalla ei ole velvollisuutta selvittää lapsen vanhemmuutta muutoin kuin silloin, kun lapsi on alaikäinen. Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa otaksuttu vanhempi itse haluaa tunnustaa lapsen. Ehdotetun lain 27 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa otaksuttu vanhempi on kuitenkin kuollut. Täysi-ikäisen lapsen vanhemmuuden vahvistaminen tilanteessa, joissa otaksuttu vanhempi on kuollut, ratkaistaan tuomioistuimessa noudattaen ehdotetun 6 luvun säännöksiä.

28 §. *Suostumuksesta laadittava asiakirja.* Pykälässä on säännös 27 §:ssä tarkoitettujen otaksutun vanhemman oikeudenomistajien suostumuksesta. Sen mukaan suostumuksesta on laadittava asiakirja. Suostumukseen ja siitä laadittuun asiakirjaan sovelletaan, mitä vanhemmuuden tunnustamista koskevassa luvussa säädetään tunnustamisesta lapsen syntymän jälkeen, tunnustamiseen liittyvästä kuulemisesta, tunnustamisen hyväksymisestä ja asiakirjojen toimittamisesta Digi- ja väestötietovirastolle.

Toisin kuin annettaessa tunnustamislausumaa tai hyväksyttäessä tunnustamista, oikeudenomistajan suostumusta ei kuitenkaan edellytetä annettavan henkilökohtaisesti vastaanottajan läsnä ollessa, vaan kirjallinen suostumus on riittävä. Tämä on perusteltua siksi, että kuolleen henkilön oikeudenomistajilla ei useinkaan ole sellaista ensi käden tietoa lapsen syntyperään liittyvistä seikoista kuin hänellä itsellään olisi ollut. Lisäksi vanhemmuutta ei näissä tilanteissa voi vahvistaa ilman, että oikeusgeneettinen isyystutkimus tai kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittaa henkilön olevan lapsen vanhempi. Oikeustoimen rinnasteisuus vanhemmuuden tunnustamisen tavoin luonteeltaan korostetusti henkilökohtaisiin oikeustoimiin kuitenkin rajaa sen käyttömahdollisuuden tilanteisiin, joissa kaikki oikeudenomistajat ovat täysivaltaisia. Jos oikeudenomistajien joukossa on alaikäinen tai edunvalvonnassa oleva henkilö, joka ei kykene ymmärtämään asian merkitystä, vanhemmuuden vahvistaminen on välttämätöntä hoitaa kanne- teitse. On myös huomattava, että vaikka 15-17-vuotias henkilö voi antaa tunnustamislausuman omassa asiassaan, hän ei voi antaa suostumusta vanhemmuuden vahvistamiseen esimerkiksi isänsä oikeudenomistajana, koska kyse ei ole hänen omaa henkilöään koskevasta asiasta (oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §).

Jos oikeudenomistajana on oikeushenkilö, periaatetta korostetusti henkilökohtaisista oikeustoimista ei voida soveltaa, koska ei ole kyse luonnollisesta henkilöstä. Oikeushenkilön antamaan suostumukseen sovelletaan kyseisen oikeushenkilön edustamista ja päätöksentekoa koskevia yleisiä säännöksiä.

5 luku Vanhemmuuden vahvistaminen Digi- ja väestötietovirastossa

29 §. *Digi- ja väestötietoviraston toimivalta.* Pykälässä on säännökset toimivaltaisesta viranomaisesta, kun kysymys on vanhemmuuden vahvistamisesta tunnustamisen tai henkilön oikeudenomistajien suostumuksen perusteella. Vanhemmuuden vahvistaa näissä tilanteissa Digi- ja väestötietovirasto.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa on säännös edellytyksistä, joiden vallitessa Digi- ja väestötietoviraston tulee vahvistaa vanhemmuus tunnustamisen perusteella. Näin on tehtävä, jos tunnustaminen on tapahtunut oikein menettelymuodoin eikä ole aihetta epäillä, ettei vanhemmuuden tunnustanut henkilö ole lapsen toinen vanhempi. Jotta Digi- ja väestötietovirasto voisi jättää vanhemmuuden vahvistamatta, vahvistamatta jättämisen tulisi perustua epäilyyn vanhemmuussuhteen olemassaolosta tai jonkun 18-25 §:ssä säädetyn edellytyksen täyttymättä jättämisestä.

Momentin 2 kohdassa on säännös edellytyksistä, joiden vallitessa Digi- ja väestötietovirasto voi vahvistaa, että kuollut henkilö on avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen toinen vanhempi. Näin voidaan menetellä, jos toimitettu vanhemmuuden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus tai kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat hänen olevan lapsen toinen vanhempi ja henkilön oikeudenomistajat ovat antaneet suostumuksensa vanhemmuuden vahvistamiseen. Digi- ja väestötietovirastolla ei siten ole toimivaltaa vahvistaa vanhemmuutta 2 kohdan perusteella, jos oikeusgeneettistä isyystutkimusta ei ole tehty tai vaihtoehtoisesti kirjallista hedelmöityshoitotodistusta ei ole esitetty. Lisäksi edellytetään, että kaikki henkilön oikeudenomistajat ovat antaneet suostumuksen vanhemmuuden vahvistamiseen. Digi- ja väestötietoviraston harkintaan sitä vastoin jää, miten korkeaa todistusvoimaa oikeusgeneettiseltä isyystutkimukselta tai hedelmöityshoitotodistukselta edellytetään, jotta henkilön vanhemmuutta voidaan pitää selvitettyinä.

Pykälän 2 momentissa on säännös, jonka mukaan isyys voidaan vahvistaa, vaikka tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, eikä niitä pyrkimyksistä huolimatta ole mahdollista täydentää. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi ti-

lanteessa, jossa henkilö on lähtöisin sellaisesta valtiosta, jossa ei ole kattavaa väestötietojärjestelmää tai jonka väestötietojärjestelmästä ei ole kohtuudella saatavissa tietoja vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta johtuen. Jotta isyys voidaan tällaisessa tilanteessa vahvistaa, henkilön isyys tulee olla todennettu oikeusgeneettisten isyystutkimuksen avulla. Säännöstä voidaan soveltaa vain isyyden vahvistamiseen, koska oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella voidaan varmentaa vain isyys eikä toista äitiyttä. Näissä tilanteissa kirjallista hedelmöityshoitotodistusta ei voida rinnastaa oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen, koska oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella on tässä merkitystä paitsi osoituksena oikeudellisesta vanhemmuudesta, myös henkilön yksilöivä tehtävä.

Jos vanhempi, joka oli 19 §:ssä säädetyllä tavalla tunnustanut lapsen ennen tämän syntymää, kuolee ennen kuin lapsi syntyy, nousee esille kysymys, vahvistetaanko vanhemmuus tällöin 1 momentin 1 vai 2 kohdan mukaisesti. Pykälän 3 momentissa säädetään tästä tilanteesta. Sen mukaan vanhemmuus voidaan vahvistaa tunnustamisen perusteella 1 kohdan mukaisesti. Henkilön oikeudenomistajien suostumus ei tällöin ole tarpeen, koska taustalla on henkilön oma tahdonilmaisu asiassa.

30 §. Vanhemmuusasian käsittely Ahvenanmaalla. Pykälässä säädetään Ahvenanmaan valtionviraston toimivallasta vanhemmuusasioissa.

Ahvenanmaan valtionvirasto hoitaa laissa säädettyjä Digi- ja väestötietovirastolle kuuluvia tehtäviä Ahvenanmaalla.

31 §. Vanhemmuusasian käsittely ja muutoksenhaku. Pykälässä säädetään vanhemmuuden vahvistamista koskevan asian käsittelystä Digi- ja väestötietovirastossa. Pykälän säännökset täydentävät viranomaistoimintaan yleislakina sovellettavaa hallintolakia (434/2003), jonka soveltamisesta ei ole tarpeen säätää erikseen. Asian käsittelyyn kuuluu muun muassa sen tarkistaminen, että tunnustaminen tai henkilön oikeudenomistajien suostumus on annettu oikealla tavalla, että tarvittavat hyväksymiset on saatu ja tilaisuus tulla asiassa kuulluksi on varattu niille, joille se lain mukaan tulee varata. Digi- ja väestötietovirasto tekee päätöksensä niiden asiakirjojen pohjalta, jotka neuvola ja lastenvalvoja ovat velvollisia sille lähettämään ja jotka asianosaiset ovat virastolle mahdollisesti toimittaneet.

Pykälän 1 momentissa on säännös Digi- ja väestötietoviraston oikeudesta pyytää lastenvalvojaa täydentämään asiakirjoja tai hankkimaan lisäselvitystä. Näin voidaan menetellä, jos asiassa ei ole noudatettu 3 ja 4 luvuissa säädettyä, asiakirjat ovat puutteelliset tai vanhemmuuskysymystä ei ole riittävästi selvitetty. Digi- ja väestötietoviraston tulee tällöin yksilöidä, millaista saatavilla olevaa lisäselvitystä se pitää tarpeellisenä. Ellei asiaa pystytä selvittämään hallintolain nojalla suoraan asian osapuolten tai poikkeuksellisesti asiakirjat toimittaneen neuvolan kanssa, asiakirjojen täydentämistä tai lisäselvityksiä koskeva pyyntö tehdään 8 §:ssä tarkoitetulle lastenvalvojalle, vaikka asiakirjat olisivat saapuneet neuvolasta. Momentissa on säännös myös tilanteesta, jossa lisäselvitystä ei ole kohtuudella saatavissa johtuen esimerkiksi henkilöiden alkuperämaan yhteiskunnallisesta tilanteesta. Digi- ja väestötietovirasto voi tällöin siirtää asian lastenvalvojalle vanhemmuuden selvittämistä varten. Tällaisesta tilanteesta on kyse esimerkiksi silloin, kun on tarpeen selvittää isyys oikeusgeneettisten isyystutkimusten avulla 29 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Pykälän 2 momentin mukaan Digi- ja väestötietoviraston tulee siirtää vanhemmuutta koskeva asia selvitettäväksi 8 §:ssä tarkoitetulle lastenvalvojalle, jos lapsi on tunnustettu ennen syntymää 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla, mutta virasto ei ole vastaanottanut ilmoitusta lapsen syntymästä kahden kuukauden kuluessa lapsen arvioidusta syntymäajankohdasta. Siirtovelvollisuus on tar-

peen sen varmistamiseksi, että tunnustamisasia ei jää avoimeksi asiaksi Digi- ja väestötietovirastossa niissä tilanteissa, joissa raskaus päättyy keskenmenoon, lapsi syntyy kuolleena tai perhe muuttaa pois Suomesta ennen lapsen syntymää. Näissä tilanteissa lapsesta ei tule järjestelmään syntymäilmoitusta eikä rekisteriviranomainen voi vahvistaa lapsen vanhemmuutta. Koska vanhemmuuden selvittämistä koskeva asia on luonteeltaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 §:ssä tarkoitettu sosiaalipalvelu eikä kuulu rekisteriviranomaisen tehtäviin, on perusteltua, että asian tarkempi selvittely siirretään rekisteriviranomaiselta lastenvalvojalle siinä vaiheessa, kun on selvää, että syntymäilmoitus ei ole viivästynyt esimerkiksi vain siitä syystä, että lapsi syntyy arvioidun syntymäajankohdan jälkeen. Ennen asian siirtämistä Digi- ja väestötietovirasto tarkistaa, onko syy puuttuvalle syntymäilmoitukselle löydettävissä viraston ylläpitämistä rekistereistä ja onko asia ratkaistavissa tämän tiedon perusteella. Tällaisesta tilanteesta voi olla kyse esimerkiksi silloin, kun synnyttävä äiti on tehnyt ilmoituksen muutosta ulkomaille ennen lapsen syntymää, jolloin Suomen viranomaisilla ei ole enää toimivaltaa ratkaista lapsen vanhemmuutta koskevaa asiaa. Asian käsittely päättyy Digi- ja väestötietovirastossa asian siirtoon.

Digi- ja väestötietoviraston tulee pykälän 3 momentin mukaan saattaa vanhemmuutta koskevan asian selvittämistä koskeva asia lastenvalvojan tietoon myös silloin, jos ennakkotunnustaminen peruutetaan tai kiistetään ehdotetun lain 20 §:n 1 tai 2 momentin mukaisesti. Ennakkotunnustaminen jää tällöinkin vaikutuksettomaksi, sillä vanhemmuuden vahvistaminen ei näissä tapauksissa ole mahdollista. Ennakkotunnustamista koskevasta asiasta on tällöin tehtävä asian raukeamista koskeva päätös. Asian raukeamisesta on lisäksi ilmoitettava asian osapuolille. Peruuttamis- ja kiistämisilmoituksella raukeamisesta on ilmoitettava paitsi ilmoituksen tekijälle, myös muille asian osapuolille, koska kiistämisilmoituksen voi tehdä myös muu henkilö kuin tunnustamisen osapuoli. Tunnustamiseen liittyvät asiakirjat tulee samalla siirtää 8 §:ssä tarkoitetulle lastenvalvojalle, koska hänen velvollisuutenaan on selvittää lapsen vanhemmuus lapsen syntymän jälkeen ja tieto ennakkotunnustamisen peruuttamisesta tai kiistämisestä on olennainen tieto tämän velvollisuuden toteuttamiseksi.

Tietosuojasääntelyn mukaiset henkilötietoja sisältävien asiakirjojen käsittelyn minimointia ja säilytyksen rajoittamista koskevat periaatteet edellyttävät asiakirjojen mahdollisimman lyhyttä säilytysaikaa. Ehdotetun sääntelyn voidaan katsoa täyttävän yleisen edun mukaisen tavoitteen ja olevan ehdotetut käsittelyä tarkasti määrittävät säännökset huomioon ottaen oikeasuhtainen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden siten kuin yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa edellytetään.

Digi- ja väestötietoviraston päätökseen ei 4 momentin mukaan saa hakea muutosta valittamalla. Jos Digi- ja väestötietovirasto on päättänyt, että vanhemmuutta ei tunnustamisen tai henkilön oikeudenomistajien suostumuksen perusteella voida vahvistaa, tunnustaja, lapsi tai hänen puhevaltaansa 35 §:n nojalla käyttävä edustaja voivat panna kärkeäoikeudessa vireille kanteen vanhemmuuden vahvistamiseksi 34 §:ssä säädettyjen määräaikaisten puitteissa. Heidän oikeusturvansa on siten järjestetty 6 luvun vanhemmuuden vahvistamista koskevien säännösten kautta. Tästä syystä Digi- ja väestötietoviraston päätökseen on liitettävä tieto 32 ja 33 §:ssä tarkoitetusta kanneoikeudesta ja 34 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetusta määräajasta. Muutoksenhakumahdollisuutta Digi- ja väestötietoviraston päätöksestä ei ole tarpeen antaa myöskään silloin, kun tunnustaminen on hyväksytty. Jos esimerkiksi lapsen synnyttänyt äiti pitää ratkaisua vääränä, hänellä on mahdollisuus saada oikeusturvaa vanhemmuuden kumoamiskanteen kautta.

Jos vanhemmuus on selvitetty, Digi- ja väestötietoviraston tulee asianosaisten lisäksi antaa ehdotetun 5 momentin mukaan päätös tiedoksi myös sille lastenvalvojalle, joka on selvittänyt vanhemmuuden. Säännöksen mukaan Digi- ja väestötietovirastolla ei ole velvollisuutta antaa päätöstä tiedoksi tunnustamisasiakirjat sinne toimittaneelle neuvolalle. Jos Digi- ja väestötietovirasto tekee myönteisen päätöksen ennakkotunnustamista koskevassa asiassa, vanhemmuutta

koskevaa asiaa ei pääsääntöisesti ole aiemmin selvitetty lastenvalvojalla. Tällöin ei ole erikseen tarvetta myöskään tiedottaa lastenvalvojaa asiasta. Sen sijaan, jos Digi- ja väestötietovirasto tekee päätöksen ennakkotunnustamisasian raukeamisesta tai hylkäämisestä, syntyvä lapsi on vaarassa jäädä vaille toista vanhempaa. Tästä syystä 5 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka perusteella Digi- ja väestötietoviraston tulee antaa päätöksensä liitteineen tiedoksi 8 §:ssä tarkoitetulle lastenvalvojalle myös sellaisessa ennakkotunnustamisasiassa, jonka perusteella lapsi on jäämässä vaille toista vanhempaa. Jos ennakkotunnustamisasia raukeaa lapsen synnyttäneen äidin ja tunnustajan avioliiton perusteella, ei tiedoksiantovelvollisuutta ole, koska lapsella on jo kaksi vanhempaa. Tiedoksiantovelvollisuutta ei ole myöskään tilanteessa, jossa Suomen viranomaisilla ei enää ole 56 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdan mukaista toimivaltaa asiassa.

6 luku Vanhemmuuden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti

32 §. *Kanneoikeus isyyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset.* Pykälässä säädetään niistä henkilötahoista, jotka voivat panna vireille kanteen isyyden vahvistamiseksi, ja kanneoikeuden edellytyksistä.

Pykälän 1 momentin perusteella kanneoikeus on ensinnäkin lapsella, jonka osalta isyyttä ei ole todettu synnyttäneen äidin avioliiton perusteella eikä vahvistettu aikaisemmin Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä. Lapsen tulee nostaa kanne isäksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos tämä on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan. Otaksutun isän oikeudenomistajat määräytyvät perintökaaren 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistestamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos edellä tarkoitettuja kuolinpesän osakkaita ei ole, viime kädessä voidaan haastaa Valtiokonttori vastaamaan isyyden vahvistamiskanteeseen perintökaaren 5 luvun 1 §:n johdosta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi itsensä isäksi otaksuvan henkilön kanneoikeuden edellytyksistä. Henkilö, joka katsoo olevansa lapsen isä, voi nostaa isyyden vahvistamista koskevan kanteen momentin 1 kohdan perusteella, jos lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen 14 §:n 2 momentin 1 kohdan nojalla, koska lapsesta ei ole saatu näyttettä, joista oikeusgeneettiset isyytustutkimukset olisi voitu tehdä. Kyseessä voi esimerkiksi olla tilanne, jossa synnyttänyt äiti vastustaa isyyden selvittämistä ja lastenvalvoja on arvioinut isyyttä tukevan selvityksen niin heikoksi, ettei hän ole lähtenyt ajamaan kannetta lapsen puolesta 16 §:n nojalla. On huomattava, että lähtökohtaisesti velvollisuus isyyşkanteen nostamiseen lapsen puolesta on lastenvalvojalla niissäkin tilanteissa, joissa lapsen synnyttänyt äiti vastustaa isyyden selvittämistä, ellei isyyden selvittämisen ole katsottu olevan vastoin lapsen etua 14 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettulla tavalla.

Momentin 1 kohtaan perustuvan kanneoikeuden tarkoituksena onkin toimia oikeussuojamekanismina niissä tilanteissa, joissa isäksi otaksuttu henkilö arvioi isyyttä tukevan selvityksen toisin kuin lastenvalvoja ja haluaa saattaa asian tuomioistuimen arvioitavaksi. Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen isä, tulee olla mahdollisuus saada varmuus isyydestään ja saada isyytensä sen jälkeen vahvistetuksi. Tuomioistuin voi kanteen nostamisen jälkeen määrätä tutkimuksen tehtäväksi oikeusgeneettisestä isyytustutkimuksesta annetun lain nojalla.

Momentin 2 kohdan perusteella henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa kanne tuomioistuimessa isyyden vahvistamiseksi myös silloin, kun tämä on tunnustanut lapsen, mutta Digi- ja väestötietovirasto on jättänyt isyyden vahvistamatta muun syyn vuoksi kuin siksi, ettei tarvittavaa hyväksymistä tunnustamiselle ole saatu. Isyyden vahvistamatta jättäminen on tällöin voinut johtua esimerkiksi siitä, että lapsen synnyttänyt äiti tai lastenvalvoja on esittänyt

varteenotettavan epäilyn henkilön isyydestä, mutta epäilyksiä ei ole voitu osoittaa todeksi oikeusgeneettisten isyystutkimusten avulla asianomaisten suostumuksen puuttuessa.

Kanneoikeutta ei momentin 2 kohdan mukaan sitä vastoin ole, jos Digi- ja väestötietovirasto on hylännyt tunnustamisen sillä perusteella, että tarvittavaa hyväksymistä tunnustamiselle ei ole saatu. Tapauksista, joissa tunnustaminen edellyttää toisen hyväksymistä, säädetään 22 §:ssä. Jos tunnustaminen esimerkiksi koskee 3 §:ssä tarkoitettua lasta, jonka oikeudellinen isä on lapsen synnyttäneen äidin aviomies, tunnustamislausuman antajalla ei ole oikeutta nostaa kannetta isyyden vahvistamiseksi, jos synnyttäneen äidin ja lapsen oikeudellisen isän hyväksymistä ei ole saatu.

Pykälän 3 momentin mukaan, jos se, jonka isyydestä on kysymys, kuolee oikeudenkäynnin aikana, tulevat tämän oikeudenomistajat hänen sijaansa. Säännöstä sovelletaan siitä riippumatta, onko isäksi otaksuttu henkilö kantajana vai vastaajana. Jos hän on ollut kuollessaan kantajana asiassa, hänen oikeudenomistajansa voivat joko jatkaa kannetta tai jättää asian sikseen.

33 §. *Kanneoikeus äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset.* Pykälässä säädetään niistä henkilötahoista, jotka voivat panna vireille kanteen äitiyden vahvistamiseksi, ja kanneoikeuden edellytyksistä. Äitiys voidaan vahvistaa tuomioistuimessa hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella 5 §:n 1 momentin mukaisena äitiytenä.

Pykälän 1 momentin mukaan lapsella, jonka osalta isyyttä ei ole lapsen synnyttäneen äidin avioliiton perusteella todettu eikä Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu, on oikeus vaatia kanteella 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua äitiyden vahvistamista hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella. Kanne nostetaan äidiksi otaksuttua henkilöä vastaan. Jos tämä on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan. Oikeudenomistajia on käsitelty edellä 32 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi itsensä äidiksi otaksuman henkilön kanneoikeuden edellytyksistä. Henkilö, joka katsoo olevansa lapsen äiti 5 §:n 1 momentin perusteella, voi nostaa äitiyden vahvistamista koskevan kanteen lasta vastaan. Kanne voidaan nostaa kuitenkin vain, jos Digi- ja väestötietovirasto ei ole vahvistanut äitiyttä ja siihen on muu syy kuin se, ettei tarvittavaa hyväksymistä tunnustamiselle ole saatu. Äitiyden vahvistamatta jättäminen on tällöin voinut johtua esimerkiksi siitä, että lapsen synnyttänyt äiti tai lastenvalvoja on esittänyt varteenotettavan epäilyn henkilön äitiydestä ja 5 §:n 1 momentin mukaista äitiyttä ei ole voitu pitää riittävän selvitettyinä äitiyden vahvistamiseksi. Kanneoikeutta ei sitä vastoin ole, jos Digi- ja väestötietovirasto on hylännyt tunnustamisen sillä perusteella, että tarvittavaa hyväksymistä tunnustamiselle ei ole saatu. Tapauksista, joissa tunnustaminen edellyttää toisen hyväksymistä, säädetään 22 §:ssä. Jos tunnustaminen esimerkiksi koskee 3 §:ssä tarkoitettua lasta, jonka oikeudellinen isä on lapsen synnyttäneen äidin aviomies, tunnustamislausuman antajalla ei ole oikeutta nostaa kannetta äitiyden vahvistamiseksi, jos lapsen synnyttäneen äidin ja lapsen oikeudellisen isän hyväksymistä ei ole saatu.

Pykälän 3 momentin mukaan, jos se, jonka äitiydestä on kysymys, kuolee oikeudenkäynnin aikana, tulevat tämän oikeudenomistajat hänen sijaansa. Säännöstä sovelletaan siitä riippumatta, onko äidiksi otaksuttu henkilö kantajana vai vastaajana. Jos hän on ollut kuollessaan kantajana asiassa, hänen oikeudenomistajansa voivat joko jatkaa kannetta tai jättää asian sikseen.

34 §. *Kanneoikeuden rajoitukset.* Pykälässä säädetään 32 ja 33 §:ssä tarkoitetun kanneoikeuden rajoituksista.

Pykälän 1 momentin mukaan kannetta isyyden tai äitiyden vahvistamiseksi ei voida ajaa, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta ja vastustaa vanhemmuuden vahvistamista. Vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kannetta ei voida myöskään panna vireille eikä asian käsittelyä jatkaa, jos lapsi on kuollut. Lapsia koskevassa lainsäädännössä lähtökohtana on lapsen etu. Jos lapsi kuolee, lapsen etuun tähtäävää intressiä vanhemmuuden vahvistamiselle ei enää ole. Säännös koskee myös sellaisia riitatilanteita, joissa toiseksi vanhemmaksi otaksuttu henkilö on pyrkinyt tunnustamaan lapsen tämän kuoleman jälkeen, mutta tunnustaminen ei ole johtanut vanhemmuuden vahvistamiseen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että henkilön, joka katsoo olevansa lapsen isä, on pantava kanne isyyden vahvistamiseksi vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 32 §:n 2 momentissa tarkoitetusta lastenvalvojan tai Digi- ja väestötietoviraston päätöksestä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että henkilön, joka katsoo olevansa lapsen toinen äiti, on pantava kanne äitiyden vahvistamiseksi vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 33 §:n 2 momentissa tarkoitetusta Digi- ja väestötietoviraston päätöksestä.

Kanneajan rajoitukset vastaavat nykytilaa. Koska isäksi itsensä otaksuman henkilön kanneoikeus voi perustua paitsi Digi- ja väestötietoviraston, myös lastenvalvojan päätökseen, kanneajan rajoitus on ollut tarpeen ulottaa koskemaan myös viimeksi mainittuja tilanteita. Kanneajan rajoitukset ovat edelleen perusteltuja, koska lapsen vanhemmuutta koskevat ratkaisut tulee lapsen edun vuoksi tehdä mahdollisimman nopeasti lapsen syntymän jälkeen. Lastenvalvojan ja Digi- ja väestötietoviraston päätökseen liitettävästä kanneoikeutta ja siihen liittyvää määräaika koskevasta tiedosta säädetään 17 §:n 2 momentissa ja 31 §:n 4 momentissa.

35 §. Lapsen puhevallan käyttäminen. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi alaikäisen lapsen puhevallan käyttämisestä. Pykälän säännökset täydentävät oikeudenkäymiskaaren 12 luvun alaikäisen puhevallan käyttämistä koskevia säännöksiä.

Pykälän 1 momentin mukaan vanhemmuuden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä alaikäisen lapsen puhevaltaa käyttää se lastenvalvoja, joka on 8 §:n nojalla selvittänyt vanhemmuuden. Lähtökohtaisesti kyseessä on lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsen synnyttäneen äidin tai lapsen kotikunta sijaitsee. Lastenvalvoja voi edustaa lasta sekä silloin, kun lapsi on kantajana, että silloin, kun otaksuttu vanhempi on nostanut kanteen lasta vastaan eli kun lapsi on vastaajan asemassa. Lastenvalvojan puhevalta on kuitenkin käytännössä rajattu. Lastenvalvoja voi toimia lapsen edustajana oikeudenkäynnissä ja tässä asemassaan esimerkiksi vastaanottaa haasteen lapsen puolesta, mutta lastenvalvojalla ei ole toimivaltaa toimia lapsen puolesta asiassa, joka kuuluu yksinomaan lapsen huoltajan tehtäviin. Näin ollen lastenvalvoja ei voi esimerkiksi antaa suostumusta oikeusgeneettiseen isyyystutkimukseen lapsen puolesta. Jos lapsi ei asu tai oleskele Suomessa, mutta suomalainen tuomioistuimien käsittelee asiaa jonkun muun kuin lain 56 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa mainitun toimivaltaperusteen perusteella, lastenvalvojalla ei näissä tilanteissa ole puhevaltaa vanhemmuuden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä. Lapsen puhevallan käyttäminen kuuluu tällöin hänen lailliselle edustajalleen.

Pykälän 2 momentin perusteella alaikäisen lapsen puhevaltaa saavat lastenvalvojan ohella käyttää lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja ja 15 vuotta täyttänyt lapsi itse. Tilanteessa, jossa lapsi ei ole vielä täyttänyt 15 vuotta, mutta on lähestymässä 15 vuoden ikää, on usein tarpeen selvittää myös alle 15-vuotiaan alaikäisen mielipide. Kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi ei voida ajaa ilman lapsen suostumusta sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt 15 vuotta. Ehdotetussa

säännöksessä on ratkaisuohe myös sellaisia tilanteita varten, joissa lapsen edustajat ovat puhevaltaa käyttäessään keskenään erimielisiä. Mainitun kaltaisessa erimielisyystilanteessa on noudatettava lastenvalvojan mielipidettä.

Pykälän 3 momentin mukaan tuomioistuimen tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi jokaiselle, joka 1 tai 2 momentin mukaan saa käyttää lapsen puhevaltaa. Vaikka lapsen synnyttänyt äiti ei olisi lapsen huoltaja, myös hänelle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos kuuleminen on hankaluudetta järjestettävissä. Lapsen huoltajan kuuleminen on välttämätöntä, jos asiassa on tarve tehdä oikeusgeneettinen isyystutkimus. Synnyttäneen äidin kuuleminen on katsottu tarpeelliseksi, koska äidillä voidaan katsoa olevan sellaisia tietoja, jotka voivat edistää asian selvittämistä.

Pykälän 4 momentissa on erityissäännös oikeusavusta tilanteessa, jossa lastenvalvoja edustaa lasta vanhemmuuden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä. Oikeusaputoimisto myöntää lapselle tällöin korvauksetta oikeusapulain (257/2002) mukaisen oikeusavun sen estämättä, mitä oikeusavun edellytyksistä muutoin säädetään. Oikeusapulaissa olevia oikeusavun myöntämisen edellytyksiä ei siten tältä osin noudateta. Säännöksen päämerkitys on siinä, että lapsen taloudellisia olosuhteita ei tarvitse selvittää. Kun käytännössä lähes jokainen lapsi on oikeutettu oikeusapuun, taloudellisen selvityksen tekeminen aiheuttaa vain turhaa työtä.

36 §. Vastaajaksi haastaminen. Pykälässä säädetään vastaajaksi haastamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen isä. Lastenvalvojan toimintavelvollisuus koskee lain 6 §:n 2 momentin mukaan kaikkia alle 18-vuotiaita. Alaikäisten lasten osalta vanhemmuuden selvittäminen ohjautuu siten säännönmukaisesti lastenvalvojalle, joka selvittää, keitä vastaan mahdollinen kanne tulee nostaa. Jos kantajana on täysi-ikäinen lapsi, saattaa olla, ettei vanhemmuutta ole lastenvalvojan toimesta selvitetty tai selvittäminen on jostain syystä keskeytynyt. Kantajana oleva lapsi joutuu tällöin itse selvittämään ne kanteensa perusteena olevat seikat, joiden vuoksi hän olettaa tietyn henkilön olevan hänen toinen vanhempansa ja vaatimaan tämän vanhemmuutta vahvistettavaksi.

Pykälän 2 momentissa on 1 momenttia vastaava säännös vastaajan haastamisesta, kun lapsi vaatii äitiyden vahvistamista. Lastenvalvojan toimintavelvollisuus määräytyy tällöin samoin perusteluina kuin 1 momentin perusteluissa on todettu.

Pykälän 3 momentissa säädetään tilanteesta, jossa sellaisia henkilöitä, joiden voidaan olettaa olevan lapsen toinen vanhempi, on useampi kuin yksi. Heidät voidaan haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin, mikä on usein tarkoituksenmukaista jo asian joutuisuuden vuoksi sekä prosessiekonomisista syistä. Käytännössä joku tai jotkut otaksutuista vanhemmista saattavat tulla muita todennäköisemmin kyseeseen lapsen vanhempana ja yksittäisissä tilanteissa voi olla perusteltua haastaa vain todennäköisin tai todennäköisimmät henkilöt vastaajiksi. Tällainen todennäköisyysarvio on usein tehtävissä paitsi mahdollisesti jo hankitun oikeusgeneettisen ja lääketieteellisen selvityksen perusteella, myös muun muassa otaksutun vanhemman ja lapsen synnyttäneen äidin suhteesta, makaamiskerroista, makaamisajankohdista tai hedelmöityshoidon ajankohdasta saatujen tietojen perusteella. Vain todennäköisimpien vanhempien haastamista on tarkoitettu käytettävän vain tapauksissa, joissa voidaan pitää todennäköisenä, että vastaajaksi haastettavista henkilöistä saadaan tehtyä oikeusgeneettinen isyystutkimus. Oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella voidaan luotettavasti sulkea pois yksittäisen vastaajan isyys geneettisen yhteensopimattomuuden perusteella ja esittää vahva näyttö toisen vastaajan isyydestä ilman eri henkilöiden isyydestä esitetyn näytön vertailua keskenään. Tällaisessa tilanteessa asianosaisten oikeusturvanäkökohdat ja isyyskysymyksen oikeudellinen arviointi eivät enää välttämättä edellytä kanteiden nostamista kaikkia mahdollisia isiä vastaan ja kanteiden käsittelyä yhdessä.

Kaikissa tilanteissa oikeusgeneettistä isyystutkimusta ei eri syistä ole mahdollista tehdä jokaisesta isänä kysymykseen tulevasta henkilöstä. Tällainen tilanne saattaa syntyä, jos isäksi otaksuttu henkilö on kuollut tai kadonnut, taikka asuu sellaisessa maassa, jossa häntä ei voida pakottaa näytteen antamiseen. Jos tällaisia henkilöitä on vastaajien joukossa useampia kuin yksi, luotettavan selvityksen saaminen isyydestä edellyttää, että ainakin kyseiset henkilöt haastetaan samaan oikeudenkäyntiin. Koska muu kuin oikeusgeneettiseen tutkimukseen perustuva todistelu on todistusarvoltaan epävarmaa, on tällaisten vastaajien osalta näyttö perusteltua arvioida samassa oikeudenkäynnissä.

Koska oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella voidaan luotettavasti todeta, että tutkittu henkilö ei voi olla lapsen isä, kanteen nostamista on yleensä syytä rajoittaa siten, ettei muuhun näyttöön kuin oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen perustuvaa kannetta nosteta ennen kuin niiden henkilöiden isyys, joista näyte mainittua tutkimusta varten on saatavissa, on luotettavasti selvitetty.

Kussakin asiassa on muun muassa oikeudenkäynnin mahdollinen kesto huomioon ottaen erikseen harkittava, keitä kaikkia vastaan kanne on kulloinkin tarkoituksenmukaista nostaa. Vaikka kaikista isänä mahdollisista henkilöistä olisi teetettävissä oikeusgeneettiset isyystutkimukset, voi esimerkiksi jonkun vastaajan haastaminen pitkittyä siten, että on perusteltua nostaa samalla kanne myös muita vastaan ja nopeuttaa siten käsittelyä. Kansainvälistyminen ja otaksutun isän kuolema voivat aiheuttaa tilanteita, joissa edellytetään joustavuutta kanteen nostamismahdollisuuden suhteen. Tapauksia, joissa isyyttä ei voida perustaa oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella saatavaan näyttöön, tulee näistä syistä todennäköisesti edelleenkin käsiteltäviksi.

Lain 5 §:n 2 momentin mukaan lapselle ei voida vahvistaa toista äitiä hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella, jos isyys lapsen nähden on todettu tai se voidaan todeta tai vahvistaa. Tästä seuraa, että kanne mahdollisen isyyden vahvistamiseksi tulee ratkaista ennen ratkaisun antamista äitiysasiassa. Oikeudenkäymiskaaren 18 luvussa säädetään samassa oikeudenkäynnissä käsiteltävistä kanteista. Ellei kanteita käsitellä samassa oikeudenkäynnissä, oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 4 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä, että asian käsittelyä jatketaan vasta sen jälkeen, kun toisessa oikeudenkäynnissä käsiteltävänä oleva kysymys ratkaistaan ensin.

Pykälän 4 momentissa säädetään tilanteesta, jossa otaksuttu vanhempi nostaa isyyden tai äitiyden vahvistamiskanteen lasta vastaan. Lastenvalvoja suorittaa 6 §:n 2 momentin mukaan vanhemmuuden selvittämisen myös silloin, kun otaksuttu vanhempi on halukas tunnustamaan mahdollisen vanhemmuutensa. Jos vanhemmuuden selvittäminen ei johda vanhemmuuden vahvistamiseen, tällä on 32 §:n 2 momentin tai 33 §:n 2 momentin edellytysten vallitessa oikeus nostaa kanne lasta vastaan, jota lastenvalvoja voi toimivaltansa puitteissa edustaa. Useimmiten vanhemmuuden vahvistamiskannetta edeltää siten lastenvalvojan toimittama vanhemmuuden selvittäminen.

Kantajana oleva otaksuttu vanhempi voi haastaa vastaajaksi lapsen ohella myös ne henkilöt, jotka kantajan lisäksi voivat tulla kysymykseen lapsen vanhempina. Heidän haastamisensa ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Kantajana oleva vanhempi on yleensä itse halukas antamaan näytteen oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten. Ehdotetun lain 32 §:n 2 momentin 1 kohta oikeuttaa henkilön nostamaan isyyden vahvistamista koskevan kanteen, jos lapsesta ei ole vastustuksen vuoksi saatu näytettä isyyttä selvittäessä. Tuomioistuin voi kannetta käsitellessään velvoittaa sekä synnyttäneen äidin että lapsen tutkimuksiin. Tapaukset, joissa isyyttä ei näin saada riittävän luotettavasti selvitettyksi, lienevät harvinaisia edellyttäen, etteivät isänä kysymykseen tulevat henkilöt ole keskenään lähisukulaisia. Tarvetta saada muut isäehdokkaat mukaan samaan oikeudenkäyntiin ilmenee todennäköisesti vain harvoin.

Pykälän 5 momentin mukaan henkilöä, jonka osalta on oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella selvitetty, että hän ei voi olla lapsen isä, ei saa ilman erityistä syytä haastaa vastaajaksi. Oikeusgeneettisten isyystutkimusten luotettavuus on niin suuri, että turhan oikeuskäsittelyn välttämiseksi säännöstä on pidetty tarpeellisenä. Erityisenä syynä voidaan pitää tilannetta, jossa kantaja esittää perustellun epäilyn siitä, että näyte on esimerkiksi otettu muusta henkilöstä kuin vastaajasta tai että näytteet ovat käsittelyn aikana vaihtuneet.

37 §. Haasteen tiedoksianto. Pykälässä on oikeudenkäymiskaaren 11 luvun säännöksiä täydentävä säännös haasteen tiedoksiannosta. Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9 §:n mukaan tuomioistuimien huolehtii tiedoksiannon toimittamisesta kuuluttamalla, jollei tiedoksiannon vastaanottajan eikä hänen tiedoksiannon vastaanottamista varten valtuuttamansa olinpaikasta voida saada tietoa. Kuuluttamalla tieto asiasta ei käytännössä useinkaan välity vastaajalle. Tällaista haastamistapaa käyttämällä asiassa esitettävä näyttö saattaa jäädä puutteelliseksi vastaajan jäätyä oikeudenkäynnin ulkopuolelle. Seurauksena voi olla väärä kanteen hyväksyvä tai hylkäävä tuomio, joka on muutettavissa vain purkuteitse. Sen vuoksi ehdotetussa säännöksessä edellytetään, että haasteen tiedoksianto voidaan oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9 §:stä poiketen toimittaa kuuluttamalla vain, jos vanhemmuudesta on saatavilla siinä määrin todisteita, että oikeudenkäynnin aloittamista vastaajaa vastaan on pidettävä lapsen edun mukaisena.

Säännöksen asettama näyttökynnys ylittyy etenkin, jos vastaajasta jo tehty oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittaa henkilön olevan lapsen isä. Todisteluvaatimusta ei ole kuitenkaan asetettava liian korkealle. Myös muunlainen kanteen tueksi ilmoitettu näyttö voi tapauksesta riippuen olla riittävä peruste kuulutustiedoksiannon käyttämiselle. Joskus oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten tarvittavan näytteen saaminen nimenomaan edellyttää tuomioistuimen määräystä, kuten silloin, kun vastaajaa ei ole tavoitettu tai hän on kadonnut ja ainoa hänestä saatavilla oleva biologinen näyte on saatavissa häntä aiemmin hoitaneesta terveydenhuollon toimintayksiköstä vain tuomioistuimen päätöksellä.

Äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa riittävä selvitys kuuluttamisen toteuttamiseksi on esimerkiksi kirjallinen todistus annetusta hedelmöityshoidosta ja yhteisymmärryksessä annetusta suostumuksesta hoitoon, jos lapsi on syntynyt sellaiseen aikaan, että hän on voinut syntyä annetun hoidon tuloksena.

38 §. Vanhemmuuden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan tiedoksianto. Pykälän mukaan kantajan tulee liittää vanhemmuuden selvittämisestä laadittu pöytäkirja haastehakemukseen, jos vanhemmuus on lain mukaan pitänyt selvittää. Jos pöytäkirjaa ei ole liitetty haastehakemukseen, tuomioistuimen tulee pyytää pöytäkirja lastenvalvojalta. Myös silloin, kun vanhemmuuden vahvistamiskanteen nostaa joku muu kuin lastenvalvoja, esimerkiksi otaksuttu vanhempi tai täysi-ikäinen lapsi, hänen tulisi sitä ennen hankkia vanhemmuuden selvittämisestä laadittu pöytäkirja, jos vanhemmuuden selvittäminen on tullut lain mukaan toimittaa, ja liittää se haastehakemuksen oheen. Säännöksen tarkoituksena on varmistua siitä, että kantajalla on jo ennen kanteen nostamista käytettävissään asianmukainen asiakirja-aineisto, jotta hän voi arvioida kanteen menestymismahdollisuudet ja vedota kanteen menestymisen kannalta merkityksellisiin seikkoihin.

Lastenvalvojalle osoitettuun asiakirjapyyntöön sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään. Sen ohella noudatetaan ehdotetun lain 15 §:n 2 momenttia, jossa on säännös oikeudesta saada tieto vanhemmuuden vahvistamisesta laaditusta pöytäkirjasta. Jos pöytäkirjaa ei kuitenkaan ole liitetty haastehakemukseen, tuomioistuimen tulee pyytää pöytäkirja lastenvalvojalta. Tuomioistuimen ei tule jättää asiaa tutkittavaksi ottamatta sillä perusteella, että kantaja ei ole liittänyt pöytäkirjaa haastehakemuksen oheen.

39 §. Oikeuspaikka vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa. Pykälän 1 momentin mukaan toimivaltaisesta tuomioistuimesta isyyden tai äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa.

Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan isyyden tai äitiyden vahvistamista koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsen synnyttäneellä äidillä tai lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Oikeuspaikat ovat keskenään vaihtoehtoisia, mutta ehdottomia. Toissijaisista oikeuspaikoista säädetään saman luvun 18 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa on säännös vanhemmuuden vahvistamiskanteen tavanomaista laajemmasta vireilläolovaikutuksesta. Kun vanhemmuuden vahvistamista koskeva asia on vireillä yhdessä toimivaltaisessa tuomioistuimessa, ei saman lapsen vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kysymystä saa tutkia toisessa tuomioistuimessa esimerkiksi toisen otaksutun vanhemman vanhemmuuden osalta. Säännöksen tarkoituksena on, että vanhemmuuden vahvistamista koskevat asiat keskitetään vain yhden toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäviksi. Näin ollen, jos kaksi henkilöä, jotka molemmat otaksuvat olevansa lapsen toinen vanhempi, nostavat kanteen vanhemmuuden vahvistamiseksi saman lapsen osalta ja ensimmäinen panee kanteen vireille äidin kotipaikan tuomioistuimessa ja toinen panee kanteen vireille myöhemmin lapsen kotipaikan tuomioistuimessa, jälkimmäinen tuomioistuin ei saa tutkia kannetta. Tuomioistuimen on tuolloin siirrettävä asia siihen tuomioistuimeen, jossa ensiksi vireille pantu asia on jo vireillä. Kanteiden yhdistämiseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 18 luvun säännöksiä.

40 §. Kanteen peruuttaminen ja isyyden poissuljenta. Pykälässä on säännökset kanteen peruuttamisesta ja isyyden poissuljennasta tilanteessa, jossa vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useita vastaajia vastaan.

Pykälän 1 momentin mukaan, kun vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä vastaajaa vastaan, voi kantaja peruuttaa kanteen jonkun vastaajan osalta, jos tämä ei vastusta kanteen peruuttamista. Vastaajan suostumusta edellytetään, koska hän voi haluta, että asia on oikeusvoimaisesti ratkaistu ja kanne on hänen osaltaan hylätty. Jos kanne peruutetaan, asia jää hänen osaltaan sillensä vaille asiaratkaisua. Kanteen peruuttamiselle tarvitaan lisäksi tuomioistuimen suostumus. Koska kanteen peruuttaminen jonkun vastaajan osalta saattaa vaikuttaa myös muiden vastaajina olevien henkilöiden asemaan oikeudenkäynnissä, tuomioistuimen tulee kuulla muita vastaajia ennen suostumistaan kanteen peruuttamiseen. Tavallisesti tuomioistuimella ei ole syytä suostua kanteen peruuttamiseen ilman perusteltua syytä, jos vastaajien joukossa on henkilöitä, joista ei ole saatu tehtyä oikeusgeneettistä isyytustutkimusta.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voi kanteen sillensä jättämisen sijaan hylätä kanteen yhden tai useamman vastaajan osalta, jos oikeusgeneettisen isyytustutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei kyseinen vastaaja voi olla lapsen isä. Kanteen hylkäävän osatuomion antaminen kesken vanhemmuutta koskevan asian käsittelyn on momentissa sidottu luotettavaan näyttöön siitä, että vastaaja ei voi olla lapsen isä. Näissä tilanteissa ei edellytetä muiden vastaajien suostumusta osatuomion antamiseksi.

41 §. Näytön hankkiminen. Pykälässä on säännös näytön hankkimisesta vanhemmuutta koskevassa asiassa. Tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, minkä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi. Säännös vastaa sitä, mikä muutenkin on voimassa riita-asioissa, joissa sovinto ei ole sallittu. Käytännössä oikeusgeneettiset isyytustutkimukset muodostavat etenkin isyyden vahvistamisasioissa ensiarvoisen tärkeän todistusaineiston. Niistä säädetään tarkemmin laissa oikeusgeneettisestä isyytustutkimuksesta.

Jos lapsen synnyttäneelle äidille on annettu hedelmöityshoitoa Suomessa, tulee hedelmöityshoitopalvelujen antajan antaa hedelmöityshoitoa saaneelle todistus hedelmöityshoidosta. Asia-
kirja on ensiarvoisen tärkeä etenkin silloin, kun hoidossa on käytetty luovutettuja sukusoluja.

Jos oikeudenkäynnistä esiin tulleiden seikkojen perusteella on aihetta epäillä, että henkilö, joka ei ole asianosaisena, on lapsen toinen vanhempi, tuomioistuim voi varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi. Jos lastenvalvoja on toimivaltainen eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi sitä vastusta, tuomioistuim voi myös kehottaa tätä selvittämään henkilön vanhemmuuden. Jos lastenvalvoja havaitsee vanhemmuuden selvitettyään, että henkilön, joka ei ole asianosaisena, voidaan olettaa olevan lapsen toinen vanhempi, tulee hänen lapsen puhevaltaa käyttäessään haastaa tämä vastaajaksi 36 §:n nojalla.

Jos kantajana on lapsi, jota lastenvalvoja ei edusta, tai yli 15-vuotias lapsi vastustaa oikeudenkäynnin ulkopuolella olevan henkilön vanhemmuuden selvittämistä, tuomioistuim voi omaloitteisesti kuulla henkilöä oikeudenkäynnissä. Kantaja ei ole velvollinen vastoin tahtoaan selvittämään henkilön vanhemmuutta eikä haastamaan tätä vastaajaksi asiassa. Erityisesti tilanteessa, jossa oikeudenkäyntiin vastaajaksi haastetun henkilön vanhemmuutta ei voida selvittää eikä lapsi halua nostaa kannetta toista vanhempana kysymykseen tulevaa henkilöä vastaan, selvityksen saaminen vanhemmuudesta voi edellyttää ei-asianosaisasemassa olevan henkilön kuulemistä.

42 §. Muutoksenhaun käsittely. Pykälän mukaan, jos kantaja tai vastaaja hakee muutosta vanhemmuudesta annettuun tuomioon, voi muutoksenhakutuomioistuim käsitellä vanhemmuuskysymyksen niidenkin asianosaisten osalta, joita muutoksenhaku ei koske. Säännös on perusteltu etenkin niissä tapauksissa, joissa kaikkien mahdollisten vanhemmiksi otaksuttujen osalta ei ole ollut käytettävissä vanhemmuuden luotettavasti vahvistavaa tai poissulkevaa näyttöä, esimerkiksi oikeusgeneettistä isyystutkimustulosta. Jos isyyttä koskeva vaatimus on kuitenkin hylätty sen vuoksi, että oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella on suljettu pois se mahdollisuus, että henkilö voisi olla lapsen isä, ei asiaa tämän henkilön osalta tule enää ottaa uudelleen käsiteltäväksi ilman erityistä syytä. Erityisenä syynä voidaan pitää tilannetta, jossa esitetään perusteltu epäily siitä, että näyte on otettu muusta henkilöstä tai että näytteet ovat käsittelyn aikana vaihtuneet. Muutoksenhakuun vanhemmuuden vahvistamisasioissa sovelletaan muutoin yleisiä oikeudenkäymiskaaren 25 ja 30 luvun säännöksiä.

7 luku **Vanhemmuuden kumoaminen**

43 §. Isyyden kumoamisen perusteet. Pykälässä osoitetaan isyyden kumoamisen perusteet. Sen mukaan isyys on kumottava, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla tai muutoin on selvitetty, ettei isäksi todetun tai vahvistetun ja lapsen välillä ole 4 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettua suhdetta. Isyys on siten kumottava ensinnäkin, jos on selvitetty, ettei isäksi todettu tai vahvistettu ole siittänyt lasta. Siittämiseen rinnastetaan muut tavat, joilla synnyttänyt äiti on hedelmöityshoitojen ulkopuolella hedelmöitetty siittiöitä käyttämällä. Näissä tilanteissa on toisin sanoen kysymys isyyden kumoamisesta sillä perusteella, että lapsi ei polveudu isäksi todetusta tai vahvistetusta henkilöstä.

Isyyden kumoamisen peruste voidaan näissä tapauksissa ensisijaisesti näyttää toteen siten, että osapuolista tehdään oikeusgeneettinen isyystutkimus, jossa saadaan isäksi todetun tai vahvistetun osalta poissuljenta. Tuomioistuim soveltaa kuitenkin todisteiden vapaata harkintaa, joten poissuljenta oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa ei ole ainoa tapa näyttää asia toteen. Riittävä näyttö voi ilman tällaista tutkimusta olla saatavissa esimerkiksi tilanteissa, joissa oikeudellisen isän poissaolon perusteella on selvää, että hän ei ole voinut siittää kyseistä lasta aikana,

jolloin lapsi on tullut siitetyksi. Digi- ja väestötietoviraston osalta oikeusgeneettinen isyystutkimus on kuitenkin välttämätön, jotta se voisi 45 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa päätöksellään kumota aviomiehen isyyden.

Jos synnyttäneelle äidille on annettu hedelmöityshoitoa, isyys voidaan kumota joko sillä perusteella, että isäksi todettu tai vahvistettu ei ole suostunut hedelmöityshoitoon tai sillä perusteella, että lapsi ei ole syntynyt hoidon tuloksena. Jos hedelmöityshoidon antamisen edellytyksenä on ollut kirjallinen hoitosuostumus, tiedot hedelmöityshoitoon annetusta suostumuksesta ovat hoidonantajan arkistossa, josta ne on pyynnöstä luovutettava hoitoa saaneelle. Tapauksissa, joissa kanteen perusteena on isäksi todetun tai vahvistetun suostumuksen puuttuminen, ratkaisu voidaan tavallisesti perustaa näin saatavaan näyttöön. Jos isyyden kumoamista vaaditaan sillä perusteella, että lapsi ei ole syntynyt hoidon tuloksena, näyttömahdollisuudet riippuvat siitä, onko hoidossa käytetty isäksi vahvistetun omia siittiöitä vai luovutettuja siittiöitä. Ensiksi mainitussa tapauksessa riittävä näyttö on saatavilla, jos isä saa oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa poissuljennan. Jälkimmäisessä tapauksessa näytön saaminen isyyden kumoamisen perusteesta voi olla sitä vastoin vaikeaa, koska hedelmöityshoitolaissa suojataan luovuttajan anonymiteettiä. Tieto luovuttajan henkilöllisyydestä on vain lapsen saatavissa sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 18 vuotta.

44 §. Äitiyden kumoamisen perusteet. Pykälässä osoitetaan äitiyden kumoamisen perusteet. Säännöksen mukaan äitiys, joka on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos on selvitetty, ettei äidiksi vahvistetun ja lapsen välillä ole 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua suhdetta. Hedelmöityshoitosuostumukseen perustuva ehdotetun 5 §:n 1 momentin mukainen äitiys voidaan kumota joko sillä perusteella, ettei äidiksi vahvistettu ole suostunut hedelmöityshoitoon tai sillä perusteella, että lapsi ei ole syntynyt hoidon tuloksena. Jos hedelmöityshoidon antamisen edellytyksenä on ollut kirjallinen hoitosuostumus, tiedot hedelmöityshoitoon annetusta suostumuksesta ovat hoidonantajan arkistossa, josta ne on pyynnöstä luovutettava hoitoa saaneelle. Kuten 43 §:n perusteluissa on todettu isyyden osalta, tapauksissa, joissa kanteen perusteena on äidiksi vahvistetun suostumuksen puuttuminen, ratkaisu voidaan tavallisesti perustaa näin saatavaan näyttöön. Jos äitiyden kumoamista vaaditaan sillä perusteella, että lapsi ei ole syntynyt hoidon tuloksena, näyttömahdollisuudet riippuvat siitä, onko hoidossa käytetty tunnetun vai tuntemattoman luovuttajan siittiöitä. Ensiksi mainitussa tapauksessa riittävä näyttö on saatavilla, jos luovuttaja suostuu oikeusgeneettisiin tutkimuksiin ja saa poissuljennan. Jälkimmäisessä tapauksessa näytön saaminen äitiyden kumoamisen perusteesta voi olla sitä vastoin vaikeaa 43 §:n perusteluissa todetuista syistä.

45 §. Vanhemmuuden kumoaminen Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä. Pykälässä luetellaan ne tilanteet, joissa vanhemmuus voidaan kumota Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä.

Pykälän 1 momentin mukaan aviomiehen tai tunnustajan isyys on kumottu, kun toinen henkilö on 21 §:ssä tarkoitettulla tavalla tunnustanut vanhemmuutensa ja Digi- ja väestötietovirasto on vahvistanut tunnustamisen. Digi- ja väestötietoviraston tulee 29 §:n mukaan vahvistaa vanhemmuus tunnustamisen perusteella, jos tunnustaminen on tapahtunut 18-25 §:ssä säädetyin tavoin, eikä ole aihetta olettaa, ettei vanhemmuutensa tunnustanut ole lapsen toinen vanhempi. Ehdotetusta 18 §:n 2 momentista seuraa, että jos lapsella on jo kaksi vanhempaa, tunnustaa voidaan vain lapsi, jonka osalta isyys on todettu 3 §:n nojalla tai jonka vanhemmuus on vahvistettu 19 §:ssä tarkoitettun tunnustamisen perusteella, jolloin vanhemmuutta ei ole selvitetty. Vahvistamisen yhteydessä Digi- ja väestötietovirasto myös tarkistaa, että lapsen synnyttänyt äiti ja hänen aviomiehensä tai lapsen ennen lapsen syntymää tunnustanut henkilö ovat hyväksyneet tunnustamisen 22 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, vaaditaan vanhemmuuden vahvistamiseksi myös hänen hyväksymisensä. Kun Digi- ja väestötietovirasto vahvistaa tunnustamisen, erillinen vanhemmuuden kumoamispäätös on tarpeeton.

Pykälän 2 momentin mukaan Digi- ja väestötietovirasto voi päätöksellään kumota vanhemmaksi todetun tai vahvistetun vanhemmuuden, jos lapsen synnyttänyt äiti ja lapsen toinen vanhempi ovat yhdessä pyytäneet vanhemmuuden selvittämistä lastenvalvojalta 6 §:n 3 momentin 1 kohdan perusteella. Mainitun kohdan perusteella lapsen synnyttäneen äidin ja aviomiehen tai ennen lapsen syntymää tunnustaneen henkilön tulee yhdessä pyytää vanhemmuuden selvittämistä ennen kuin kuusi kuukautta on kulunut lapsen syntymästä. Vanhemmuuden kumoaminen ei ole mahdollista Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä, ellei oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia ole tehty. Jos vanhemmuuden selvittämisen yhteydessä tehtyjen oikeusgeneettisten isyystutkimusten perusteella voidaan todeta, että synnyttäneen äidin aviomies tai lapsen tunnustanut ei voi olla lapsen isä, isyys voidaan kumota Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä. Asia voidaan ratkaista lasta kuulematta ja määräämättä lapselle edunvalvojaa, koska päätös perustuu yksiselitteisesti todettuun oikeusgeneettiseen näyttöön eikä lapsen etua koskevaan tapauskohtaiseen arvioon.

Pykälän 2 momentin säännöstä voidaan soveltaa vain silloin, kun lapsen vanhemmat ovat yhdessä määräajassa pyytäneet lastenvalvojalta vanhemmuuden selvittämistä ja tämän jälkeen hakenneet Digi- ja väestötietovirastosta isyyden kumoamista ennen kuin vuosi on kulunut lapsen syntymästä. Momentissa tarkoitettua päätöksen tulee aina perustua valvotuissa olosuhteissa toteutettuun luotettavaan oikeusgeneettiseen näyttöön siitä, että aviomies tai tunnustaja ei voi olla lapsen isä. Jos synnyttänyt äiti ja aviomies tai tunnustaja ovat teettäneet oikeusgeneettiset isyystutkimukset yksityisesti ilman lastenvalvojan myötävaikutusta, Digi- ja väestötietovirasto tekee arvion siitä, voidaanko aiemmin hankittuja tutkimustuloksia käyttää päätöksen perusteena.

Digi- ja väestötietovirastolle ehdotettu toimivalta kumota aviomiehen isyys perustuu voimassa olevaan lainsäädäntöön. Jos lapsen synnyttänyt äiti ja aviomies ovat yksimielisiä asiasta ja lastenvalvojan avustuksella on oikeusgeneettisin isyystutkimuksin saatu luotettava näyttö siitä, että aviomies ei voi olla lapsen isä, ei ole tarkoituksenmukaista viedä asiaa tuomioistuimessa ratkaistavaksi. Säännöksen soveltamisalaa on laajennettu kattamaan myös ennen lapsen syntymää tunnustetun isyyden kumoaminen ehdotettua 6 §:n 3 momenttia vastaavasti. Säännöksen soveltamisalaa ei ole voitu laajentaa toisen äitiyden kumoamiseen, koska mahdollisuus kumota vanhemmuus Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä ei ole käytettävissä silloin, kun synnyttäneelle äidille on annettu hedelmöityshoitoa ajankohtana, jolloin lapsi on saatettu alkuun, ja voimassa olevan lainsäädännön mukaan toinen äitiys voi perustua vain hedelmöityshoitosuostumukseen. Jos lapsen synnyttänyt äiti ja lapsen toinen vanhempi haluavat saattaa lapsen vanhemmuuden arvioitavaksi sillä perusteella, että lapsen toinen vanhempi ei ole antanut suostumustaan hedelmöityshoitoon tai lapsi ei ole syntynyt annetun hoidon tuloksena, kanne vanhemmuuden kumoamiseksi tulee nostaa käräjäoikeudessa, jolla on Digi- ja väestötietovirastoa paremmat edellytykset arvioida olosuhteisiin liittyvät yksittäistapaukselliset näkökohdat.

Pykälän 3 momentin mukaan Digi- ja väestötietoviraston 1 tai 2 momentissa antamiin päätöksiin ei saa hakea muutosta. Sekä pykälän 1 että 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa kaikkien asian osapuolten myötävaikutus on edellytyksenä sille, että asia voidaan ratkaista Digi- ja väestötietovirastossa, joten muutoksenhakumahdollisuus ei ole tarpeen. Jos kuitenkin 1 momentissa tarkoitettu tunnustamiseen perustuva vanhemmuus halutaan kumota, vanhemmuuden kumoamiseksi voidaan nostaa kanne tuomioistuimessa. Asian uudelleenratkaisu ei näin ollen edellytä muutoksenhakua Digi- ja väestötietoviraston päätökseen.

Pykälän 4 momentissa säädetään Digi- ja väestötietoviraston tiedoksiantovelvollisuudesta vanhemmuuden kumoamisasiassa. Sen lisäksi, mitä hallintolain 54 §:ssä säädetään viranomaisen tekemän päätöksen tiedoksiantovelvollisuudesta, Digi- ja väestötietoviraston on lähetettävä jäljennös alaikäisen lapsen vanhemmuuden kumoamista koskevasta päätöksestä tiedoksi myös 8

§:ssä tarkoitettulle lastenvalvojalle. Säännös on tarpeen, jotta vanhemmuuden selvittäminen voidaan käynnistää välittömästi sen jälkeen, kun lapsi on kumoamispäätöksen johdosta jäänyt vaille toista vanhempaa. Säännös vastaa voimassa olevaa sääntelyä, mutta se on katsottu tarkoituksenmukaiseksi nostaa lain tasolle. Asiasta säädetään voimassa olevan lainsäädännön mukaan eräistä toimenpiteistä ja asiakirjoista isyysasioissa annetun valtioneuvoston asetuksen (1275/2015) 2 §:ssä.

46 §. *Isyyden kumoamista koskevan kanneasian asianosaiset.* Pykälässä säädetään henkilöistä, joilla on oikeus nostaa isyyden kumoamista koskeva kanne ja isyyden kumoamista koskevan asian asianosaisista.

Pykälän 1 momentin mukaan isyyden kumoamiskanteen käräjäoikeudessa saa nostaa lapsi, lapsen synnyttänyt äiti tai se, jonka isyys on avioliiton perusteella todettu tai Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu. Jos isyys on vahvistettu lainvoimaisella tuomioistuimen ratkaisulla, ei kanteen nostaminen ole sitä vastoin mahdollista. Aikaisemman tuomion kumoaminen edellyttää oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säänneltyä tuomion purkamista.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että 1 momentissa mainittujen henkilöiden lisäksi kumoamiskanteen saa säännöksessä luetelluin edellytyksin nostaa myös henkilö, joka katsoo olevansa äidin avioliiton aikana syntyneen tai ennen lapsen syntymää tunnustetun lapsen toinen vanhempi lapselle rekisteröidyn vanhemman sijasta. Näistä kanneoikeuden edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi 48 §:n 2 momentissa, jonka perusteluiden yhteydessä edellytyksiä selostetaan tarkemmin.

Pykälän 3 momentin mukaan isyyden kumoamiskanne on nostettava niitä 1 momentissa mainittuja henkilöitä vastaan, joilla kantajan ohella on oikeus kanteen nostamiseen. Synnyttäneen äidin tulee siten nostaa isyyden kumoamiskanne paitsi lasta vastaan myös 1 momentissa tarkoitettua toista vanhempaa vastaan. Lapsen tulee nostaa kanne molempia rekisteröityjä vanhempiaan vastaan. Tilanteessa, jossa alaikäisen lapsen synnyttänyt äiti ja 1 momentissa tarkoitettu toinen vanhempi ovat yksimielisiä isyyden kumoamisasiassa, ei ole estettä sille, että he nostavat isyyden kumoamiskanteen yhdessä lasta vastaan edellyttäen, että molempien kanneoikeus on edelleen voimassa.

Pykälän 4 momentin mukaan, jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin kestäessä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa. Säännöstä sovelletaan sekä silloin, kun asianosainen on vastaajana, että silloin, kun asianosainen on kantajana. Jos asianosainen on kuollessaan ollut kantajana asiassa, voivat oikeudenomistajat joko jatkaa kannetta tai jättää asian sikseen.

Oikeudenomistajien käsite määräytyy perintökaaren 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistestamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos kuolinpesän osakkaita ei ole, asianosaiseksi tulee perintökaaren 5 luvun 1 §:n johdosta Valtiokonttori.

47 §. *Äitiyden kumoamista koskevan kanteen asianosaiset.* Pykälässä säädetään henkilöistä, joilla on oikeus nostaa äitiyden kumoamista koskeva kanne. Pykälässä säädetään myös äitiyden kumoamista koskevan asian asianosaisista.

Pykälän 1 momentin mukaan äitiyden kumoamiskanteen saa nostaa lapsi, lapsen synnyttänyt äiti tai se, jonka äitiys on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu. Jos äitiys on vahvistettu lainvoimaisella tuomioistuimen päätöksellä, ei kanteen nostaminen ole sitä vastoin mahdollista. Aikaisemman tuomion kumoaminen edellyttää oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säänneltyä tuomion purkamista.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että 1 momentissa mainittujen henkilöiden lisäksi kumoamiskanteen saa säännöksessä luetelluin edellytyksin nostaa myös henkilö, joka katsoo olevansa äidin avioliiton aikana syntyneen tai ennen lapsen syntymää tunnustetun lapsen toinen vanhempi lapselle rekisteröidyn vanhemman sijasta. Näistä kanneoikeuden edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi 48 §:n 2 momentissa, jonka perusteluiden yhteydessä edellytyksiä selostetaan tarkemmin. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan niin sanotun perheen ulkopuolisen henkilön kannemahdollisuus on koskenut vain isyyden kumoamiskannetta. Tämä on johtunut siitä, että kannemahdollisuus on koskenut vain synnyttäneen äidin aviomiehen isyysolettamaan perustuvan isyyden kumoamista, eikä kahden naispuolisen henkilön avioliitto perusta aviopuolison äitiyttä vastaavaa olettamaa käyttäen. Koska 48 §:n 2 momentissa ehdotetaan kanneoikeutta laajennettavaksi vanhemmuuden kumoamiseen myös ennen lapsen syntymää tunnustettujen lasten osalta ja vastaava tunnustamismekanismi on myös toisen äitiyden vahvistamisen taustalla, on perusteltua, että niin sanotun perheen ulkopuolisen henkilön kannemahdollisuus on käytössä myös äitiyden kumoamista koskevilla asioilla.

Pykälän 3 momentin mukaan äitiyden kumoamiskanne on nostettava niitä 1 momentissa mainittuja henkilöitä vastaan, joilla kantajan ohella on oikeus kanteen nostamiseen. Lapsen synnyttäneen äidin tulee siten nostaa äitiyden kumoamiskanne paitsi lasta myös 1 momentissa tarkoitettua toista vanhempaa vastaan. Lapsen tulee nostaa kanne molempia rekisteröityjä vanhempiaan vastaan. Tilanteissa, jossa alaikäisen lapsen synnyttänyt äiti ja 1 momentissa tarkoitettu toinen vanhempi ovat yksimielisiä kumoamisasiassa, ei ole estettä sille, että he nostavat kumoamiskanteen yhdessä lasta vastaan edellyttäen, että molempien kanneoikeus on edelleen voimassa.

Pykälän 4 momentin mukaan, jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin kestäessä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa. Säännöstä sovelletaan sekä silloin, kun asianosainen on vastaajana, että silloin, kun asianosainen on kantajana. Jos asianosainen on kuollessaan ollut kantajana asiassa, voivat oikeudenomistajat joko jatkaa kannetta tai jättää asian sikseen. Oikeudenomistajien käsitettä on selostettu tarkemmin 46 §:n 4 momentin yhteydessä.

48 §. Kanneoikeuden rajoitukset. Pykälässä säädetään vanhemmuuden kumoamiskanteita koskevista yleisistä rajoituksista. Pykälän 1 momentin mukaan lapsen kanneoikeutta voi käyttää vain 15 vuotta täyttänyt lapsi itse. Säännös vastaa voimassa olevaa oikeutta ja korostaa lapsen itsemääräämisoikeutta hänen henkilöään koskevassa asiassa. Jos lapsi ei ole vielä täyttänyt 15 vuotta tai hän on täyttänyt 15 vuotta, mutta ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä, hänelle voidaan kuitenkin määrätä edunvalvoja kanneoikeuden käyttämistä varten, jos siihen on lapsen edun kannalta erittäin painava syy.

Lapsen etu voi joissain tilanteissa vaatia kanteen nostamista jo ennen kuin hän täyttää 15 vuotta. Erittäin painavana syynä edunvalvojan määräämiseen ei voi olla pelkästään se, että muiden kanneoikeuden haltijoiden määräaika kanteen nostamiselle on umpeutunut. Säännöksen tulkinnassa tulee olla lähtökohtana, että lapsen on yleensä saatava harkita asia itse täytettyään vaaditun iän. Esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen ja oikeudellisen vanhemman välille ei ole muodostunut sosiaalista lapsen ja vanhemman suhdetta, voi kuitenkin olla lapsen edun mukaista, että vanhemmuuden kumoamisasiaa tutkitaan odottamatta siihen asti, kunnes lapsi on täyttänyt 15 vuotta. Näin voi olla erityisesti silloin, kun lapsen biologisella vanhemmalla ja lapsella on jo läheinen ja lapselle tärkeä suhde toisiinsa ja vanhemmuuden kumoaminen avaa mahdollisuuden sosiaalisen vanhemmuussuhteen oikeudelliseen vahvistamiseen. Vastaava tilanne voi tulla esiin, jos lapsi on jo täyttänyt 15 vuotta, mutta ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisu-

den tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä ja olemaan aloitteellinen omassa asiassaan. Kuten momentin sanamuoto osoittaa, erittäin painavan syyn ole-massaolo on tutkittava edunvalvojan määräämisen yhteydessä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi niistä edellytyksistä, joiden vallitessa henkilö, joka katsoo olevansa lapsen synnyttäneen äidin avioliiton aikana syntyneen tai 19 §:n no-jalla ennen lapsen syntymää tunnustetun lapsen vanhempi, on oikeus nostaa kanne äidin avio-miehen tai tunnustamisen perusteella vahvistetun vanhemmuuden kumoamiseksi. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan niin sanottu kolmannen miehen kanneoikeus koskee vain äidin avioliiton aikana syntyneiden lasten isyyden kumoamista eli tilanteita, joissa isyys on todettu avioliitosta johtuvan isyysolettaman perusteella. Säännöstä ehdotetaan laajennettavaksi koske-maan myös ennen lapsen syntymää tunnustettua vanhemmuutta. Laajennus on perusteltu, koska ennen lapsen syntymää tunnustettujen lasten osalta ehdotetaan poistettavaksi tunnustamisen kiistämismahdollisuus lapsen syntymän jälkeen. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan ennen lapsen syntymää tunnustettu vanhemmuus on mahdollista kiistää tai peruuttaa 30 päivän ajan lapsen syntymästä. Jotta henkilöllä, joka uskoo olevansa lapsen vanhempi, olisi mahdollisuus saada vanhemmuutensa arvioitavaksi, laajennetaan niin sanottua kolmannen henkilön kanneoi-keutta kattamaan myös kaikki ennalta tunnustetut lapset. Samalla kanneoikeudesta ehdotetaan tehtäväksi sukupuolineutraali, mikä tarkoittaisi sitä, että kanneoikeus kattaisi jatkossa sekä isyy-den että äitiyden kumoamisen ja kantaja voisi olla henkilö, joka katsoo olevansa lapsen isä tai äiti.

Säännöksessä edellytetään, että kaikki momentissa luetellut edellytykset täyttyvät yhtäaika-isesti. Momentin 1 kohdan mukaan synnyttäneen äidin ja tämän aviomiehen tai lapselle vahvis-tetun vanhemman on tullut asua erillään lapsen syntymän aikaan. Erillään asuminen ei välttä-mättä edellytä esimerkiksi muuttoilmoituksen tekemistä, vaan tosiasiallisen yhteiselämän lak-kaaminen, joka ilmenee erillään asumisena, on riittävä.

Momentin 2 kohdan mukaan kantajan on puolestaan tullut asua yhdessä lapsen synnyttäneen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja hänen on tullut osallistua lapsen hoitoon tai hänen on muutoin kyettävä osoittamaan se, että hänen ja lapsen välille on muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde. Perheyhteyteen rinnastettavan suhteen syntyminen ei siten välttämättä edel-lytä yhdessä asumista vaan olosuhteista riippuen se voi syntyä muullakin tavoin. Suhteen täytyy kuitenkin olla aito ja lapsen elämän kannalta merkittävä.

Momentin 3 kohdan mukaan tuomioistuimen tulee 1 ja 2 kohdissa lueteltujen edellytysten li-säksi arvioida kanteen nostamisen olevan tuomioistuimen käytettävissä olevan aineiston perus-teella kokonaisuutena katsottuna lapsen edun mukaista.

Niin sanotun kolmannen henkilön kanneoikeuden tavoitteena on antaa henkilölle, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi, mahdollisuus saada perhe-elämälleen suojaa tapauksessa, jossa syn-nyttäneen äidin ja hänen aviomiehensä tai hänen muun kumppaninsa muodostaman perheen keskinäinen yhteys on rikkoutunut tai käymistilassa. Taustalla voi esimerkiksi olla tilanne, jossa yhteiselämä synnyttäneen äidin ja hänen aviomiehensä välillä on tosiasiallisesti lakannut, mutta avioliitto on vielä voimassa, jolloin lapsen biologisen ja sosiaalisen isän mahdollisuus saada isyytensä vahvistetuksi muutoin kuin isyyden kumoamiskanteen avulla on riippuvainen sekä synnyttäneen äidin että hänen aviomiehensä hyväksynnästä. Toisena esimerkkinä voi olla ti-lanne, jossa naispari on saanut hedelmöityshoitoa yhdessä, mutta lapsen alkuperään liittyy epä-selvyyksiä ja ristiriitaitilanteita, joita ei ole onnistuttu ratkaisemaan sovinnollisesti lastenvalvo-jan luona ja lapselle on ehditty vahvistaa toinen vanhempi ennen kuin asiaan liittyvät epäsel-vyydet on selvitetty.

Pykälän 3 momentin mukaan aviomiehellä tai vanhemmuutensa tunnustaneella ei ole oikeutta nostaa kannetta vanhemmuutensa kumoamiseksi, jos hän on saanut tietää seikoista, joiden perusteella hänellä on ollut aihetta epäillä, että lapsi ei ole saanut alkuaan hänen siittiöstään taikka 4 §:n 3 momentissa tai 5 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ja tarkoitetuissa olosuhteissa ja jos hän tästä huolimatta on lapsen syntymän jälkeen kirjallisesti ilmoittanut, että lapsi on hänen. Säännös vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä, vaikka säännöksen kieliasua on hieman selvennetty. Säännöksen tarkoituksena on suojella vakiintunutta perhe-elämää ja perheenjäsenten luotamusta aiemmin luotuihin perhesuhteisiin. Ilmoitus voidaan toteuttaa tekemällä tätä koskeva asiakirja tai toimenpide, jonka tarkoitus on sama, kuten lapsen tunnustaminen tietoisena toisen henkilön vanhemmuuden mahdollisuudesta. Yksipuolinen ilmoitus sitoo vain sen antanutta henkilöä eikä rajoita muiden asianosaisten kanneoikeutta. Saman momentin mukaan myöskään lapsen synnyttäneellä äidillä ei ole oikeutta nostaa kannetta vanhemmuuden kumoamiseksi, jos hän on kirjallisesti hyväksynyt edellä tarkoitetun ilmoituksen. Hyväksyminen voi tapahtua joko samassa asiakirjassa tai siitä erillisessä asiakirjassa. Lapsen synnyttäneen äidin hyväksymistä koskeva säännös on perusteltu samoista syistä kuin edellä on lausuttu tunnustajan kirjallisesta ilmoituksesta.

49 §. Kuoleman vaikutus kanneoikeuteen ja vastaajan puhevallan käyttöön. Pykälässä on säännökset kanneoikeudesta tilanteissa, joissa vanhemmuuden kumoamiskannetta ei ole pantu vireille ennen asianosaisten kuolemaa. Vireillä olevan kanteen jatkamisesta asianosaisten kuoleman jälkeen on säännös 46 §:n 4 momentissa ja 47 §:n 4 momentissa.

Pykälän 1 momentissa kielletään vanhemmuuden kumoamiskanteen vireillepano tilanteissa, joissa lapsi on kuollut. Lapsen oikean sukulaisuussuhteen selvittäminen ei ole enää lapsen kuoltua lapsen edun kannalta merkityksellistä. Säännös ei sen sijaan rajoita lapsen kanneoikeutta tilanteissa, jossa sekä lapsen synnyttänyt äiti että kanteeseen oikeutettu toinen vanhempi ovat kuolleet.

Pykälän 2 momentissa kielletään kanteen vireillepano sellaisen 46 tai 47 §:ssä tarkoitetun asianosaisten puolesta, joka on kuollut. Oikeus vanhemmuuden kumoamista koskevan kanteen vireillepanoon on katsottava luonteeltaan sillä tavoin henkilökohtaiseksi, että sitä koskevan oikeuden siirtyminen kanneoikeuden haltijan oikeudenomistajille ei olisi asianmukaista. Esimerkiksi synnyttäneen äidin passiivisuus voi ilmentää sitä, ettei hän halua järkyttää lapsen sukuasemaa. Olisi perusteetonta olla piittaamatta tästä ja antaa kanneoikeus äidin oikeudenomistajille. Asianosaisten oikeudenomistajat voivat kuitenkin jatkaa asianosaisten eläessään vireille panevaa kannetta, kuten 46 §:n 4 momentissa ja 47 §:n 4 momentissa säädetään. Siitä, että oikeudenomistajat eivät voi panna vireille kannetta kuolleen asianosaisten asemesta, on kuitenkin perusteltua poiketa aviomiehen tai vanhemmaksi vahvistetun perillisten osalta. Säännöksen mukaan kuolleen vanhemmaksi todetun tai vahvistetun puolisoilla ja perillisillä on eräissä tapauksissa oikeus panna vanhemmuuden kumoamiskanne vireille. Kanneoikeuden edellytyksistä ja kanteen nostamisen määräajasta on säännös ehdotetun lain 50 §:n 3 momentissa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vastaajan puhevallan käytöstä tapauksissa, joissa henkilö, jonka tulisi 46 §:n 3 momentin tai 47 §:n 3 momentin mukaan olla vastaajana, on kuollut. Vastaajaksi on tällöin haastettava hänen oikeudenomistajansa. Jos kantajana on lapsi, häntä itseään ei lueta oikeudenomistajaksi. Oikeudenomistajiin voi tällöin kuulua henkilöitä, jotka lapsen jälkeen ovat kuolleen henkilön lähimpiä perillisiä. Jos lapsen synnyttänyt äiti on kuollut, hänen oikeudenomistajiaan ei haasteta vastaajiksi vanhemmuuden kumoamista koskevassa asiassa, sillä vanhemmuuden kumoamisella ei ole vaikutuksia heidän oikeudelliseen asemaansa.

50 §. Määräaika kanteen nostamiselle. Pykälässä säädetään vanhemmuuden kumoamiskanteen nostamiseen liittyvistä määräajoista. Pykälän 1 momentin mukaan, jos isyys on todettu avioliiton perusteella, synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön ja henkilön, jonka isyys on todettu avioliiton perusteella, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos vanhemmuus on vahvistettu tunnustamisen perusteella, synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön ja tunnustajan kanneaika lasketaan kuitenkin päivämäärästä, jolloin vanhemmuus on vahvistettu. Kahden vuoden määräaika perustuu voimassa olevaan lainsäädäntöön ja on edelleen perusteltu, koska lapsen vanhemmuutta koskevat kiistat on lapsen edun vuoksi syytä saada ratkaistuksi mahdollisimman pian lapsen syntymän jälkeen. Lapsen omalle kanneoikeudelle ei sitä vastoin ole asetettu määräaikaa. Säännös vastaa tältäkin osin nykytilaa.

Pykälän 2 momentin mukaan, jos 1 momentissa tarkoitetulla kantajalla on ollut laillinen este tai hän näyttää muun painavan syyn, jonka vuoksi kanteen ei ole aikaisemmin nostettu, hän voi panna kanteen vireille kahden vuoden määräajan jälkeen. Laillisesta esteestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28 §:ssä. Esimerkkinä painavasta syystä on tilanne, jossa toinen vanhempi saa tietää vasta määräajan jälkeen olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä vanhemmuuttaan. Kanne olisi nostettava vuoden kuluessa siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle oli poistunut.

Muun painavan syyn osalta on olemassa korkeimman oikeuden käytäntöä. On kuitenkin huomattava, että aikaisempaa tapauskäytäntöä ei kaikilta osin voi käyttää suoraan perusteena painavan syyn käsitettä tulkittaessa, sillä voimassa olevasta *erittäin painavan* syyn edellytyksestä ehdotetaan luovuttavaksi. Jatkossa ehdotetaan, että edellytyksenä olisi asteen lievempi *painava* syy. Lisäksi edellytyksestä viivytyksettömästä toiminnasta sen jälkeen, kun painava syy on poistunut, ehdotetaan joustettavaksi siten, että kanne tulisi nostaa vuoden kuluessa siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle oli poistunut. Ehdotetut muutokset ovat perusteltuja, koska tapauskäytäntö on osoittanut, että epäily omasta vanhemmuudesta saattaa tulla järkytyksenä, jonka käsittelyyn tulee antaa riittävästi aikaa. Riittävä aika tarvitaan myös uudesta tilanteesta johtuvien toimintavaihtoehtojen punnintaan.

Kanteen nostamiseen oikeuttavien perusteiden arviointi voi edellyttää asianosaisten kuulemistä ja muuta todistelua. Kanneoikeuden olemassaolo ratkaistaan vanhemmuuden kumoamista koskevan kanteen käsittelyn yhteydessä.

Pykälän 3 momentin mukaan, jos aviomies tai se, jonka vanhemmuus on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on kuollut menettämättä kanneoikeuttaan, on eloon jääneellä puolisoilla sekä jokaisella, joka lapsen ohella tai lapsen jälkeen on vainajan lähin perillinen, oikeus nostaa kanne vuoden kuluessa tämän kuolemasta, tai, jos vainajalla vielä olisi ollut käytettävissään pitempi aika, tuon ajan kuluessa. Puolison ja jokaisen perillisen kanneoikeus on itsenäinen. Mahdollisuus kanteen nostamiseen ei siten riipu siitä, miten muut perilliset suhtautuvat kanneoikeuden käyttöön. Puolison ja perillisten kanneoikeus edellyttää sitä, että vainaja olisi kuolinhetkellään voinut nostaa kanteen joko 50 §:n 1 tai 2 momentin perusteella. Jos aviomies tai vanhemmuutensa tunnustanut henkilö on eläessään ilmoittanut lapsen omakseen 48 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla, on myös hänen perillistensä kanneoikeus menetetty määräajasta riippumatta.

Perillisellä tarkoitetaan perittävän sukulaista tai puolisoa, joka on lain nojalla oikeutettu perintöön vainajan jälkeen. Henkilö, jonka oikeus perustuu yleistestamenttiin, on kuolinpesän osakas, mutta ei lainkohdassa tarkoitettu perillinen. Yleistestamentin saajille ei ehdoteta kanneoi-

keutta, koska on haluttu välttää tilanteet, joissa yleistestamentin saaja ajaa kannetta, vaikka vainajan perilliset, jotka ovat tottuneet pitämään lasta sisaruksenaan tai muutoin sukulaisenaan, eivät halua tilanteen muuttamista.

51 §. Sivullisen kuuleminen. Pykälässä säädetään muun kuin oikeudenkäynnissä asianosaisena olevan henkilön kuulemisesta vanhemmuuden kumoamista koskevassa asiassa. Jos vanhemmuuden kumoamista koskevassa oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tietty henkilö, joka ei ole asianosaisena, on lapsen toinen vanhempi, voi tuomioistuimella varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi.

Säännös antaa tuomioistuimelle harkintavaltaa sen suhteen, onko kyseistä henkilöä tarpeen kuulla. Sivullisen kuuleminen ei oikeusgeneettisten isyystutkimusten vuoksi ole useinkaan tarpeen. Toisaalta niissä tapauksissa, joissa oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia ei ole käytettävissä, sivullisen kuuleminen ja hänen avullaan mahdollisesti saatava näyttö voi olla keino selvittää, ettei esimerkiksi aviomies tai vanhemmuuden tunnustanut ole lapsen biologinen vanhempi. Mahdollisuus on tarpeen esimerkiksi silloin, kun lapsen synnyttänyt äiti ajaa isyyden kumoamiskannetta aviomiestään vastaan tilanteessa, jossa aviomies on kadonnut. Sivullisesta miehestä tehdyn oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla voidaan tällöin osoittaa, että tämä on lapsen isä. Tällöin aviomiehen isyys voidaan kumota sillä perusteella, että aviomies ei voi olla lapsen isä.

52 §. Oikeuspaikka vanhemmuuden kumoamista koskevassa asiassa. Pykälässä on viittaussäännös oikeudenkäymiskaaren 10 lukuun, jossa säädetään toimivaltaisesta tuomioistuimesta. Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 §:n mukaan isyyden tai äitiyden kumoamista koskeva asia tutkitaan siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Toissijaisista oikeuspaikoista säädetään saman luvun 18 §:ssä.

53 §. Oikeudenkäyntimenettely. Pykälän mukaan vanhemmuuden kumoamista koskevaan oikeudenkäyntiin sovelletaan, mitä 37 ja 41 §:ssä säädetään. Nämä viittaukset osoittavat, että myös vanhemmuuden kumoamista koskevassa asiassa haasteen tiedoksianto voidaan toimittaa kuuluttamalla noudattamalla 37 §:ssä mainittuja periaatteita. Myös näytön hankkimiseen sovelletaan soveltuvin osin 41 §:n oikeusohjeita.

8 luku **Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset.**

54 §. Äitiyden määräytyminen välittömästi lain nojalla. Pykälässä on säännökset äitiyden määräytymisestä suoraan lain nojalla. Säännökset antavat vastauksen kysymykseen, mitä lakia on noudatettava harkittaessa, onko lapsella äiti ja kuka äiti on tapauksissa, joissa äitiyttä ei ole ratkaistu tuomioistuimen päätöksellä tai muulla sellaisella toimenpiteellä, jota ehdotuksen 59 §:n mukaan pidetään päätöksenä. Esimerkiksi Suomessa äitiyden määräytymisestä suoraan lain nojalla säädetään ehdotetun lain 2 §:ssä, jonka mukaan lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen. Ehdotetun lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu äitiys ei Suomessa määräydy välittömästi lain nojalla, vaan edellyttää viranomaistoimenpiteitä.

Säännöksellä on merkitystä erityisesti silloin, kun eri valtioiden välillä on eroja siinä, millä edellytyksillä henkilö katsotaan suoraan lain nojalla lapsen äidiksi. Eri maiden lait voivat antaa toisistaan poikkeavia vastauksia esimerkiksi siihen, kuka on suoraan lain nojalla lapsen äiti tilanteessa, jossa lapsi on syntynyt sijaissynnytysjärjestelyn tuloksena eli järjestelystä, jossa henkilö saatetaan raskaaksi ja hän synnyttää lapsen siten, että järjestelyn tarkoituksena on luovuttaa lapsi synnytyksen jälkeen toisen henkilön tai pariskunnan kasvatettavaksi. Hedelmöityshoitoin perustuvat sijaissynnytysjärjestelyt ovat Suomessa kiellettyjä hedelmöityshoidoista annetun lain 8 §:n 6 kohdan vastaisina.

Pykälän 1 momentissa säädetään siitä, milloin äitiys määräytyy välittömästi lain nojalla Suomen lain mukaan. Momentin 1 kohdan mukaan Suomen lakia sovelletaan silloin, jos sillä, jonka äitiydestä on kysymys, lapsen syntymän aikaan on tai lapsen syntymää edeltäneen vuoden aikana on ollut asuinpaikka Suomessa. Suomessa asuva henkilö ei siis voisi kiertää Suomen lainsäädäntöä esimerkiksi hankkimalla lapsen vieraassa valtiossa toteutettavan sijaissynnytyjärjestelyn avulla. Jos momentissa tarkoitettua liittymää Suomeen ei ole, sovelletaan sen valtion lakia, jota sovelletaan kyseisen henkilön asuinpaikkavaltiossa.

Momentin 2 kohdan mukaan Suomen lakia sovellettaisiin myös, jos lapsen äidillä ei lapsen syntymän aikaan ole asuinpaikkaa missään valtiossa ja hän oleskelee Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana.

Pykälän 2 momentissa on säännökset siitä, minkä valtion lain mukaan äitiys määräytyy välittömästi lain nojalla siinä tapauksessa, että Suomen lakia ei 1 momentin mukaan sovelleta. Tällöin äitiys määräytyy välittömästi lain nojalla sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava siinä valtiossa, jossa sillä, jonka äitiydestä on kysymys, on asuinpaikka. Sovellettava laki voi olla joko asianomaisen vieraan valtion oma laki tai jonkin toisen valtion laki. Toisin sanoen säännöksessä hyväksytään niin sanottu edelleen- tai takaisinviittaus (*renvoi*). Näin turvataan se, että äitiyden määrääntymiseen sovelletaan saman valtion lakia kuin siinä valtiossa, johon lapsella oli syntyessään läheisin yhteys.

Harkittaessa, missä valtiossa sillä, jonka äitiydestä on kysymys, on ollut asuinpaikka, on sovellettava kansainvälisen yksityisoikeuden vakiintuneita periaatteita. Niiden mukaan henkilön asuinpaikka on valtiossa, jossa hän asuu ja jossa on hänen keskeinen elämänympäristönsä. Pelkkä oleskelu tietyssä valtiossa ei yksinään riitä osoittamaan, että henkilöllä on siellä asuinpaikka. Toisaalta ei voida edellyttää, että henkilön olisi pysyväisluonteisesti asuttava tietyssä valtiossa, jotta hänen asuinpaikkansa voitaisiin katsoa olevan siellä. Väliaikaiseksikin tarkoitettu asuminen on asuinpaikan saamiseen riittävä, jos olosuhteet ovat sellaiset, että asianomaisen henkilön elämän keskipisteen voidaan katsoa siirtyneen tuohon valtioon.

Pykälän 3 momentissa on uusi poikkeussäännös sellaisia kahden äidin tilanteita varten, joissa toinen äitiys määräytyy synnyttäjän kanssa solmitun avioliiton tai tämän hedelmöityshoittoon annetun suostumuksen perusteella. Näissä tilanteissa toinen äitiys määräytyisi synnyttäjän asuinpaikan tai toissijaisesti oleskelupaikan perusteella, jos synnyttäjällä ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa. Säännöksen tarkoituksena on välttää tilanne, jossa lapsen synnyttäneen äidin asuinpaikkaan sidottu isyys ja esimerkiksi avioliittoon perustuva toinen äitiys määräytyisivät eri valtioiden lainsäädännön mukaan. Tällaisissa tilanteissa saattaisi syntyä kollisiotilanne siitä, kuka on lapsen toinen vanhempi, jos lapsen isyys ja toinen äitiys ratkaistaan soveltamalla eri valtioiden lainsäädäntöä. Osoittamalla sovellettavaksi laiksi lähtökohtaisesti lapsen synnyttäneen äidin asuin- tai oleskelupaikan valtion laki, nämä mahdolliset kollisiotilanteet voidaan välttää. Säännös on perusteltu, koska esimerkiksi Ruotsissa harkitaan lainsäädäntöä, jonka perusteella äitiys voi määräytyä myös toisen äidin kanssa solmitun avioliiton perusteella, mikä Suomessa ei tällä hetkellä ole mahdollista. Ehdotetun poikkeussäännöksen soveltamisala ei ulotu sijaissynnytystilanteisiin, jotka ratkaistaan 1 ja 2 momentin pääsäännön mukaisella tavalla kuten nykyisinkin.

55 §. *Isyyden määrääntyminen välittömästi lain nojalla.* Pykälässä on säännökset isyyden määrääntymisestä suoraan lain nojalla. Ne antavat vastauksen kysymykseen, mitä lakia on sovellettava harkittaessa, onko lapsella isä ja kuka isä on tapauksissa, joissa isyyttä ei ole ratkaistu tuomioistuimen päätöksellä tai muulla sellaisella toimenpiteellä, jota ehdotuksen 59 §:n mukaan pidetään päätöksenä. Säännöksellä on merkitystä erityisesti sen vuoksi, että eri valtioiden lakien välillä on eroja siinä, millä edellytyksillä äidin aviomies katsotaan suoraan lain nojalla lapsen

isäksi. Eri maiden lait antavat toisistaan poikkeavia vastauksia esimerkiksi siihen, katsotaanko avioeron jälkeen syntynyt lapsi suoraan lain nojalla äidin entisen aviomiehen lapseksi ja milloin lapsen on viimeistään avioliiton purkautumisen jälkeen pitänyt syntyä, jotta aviomiestä pidettäisiin lapsen isänä.

Pykälän 1 momentissa säädetään siitä, milloin isyys määräytyy välittömästi lain nojalla Suomen lain mukaan. Momentin 1 kohdan mukaan Suomen lakia sovelletaan silloin, jos lapsen synnyttäneellä lapsen syntymän aikaan on asuinpaikka Suomessa. Momentin 2 kohdan mukaan Suomen lakia sovellettaisiin myös, jos lapsen synnyttäneellä ei lapsen syntymän aikaan ole asuinpaikkaa missään valtiossa ja hän oleskelee Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana. Suomen lain säännökset isyyden määräytymisestä suoraan lain nojalla ovat ehdotetun lain 3 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa on säännökset siitä, minkä valtion lain mukaan isyys määräytyy välittömästi lain nojalla siinä tapauksessa, että Suomen lakia ei 1 momentin mukaan sovelleta. Asiaan sovellettaisiin tällöin lakia, jota on sovellettava siinä valtiossa, jossa lapsen synnyttäneellä on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka. Jos lapsen synnyttäneellä ei tuohon aikaan ollut asuinpaikkaa missään valtiossa, olisi sovellettava lakia, jota sovelletaan siinä valtiossa, jossa hän tuolloin oleskeli tai oli turvapaikanhakijana. Sovellettava laki voi olla joko asianomaisen vieraan valtion oma laki tai jonkin toisen valtion laki. Toisin sanoen säännöksessä hyväksytään niin sanottu edelleen- tai takaisinviittaus (*renvoi*). Näin turvataan se, että isyyden määräytymiseen sovelletaan saman valtion lakia kuin siinä valtiossa, johon lapsella oli syntyessään läheisin yhteys. Muun kuin viimeksi mainitun valtion aineellisen lain soveltaminen voi tulla ajankohitaiseksi esimerkiksi silloin, kun lapsen synnyttäneen asuinpaikkavaltiossa sovelletaan isyyden määräytymiseen niin sanottua kansalaisuusperiaatetta eli lapsen, isän tai äidin kansalaisuusvaltion lakia.

Harkittaessa, missä valtiossa lapsen synnyttäneellä lapsen syntymän aikaan oli asuinpaikka, on sovellettava kansainvälisen yksityisoikeuden vakiintuneita periaatteita. Niiden mukaan henkilön asuinpaikka on valtiossa, jossa hän asuu ja jossa on hänen keskeinen elämänympäristönsä. Pelkkä oleskelu tietyssä valtiossa ei yksinään riitä osoittamaan, että henkilöllä on siellä asuinpaikka. Toisaalta ei voida edellyttää, että henkilön olisi pysyväisluonteisesti asuttava tietyssä valtiossa, jotta hänen asuinpaikkansa voitaisiin katsoa olevan siellä. Väliaikaiseksikin tarkoitettu asuminen on asuinpaikan saamiseen riittävä, jos olosuhteet ovat sellaiset, että asianomaisen henkilön elämän keskipisteen voidaan katsoa siirtyneen tuohon valtioon.

Pykälän 3 momentissa on säännös, jonka nojalla 1 tai 2 momentin mukaisesti määräytynyt laki voidaan sivuuttaa. Näin olisi meneteltävä silloin, kun lapsella on syntymänsä hetkellä katsottava olevan läheisempi yhteys johonkin muuhun valtioon kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun valtioon. Tilanteet, joissa 3 momentti tulee sovellettavaksi, ovat käytännössä harvinaisia. Sen soveltamista joudutaan kuitenkin harkitsemaan esimerkiksi silloin, kun äiti on avioeron jälkeen raskaana ollessaan asettunut asumaan Suomeen, mutta menehtynyt synnytyksen yhteydessä. Lapsen siteet Suomeen saattavat tällaisessa tilanteessa olla vähäisemmät kuin siteet synnyttäneen entiseen asuinpaikkavaltioon, jossa lapsen sukulaiset ja äidin entinen aviomies asuvat. Tällaisessa tilanteessa on perusteltua, että kysymys isyyden määräytymisestä välittömästi lain nojalla ratkaistaan synnyttäneen entisessä asuinpaikkavaltiossa sovellettavan lain nojalla.

Pykälän 4 momentissa säädetään poikkeuksesta 1–3 momentissa oleviin sääntöihin. Se koskee tilannetta, jossa isyysuhde on lapsen syntymän jälkeen vakiintunut muussa kuin 1–3 momentissa tarkoitettussa valtiossa sovellettavan lain mukaiseksi. Isyysuhteen voidaan katsoa vakiintuneen, jos tilanne on kestänyt vähäistä pitemmän ajan ja osapuolet ovat elämässään lähteneet siitä, että henkilö on lapsen isä. Tällaisessa tilanteessa olisi sovellettava sen valtion lakia, jonka

pohjalta isyysuhde on vakiintunut. Edellytyksenä olisi kuitenkin, että lapsella on läheinen yhteys tuohon valtioon. Tämä poikkeussäännös, jota joudutaan käytännössä soveltamaan hyvin harvoin, on tarpeen isyysuhteen pysyvyyden turvaamiseksi.

Säännös voisi tulla sovellettavaksi lähinnä tilanteissa, joissa synnyttäneen ja lapsen asuinpaikka pian lapsen syntymän jälkeen muuttuu toiseen valtioon, jossa niin sanotun isyysoletaman ala on laajempi kuin ensiksi mainitussa valtiossa. Tällöin voi käydä niin, että lapsella, jolla ensiksi mainitun lain mukaan ei ole isää, on isä jälkimmäisessä valtiossa sovellettavan lain mukaan. Jos tilanne vakiintuu viimeksi mainitun lainsäädännön pohjalta, on asianmukaista, että sitä sovelletaan Suomessakin. Tällaisessa tilanteessa ei olisi perusteltua soveltaa lapsen syntymähetken perusteella määräytyvää lakia, sillä se johtaisi siihen, että vakiintunut isyysuhde jätettäisiin huomiotta vetoamalla lainsäädäntöön, johon lapsella ei ole enää aikoihin ollut yhteyttä. Isyysuhteen vakiintuneisuus voi ilmetä esimerkiksi siten, että isäksi katsottava henkilö maksaa lapselle elatusapua tai että on sovittu tai hankittu päätös tämän huoltajuudesta.

56 §. *Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta.* Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä Suomen viranomaisilla on kansainvälinen toimivalta vanhemmuutta koskevassa asiassa. Vanhemmuutta koskevilla asioilla tarkoitetaan kaikkia asioita, joista säädetään vanhemmuuslaissa. Näitä ovat kysymykset, jotka koskevat äitiyden tai isyyden vahvistamista tai vahvistamisen edellytyksenä olevia toimenpiteitä sekä äitiyden tai isyyden kumoamista.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan Suomen viranomaiset ovat toimivaltaisia ensinnäkin silloin, kun lapsella on Suomessa asuinpaikka. Asuinpaikalla tarkoitetaan kansainvälis-yksityisoikeudellista asuinpaikkaa. Sen sisältöä on selostettu 54 ja 55 §:n perusteluissa.

Jos lapsella ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, Suomen viranomaiset olisivat momentin 2 kohdan mukaan toimivaltaisia, jos lapsi on Suomessa turvapaikanhakijana tai muuten oleskelee täällä.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan Suomen viranomaiset ovat toimivaltaisia myös sillä perusteella, että vastaajalla on täällä asuinpaikka. Esimerkiksi kanne isyyden vahvistamiseksi voidaan siten panna Suomessa vireille, jos otaksutun isän asuinpaikka on täällä. Isyyttä koskevassa asiassa saattaa olla useita vastaajia. Toimivallan syntymiseksi riittää tällöin, että yhden vastaajan asuinpaikka on Suomessa.

Eräissä tapauksissa on pidettävä perusteltuna, että Suomen viranomaisilla on toimivalta, vaikka vastaajalla on asuinpaikkaa heikompi liittymä Suomeen. Jos vastaajalla ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän on Suomessa turvapaikanhakijana tai muutoin oleskelee Suomessa, on tarkoituksenmukaista, että Suomen viranomaiset voivat ratkaista äitiyttä tai isyyttä koskevan asian. Pykälän 1 momentin 4 kohtaan ehdotetaan sen vuoksi otettavaksi säännös, joka tekee tämän mahdolliseksi. Jos vastaajia on useita, toimivallan syntymiseksi riittää tässäkin tapauksessa, että yhdellä vastaajista on vaadittava liittymä Suomeen.

Pykälän 1 momentin 5 kohdassa on säännökset Suomen viranomaisten toimivallasta sillä perusteella, että asiaa ei voida ratkaista siinä vieraassa valtiossa, jossa lapsella tai otaksutulla vanhemmalla on tai viimeksi ennen kuolemaansa oli asuinpaikka ja asian ratkaisemiselle Suomessa on erityinen syy. Säännös poikkeaa voimassa olevan isyyslain 49 §:n 1 momentin 5 kohdasta, jossa edellytyksenä on tämän lisäksi se, että lapsi tai mies on Suomen kansalainen. Koska äitiyteen liittyvien kysymysten sääntely on harvinaista muissa maissa, ei kansalaisuutta koskevaa edellytystä ole voitu etenkään lapsen etu huomioon ottaen pitää tarkoituksenmukaisena äitiyslain osalta. Myös isyyden vahvistamisen yhteydessä voi olla tilanteita, joissa kansalaisuutta kos-

kevasta edellytyksestä on tarpeen poiketa, jotta turvataan mahdollisuus vanhemmuutta koskevan päätöksen saamiseen. Sääntelyn yhtenäistämiseksi äitiyslain väljempi sääntely ehdotetaan otettavaksi käyttöön sekä isyyttä että äitiyttä koskevilla erityistilanteissa. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi siten, että asianomainen vieras valtio on sekasortoisessa tilassa tai että sen lainsäädäntö ei tunne mahdollisuutta äitiyden tai isyyden vahvistamiseen. Säännöksessä tarkoitettuna erityisenä syynä voidaan pitää myös esimerkiksi sitä, että lapsen etu tai oikeus edellyttää sukulaisuussuhteen vahvistamista tai purkamista Suomessa ratkaistavana olevan muun oikeudellisen kysymyksen osalta.

Harkittaessa erityisen syyn olemassaoloa huomiota tulisi kiinnittää muun muassa siihen, millaiset tosiasialliset vaikutukset Suomessa annettavalla tuomiolla on. Vaadittavaa erityistä syytä asian käsittelyyn täällä ei voida katsoa olevan, jos Suomessa annettava tuomio jäisi tosiasiaa merkityksettömäksi sen vuoksi, ettei tuomiota tunnusteta niissä valtioissa, joissa tuomion kannalta tärkeät oikeussuhteet ovat.

Pykälän 2 momenttiin on otettu 1 momenttia täydentävä säännös, joka koskee Suomen viranomaisten toimivaltaa erityisesti vanhemmuuden selvittämistä ja tunnustamista koskevassa asiassa. Momentin 1 kohdan mukaan äitiyden tai isyyden selvittäminen voitaisiin toimittaa ja äitiyden tai isyyden tunnustamista koskeva asia ratkaista myös silloin, kun sillä, joka haluaa tunnustaa vanhemmuutensa, on Suomessa asuinpaikka. Tähän tilanteeseen rinnastetaan momentin 2 kohdan mukaan tilanteet, joissa tunnustajalla ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän on Suomessa turvapaikan hakijana tai oleskelee täällä. Säännöksellä turvataan käytännössä se, ettei tunnustajan ole välttämätöntä vanhemmuutensa tunnustamiseksi lähteä hoitamaan asiaa siihen vieraaseen valtioon, jossa lapsella on asuinpaikka. Vanhemmuuden vahvistamisella Suomessa on näissä tapauksissa yleensä huomattava käytännön merkitys. Jos tunnustaja ja ehkä hänen sukulaisensaakin asuvat Suomessa, tunnustamisella voidaan tehokkaasti turvata se, että lapsi saa perintöoikeuden heidän jälkeensä.

Voidaanko tunnustaminen 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa tosiasiallisesti vahvistaa, riippuu siitä, saadaanko asiasta riittävä selvitys lapsen ja synnyttäneen asuessa vieraassa valtiossa. Vahvistaminen edellyttää, että lapsen synnyttänyt on osaltaan osallistunut vanhemmuuden selvittämiseen. Lisäksi voidaan tarvita synnyttäneen äidin aviomiehen tai 15 vuotta täyttäneen lapsen hyväksyminen tunnustamiselle. Käytännössä useimmat Suomen edustustot ovat voineet tarjota apua kuulemisessa ja asiakirjojen välittämisessä vanhemmuuden vahvistamista varten ulkoasianhallintolain (204/2000) 13 §:n nojalla. Suomeen matkustaminen vanhemmuuden tunnustamisasiaa varten ei tällöin ole tarpeen.

On huomattava, että vaikka pykälän 2 momentti ei sinänsä estä lapsen tunnustamista ennen lapsen syntymää, tunnustaminen ennen lapsen syntymää on ehdotetun lain 20 §:n 3 momentin mukaan vaikutukseton, jos Suomen viranomaisilla ei ole toimivaltaa käsitellä asiaa lapsen asuinpaikan tai oleskelupaikan perusteella silloin, kun lapsi syntyy. Tästä syystä tunnustaminen 2 momentin perusteella on suositeltavaa ottaa vastaan Suomessa vasta lapsen syntymän jälkeen. Vanhemmuuden määräytymiseen sovelletaan yleensä sen valtion lakia, jossa lapsi syntyy, eikä tunnustavan henkilön asuinpaikkavaltion lakia. Tunnustamisen vastaanottaminen ennen lapsen syntymää Suomessa on omiaan johtamaan ristiriitatilanteeseen kahden valtion lain välillä, jos valtio, jossa lapsi on syntynyt, ei tunnusta Suomessa ennen lapsen syntymää annettua tunnustamislausemaa. Osapuolet saattavat tällöin myös jäädä virheelliseen käsitykseen siitä, että kaikki vanhemmuuden vahvistamiseksi tarvittavat toimet on tehty. On asianmukaista, että vanhemmuus pyritään ensisijaisesti vahvistamaan valtiossa, jossa lapsi ja lapsen synnyttänyt asuvat.

Pykälän 3 momentissa suljetaan pois mahdollisuus vanhemmuuden selvittämiseen 2 luvun mukaisesti Suomessa niissä tapauksissa, joissa Suomen viranomaisten yleinen toimivalta perustuu

ainoastaan vastaajan asuinpaikkaa tai oleskelu- tai turvapaikkaa koskevaan liittymään. Säännös on tarpeen, koska vanhemmuuden selvittäminen tilanteessa, jossa lapsi ei asu Suomessa ja vastaaja ei ole halukas tunnustamaan lasta, muodostuu erittäin vaikeaksi toteuttaa. On asianmukaista, että vanhemmuuden selvittäminen toimitetaan tuolloin lapsen asuin- tai oleskelupaikan viranomaisten eikä vastaajan asuinpaikan viranomaisten toimesta.

57 §. *Vieraassa valtiossa vireillä olevan asian vaikutus.* Pykälässä on säännös vieraassa valtiossa vireillä olevan asian niin sanotusta vireilläolovaikutuksesta Suomessa. Tällä tarkoitetaan kysymystä siitä, vaikuttaako vanhemmuutta koskevan asian oikeudenkäyntiin täällä se, että sama asia on jo aikaisemmin tullut vireille toisessa valtiossa.

Säännöksen mukaan vireilläolovaikutus syntyisi, jos on ilmeistä, että vieraassa valtiossa annettava päätös tunnustetaan Suomessa. Jos tätä voidaan pitää ilmeisenä, Suomen viranomaisen on keskeytettävä saman, täällä myöhemmin vireille tulleen asian käsittely, kunnes on selvitetty, tunnustetaanko vieraassa valtiossa annettu päätös täällä. Jos päätös tunnustetaan, asian käsittely täällä raukeaa. Säännös vastaa kansainvälisessä prosessioikeudessamme sovellettavia yleisiä periaatteita.

Jos sitä vastoin ei voida pitää ilmeisenä, että vieraassa valtiossa annettava päätös tulee täällä tunnustettavaksi, asian käsittely Suomessa voi jatkua vieraassa valtiossa vireillä olevasta menettelystä riippumatta. Tällainen tilanne voi syntyä erityisesti sen vuoksi, että vieraan valtion viranomaisen toimivalta perustuu sellaiseen seikkaan, jota ehdotuksen 59 §:n mukaan ei pidetä Suomessa hyväksyttävänä toimivallan perusteena, tai että menettelyssä on sellainen virhe tai puute, joka saman pykälän mukaan muodostaa perusteen jättää ulkomainen päätös tunnustamatta.

Vireilläolovaikutukseen ei kuitenkaan voitaisi vedota tapauksissa, joissa ulkomaisen ratkaisun odottaminen johtaisi asian ratkaisun kohtuuttomaan viivästymiseen verrattuna tilanteeseen, että asia ratkaistaisiin Suomessa. Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voisi tällaisessa tilanteessa olla keskeyttämättä asian käsittelyä tai päättää, että jo keskeytynyttä käsittelyä jatketaan. Käsittelyn jatkamista vaativan olisi osoitettava ne seikat, joiden vuoksi ulkomaisesta tuomioistuimesta ei ole saatavissa ratkaisua tapauksen olosuhteisiin nähden kohtuullisessa ajassa.

58 §. *Sovellettava laki.* Pykälässä on säännös siitä, minkä valtion lakia vanhemmuutta koskevassa asiassa on sovellettava. Sen mukaan sovellettavaksi tulisi aina Suomen laki, jollei 54 tai 55 §:stä muuta johdu. Vieraan valtion lain soveltamista ei voida pitää tarkoituksenmukaisena, koska etenkin isyyttä koskevissa asioissa on valtaosassa tapauksista kysymys biologisten tosiseikkojen selvittämisestä sen selvittämiseksi, vallitseeko isyysuhde vai ei. Vanhemmuutta koskevat kysymykset ovat muutoinkin hyvin sidottuja kansallisiin arvovalintoihin, joten ulkomaisen lainsäädännön soveltaminen Suomessa saattaisi johtaa ennakoimattomaan lopputulokseen. Silloin, kun lapsen synnyttäneellä on ollut lapsen syntymän aikaan asuinpaikka tai hän on oleskellut vieraassa valtiossa turvapaikanhakijana, on kuitenkin asianmukaista, että äitiyden ja isyyden määräytymiseen välittömästi lain nojalla sovelletaan tuon maan lakia.

59 §. *Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen.* Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä vieraassa valtiossa annettu vanhemmuutta koskeva päätös tunnustetaan Suomessa. Tunnustamisen perusedellytyksenä on 1 momentin mukaan se, että päätös on voimassa alkuperävaltiossaan. Jos päätös ei ole voimassa alkuperävaltiossaan esimerkiksi sen vuoksi, että se on kumottu tai korvattu alkuperävaltiossa annetulla tai siellä tunnustetulla päätöksellä, päätöstä ei tunnusteta Suomessakaan.

Päätös, joka on voimassa alkuperävaltiossa, tunnustetaan Suomessa ilman eri vahvistusta. Jos jonkin, esimerkiksi perintöä, elatusta tai sosiaalietuutta koskevan asian ratkaisu riippuu isyys- tai äitiyssuhteen olemassaolosta, ratkaisija voi siten ottaa ulkomaisen vanhemmuutta koskevan päätöksen ratkaisunsa perusteeksi, vaikka suomalaisessa tuomioistuimessa ei ole erikseen vahvistettu, että päätös tunnustetaan täällä.

Myös Digi- ja väestötietovirasto voi pitää 59 §:ää lähtökohtana tallettaessaan vanhemmuutta koskevia tietoja väestötietojärjestelmään. Tiedon tallentaminen ei kuitenkaan ole ratkaisu siitä, että vieraassa valtiossa annettu päätös Suomessa tunnustetaan. Väestökirjamerkintä ei siten sido viranomaista, joka joutuu joko pääkysymyksenä tai toisen asian esikysymyksenä ottamaan kantaa ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen.

Pykälän 2 momentissa säädetään siitä, mitkä seikat estävät vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustamisen Suomessa. Momentin 1 kohdassa on niin sanottua epäsuoraa toimivaltaa koskeva säännös. Sen mukaan vanhemmuutta ei tunnusteta, jos päätöksen antaneen vieraan valtion viranomaisen toimivalta ei perustunut minkään osapuolen asuin- tai kotipaikkaan, kansalaisuuteen tai muuhun sellaiseen liittymään, jonka huomioon ottaen viranomaisella olisi ollut perusteltu syy ottaa asia käsiteltäväkseen. Ehdotettu säännös, joka jättää soveltajalleen harkinnan varaa, perustuu ajatukseen, ettei vastaajan voida edellyttää vastaavan sellaisen valtion tuomioistuimessa, johon vanhemmuutta koskevalla asialla ei ole mitään järkevää yhteyttä.

Momentin 2 kohdassa säädetään päätöksen tunnustamatta jättämisestä oikeudenkäyntimenettelyssä tapahtuneen virheen vuoksi. Jos päätös on annettu pois jäänyttä henkilöä vastaan, päätös tunnustetaan Suomessa ainoastaan, jos haastehakemus tai vastaava asiakirja on annettu pois jääneelle tiedoksi niin hyvissä ajoin ja sillä tavalla, että hän olisi voinut valmistautua vastaamaan asiassa.

Momentin 3 kohdan mukaan päätöksen tunnustamisesta voidaan kieltäytyä myös, jos päätös on ristiriidassa sellaisen Suomessa annetun vanhemmuutta koskevan päätöksen kanssa, jota koskeva oikeudenkäynti on tullut vireille ennen ulkomailla annettuun päätökseen johtanutta oikeudenkäyntiä. Kieltäytymisperuste on siten olemassa silloin, jos ulkomainen päätös on annettu sitä aikaisemmasta suomalaisesta päätöksestä tietämättä tai siitä piittaamatta. Säännös ei sitä vastoin koske tilannetta, jossa suomalaista päätöstä on vieraassa valtiossa muutettu esimerkiksi kumoamalla Suomessa aikaisemmin vahvistettu vanhemmuus. Tällainen päätös, joka on tehty suomalaista päätöstä tietoisesti muuttaen, ei tässä tarkoitettulla tavalla ole ristiriidassa suomalaisen päätöksen kanssa.

Momentin 4 kohdassa on säännös päätöksen tunnustamatta jättämisestä sillä perusteella, että se on ristiriidassa sellaisen vieraassa valtiossa aikaisemmin annetun vanhemmuutta koskevan päätöksen kanssa, joka tunnustetaan Suomessa. Milloin päätösten on katsottava olevan keskenään ristiriidassa, on ymmärrettävä samalla tavoin kuin edellä 3 kohdassa selostetussa tilanteessa.

Momentin 5 kohdan mukaan päätöstä ei tunnusteta myöskään, jos se on vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita. Tällä perusteella voidaan jättää tunnustamatta päätös, joka räikeästi poikkeaa niistä arvolähtökohdista, joille Suomen vanhemmuutta koskeva lainsäädäntö perustuu. Kysymys onko päätös tällä perusteella jätettävä tunnustamatta, tulee ratkaista yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella kiinnittäen huomiota siihen, mihin päätöksen tunnustamatta jättäminen erityisesti lapsen etu huomioon ottaen johtaisi. Vakiintuneen käsityksen mukaan tällaisia niin sanottuja *ordre public* -lausekkeita on tulkittava suppeasti. Tämän kieltäytymisperusteen voitaneen kuitenkin yleensä katsoa tulevan sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun vanhemman ja lapsen liian vähäinen tai liian suuri ikäero osoittaa vanhemmuuden mahdottomaksi.

Pykälän 3 momentti sisältää erityissäännöksen tilanteisiin, joissa joku on päätöksessä vahvistettu äidiksi lapsen synnyttäneen sijasta. Käytännössä näissä tapauksissa on kyse sijaissynnytysjärjestelyistä, jotka ovat Suomessa hedelmöityshoitolain nojalla kiellettyjä. Säännöstä ei sovelleta ulkomaisiin äitiyspäätöksiin, jotka perustuvat äitiyden vahvistamiseen synnyttäneen äidin ohella, kuten 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu äitiys.

Pykälän 3 momentissa tarkoitettu päätös voidaan tunnustaa ainoastaan, jos päätös on annettu valtiossa, jossa sillä, joka on vahvistettu äidiksi, on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka tai jos päätös tunnustetaan siinä valtiossa, jossa sillä, joka on vahvistettu äidiksi, on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka. Momentin 1 ja 2 kohtaan ehdotetaan otettavaksi lisävaatimus, jonka mukaan äidiksi vahvistetun on tullut asua asianomaisessa valtiossa keskeytyksettä vähintään vuoden ajan välittömästi ennen lapsen syntymää. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa se, että henkilöllä on ollut riittävä yhteys valtioon, jossa päätös on annettu ja tällä tavoin estää sijaissynnytysjärjestelyjä koskevan sääntelyn kiertäminen. Säännös vastaa adoptiolain 69 §:ssä omaksuttua tunnustamissääntelyä, jolla pyritään estämään kansainvälistä adoptiota koskevien menettelyiden kiertäminen. Asuinpaikan määritelmää on käsitelty 54 §:n perusteluissa.

Käytännössä säännös tarkoittaa sitä, että jos henkilö, jolla on asuinpaikka Suomessa, on hankkinut lapsen sijaissynnytysjärjestelyllä vieraassa valtiossa, ulkomaista äitiyden vahvistamista koskevaa ratkaisua ei tunnusteta Suomessa. Toisaalta, jos henkilöllä on momentissa tarkoitettut liittymät sellaiseen valtioon, jossa sijaissynnytysjärjestelyt ovat laillisia, vieraan valtion antama äitiyden vahvistamista koskeva päätös voidaan tunnustaa Suomessa esimerkiksi siinä tapauksessa, että henkilö muuttaa Suomeen sen jälkeen, kun hänet on vahvistettu äidiksi asuttuaan yli vuoden ajan välittömästi ennen lapsen syntymää sellaisessa valtiossa, jota voidaan pitää hänen asuinpaikkanaan ja jossa sijaissynnytysjärjestelyt ovat sallittuja. Päätös voidaan tunnustaa Suomessa myös silloin, kun äitiyttä koskevaa päätöstä ei ole annettu hänen asuinpaikkavaltiossaan, mutta hänen asuinpaikkavaltionsa on tunnustanut vieraassa valtiossa annetun päätöksen.

Joissakin tapauksissa ehdotettu säännös voi johtaa siihen, että vakiintunutta äitiyssuhdetta ei voida tunnustaa, vaikka se olisi lapsen edun mukaista. Tällainen äitiyssuhde voidaan viime kädessä vahvistaa adoptiolla.

Asuinpaikkaedellytystä ja asumisen vähimmäiskestoja koskevaa vaatimusta sovelletaan samanaikaisesti ja toisistaan riippumatta. Toisin sanoen 3 momenttia voidaan soveltaa vain, jos henkilön keskeinen elämänympäristö tosiasiallisesti on äitiyden vahvistamishetkellä ollut momentissa tarkoitettussa valtiossa ja hän lisäksi oli keskeytyksettä asunut kyseisessä valtiossa vähintään vuoden ajan välittömästi ennen vahvistamispäätöksen antamista. Momentista ei siis seuraa, että vuoden ajan kestäneen asumisen tietyssä valtiossa olisi aina katsottava merkitsevän sitä, että henkilölle on muodostunut asuinpaikka kyseiseen valtioon.

Pykälän 4 momentissa on säännös siitä, mitä päätöksellä tässä yhteydessä tarkoitetaan. Sen mukaan päätöksen käsite on ymmärrettävä laajasti. Päätöksellä ei tarkoiteta ainoastaan tuomioistuimen tai muun viranomaisen vanhemmuutta koskevaa ratkaisua, vaan myös muuta viranomaistoimenpidettä, kuten tunnustamiseen tai vanhempien ilmoitukseen perustuvaa vanhemmuussuhteen vahvistamista tai rekisteröintiä, jos toimenpiteellä on se vaikutus, että henkilöiden välistä suhdetta pidetään vanhemmuussuhteena tuossa valtiossa. Päätöksen on kuitenkin oltava oikeusvoimainen ratkaisu vanhemmuudesta. Esimerkiksi syntymätodistusta, johon lapsen synnyttänyt on kirjattu äidiksi, ei voida pitää momentissa tarkoitettuna vanhemmuutta koskevana päätöksenä.

Päätöksen käsite on ymmärrettävä vastaavalla tavoin laajasti myös silloin, kun vanhemmuussuhteen katsotaan toimenpiteen seurauksena lakanneen tuossa valtiossa. Päätöksen käsitteen

laaja tulkinta on tarpeen, koska vieraissa valtioissa voi olla huomattavasti Suomen laista poikkeavia menettelyjä, joita soveltaen vanhemmuus voidaan viranomaisen myötävaikutuksella vahvistaa tai kumota. Päätöksellä ei kuitenkaan tarkoiteta adoptiota koskevaa päätöstä.

Jos vieraassa valtiossa ei ole suoritettu toimenpidettä, jota edellä selostetun säännöksen mukaan voitaisiin pitää päätöksenä, kysymys vanhemmuussuhteen olemassaolosta on ratkaistava 54 tai 55 §:n mukaan.

60 §. Vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistaminen. Pykälässä säädetään mahdollisuudesta saada tuomioistuimen ratkaisu siitä, onko vieraassa valtiossa vanhemmuudesta annettu päätös täällä tunnustettava. Kuten edellä 59 §:n perusteluissa todetaan, tuomioistuimen vahvistus ei ole välttämätön edellytys sille, että ulkomainen päätös voidaan täällä tunnustaa. Päinvastoin ulkomainen päätös tunnustetaan 59 §:n mukaan ilman eri vahvistusta, ja tuomioistuin tai muu viranomainen, jonka ratkaistavana on vanhemmuussuhteen olemassaolosta riippuva asia, voi tämän asian esikysymyksenä ratkaista sen, tunnustetaanko päätös Suomessa, vai onko olemassa 59 §:n mukainen peruste kieltäytyä tunnustamisesta.

Tällainen toisen asian esikysymyksenä tehty ratkaisu ei kuitenkaan saa oikeusvoimaa tuon asian ulkopuolella. Sen vuoksi on katsottu olevan tarpeen, että se henkilö jonka oikeuteen tai etuun ulkomainen päätös vaikuttaa, voi vaatia sen vahvistamista, että päätös tunnustetaan Suomessa tai että sitä ei tunnusteta. Asian käsittelisi hakemuksesta Helsingin käräjäoikeus. Asioiden keskittäminen Helsingin käräjäoikeuteen on perusteltua niiden vähäisen määrän, oikeuskäytännön yhtenäisyyden ja asiantuntemuksen turvaamisen vuoksi. Helsingin käräjäoikeudella on jo nykyisin samantapaisia tehtäviä, jotka koskevat esimerkiksi vieraassa valtiossa tehdyn avioeroa, lapsen huoltoa tai adoptiota koskevan päätöksen tunnustamista. Hakemuksesta annettu ratkaisu on kaikkia sitova päätös siitä, tunnustetaanko ulkomainen päätös täällä vai ei. Hakemalla tällaista ratkaisua voidaan siten saada varmuus siitä, miten ulkomaiseen päätökseen täällä suhtaudutaan. Kysymys siitä, kenellä olisi oikeus tehdä pykälässä tarkoitettu hakemus, ratkaistaisiin vahvistuskanteisiin sovellettavien yleisten periaatteiden mukaan. Näiden periaatteiden mukaan se, jonka oikeutta tai etua asia koskee, voi vaatia sen vahvistamista, että päätös tunnustetaan tai että sitä ei tunnusteta Suomessa.

Pykälän 2 momentissa säädetään käräjäoikeuden velvollisuudesta varata lapselle, isälle, äidille ja muulle henkilölle tilaisuuden tulla kuulluksi ennen vahvistamispäätöksen tekemistä. Momentin mukaan käräjäoikeuden harkintaan jää, onko kuulemista pidettävä tarpeellisenä asian selvittämiseksi. Lisäksi edellytetään, että henkilöiden olinpaikka on vaikeuksitta selvitettävissä.

61 §. Säännösten toissijaisuus. Pykälässä on selvyiden vuoksi säännös tämän luvun säännösten toissijaisuudesta pohjoismaisten isyysratkaisujen tunnustamista koskevaan lakiin nähden, joka on asiaa koskeva erityislaki.

62 §. Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuus. Pykälässä on tavanomainen *ordre public* -lauseke. Sen mukaan vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen. Tätä arvioitaessa on erityisesti otettava huomioon lapsen etu. Pykälän soveltaminen rajoittuu käytännössä tilanteisiin, joissa kysymyksen vanhemmuuden määräytymisestä suoraan lain nojalla on 54 §:n 2 tai 3 momentin taikka 55 §:n 2–4 momentin nojalla sovellettava vieraan valtion lakia.

9 luku **Erinäiset säännökset**

63 §. Lapsen mielipiteen selvittäminen. Pykälässä on säännökset lapsen mielipiteen selvittämisestä, lapsen kuulemisesta tuomioistuimessa sekä lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan lapsen omat toivomukset ja mielipide on aina selvitettävä sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista lapsen etua selvitetessä. Ehdotetun lain muista (esimerkiksi 35 §) ja oikeudenkäymiskaaren 12 luvun säännöksistä johtuu, että 15 vuotta täyttäneen lapsen puhevaltaa käyttää lapsi itse mahdollisten edustajien ohella. Määritettäessä lapsen etua on kuitenkin myös alle 15-vuotiaan alaikäisen toiveet ja mielipiteet otettava huomioon. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 3 artiklan mukaan kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa on otettava huomioon lapsen etu. Erityisesti lapsen etu tulee arvioitavaksi vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisen yhteydessä (14 §:n 2 momentin 4 kohta) ja vanhemmuuden kumoamiskanteen käsittelyn tai tätä varten tehdyn edunvalvontahakemuksen käsittelyn yhteydessä (48 §:n 2 momentin 3 kohta ja 48 §:n 1 momentti).

Ehdotetun säännöksen sisältö noudattaa pääosin lapsenhuoltolain 11 §:ää. Näin ollen lapsen mielipide tulee selvittää hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso. Säännös edellyttää muun muassa, että lapsen kuulemispaikka on järjestettävä mahdollisimman lapsiystävälliseksi. Kuulemisessa olisi myös käytettävä lapsen iän ja kehitystason mukaista kieltä. Vammaisten lasten kuulemisessa olisi tarvittaessa huolehdittava tulkkauksesta tai apuvälineistä. Ehdotettu säännös velvoittaa lapsen mielipidettä selvittävän henkilön kertomaan myös lapselle keskustelun tarkoituksesta ja käynnissä olevasta menettelystä. Lapselle tulisi keskustelua aloitettaessa selostaa se, miten lapsen mielipide vaikuttaa asiaan, samoin kuin se, että päätöksenteko asiassa ei ole lapsen vastuulla. Säännös eroaa lapsenhuoltolain 11 §:stä kuitenkin siinä, että säännöksessä ei ole viittausta haittaan lapsen ja hänen vanhempiansa välisille suhteille. Koska säännöksessä viitatuissa lainkohdissa tarkastelun alla on juuri lapsen ja hänen mahdollisen vanhemmansa välisen suhteen selvittämisen keskeyttäminen tai vanhemmuussuhteen kumoaminen, ei mainittu viittaus sovellu toimintaohjeeksi näissä tilanteissa. Ehdotettu säännös on uusi. Sen on katsottu olevan tarpeen alle 15-vuotiaiden lasten osallistamisen korostamiseksi.

Pykälän 2 momentissa on säännös 15 vuotta täyttäneen lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta, jos lapsi ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä. Pääsääntönä on, että 15 vuotta täyttänyt alaikäinen on kyllin kypsä ymmärtämään vanhemmuussuhteensa vahvistamiseen tähtäävien toimien merkityksen ja tekemään tätä koskevia päätöksiä. Jos lapsella on kuitenkin todettu esimerkiksi mielenterveyden häiriö tai kehitysvammaisuus, joka rajoittaa lapsen kykyä hahmottaa vanhemmuussuhteen vaikutuksia niin merkittävällä tavalla, että lapsen ei voida katsoa kykenevän ymmärtämään asian merkitystä, säännöksen mukaan tiettyjä lapsen itsemääräämisoikeutta koskevia pykälä ei sovelleta siltä osin kuin niissä säädetään 15 vuotta täyttäneen lapsen mielipiteen vaikutuksesta asiaan. Kykenemättömyydellä tarkoitetaan jatkuvaa puutetta eikä lyhytaikaista ja ohimenevää tilaa. Lisäksi on huomattava, että lapsen vakava sairaus tai kehitysvammaisuus ei automaattisesti tarkoita sitä, että lapsi olisi kykenemätön ilmaisemaan tahtoaan. Koska 15 vuotta täyttäneen lapsen näkemyksen noudattamatta jättäminen on tarkoitettu poikkeukselliseksi, säännöstä tulee tulkita suppeasti. Lapsen näkemys tulee aina pyrkiä selvittämään ja antamaan sille lapsen kypsyyden mukainen painoarvo. Säännös perustuu voimassa olevaan lain-säädäntöön.

Momentin soveltamisrajoitukset on rajattu vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämistä koskevaan 14 §:ään, vanhemmuuden tunnustamisen hyväksymistä koskevaan 22 §:n 2 momenttiin sekä vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanne-oikeuden rajoituksia koskevaan 34 §:n 1 momenttiin. Mainituissa tilanteissa lapsen vastustus voi estää toisen vanhemman vahvistamisen, minkä voidaan yleensä ottaen katsoa olevan lapsen edun vastainen lopputulos. Lain 17 §

on jätetty säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, jotta lapsi voi halutessaan riitauttaa lastenvalvojan tekemän arvion lapsen ymmärryskyvystä ja hakea muutosta lastenvalvojan vanhemmuuden selvittämistä koskevaan päätökseen siten kuin laissa oikeudenkäynnistä hallintoasioissa säädetään.

Pykälän 3 momentissa on viittaus lapsenhuoltolain 15 a §:ään, jossa on säännökset siitä, miten lapsen kuuleminen toteutetaan tuomioistuimessa. Ehdotetun momentin säännökset lapsen kuulemisesta ovat erityissääntelyä suhteessa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistelua koskeviin säännöksiin. Näitä menettelysäännöksiä sovelletaan aina kun lasta kuullaan tuomioistuimessa. Näin ollen niitä ei sovelleta pelkästään 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, vaan kaikissa niissä tilanteissa, joissa tuomioistuimessa kuullaan lasta vanhemmuutta koskevassa asiassa. Vanhemmuuslain mukaan 15 vuotta täyttäneellä on itsenäinen kanneoikeus sekä vanhemmuuden vahvistamista että kumoamista koskevassa asiassa. Näissä tilanteissa lapsen edun määrittää lähtökohtaisesti lapsi itse eikä lapsen kuuleminen ole siten tarveharkintaista tai suostumusperusteista kuin 15 a §:n 1 momentissa säädetään. Tästä syystä 15 a §:n 1 momenttia ei ehdoteta sovellettavaksi 15 vuotta täyttäneisiin alaikäisiin. Jos kyseessä on alle 15-vuotias alaikäinen, sovelletaan myös lapsenhuoltolain 15 a §:n 1 momentissa todettuja periaatteita henkilökohtaisen kuulemisen tarve- ja suostumusperusteisuudesta kaikkien alaikäisten osalta ja henkilökohtaisen kuulemisen välttämättömyydestä alle 12-vuotiaiden lasten osalta.

64 §. *Perättömän lausuman antaminen vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa.* Pykälässä on säännös viranomaiselle vanhemmuuden vahvistamista koskevan asian yhteydessä annetun perättömän lausuman rangaistavuudesta.

Pykälässä säädetään sakon uhalla rangaistavaksi sellaisen väärän tiedon antaminen viranomaiselle vanhemmuuden vahvistamista koskevan asian yhteydessä, joka osaltaan johtaa siihen, että vanhemmuus vahvistetaan virheellisesti. Ollakseen rangaistava lausuma tulee antaa vanhemmuuden selvittämisen yhteydessä, äitiyttä tai isyyttä tunnustettaessa, tunnustamisen vuoksi tapahtuneessa kuulemisessa tai tunnustamisen hyväksymisen yhteydessä lausuman vastaanottavalle viranomaiselle. Rangaistavuus ei edellytä, että lausuma olisi annettu kirjallisesti. Rangaistavuus edellyttää kuitenkin, että väärä tieto on annettu tahallisesti. Tahallisuuden sisältö määräytyisi sitä koskevien yleisten sääntöjen perusteella. Lausuja on esimerkiksi mieltänyt, että hänen ilmoittamansa väärä tieto varsin todennäköisesti johtaa vanhemmuuden virheelliseen vahvistamiseen. Jonkin tiedon salaaminen, esimerkiksi sen kertomatta jättäminen, että lapsen synnyttäneellä äidillä on lapsen hedelmöittämisen aikaan ollut muita kumppaneita, jotka voivat tulla kyseeseen lapsen vanhempana, ei sen sijaan riittäisi tunnusmerkistön täyttymiseen. Jos esimerkiksi lastenvalvoja sitä vastoin kysyy asiaa ja äiti vastoin totuutta kieltää muiden kumppaneiden olemassaolon, hän antaa väärän tiedon ja voi siten syyllistyä tekoon. Rangaistavaa on myös se, että henkilö tunnustaa äitiyden tai isyyden, vaikka hän tietää, ettei hän voi olla lapsen toinen vanhempi, jos sen seurauksena äitiys tai isyys vahvistetaan. Sitä vastoin äitiyden tai isyyden tunnustaminen tilanteessa, jossa tunnustaja tietää toisen henkilön tulevan kysymykseen lapsen vanhempana, ei ole rangaistavaa. Tällöinhän ei ole kysymys tilanteesta, jossa henkilö tietää äitiyden tai isyyden mahdottomaksi ja vanhemmuudestaan antamansa tiedon siten vääräksi. Rangaistussäännöksen soveltamisala ei ole rajattu vain lapsen synnyttäneeseen äitiin tai tunnustajaan. Myös lapsen synnyttäneen äidin aviomies voi syyllistyä perättömän lausuman antamiseen, jos hän hyväksyy tunnustamisen, jonka hän tietää perustuvan virheelliseen tietoon.

Rangaistussäännöksellä pyritään siihen, että viranomaisella voisi perustaa toimintansa oikeaan tietoon, mikä on edellytyksenä sille, että vanhemmuuden vahvistaminen ja sitä edeltävät selvitykset voidaan suorittaa tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti.

Jotta virheellisen tiedon antaminen olisi rangaistavaa, sen tulee osaltaan johtaa siihen, että vanhemmuus vahvistetaan virheellisesti. Vanhemmuuden vahvistamisella voidaan tarkoittaa äitiyden tai isyyden vahvistamista. Jos ennen vanhemmuuden vahvistamista havaitaan esimerkiksi oikeusgeneettisten isyystutkimusten tulosten perusteella, että ilmoitettu henkilö ei voi olla lapsen vanhempi, säännöksen rangaistavuuden edellytykset eivät täyty. Edellytys vanhemmuuden oikeudellisesta vahvistamisesta antaa siten osapuolille mahdollisuuden korjata aiemmin annettu virheellinen tieto ennen vanhemmuuden vahvistamista.

Pykälän rangaistussäännös on toissijainen, jos muualla laissa samasta teosta on säädetty ankarampi rangaistus. Rikoslaisissa (RL) on säädetty rangaistavaksi muun muassa rekisterimerkintärikos (RL 16:7 §) ja väärän todistuksen antaminen viranomaiselle (RL 16:8 §). Väärän vanhemman ilmoittaminen saattaa täyttää myös petoksen tunnusmerkistön, jos teolla on aiheutettu taloudellista vahinkoa (RL 36: 1 §). Kustakin edellä mainitusta rikoksesta voidaan tuomita enimmillään vankeusrangaistus. Jos teko täyttää edellä mainittujen rikosnimikkeiden tunnusmerkistön, tämän pykälän rangaistussäännöstä ei sovellettaisi.

Ehdotetulla rangaistussäännöksellä yhdistettäisiin voimassa olevan äitiyslain 49 §:ssä ja isyyslain 57 §:ssä olevat rangaistussäännökset yhdeksi sukupuolineutraaliksi rangaistussäännöksi. Ehdotetulla säännöksellä ei ole tarkoitettu muuttaa voimassa olevaa oikeustilaa tai puuttua siihen, millä edellytyksillä teko on rangaistava muiden rangaistussäännösten nojalla.

65 §. Käsittelyn kiireellisyys. Pykälässä säädetään vanhemmuuden selvittämistä, vahvistamista ja kumoamista koskevien asioiden käsittelemisestä kiireellisinä. Lapsen etu edellyttää, että hänen sukuasemaansa koskevat asiat saadaan selvitettyiksi mahdollisimman joutuisasti. Säännöksessä ei ole erikseen eritelty niitä viranomaisia, joissa asiaa käsitellään. Näin ollen säännös soveltuu kaikkiin vanhemmuuden selvittämistä, vahvistamista tai kumoamista käsitteleviin viranomaisiin. Käytännössä käsittelyn kiireellisyysvaatimus koskee hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystointia, Digi- ja väestötietovirastoa ja tuomioistuimia.

66 §. Virka-apu. Pykälässä on lastenvalvojan virka-apuvelvollisuutta koskeva säännös. Sen mukaan lastenvalvoja on pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua toisen hyvinvointialueen lastenvalvojalle vanhemmuuden selvittämisessä ja vahvistamisessa lastenvalvojalle kuuluvissa tehtävissä. Virka-apu kattaa myös toisen lastenvalvojan edustamisen tämän toimeen kuuluvaa asiaa käsiteltäessä toimialueensa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

67 §. Ennakkotunnustamisrekisterit. Pykälässä on säännökset ennakkotunnustamisrekistereistä. Sääntely on tarpeen, koska ennakkotunnustamista koskeviin asiakirjoihin ei voida enää soveltaa esimerkiksi sosiaalihuollon asiakkaasta ja oikeuksista annettua lakia (812/2000) eikä lakia sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015). Tämä johtuu siitä, että asiakirjojen ehdotetaan siirtyvän neuvoloilta suoraan Digi- ja väestötietovirastolle, jolloin asiakirjat eivät enää kulkisi sosiaalihuollon viranomaisten kautta eikä tunnustamisesta ennen lapsen syntymää pääsääntöisesti muodostuisi sosiaalihuollon asiakkuutta. Digi- ja väestötietovirastolle toimitettuun asiakirjaan sovelletaan yleislainsäädäntöä, jota täydentää ehdotettu ennakkotunnustamisrekistereitä koskeva sääntely. Lapsen syntymän jälkeen tapahtuvasta tunnustamisesta lastenvalvojan luona laadittuihin asiakirjoihin sovellettaisiin nykyiseen tapaan edellä tarkoitettua sosiaalihuollon lainsäädäntöä. Vanhemmuuden tunnustamista koskevat asiakirjat toimitetaan nykyisinkin Digi- ja väestötietovirastolle vahvistettavaksi. Kyse ei näin ollen ole uuden tietovarannon muodostamisesta vaan olemassa olevan tietovarannon muutoksesta ja tätä koskevan oikeudellisen viitekehyksen täydentämisestä niiltä osin, kun tiedonhallintaa koskevasta seikasta ei säädetä muun muassa julkisuuslaissa, yleisessä tietosuojasääntelyssä tai laissa julkisen hallinnon tiedonhallinnasta. Ahvenanmaalla Digi- ja väestötietovirastolle säädettyjä tehtäviä hoitaa Ahvenanmaan valtionvirasto.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettu henkilötietojen käsittely kuuluisi yleisen tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain soveltamisalaan. Käsittelyn oikeusperusteena on tietosuoja-asetuksen 1 kohdan c alakohta, eli käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi. Yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaan 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan perustuvassa käsittelyn oikeusperusteessa voidaan säätää esimerkiksi käsiteltävien tietojen tyylistä, asianomaisista rekisteröidyistä, säilytysajoista sekä käsittelytoimista ja -menettelyistä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin ennakkotunnustamisrekistereiden käyttötarkoituksesta ja rekisterinpitäjistä. Ehdotetun säännöksen mukaan ennakkotunnustamisrekisterit ovat olemassa vanhemmuuden tunnustamiseen ennen lapsen syntymää ja tunnustamisen vahvistamiseen kuuluvien tehtävien hoitamista varten. Kyseessä on tietovaranto, jonne vanhemmuuden tunnustamistiedot siirtyvät odottamaan lapsen syntymää ja vanhemmuuden vahvistamista. Vanhemmuuden vahvistamisen jälkeen perhesuhteita koskevat tiedot tallennetaan väestötietojärjestelmään, josta säädetään laissa väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista.

Saman momentin mukaan Digi- ja väestötietovirasto ja Ahvenanmaan valtionvirasto ylläpitävät rekisteriä oman toimialueensa osalta erillisinä rekistereinä. Ehdotetun vanhemmuuslain 19 §:n 5 momentin mukaan ennakkotunnustamista koskevat asiakirjat on viipymättä toimitettava Digi- ja väestötietovirastolle vanhemmuuden vahvistamista varten. Ehdotetun 30 §:n mukaan Ahvenanmaan maakunnassa Digi- ja väestötietovirastolle säädettyjä tehtäviä hoitaa Ahvenanmaan valtionvirasto. Näin ollen Ahvenanmaan neuvoloista ja lastenvalvojilta asiakirjat ohjautuisivat Ahvenanmaan valtionviraston ylläpitämään ennakkotunnustamisrekisteriin ja muualla Suomessa sijaitsevista neuvoloista ja lastenvalvojilta asiakirjat ohjautuisivat Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämään ennakkotunnustamisrekisteriin.

Ennakkotunnustamisrekisterin tietoja voidaan kerätä ja käsitellä joko manuaalisesti tai sähköisesti. Sääntely ei olisi sidottu tiettyyn tietojenkäsittelymenetelmään, vaan mahdollistaisi tietojen käsittelyn kehittämisen edelleen niin Digi- ja väestötietoviraston toimialueella kuin Ahvenanmaan maakunnassa. Koska Digi- ja väestötietoviraston ja Ahvenanmaan valtionviraston ennakkotunnustamisrekisterit ovat erillisiä rekistereitä, sääntely sallii rekistereiden eriaikaisen kehittämisen. Erillinen rekisterinpitäjyys tarkoittaa myös sitä, että kumpikin rekisterinpitäjä vastaa itsenäisesti kaikista rekisterinpitäjälle kuuluvista vastuista ja velvollisuuksista omassa toiminnassaan, kuten esimerkiksi rekistereihin tallennettavien tietojen ja rekisteröintiin liittyvien asiakirjojen luovutuksista sekä tietosuoja-asetuksen mukaisten rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi rekisterin tietosisällöstä. Rekisteriin tallennettavia henkilötietoja ei voida pitää tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuina erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvina henkilötietoina. Kun otetaan kuitenkin huomioon käsiteltävien tietojen käsittely-yhteys, voidaan tietojen katsoa paljastavan arkaluonteisia tietoja henkilön perhe-elämästä. Perhe-elämää koskevat tiedot ovat julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan mukaan salassa pidettäviä ja näin ollen luonteeltaan arkaluonteisia, joten niiden käsittelystä on perusteltua säätää laissa erikseen. Ehdotetun momentin mukaan henkilötietojen tallentamisoikeus olisi 19 §:n 2 ja 3 momentin mukaisella tunnustamisen vastaanottajalla. Pykälän 2 momentin mukaan tunnustamisen vastaanottaa terveydenhoitaja tai kättilö sen hyvinvointialueen äitiysneuvolassa tai neuvolapalveluita hyvinvointialueen toimeksiannosta tuottavassa yksityisessä terveydenhuollon toimintayksikössä, jossa synnyttävälle äidille on annettu raskauden aikaisia äitiysneuvolapalveluita. Pykälän 3 momentin mukaan tunnustamislausema voidaan antaa myös lastenvalvojalle sillä hyvinvointialueella, jonka alueella synnyttävällä äidillä on kotikunta. Pykälässä tarkoitettujen henkilötietojen käsittelyoikeus olisi molemmissa momenteissa mainituilla tunnustamisen vastaanottajatahoilla.

Momentin 1 kohdan mukaan tunnustajasta saisi kerätä ja tallentaa järjestelmään tämän yksilöinti- ja yhteystiedot. Yksilöintitiedoilla tarkoitetaan nimeä ja henkilötunnusta tai, jos henkilöllä ei ole henkilötunnusta, tämän syntymäaikaa. Yhteystiedoilla tarkoitetaan lähtökohtaisesti puhelinnumeroa ja sähköpostiosoitetta, mutta myös tarkempia osoitetietoja erityisesti silloin, jos henkilön osoitetiedot eivät käy ilmi hänen väestötietojärjestelmään merkityistä rekisteritiedoistaan. Tällaisesta tilanteesta on kyse esimerkiksi silloin, jos henkilöä ei ole merkitty väestötietojärjestelmään. Lisäksi rekisteriin merkitään tieto asiakirjasta, josta henkilöllisyys on todettu, kotikunnasta ja tunnustamislausumasta.

Momentin 2 kohdan mukaan tunnustajan hyväksyjästä eli synnyttävästä äidistä saisi kerätä ja tallentaa 1 kohtaa vastaavien yksilöinti- ja yhteystietojen lisäksi tiedon asiakirjasta, josta henkilöllisyys on todettu, siviilisäädyn, kotikunnan ja hyväksymislausuman. Tunnustamislausuman kohdentamiseksi tiettyyn syntyvään lapseen tai samaan aikaan syntyviin lapsiin ehdotetaan rekisteriin tallennettavaksi myös lapsen arvioitu syntymäaika. Myös syntyvien lasten arvioitu lukumäärä olisi rekisteriin kirjattava tieto.

Momentin 3 kohdan mukaan rekisteriin saa tallentaa myös mahdollisesta hedelmöityshoitotodistuksesta ilmenevät tiedot. Hedelmöityshoitotodistuksesta ilmenevät tiedot ovat välttämättömiä lisätietoja, jos toisen vanhemman vanhemmuus perustuu tämän lain 4 §:n 3 momentissa tai 5 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla hedelmöityshoitosuostumukseen. Eri sukupuolta olevien parien kohdalla hedelmöityshoitotodistus osoittaa, että tunnustaja on antanut suostumuksensa hoitoon, minkä perusteella vanhemmuus voidaan vahvistaa. Naisparien kohdalla hedelmöityshoitotodistuksesta ilmenee siittiöiden luovuttajan mahdollinen suostumus isyyden vahvistamiseen, mikä estää naisparin toisen osapuolen tunnustamisen. Jos suostumusta isyyden vahvistamiseen ei ole, naisparin toinen osapuoli voi tunnustaa vanhemmuuden.

Momentin 4 kohdan mukaan rekisteriin ehdotetaan merkittäväksi myös tunnustamisen vastaanottajan nimeä, tehtävänimikettä ja organisaation nimeä koskevat tiedot sekä vastaanottajan yhteystiedot.

Momentin 5 kohdan mukaan rekisteriin voidaan kirjata myös muita 1 momentissa tarkoitettujen viranomaisten tehtävien suorittamiseksi välttämättömiä tunnustamistapahtumaa tai sen osapuolia koskevia tietoja. Tunnustamistapahtumaa koskevilla tiedoilla tarkoitetaan esimerkiksi tapahtuman paikkaa ja päivämäärää koskevia tietoja. Tunnustamistapahtuman osapuolia koskevilla tiedoilla tarkoitetaan tunnustajaa, hyväksyjää tai tunnustamisen vastaanottajaa koskevia tietoja. Lainsäädännössä erikseen yksilöimättömät tietoryhmät eivät kuitenkaan voi olla niin sanottuja arkaluontoisia henkilötietoja. Tästä johtuu, että 5 kohdassa tarkoitetut muut yksilöimättömät tiedot eivät voi kuulua tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa mainittuihin erityisiin tietosuojaryhmiin eikä näihin rinnastettaviin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 32 kohdassa tarkoitettuihin salassa pidettäviin tietoihin, joiden rekisteröintimahdollisuus on rajattu pois 5 kohdassa tarkoitetuista tietoryhmistä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin ennakkotunnustamisrekisterin sisältämien tietojen säilytysajasta. Yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisen säilytyksen rajoittamista koskevan periaatteen nojalla tietoja tulee käsitellä ainoastaan niin kauan kuin on tarpeen tietojenkäsittelyn tarkoituksen toteuttamista varten. Näin ollen tiedot tulisi poistaa heti kun tietoja ei enää tarvita. Tarkoituksena on, että tiedot poistetaan rekisteristä ja arkistoidaan siinä yhteydessä, kun vanhemmuuden vahvistamista koskeva asia on ratkaistu. Tämä voi tapahtua asian ratkaisemista koskevalla päätöksellä tai asian raukeamisella tai siirtämisellä toiselle viranomaiselle. Valtaosassa tapauksia vanhemmuus voidaan vahvistaa ennakkotunnustamisrekisteriin ilmoitettujen tietojen perusteella ilman lisäselvityksiä välittömästi sen jälkeen, kun ilmoitus lapsen syntymästä vastaanotetaan ja vanhemmuus vahvistetaan. Koska vanhemmuus tunnustetaan yleensä raskausviikoilla

25-30, säännönmukainen säilytysaika olisi noin muutaman kuukauden mittainen aika. Tämän jälkeen tieto vanhemmuuden vahvistamisesta tallennetaan väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain mukaisesti väestötietojärjestelmään. Mainitun lain 20 §:n mukaan väestötietojärjestelmään talletetut henkilötiedot säilytetään pysyvästi. Näin ollen ei ole tarvetta sille, että tietoja säilytetään ennakkotunnustamisrekisterissä sen jälkeen, kun vanhemmuus on vahvistettu.

Ennakkotunnustamista koskeva asia voi päättyä myös asian raukeamiseen. Tällainen tilanne on kyseessä esimerkiksi silloin, jos synnyttävä ja lapsen tunnustanut mies solmivat avioliiton ennen lapsen syntymää, vanhemmuuden tunnustanut henkilö peruuttaa tunnustamisen tai synnyttävä äiti tai kolmas henkilö kiistää tunnustamisen ennen lapsen syntymää taikka perhe muuttaa pysyvästi ulkomaille ennen lapsen syntymää. Yhteensä näiden tilanteiden arvioidaan muodostavan hyvin pienen osan kaikista ennakkotunnustamisasioista. Ensiksi kuvatussa tilanteessa lapselle ei voida vahvistaa toista vanhempaa, koska lapsen toinen vanhemmuus on jo määräytynyt äidin avioliiton perusteella (3 §), toiseksi kuvatussa tilanteessa asia raukeaa tätä koskevan erityissäännöksen perusteella (31 §:n 3 momentti) ja viimeiseksi kuvatussa tilanteessa Suomen viranomainen on menettänyt kansainvälisyksitysoikeudellisen toimivaltansa asian ratkaisemiseen (20 §:n 3 momentti ja 56 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohta). Näissä tilanteissa tieto asian raukeamisesta lähetetään ennakkotunnustamisasian osapuolille ja peruutus- ja kiistämistilanteessa lisäksi myös sille lastenvalvojalle, jonka toimivaltaan lapsen toisen vanhemmuuden selvittäminen 8 §:n mukaan lapsen synnyttyä kuuluu. Asian käsittely ennakkotunnustamisasiana on kaikissa edellä mainituissa tilanteissa päättynyt eikä asiakirjoja ole tarpeen enää säilyttää rekisterissä, vaan ne voidaan poistaa rekisteristä arkistoitaviksi.

Ennakkotunnustamisasiakirjoissa voi lisäksi olla sellaisia puutteita tai epäselvyyksiä, joiden vuoksi niitä pitää täydentää. Lisäselvitystä vaativia asioita arvioidaan olevan muutama prosentti ennakkotunnustamisista. Yleisin ennakkotunnustamisasiassa esiin tuleva epäselvyys liittyy synnyttävän äidin siviilisäätyyn. Synnyttävän äidin siviilisäätyä koskeva haaste liittyy useimmiten tilanteeseen, jossa synnyttävä äiti on asunut aiemmin ulkomailta, eikä hänen siviilisäätyään koskevaa tietoa ole tallennettu tai päivitetty väestötietojärjestelmään. Koska synnyttävän äidin siviilisäätyä koskevalla tiedolla on ratkaiseva merkitys lapsen toisen vanhemman määräytymiseen välittömästi lain nojalla äidin avioliittoon perustuvan isyysolehtaman kautta, ei ennakkotunnustamista voida vahvistaa ennen kuin äidin siviilisäätyä koskeva tieto on selvitetty. Tämä on useimmiten tarkoituksenmukaisinta selvittää suoraan synnyttävän äidin kanssa asioiden, koska rekisterinpitäjä on paras taho antamaan ohjeita asiassa tarvittavasta lisäselvityksestä. Joskus voi kuitenkin olla tilanteita, joissa tarvitaan joko lastenvalvojan myötävaikutusta lisäselvityksen saamiseksi tai isyyden selvittämistä oikeusgeneettisten isyystutkimusten avulla. Lisäselvitystilanteissa asia pysyy vireillä rekisteriviranomaisessa lisäselvitysten saamiseen tarvittavan ajan. Jos lisäselvitystä ei ole kohtuudella saatavissa esimerkiksi synnyttävän äidin lähtömaan yhteiskunnallisesta tilanteesta johtuen, asia ei ole enää ratkaistavissa lisäselvitysasiana vaan se pitää siirtää lastenvalvojalle vanhemmuuden selvittämistä ja mahdollisia oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia varten. Tästä esimerkkinä on 29 §:n 2 momentissa tarkoitettu tilanne. Tällöin ennakkotunnustamisasiana alkanut asia päättyy rekisteriviranomaisessa ja asian käsittelyä jatketaan vanhemmuuden selvittämistä koskevana asiana lastenvalvojan luona. Jos asia siirretään lastenvalvojalle vanhemmuuden selvittämistä koskevana asiana, asian käsittely ennakkotunnustamisrekisterissä päättyy, eikä asiakirjojen säilyttämiselle ennakkorekisterissä ole enää tarvetta.

Ennakkotunnustamisasia voidaan joutua siirtämään lastenvalvojalle mahdollisena sosiaalihuollon tarpeen selvittämisasiana, jos ennakkoon tunnustetusta lapsesta ei tule syntymäilmoitusta kahden kuukauden kuluessa lapsen arvioidusta syntymäajasta lukien. Rekisteriviranomainen pyrkii tuolloin ensin selvittämään käytettävissään olevien rekisteritietojen avulla, mistä tilanteessa on kyse. Tilanteessa voi olla kysymys siitä, että perhe on muuttanut ulkomaille tekemättä

muuttoilmoitusta ja lapsi on syntynyt muualla kuin Suomessa, mutta muuttotilannetta todennäköisempää on, että kyse on perheestä, johon odotettu lapsi on menehtynyt ennen lapsen syntymää. Näitä tilanteita on Suomessa keskimäärin 150 vuosittain, joista noin puolet liittyy perheisiin, joissa ennakkotunnustamistilanne on mahdollinen eli tulevat vanhemmat eivät ole avioliitossa keskenään. Perhe voi tällöin olla sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimien tarpeessa. Mahdollisen sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi ennakkotunnustamisasia on tuolloin perusteltua päättää rekisteriviranomaisessa ja siirtää asia selvitettäväksi lastenvalvojalle. Asian käsittely ennakkotunnustamisasiana päättyy asian siirtoon.

Kahden kuukauden määräaika lapsen arviodusta syntymäajasta lukien on tarpeen myös sen varmistamiseksi, ettei henkilötietoja jää järjestelmään ilman perusteltua syytä. Tietoja voidaan säilyttää ennakkotunnustamisrekisterissä myös tätä pidempään, jos asiassa vaadittavia lisäselvityksiä ei ole pystytty toimittamaan nopeasti. Erityisesti äidin siviilisäätystä koskevien lisäselvitysten ja legalisoitujen todistusten hankkiminen ulkomailta voi joskus olla vaivalloista ja viedä jopa useita kuukausia.

Luonnollisesti ennakkotunnustamisasia voi päättyä myös asian hylkäämiseen. Kyse voi olla selaisesta menettelytapavirheestä, jota ei voi korjata tietoja täydentämällä tai lisäselvitystä hankkimalla, tai rekisteriviranomaisen tietoon on saatettu seikkoja, joiden nojalla sillä on aihetta epäillä, ettei lapsen tunnustanut henkilö ole lapsen toinen vanhempi. Jos ennakkotunnustamista koskeva asia ei täytä lain 29 §:n 1 momentissa lueteltuja vahvistamisen edellytyksiä, rekisteriviranomaisen tulee tällöin hylätä tunnustaminen. Myös tuolloin asian käsittely rekisteriviranomaisessa päättyy, eikä asiakirjojen säilyttäminen ennakkotunnustamisrekisterissä ole enää tarpeen. Rekisteriviranomaisen päätös tulee 31 §:n 5 momentin mukaan antaa tiedoksi myös 8 §:ssä tarkoitettulle lastenvalvojalle. Koska lapsen vanhemmuutta ei ole ennakkotunnustamisasiassa aiemmin selvitetty, ennakkotunnustamisasian hylkäämispäätös annetaan tuolloin tiedoksi sille lastenvalvojalle, jolle vanhemmuuden selvittäminen 8 §:n mukaan kuuluu.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi viranomaisen tai viranomaistehtävää hoitavan henkilöstön oikeudesta ennakkotunnustamisrekisterissä säilytettäviin salassa pidettäviin tietoihin tilanteessa, jossa toinen viranomainen tarvitsee tietoja lakimääräisen tehtävänsä suorittamiseksi. Tällaisesta tilanteesta on kyse esimerkiksi silloin, kun ennen lapsen syntymää annettu tunnustaminen peruutetaan tai kiistetään ehdotetun lain 20 §:n 1 tai 2 momentin perusteella. Lapsi syntyy tällöin todennäköisesti ilman toista vanhempaa, jolloin toisen vanhemman selvittäminen kuuluu sosiaalihuollon viranomaisen eli lastenvalvojan tehtäviin. Tieto ennen lapsen syntymää annetusta tunnustamisesta, joka on sittemmin peruutettu tai kiistetty, tulee voida välittää lastenvalvojan tietoon siitä huolimatta, että henkilöiden perhe-elämää koskevat tiedot on säädetty salassa pidettäväksi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan nojalla. Tämä ei olisi mahdollista ilman erikseen säädettyä tiedonsaantioikeutta. Lisäksi on perusteltua, että Digi- ja väestötietovirastolla ja Ahvenanmaan valtionvirastolla on oikeus saada ennakkotunnustamisrekisteriin tallennetut tiedot toisen rekisterinpitäjän rekisteristä esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhemmuuden vahvistamista varten tarvittavat tiedot voidaan tarvittaessa siirtää toimivaltaiselle viranomaiselle vahvistamista ja rekisteröintiä varten. Tällaisesta tilanteesta olisi kyse esimerkiksi silloin, jos synnyttävä äiti vaihtaa asuinpaikkaa ennakkotunnustamisen ja lapsen syntymän välisenä aikana Ahvenanmaan maakunnasta muualle Suomeen tai toisin päin. Koska kumpikin viranomainen lähtökohtaisesti päättää omalla toimialueellaan henkilöä koskevien merkintöjen tekemisestä väestötietojärjestelmään, asiakirjat tulee tuolloin siirtää toiselle rekisteriviranomaiselle vanhemmuuden vahvistamista varten. Digi- ja väestötietovirastosta saadun tiedon mukaan kuvutatut tilanteet ovat hyvin harvinaisia. Säännöksessä mainittujen tiedonsaantioikeuksien lisäksi salassa pidettävän tiedon saa antaa toiselle viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 7 luvussa säädetyillä perusteilla.

Ehdotetun sääntelyn voidaan katsoa täyttävän yleisen edun mukainen tavoite ja olevan ehdotetun käsittelyä tarkasti määrittävät säännökset oikeasuhtainen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden siten kuin yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa edellytetään. Sääntelyssä on otettu huomioon myös julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettu lainsäädäntö. Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain edellyttämä tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi on toteutettu esityksen vaikutusarviointia koskevassa osiossa.

68 §. Lain soveltaminen eräissä tapauksissa. Pykälässä on säännökset lain vaikutuksista sovellettaessa kotikuntalain 2 ja 6 a §:ää. Ehdotetun lain mukaan 5 §:n 1 momentin mukainen äiti rinnastetaan lapsen vanhempänä henkilöön, jonka isyys on tunnustamisen perusteella vahvistettu. Valtaosa niistä lainsäädännössä olevista säännöksistä, jotka liittävät vanhemmuuteen oikeusvaikutuksia, on luonteeltaan sukupuolineutraaleja. Tällaisissa säännöksissä käytetään esimerkiksi ilmaisuja ”vanhemmat” tai ”isä tai äiti”. On selvää, että tällaiset sukupuolineutraalit säännökset koskevat kumpaakin vanhempaa perheissä, joissa lapselle on äitiyden vahvistamisen perusteella vahvistettu kaksi äitiä.

Kotikuntalaissa asetetaan kuitenkin lapsen vanhemmat jossakin suhteessa keskenään eri asemaan yksinomaan sukupuolensa perusteella. Tällaisia säännöksiä ovat kotikuntalain 2 §:n 1 momentti ja 6 a §:n 2 momentti. Esimerkiksi kotikuntalain 6 a §:n 2 momentin mukaan määritettäessä väestökirjanpitokuntaa sellaiselle Suomen kansalaiselle, jolla ei ole ollut kotikuntaa Suomessa, väestökirjanpitokunta määräytyy ensisijaisesti äidin ja toissijaisesti isän kotikunnan tai väestökirjanpitokunnan mukaisesti.

Kun henkilön 5 §:n 1 momentin mukainen äitiys on vahvistettu, lapsella on oikeudellisesti tarkasteltuna kaksi äitiä. Tällöin on kyettävä ratkaisemaan, kumpaa heistä kohdellaan äitinä ja kumpaa isänä sovellettaessa tällaista säännöstä, joka on tarkoitettu koskemaan vain lapsen toista vanhempaa. Näitä tilanteita varten pykälässä säädetään, että sovellettaessa kotikuntalain säännöksiä tämän lain 2 §:ssä tarkoitettuun lapsen synnyttäneeseen äitiin sovelletaan, mitä luetelluissa pykälissä säädetään äidistä ja tämän lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuun äitiin sovelletaan, mitä kotikuntalain 6 a §:ssä säädetään isästä. Kotikuntalain 6 a §:n 2 momenttia koskevassa esimerkkitilanteessa lapsen väestökirjanpitokunta määräytyy ehdotetun säännöksen mukaan ensisijaisesti lapsen synnyttäneen äidin ja toissijaisesti sen henkilön kotikunnan mukaisesti, jonka äitiys on vahvistettu hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella.

69 §. Tarkemmat säännökset. Pykälän 1 momentissa on asetuksenantovaltuus valtioneuvoston asetukseksi, jossa voidaan säätää tarkemmin lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta, lääketieteellisen selvityksen antamisesta ja siitä maksettavasta korvauksesta sekä henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista.

Pykälän 2 momentissa on lisäksi asetuksenantovaltuus oikeusministeriön asetukseksi, jossa säädetään vanhemmuusasioissa käytettävistä lomakkeista. Säännöksen mukaan asetuksessa nimettyjen lomakkeiden kaavat vahvistaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tämä on perusteltua, koska Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain (668/2008) 2 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden ohjaus kuuluu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviin ja on perusteltua, että ohjaustehtävään kuuluu myös vastuu läheisesti käytännön toimintaan liittyvien lomakkeiden valmistelusta.

10 luku Voimaantulo

70 §. Voimaantulo. Pykälän 1 momentissa on voimaantulosäännös. Tarkoituksena on, että laki tulisi voimaan noin vuoden kuluttua sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Lain täy-

täntöönpanoon on varattava riittävästi aikaa erityisesti uudesta lainsäädännöstä johtuvien välttämättömien muutosten tekemiseksi väestötietojärjestelmään ja uuden sähköisen käsittelyjärjestelmän luomiseksi. Pitkä siirtymäaika on tarpeen myös uusien toimintakäytäntöjen suunnittelemista, tarvittavien lomakkeiden uudistamista sekä riittävää tiedotusta ja koulutusta varten.

Pykälän 2 momentin säännöksellä kumotaan nykyinen isyyslaki ja äitiyslaki.

71 §. *Lain soveltaminen ennen lain voimaantuloa syntyneen lapsen osalta.* Pykälässä on lain ajallista soveltamisalaa koskevat pääsäännöt sekä lain soveltamisesta sekä isyyden että äitiyden osalta.

Pykälän 1 momentin mukaan ehdotettua lakia olisi sovellettava isyyteen yleensä myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa. Sillä, minkä ikäinen lapsi on, ei tavallisesti ole merkitystä. Tästä pääsäännöstä on kuitenkin tarpeen joissain tilanteissa poiketa. Poikkeuksia koskevat säännökset ovat jäljempänä tässä luvussa.

Pykälän 2 momentin mukaan, ehdotetun lain 2 §:ää, joka sisältää synnyttäneen äidin äitiyttä koskevan säännöksen, ja lain 8 lukua, joka sisältää äitiyttä koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset, sovelletaan äitiyteen myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa. Lailla olisi tältä osin takautuva vaikutus. Ehdotetun lain muita säännöksiä sovelletaan äitiyteen kuitenkin vain, jos lain 5 §:ssä tarkoitettu suostumus hedelmöityshoitoon on annettu 1 huhtikuuta 2019 tai sen jälkeen. Voimassa oleva äitiyslaki tuli voimaan mainittuna päivämääränä. Äitiyden osalta takautuva vaikutus olisi näin ollen rajattu. Rajoitus on tarpeen, koska naisparit eivät äitiyslain voimaantullessa voimassa olleen lainsäädännön perusteella voineet saada hedelmöityshoitoja yhdessä eikä parin molemmilta osapuolilta näin ollen ollut pyydetty hedelmöityshoitoja annetun lain 10 §:ssä tarkoitettua kirjallista suostumusta. On osapuolten oikeusturvan ja lain soveltamisen selkeyden kannalta perusteltua liittää lain soveltamisajankohta hedelmöityshoitosuostumuksen antamiseen ehdotetulla tavalla. Soveltamisrajoitus asettaa lain soveltamiselle rajan, jota ei voida laajentaa muilla voimaantuloa koskevilla säännöksillä. Muissa voimaantulosäännöksissä voidaan sen sijaan asettaa lisäksi muita rajoituksia.

72 §. *Vanhemmuuden tunnustaminen ja selvittäminen.* Pykälässä on vanhemmuuden tunnustamista ja selvittämistä koskevat poikkeussäännökset. Aikaisempaa isyys- tai äitiyslakia on sovellettava tunnustamista koskevassa asiassa vain, jos vanhemmuus on tunnustettu ennen tämän lain voimaantuloa. Aikaisempaa lakia sovelletaan tällöin sekä itse tunnustamiseen, että sen peruuttamiseen, kiistämiseen, hyväksymiseen ja vahvistamiseen. Myös vanhemmuuden selvittämiseen sovelletaan tuolloin aikaisempaa lakia. Vanhemmuuden selvittämiseen sovelletaan aikaisemman isyys- tai äitiyslain säännöksiä myös, jos lapsi on syntynyt ja vanhemmuuden selvittämistä koskeva neuvottelu on pidetty ennen lain voimaantuloa. Toisin sanoen, vaikka lapsi olisi syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa, vanhemmuuden selvittämiseen voidaan soveltaa uutta lainsäädäntöä, jos vanhemmuuden selvittämistä koskevaa neuvottelua ei ole järjestetty ja pidetty aikaisemman lain voimassa ollessa. Säännöksen tarkoituksena on välttää tilanne, jossa sellaisten lasten vanhemmuuden selvittämisessä, jotka ovat syntyneet aikaisemman lain aikaan, mutta joiden vanhemmuuden selvittäminen on jostain syystä viivästynyt, ei tarvitsisi enää mahdollisesti usean vuoden jälkeen soveltaa aikaisempaa lakia. Jos vanhemmuuden tunnustaminen on tapahtunut tämän lain voimaantulon jälkeen, sovellettaisiin tämän lain säännöksiä siitä riippumatta, onko vanhemmuuden selvittämiseen ollut sovellettava tätä vai aikaisempaa lakia.

73 §. *Äitiyden tai isyyden vahvistamista koskeva kanne.* Pykälä koskee äitiyden tai isyyden vahvistamiskannetta, joka on vireillä tämän lain tullessa voimaan. Kanteen käsittelyyn tuomioistuimessa on tuolloin sovellettava niitä säännöksiä, jotka olivat voimassa silloin, kun kanne pantiin vireille. Kanteeseen, joka on tuolloin vireillä, sovelletaan aikaisempaa isyyslakia tai äitiyslakia.

Jos kanne on pantu vireille ennen 1.1.2016, kanteen käsittelyyn sovelletaan vuoden 1975 isyyslakia, koska voimassa oleva isyyslaki tuli voimaan 1.1.2016. Tästä ehdotetaan kuitenkin tehtäväksi poikkeus isyyslain voimaantulosta annetun lain 7 §:n 2 momentin osalta. Mainitussa momentissa on kanneaikaa koskeva säännös niihin tapauksiin, joissa lapsi on syntynyt ennen vuoden 1975 isyyslain voimaantuloa, toisin sanoen aikaisemmin kuin 1.10.1976. Myös voimassa olevaan isyyslakiin sisältyy säännös, jonka mukaan tätä lainkohtaa ei enää sovelleta.

Ehdotettu pykälä sisältää myös säännöksen, jonka mukaan isyyden vahvistamista koskeva kanne, joka tulee vireille tämän lain tultua voimaan, voidaan tutkia sen estämättä, että tuomioistuin on aikaisemmin jättänyt isyyden vahvistamatta isyyslain voimaantulosta annetun lain 7 §:n 2 momentin nojalla. Vaikka laki isyyslain voimaantulosta on jo kumottu, on uudessa laissa tarpeen toistaa nykyisen isyyslain asiaa koskeva säännös. Säännös on tarpeen, jotta ne, jotka ovat vuoden 1975 isyyslain aikaan yrittäneet isyyden vahvistamista kanneteitse, mutta joiden kanne on määrääjän umpeutumisen tai miehen kuoleman vuoksi hylätty tai jätetty tutkimatta, eivät joutuisi muista poikkeavaan asemaan. Lainvoimainen tuomioistuimen päätös tuottaa normaalitytapauksessa oikeusvoimavaikutuksen, jonka vuoksi aiempi päätös tulee purkaa ennen kuin uusi kanne on mahdollista panna vireille. Ehdotetun säännöksen nojalla tämä ei kuitenkaan ole tarpeen. Säännöksellä vältetään asian tarpeeton käsittely ylimääräisen muutoksenhaun keinoin.

74 §. Äitiyden tai isyyden kumoaminen. Jos isyyden kumoamista koskeva kanne tulee vireille tämän lain tultua voimaan, siihen on 71 §:ssä olevan pääsäännön mukaan yleensä sovellettava tämän lain säännöksiä. Tästä on kuitenkin tarpeen tehdä joitakin poikkeuksia, joista säädetään tässä pykälässä.

Pykälän 1 momentti koskee isyyden kumoamista tapauksissa, joissa lapsi on syntynyt aikaisemmin kuin 1 päivänä lokakuuta 1976. Äiti ei näissä tapauksissa voi panna vireille isyyden kumoamista koskevaa kannetta. Vastaava säännös on vanhassa isyyslain voimaantulosta annetussa laissa ja voimassa olevan isyyslain 66 §:n 1 momentissa. Se ehdotetaan säilytettäväksi, koska ei ole perustetta sille, että kanneoikeutta näissä tilanteissa laajennettaisiin. Lapsi on näissä tapauksissa 44-vuotias tai vanhempi. Tämä huomioon ottaen säännöksen käytännöllinen merkitys on hyvin vähäinen, sillä jos ehdotetusta poiketen säädettäisiin, että äidin kanneoikeuteen olisi sovellettava tätä lakia, kanneoikeus olisi käytännössä jokseenkin aina vanhentunut.

Pykälän 2 momentti koskee äitiyden tai isyyden kumoamista muun kuin äidin, lapsen tai vanhemmaksi todetun tai vahvistetun henkilön kanteesta. Sen mukaan, jos lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa, 46 §:n 2 momentin, 47 §:n 2 momentin ja 48 §:n 2 momentin sijaan sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Ehdotettu säännös on tarpeen oikeusvarmuuteen liittyvistä syistä. Perheen ulkopuolisen henkilön kanneoikeutta ehdotetaan laajennettavaksi. Voimassa olevan isyyslain 42 §:n 2 momentin mukaan riitauttaminen on ollut mahdollista, mutta kanneoikeus on ollut mahdollinen vain niissä tilanteissa, joissa isyys perustuu synnyttäneen äidin avioliittoon. Vastaavaa kannemahdollisuutta ei sisälly voimassa olevaan äitiyslakiin. Perheenjäsenet ovat voineet luottaa siihen, että voimassa olevan lainsäädännön mukaan lasten sukuasemaa ei voida perheen ulkopuolisen toimesta riitauttaa, jos lapsen sukuasema perustuu tunnustamiseen. Tätä luottamusta on tarpeen suojata siten, ettei 46 §:n 2 momenttia, 47 §:n 2 momenttia ja 48 §:n 2 momenttia säädetä takautuvasti sovellettavaksi.

Pykälän 3 momentti koskee äitiyden tai isyyden kumoamista koskevaa kannetta, joka on vireillä tämän lain tullessa voimaan. Siihen olisi sovellettava kanteen vireillepanohetkellä voimassa olleita säännöksiä. Kannetta ei kuitenkaan voitaisi jättää tutkimatta sillä perusteella, että synnyttänyt äiti ja tämän aviomies ovat kumpikin kuolleet. Säännökset vastaavat voimassa olevan

isyyslain 66 §:n 3 momenttia. Momentin jälkimmäinen virke on tarpeen siltä varalta, että tuomioistuimissa on vielä vireillä kanteita, jotka on pantu vireille vuoden 1975 isyyslain voimassa ollessa ennen 1.1.2016. Vuoden 2015 isyyslaissa ei ole enää vastaavaa rajoitetta.

75 §. *Lapsen perintöoikeus eräissä tapauksissa.* Pykälässä on säännökset lapsen perintöoikeudesta isänpuoleisessa suvussa tilanteissa, joissa lapsi on syntynyt aikaisemmin kuin 1 päivänä lokakuuta 1976 ja isyys vahvistetaan kanteella. Kysymys on toisin sanoen tapauksista, joissa kanneoikeus vanhan isyyslain voimaanpanosta annetun lain mukaan vanhentui 1 päivänä lokakuuta 1981, mutta joiden kanneoikeus palautettiin vuoden 2015 isyyslain nojalla. Säännökset vastaavat oikeudenmenetysten välttämiseksi täsmällisesti vuoden 2015 isyyslain 67 §:ssä säädettyä.

76 §. *Viittaukset aikaisempaan lakiin.* Pykälä sisältää oikeusohjeen niiden tilanteiden varalle, joissa laissa tai asetuksessa on viitattu lainkohtaan, jonka tilalle on tullut tämän lain säännös.

7.2 Laki hedelmöityshoidoista

16 §. *Luovuttajan suostumus sukusolujen käyttöön.* Pykälän 2 momentin toista virkettä ehdotetaan muutettavaksi siten, että siittiöiden luovuttaja voisi jatkossa suostua isyyden vahvistamiseen myös niissä tilanteissa, joissa hedelmöityshoitoa annetaan naisparille. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyytensä vahvistamiseen, on voitu käyttää vain tilanteissa, joissa nainen saa hedelmöityshoitoa yksin. Ehdotettu muutos tarkoittaisi, että valinta siitä, vahvistetaanko sukusoluja luovuttaneen isyys vai vahvistetaanko naisparin toinen osapuoli lapsen äidiksi synnyttävän naisen rinnalle, tehtäisiin käytännössä naisparin päättäessä, millaisia sukusoluja hoidossa käytetään. Jos hoidossa käytetään sukusoluja, joiden luovuttajaa ei voida vahvistaa isäksi, naisparin toinen osapuoli voidaan vahvistaa lapsen äidiksi. Jos taas hoidossa käytetään sukusoluja, joiden luovuttaja voidaan vahvistaa isäksi, naisparin toista osapuolta ei voida vahvistaa lapsen äidiksi. Tämä johtuu siitä, että äitiyttä ei voimassa olevan äitiyslain 3 §:n 2 momentin mukaan voida vahvistaa, jos lapselle voidaan vahvistaa isä. Näin ollen muutos ei aiheuttaisi kollisiota sukusoluja luovuttaneen biologisen isän ja naisparin toisen osapuolen vanhemmuuden välillä. Kolmannen vanhemman vahvistaminen lapselle ei olisi edelleenkaan mahdollista. Lisäksi pykälän ruotsinkieliseen kieliasuun tehdään teknisluonteinen muutos.

7.3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

6 a §. *Eräiden vanhemmuutta koskevien ratkaisujen vaikutus lapsen huoltoon.* Lain 6 a §:n 1 momenttiin sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaukset isyyslakiin ja äitiyslakiin korvataan uuteen vanhemmuuslakiin tehtävällä viittauksella.

7.4 Laki lapsen elatuksesta

Lain 13 §:n 2 momenttiin sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaukset isyyslakiin ja äitiyslakiin korvataan uuteen vanhemmuuslakiin tehtävällä viittauksella.

7.5 Laki rekisteröidystä parisuhteesta

Lain 9 §:n 1 momenttiin sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus isyyslakiin korvataan uuteen vanhemmuuslakiin tehtävällä viittauksella.

7.6 Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

2 §. Tutkimuksen teettäminen. Pykälään sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus isyyslakiin korvataan viittauksella uuteen vanhemmuuslakiin.

3 §. Tutkimuksen tekijä. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että tutkimuksen tekijöistä poistetaan Hjelt-instituutti tarpeettomana. Helsingin yliopiston Hjelt-instituutti lakkautettiin vuoden 2015 alussa ja Helsingin yliopisto lopetti oikeusgeneettisten isyystutkimusten tekemisen 31.12.2015. Pykälän ruotsinkielinen otsikko ehdotetaan lisäksi muutettavaksi yksikkömuotoon.

11 §. Tutkimusmääräyksen antaminen. Pykälän 3 momenttiin sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus isyyslakiin korvataan viittauksella uuteen vanhemmuuslakiin.

13 §. Näytteen ottaminen. Pykälän 3 momenttiin sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus isyyslakiin korvataan viittauksella uuteen vanhemmuuslakiin.

16 §. Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta. Pykälän 3 momenttiin sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus isyyslakiin korvataan viittauksella uuteen vanhemmuuslakiin.

7.7 Kansalaisuuslaki

9 §. Lapsi. Pykälän 3 momenttiin sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus äitiyslakiin korvataan uuteen vanhemmuuslakiin tehtävällä viittauksella ja momentin 2 kohtaan tehdään teknisluonteinen tarkennus.

26 §. Ulkomaalainen, jonka isä tai äiti on Suomen kansalainen. Pykälään sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus äitiyslakiin korvataan uuteen vanhemmuuslakiin tehtävällä viittauksella. Lisäksi pykälän ruotsinkieliseen kieliasuun tehdään teknisluonteinen muutos.

32 §. Isyyden tai äitiyden kumoamisen vaikutus. Pykälään sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus äitiyslakiin korvataan uuteen vanhemmuuslakiin tehtävällä viittauksella ja pykälään tehdään teknisluonteinen kielellinen muutos.

7.8 Elatustukilaki

6 §. Elatustuen saamisen edellytykset. Pykälän 4 kohtaan sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus isyyslakiin korvataan uuteen vanhemmuuslakiin tehtävällä viittauksella.

7.9 Sosiaalihuoltolaki

14 §. Tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut. Pykälän 2 momentin johdantokappaletta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluviin sosiaalipalveluihin ja sen suomenkieliseen kieliasuun tehdään kielellinen muutos. Johdantokappaleen sosiaalipalveluiden luetteloon lisätään äitiyden selvittämiseen ja vahvistamiseen liittyvät tehtävät. Momentin 13 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus isyyslakiin korvataan viittauksella vanhemmuuslakiin.

7.10 Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista

Liite. Liitettä ehdotetaan muutettavaksi siten, että liitteen isyyden selvittämistä koskevan palvelutehtävän nimike laajennetaan kattamaan myös äitiyden selvittäminen, jolloin sama asiakirjojen säilytysaika koskisi molempia asiakirjatyyppejä. Säilytysaikaa koskevan kuvauksen suomenkieliseen kieliasuun lisätään verbi. Muutos on luonteeltaan tekninen ja oikeustilaa selvittävä. Sosiaali- ja terveysministeriöstä saadun tiedon mukaan samaa asiakirjojen säilytysaikaa on sovellettu käytännössä myös äitiyden selvittämistä koskeviin asiakirjoihin 1.4.2019 alkaen, jolloin äitiyslaki tuli voimaan.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Ehdotetun vanhemmuuslain 69 §:ssä on asetuksenantovaltuus tarkempien säännösten antamiseksi eräistä vanhemmuusasioihin liittyvistä ilmoituksista, selvityksistä sekä henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista. Voimassa olevia äitiys- ja isyyslaeissa olevia asetuksenantovaltuuksia on ehdotuksessa hieman karsittu, koska Digi- ja väestötietoviraston toimintatapoja koskeva sääntely ehdotetaan keskitettäväksi lain tasolle. Tarkoituksena on, että nykyisin äitiys- ja isyysasioista annetut erilliset valtioneuvoston asetukset (1275/2015 ja 162/2019) yhdistetään yhdeksi valtioneuvoston asetukseksi.

Samassa pykälässä on lisäksi asetuksenantovaltuus oikeusministeriön asetukseksi, jossa säädetään vanhemmuusasioissa käytettävistä lomakkeista. Tarvittavien lomakkeiden kaavat vahvistaisi nykyiseen tapaan Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Tarkoituksena on, että nykyisin äitiys- ja isyysasioissa käytettävistä lomakkeista annetut oikeusministeriön asetukset (1474/2015 ja 163/2019) yhdistetään yhdeksi oikeusministeriön asetukseksi.

Tarkemmat säännökset lääketieteellisestä selvityksestä annetaan nykyisin oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1276/2015), joka tulee tarkistettavaksi samaan aikaan edellä mainittujen asetusten valmistelun yhteydessä.

Vanhemmuuden tunnustamisen säädösperstusta koskevan merkinnän lisääminen väestötietojärjestelmään edellyttää lisäksi väestötietojärjestelmästä annetun valtioneuvoston asetuksen (128/2010) 7 §:n muuttamista.

Luonnoksia edellä mainituista asetuksista ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi valmistella vielä tässä vaiheessa lakien ehdotettu voimaantuloajankohta huomioon ottaen. Asetusluonnoksista järjestetään erillinen lausuntokierros vanhemmuuslain hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen.

9 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1.1.2023.

Lain täytäntöönpanon vaatimien toimien vuoksi lait voivat tulla voimaan aikaisintaan vuoden kuluttua niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta. Noin vuoden mittainen aika vahvistamisen ja voimaantulon välillä on perusteltu ottaen huomioon tarve varata aikaa lakien täytäntöönpanon vaatimille toimille. Laajimmat täytäntöönpanotoimet liittyvät erityisesti sähköisen ennakkotunnustamispalvelun suunnitteluun ja toteuttamiseen. Verkkopalvelun rinnalla tarvitaan jatkossakin paperimuotoisia tai sähköisessä muodossa täytettäviä lomakkeita. Tästä syystä myös kaikki isyyden ja äitiyden selvittämiseen, tunnustamiseen ja vahvistamiseen liittyvät lomakkeet tulee ajankukaistaa sekä saattaa lomakkeet helposti käytettävään muotoon.

10 Toimeenpano ja seuranta

Sähköisen ennakkotunnustamisjärjestelmän valmistelusta vastaisi Digi- ja väestötietovirasto. Työn tueksi asetettaisiin seurantaryhmä, jossa olisivat edustettuina kaikki sähköisen järjestelmän loppukäyttäjät sekä muut keskeiset viranomaiset. Tällä varmistetaan sähköisen palvelun käytettävyys ja sen oikea-aikainen valmistuminen. Digi- ja väestötietovirasto vastaa lisäksi sähköisen ennakkotunnustamisjärjestelmän päivittämisestä ja sitä täydentävän suostumusasiakirjojen skannausmenettelyn tietoteknisistä ratkaisuista sekä näihin liittyvästä koulutuksesta ja neuvonnasta.

Lain tehokas toimeenpano edellyttää muiltakin osin joustavaa yhteistyötä neuvoloiden, lastenvalvojen sekä Digi- ja väestötietoviraston välillä, mitä varten on tarpeen luoda tehokkaat toimintakäytännöt yhteistyössä edellä mainittujen toimijoiden välillä. Toimintaprosessien luomisesta vastaisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos siitä annetun lain 2 §:n nojalla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaisi myös edellä mainittujen tarpeellisten lomakemuutosten suunnittelusta ehdotetun lain 69 §:n nojalla. Lomakkeiden toteuttamisesta sähköiseen muotoon huolehtisivat hyvinvointialueiden käyttämät järjestelmätoimittajat. Sähköisen ennakkotunnustamislomakkeen teknisestä toteuttamisesta vastaisi kuitenkin Digi- ja väestötietovirasto.

Hedelmöityshoitolaain 29 §:n mukaan hedelmöityshoitosuostumus ja hedelmöityshoitotodistus ovat potilasasiakirjoja, joten niitä koskevien lomakemallien suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö eikä oikeusministeriö. Naispareille ehdotettu valinnanvapaus sen osalta, vahvistetaanko naisparin toinen osapuoli vai siittiöiden luovuttaja suostumuksesta hedelmöityshoitojen tuloksena syntyneen lapsen toiseksi vanhemmaksi, asettaa aiempaa suuremman painoarvon naisparin hedelmöityshoitoja edeltävälle neuvonnalle, siittiöiden luovuttajan ja naisparin suostumukselle sekä suostumusten sisältöä ilmentävälle hedelmöityshoitotodistukselle. Siksi on perusteltua, että mainitut asiakirjamallit suunnitellaan siten, että ne ohjaavat hedelmöityshoitoklinikoita hoitoa saavien ja sukusolujen luovuttajien neuvonnassa ja että niistä välittyy tarpeelliset tiedot selkeästi myös asiakirjoja myöhemmin käsitteleville viranomaisille. Sosiaali- ja terveysministeriöstä saadun tiedon mukaan edellä mainittuja asiakirjoja tullaan yhentäistämään ennen lain voimaantuloa.

Lakiuudistuksen täytäntöönpano edellyttää lisäksi viranomaistoimijoiden kouluttamista ja ohjeistamista sekä kansalaisten tiedottamista uuden vanhemmuuslain tuomista muutoksista.

Vanhemmuuslain toteutumisen määrällistä seuranta ja jälkiarviointia tehdään seuraamalla oikeustilastoja ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämiä vuosittaisia tilastotietoja lapsen vanhemmuuden selvittämisestä ja vahvistamisesta. Sisällöllistä seuranta tehdään lastenvalvoilta ja terveydenhoitajilta kertyvän palautteen perusteella, josta Terveiden ja hyvinvoinnin laitos raportoi oikeusministeriölle. Digi- ja väestötietoviraston toimintaprosessien toimivuudesta saadaan palautetta valtiovarainministeriön, oikeusministeriön ja Digi- ja väestötietoviraston yhteisissä ohjauskokouksissa, joita järjestetään kaksi kertaa vuodessa.

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Esityksellä on yhteys hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämistä koskevaa uudistusta (niin sanottu sote-uudistus) täydentävään esitykseen sote-uudistuksesta johtuvista välttämättömistä seurannaismuutoksista (HE 56/2021 vp, niin sanottu sote100-hanke). Tuon esityksen käsittely on eduskunnassa vielä kesken. Sote-uudistuksen ja sote100-hankkeeseen sisältyvien lakiehdotusten ehdotetaan tulevan voimaan

1.1.2023 eli samaan aikaan tässä esityksessä ehdotettavien lakimuutosten kanssa. Sote100-hankkeessa ehdotetaan muutettavaksi tässä esityksessä yhdistettäväksi ehdotettuja äitiys- ja isyyslakeja ja sosiaalihuoltolain 14 §:ää. Vanhemmuuslain hyväksyminen tekisi sote100-hankkeessa ehdotetut äitiys- ja isyyslakien muutokset tarpeettomiksi. Sote-uudistuksen edellyttämät muutokset on otettu huomioon tähän esitykseen sisältyvässä vanhemmuuslakia koskevassa esityksessä (lakiesitys 1) ja tämän esityksen liitelakina olevassa sosiaalihuoltolain 14 §:n muuttamista koskevassa esityksessä (lakiesitys 9). Sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi sekä tässä esityksessä että sote100-hankkeessa, mutta tässä esityksessä ehdotettu muutos ja sote100-esityksessä ehdotettu muutos eivät kohdistu samaan lain osaan.

11.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2022 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Luopuminen 30 päivän peruuttamis- ja kiistämisoikeudesta

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 7 artiklan mukaan lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen, ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvatun yksityiselämän suojan sisältävän lapsen oikeuden tuntea alkuperänsä (esim. *Mikulić v. Kroatia*, 7.2.2002, asianro 53176/99). Oikeudesta yksityiselämään säädetään niin ikään Suomen perustuslain 10 §:ssä.

Ennakkotunnustamista koskevan 30 päivän peruuttamis- ja kiistämisoikeuden ja siihen liittyvän viiveen vanhemmuuden vahvistamisessa ei voida nykyisinkään katsoa olevan ristiriidassa lapsen yksityiselämän suojan kanssa. Varoajan asettamisen tavoitteena oli, että lapsen vanhempien vahvistaminen perustuu mahdollisimman oikeaan tietoon ja että lapsen sukulaisuussuhteita ei ole tarpeen muuttaa jälkikäteen. Kuten aiemmin on todettu, 30 päivän varoaika on kuitenkin lähes poikkeuksetta (99,9 %:ssa tapauksista) osoittautunut tarpeettomaksi ja se on viivästyttänyt lapsen toisen vanhemman vahvistamista ja siihen liittyvien oikeusvaikutusten toteutumista. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan varoajasta luopumista. Niitä tilanteita varten, joissa vahvistettua vanhemmuutta on syytä tarkastella uudelleen, ehdotetaan jälkikäteisiä menetelmiä tilanteen selvittämiseksi ja korjaamiseksi. Ehdotettu muutos tukee yhtäältä perus- ja ihmisoikeussopimuksissa turvattua lapsen yksityiselämän suojaa ja erityisesti lapsen oikeutta kahteen vanhempaan sekä toisaalta perustuslain 22 §:ssä asetettua julkisen vallan velvollisuutta perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen (PeVL 52/2014 vp).

Vanhemmuuden vahvistaminen ja kumoaminen tuomioistuimessa

Edellä käsiteltyyn lapsen oikeuteen tuntea alkuperänsä sisältyy paitsi oikeus alkuperänsä vahvistamiseen, myös mahdollisuus kyseenalaistaa oikeudellisesti vahvistettu suhde vanhempansa. Mahdollisuus vahvistaa tai kyseenalaistaa lapsen ja vanhemman välinen suhde tulee olla käytettävissä paitsi lapselle, myös hänen oikeudellisesti vahvistetuille vanhemmilleen tai sellaisiksi pyrkiville. Kyse on tällöinkin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa sekä perustuslain 10 §:ssä turvatusta oikeudesta yksityiselämään. Jos lapsen ja vanhemman välille on

muodostunut perheyhteys, asiaa on saatettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa tarkastella myös perhe-elämän suojaa koskevana asiana.

Koska kaikkea lapsiin kohdistuvaa päätöksentekoa ohjaa lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan mukaan lapsen etu, rajaa lapsen etu muiden perheenjäsenten mahdollisuuksia oikeuksiansa turvaamiseen. Lapsella on lapsen oikeuksien sopimuksen 8 artiklan mukaan oikeus säilyttää nimensä ja sukulaisuussuhteensa ilman, että niihin laittomasti puututaan. Koska lapsen vanhemmuutta koskevat kiistat on lapsen edun vuoksi syytä saada oikaistuksi mahdollisimman pian lapsen syntymän jälkeen, muille kuin lapselle itselleen on Suomessa asetettu velvollisuus toimia tietyn määräajan kuluessa. Lapselle itselleen ei ole asetettu määräaikoja. Määräajoista ei ehdoteta luovuttavaksi myöskään tässä esityksessä.

Toisaalta on osoittautunut, että liian tiukat ja joustamattomat määräajat voivat johtaa kohtuutomiin tilanteisiin. Tästä syystä vanhemmuuden kumoamiskanteisiin liittyvää vaatimusta erittäin painavan syyn esittämisestä määräaika säännöksestä poikkeamiselle on madallettu, ja velvoitetta toimia viipymättä toimintaesteen poistumisen jälkeen on 1. lakiehdotuksen 50 §:n 2 momentissa tarkennettu siten, että kantajalla on vuosi aikaa harkita, mihin toimenpiteisiin hän ryhtyy tai vaihtoehtoisesti on ryhtymättä. Epätietoisuus lainsäädännön sisällöstä ei yleisten oikeusprosessuaalisten periaatteiden mukaan ole näissäkään tilanteissa riittävä syy määräaika säännöksistä poikkeamiselle.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisuihissaan toistuvasti pitänyt kumoamiskanteille asetettuja määräaikoja hyväksyttävänä (ks. esim. *Rasmussen v. Tanska* (28.11.1984, asianro 8777/79), *Yildirim v. Itävalta* (19.10.1999, asianro 34308/96), *Štefanides v. Slovakia* (30.9.2003, asianro 53370/99), *Mirceski v. Makedonia* (10.3.2009, asianro 20958/06) ja *Darmoň v. Puola* (17.11.2009, asianro 7802/05), kunhan määräajat eivät ole sillä tavoin ehdottomia tai joustamattomia, että kanne on mahdollista nostaa myös silloin, kun epäily isyydestä herää vasta määräajan päättymisen jälkeen (*Shofman v. Venäjä* (24.2.2006, asianro 74826/01) ja *Mizzi v. Malta* (12.4.2006, asianro 26111/02). Ehdotettujen määräaikaa koskevien säännösten ei ole katsottu olevan ristiriidassa perustuslain tai Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on viime vuosina suhtautunut perheen ulkopuolisen miehen oikeuteen riitauttaa isyysoloittamaan tai tunnustamiseen perustuva isyys aiempaa myönteisemmin (*Róžański v. Puola*, 18.5.2006, asianro 55339/00). Perheen ulkopuolisen miehen kanneoikeutta rajaa kuitenkin lapsen etu ja lapsen oikeus säilyttää jo muodostetut sosiaaliset suhteet. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että kansallisesti voidaan asettaa suurempi paino lapsen edulle kuin miehen intressille saattaa isyyttä koskeva asia uudelleen arvioitavaksi, erityisesti sen jälkeen, kun kanteelle asetettu määräaika on jo päättynyt (esim. *R.L. ja muut v. Tanska*, 7.3.2017, asianro 52629/11, *Yildirim v. Itävalta*). Miehen kanneoikeuden torjumista ei ole tulkittu hänen yksityiselämänsä suojan loukkaukseksi, jos lapsen etu on kansallisella tasolla punnittu suhteessa perheen ulkopuolisen miehen kanneoikeuteen (*Ahrens v. Saksa* (22.3.2012, asianro 45071/09), *Kautzor v. Saksa* (22.3.2012, asianro 23338/09).

Lapsen edun tapauskohtainen harkinta ilman muita harkintakriteereitä johtaisi kuitenkin tilanteeseen, jossa kantaja ei kykenisi arvioimaan ennalta kanteen menestymismahdollisuutta ja kanteen menestymiseen liittyvää kustannusriskiä. Lisäksi, jos lapselle jää kumoamiskanteen hyväksymisen seurauksena vain yksi elatusvelvollinen vanhempi, olisi kumoamiskanteen hyväksyminen lähes poikkeuksetta lapsen edun vastaista. Tästä syystä kumoamiskanteen nostamisen edellytyksiä muusta kuin lapsen omasta aloitteesta ei voida sitoa pelkästään lapsen etuun.

Lapsen oikeudesta säilyttää sukulaisuussuhteensa johtuu, että perheen ulkopuolisen tahon oikeutta nostaa kanne toisen henkilön vanhemmuuden kumoamiseksi on rajoitettu. Toisaalta saatetaan esiintyä tilanteita, joissa lapsen tosiasiallinen vanhempi ei ole lapsen oikeudellinen vanhempi, ja oikeudellinen vanhemmuussuhde halutaan saattaa vastaamaan tosiasiallista vanhemmuutta. Näin voi käydä erityisesti silloin, jos lapsen synnyttänyt äiti on lapsen saadessaan avioliitossa toisen miehen kanssa. On myös mahdollista, että henkilö, joka ei ole lapsen oikea vanhempi, on syystä tai toisesta tunnustanut lapsen tietoisena tai tietämättömänä vanhemmuussuhteen oikeellisuudesta. Esitykseen sisältyvän 1. lakiehdotuksen 48 §:n 2 momentissa on kumoamiskanteen nostamiseen oikeutettujen tahojen piiriä hieman laajennettu nykyisestä. Tämä on arvioitu perustelluksi paitsi lapsen sosiaalisten perhesuhteiden säilyttämiseksi, myös siksi, että esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi mahdollisuudesta kiistää ennakoon annettu tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen. Kanneoikeutta laajentamalla pyritään säilyttämään käytettävissä olevien oikeusturvamekanismien tasapaino suhteessa lapsen edun toteutumiseen. Ehdotuksen ei ole katsottu olevan ristiriidassa perustuslain tai Suomea sitovien kansainvälisten perusoikeusvelvoitteiden kanssa.

Naisparien hedelmöityshoidot ja valinnanvapauden laajentaminen

Suomen perustuslain 6 §:n 1 momentissa säädetään ihmisten yhdenvertaisuudesta lain edessä. Yhdenvertaisuuslauseke koskee myös lainsäätäjää, eikä lailla voida mielivaltaisesti asettaa ihmisiä tai ihmisryhmiä toisia edullisempaan tai epäedullisempaan asemaan. Yleistä yhdenvertaisuuslauseketta täydentää pykälän 2 momentin syrjintäkielto, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslain 6 §:n 2 momentissa mainittua luetteloa ei kuitenkaan ole pidettävä tyhjentävänä vaan kiellettyihin erotteluperusteisiin rinnastuvat muut henkilöön liittyvät syyt, kuten esimerkiksi perhesuhteet, raskaus tai sukupuolinen suuntautuminen (HE 309/1993 vp, s. 43–44).

Ehdotuksen mukaan naispari saisi jatkossa valita, haluavatko he ryhtyä hedelmöityshoitojen tuloksena syntyneen lapsen vanhemmiksi yhdessä vai vahvistetaanko naisparin lapsen toiseksi vanhemmaksi siittiöt luovuttanut mies, joka on antanut tähän suostumuksensa. Käytännössä valinta tehtäisiin jo silloin, kun valitaan ne siittiöt, joilla munasolu hedelmöitetään. Samankaltainen valintamahdollisuus on jo nykyisin sellaisella naisella, joka saa hedelmöityshoitoja yksin. Yksin hedelmöityshoitoja saava nainen voi valita, käytetäänkö hänen hoidossaan sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen vai ei. Lopputuloksena on tuollain, että lapsella voi olla joko yksi tai kaksi oikeudellista vanhempaa.

Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin arvioinut perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteen suhdetta hedelmöityshoitoja koskevaan sääntelyyn (PeVL 59/2002 vp, PeVL 16/2006 vp ja PeVL 25/2006 vp). Lausunnoissaan perustuslakivaliokunta on katsonut, että hedelmöityshoitojen osalta on ollut mahdollista asettaa henkilöitä eri asemaan sosiaalisen statuksen ja osaksi myös sukupuolisen suuntautumisen kannalta. Tämän osalta perustusvaliokunta on todennut, että ehdotetut erot, jotka liittyvät kiinteästi yhteiskunnan arvovalintoihin, valiokunnan pitkäaikaiseen tulkintakäytäntöönkin verrattuna mahtuvat lainsäätäjälle kuuluvien harkintarajojen sisälle (PeVL 59/2002 vp, s. 3 ja PeVL 16/2006 vp, s. 2). Viimeisimmässä lausunnossaan perustuslakivaliokunta kuitenkin totesi, että lakien tulkinta toisaalta saattaa ajan kuluessa muuttua ja perustuslain tulkinta aktiivisesti muuttaa arvokäsityksiä (PeVL 25/2006 vp, s. 2).

Valinnanvapauden lisääminen mahdollistaisi niin sanotut apilaperheet, joissa nais- ja miespari saavat yhdessä lapsia, joiden vanhemmuus vahvistetaan ristikkäin nais- ja miesparien kesken.

Järjestely voidaan kuitenkin toteuttaa vain niin, että kullakin lapsella on vain kaksi oikeudellista vanhempaa, vaikka sosiaalisia vanhempia voi olla useampia. Järjestely mahdollistaisi geneettisen perheen perustamisen myös miespareille ja edesauttaisi sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista.

Ehdotuksen hyväksyminen tarkoittaisi kuitenkin sitä, että hedelmöityshoitoja saavia eri sukupuolta olevia pareja ja naispareja ei kohdeltaisi yhdenvertaisesti, koska ehdotuksella ei annettaisi vastaavaa valinnanmahdollisuutta naisen ja miehen muodostamille pareille. Jos naisen ja miehen muodostama pari saa hedelmöityshoitoja yhdessä, heidän hoitoihinsa ei voida käyttää siittiöitä, joiden luovuttaja on antanut suostumuksensa isyyden vahvistamiseen. Naisen ja miehen yhdessä saaman hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen toiseksi vanhemmaksi vahvistetaan aina joko aviomies synnyttävän äidin avioliiton (isyysolettaman) perusteella tai hedelmöityshoitoon suostumuksensa antanut mies hoitosuostumuksen perusteella. Siittiöiden luovuttajaa ei ole pelkän luovuttaja-asemansa perusteella voitu koskaan Suomessa vahvistaa naisen ja miehen yhdessä saaman hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen toiseksi vanhemmaksi toisin kuin naisparien kohdalla.

Yhdenvertaisen kohtelun vaatimus ei edellytä kaikkien ihmisten kaikissa suhteissa samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia. Lainsäädännölle on ominaista, että tosiasiallisen tasa-arvon saavuttamiseksi voi olla tarpeellista kohdella tiettyä ryhmää, kuten vähemmistöjä, eri tavoin. Yhdenvertaisuussäännös salliikin tietyissä rajoissa tietyn ryhmän asemaa ja olosuhteita parantavia toimia positiivisen erityiskohtelun kautta. Perustuslakivaliokunta onkin vakiintuneesti todennut, ettei yleisestä yhdenvertaisuusperiaatteesta johdu tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn (ks. esimerkiksi PeVL 11/2012 vp, s. 2, PeVL 2/2011 vp, s. 2 ja PeVL 1/2006 vp, s. 2). Erottelut eivät kuitenkaan tällöinkään saa olla mielivaltaisia, eivätkä erot saa muodostua kohtuuttomiksi (PeVL 7/2014 vp, s. 5). Olennaista on, voidaanko erottelu perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Perustelulle asetettavat vaatimukset ovat yhdenvertaisuussäännösten esitöiden mukaan erityisesti säännöksessä lueteltujen kiellettyjen erotteluperusteiden kohdalla kuitenkin korkeat (HE 309/1993 vp, s. 44 ja PeVL 1/2006 vp, s. 2).

Ehdotetun muutoksen ulottaminen koskemaan myös naisen ja miehen muodostamia pariskuntia olisi periaatteellisesti laajakantoinen ja käytännössäkin merkityksellinen muutos. Vaikka isyys ja toinen äitiys ovat oikeusvaikutuksiltaan yhdenvertaiset, lainsäätäjä on voimassa olevassa lainsäädännössä asettanut isyyden vahvistamisen etusijalle toiseen äitiyteen nähden. Äitiyslain 3 §:n 2 momentin mukaan äitiyttä ei voida vahvistaa, jos isyys lapseen nähden on todettu tai vahvistettu tai se voidaan todeta tai vahvistaa. Toisin kuin naisparien tilanteessa, joissa lapselle ei ilman lainsäädäntömuutosta muutoin vahvistettaisi ollenkaan isää vaan toinen äiti, eri sukupuolta olevien parien tilanteessa tällä aiheutettaisiin kahden mahdollisen isän oikeuksien välinen kollisio. Valinnanvapauden laajentamisella eri sukupuolta olevien parien hedelmöityshoitoihin aiheutettaisiin lähinnä sekaannusta vanhemmuussuhteissa esimerkiksi silloin, jos mies-naisparin hoidoissa olisi erehdyksessä käytetty siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen. Valinnanvapauden laajentamisella nais-miespareihin ei myöskään, toisin kuin naisparien valinnanvapautta laajentamalla, todennäköisesti edesautettaisi miesparien mahdollisuutta perheen perustamiseen. Kyse ei näin ollen ole vain sukupuolten välisestä tasa-arvosta vaan muutos edistäisi tosiasiallista yhdenvertaisuutta seksuaalisen suuntautumisen perusteella ottaen huomioon, että muutoksella tunnistettaisiin lainsäädännössä hieman nykyistä paremmin seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten perhemuotoja, kuten apilaperheet. Koska ehdotuksella ei myöskään rajoiteta mies-naisparien nykyistä mahdollisuutta päättää perhe-elämäänsä, ei kyse ole yhden väestöryhmän oikeuksien edistämisestä toisen kustannuksella. Kyse on yhden väestöryhmän (naisparit) oikeuksien suorasta edistämisestä ja toisen väestöryhmän

(miesparit) oikeuksien epäsuorasta edistämisestä ilman, että puututaan kenenkään muun oikeuksiin. Edellä todetun perusteella on katsottu, että naisparien ja nais-miesparien erilaiselle kohtelulle on perustuslain 6 §:n 1 momentissa edellytetty hyväksyttävä syy.

Henkilötietojen suoja

Esitys sisältää säännöksiä, jotka ovat merkityksellisiä perustuslain 10 §:ssä turvatuun henkilötietojen ja yksityiselämän suojan kannalta. Henkilötietojen suojan kannalta merkityksellistä sääntelyä sisältyy etenkin 1. lakiehdotuksen 19, 25 ja 67 §:ään. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta on säädettävä tarkemmin lailla. Perustuslakivaliokunta on pitänyt aiemmin henkilötietojen suojan kannalta tärkeinä sääntelykohteina ainakin rekisteröinnin tavoitetta, rekisteröitävien henkilötietojen sisältöä, niiden sallittuja käyttötarkoituksia mukaan luettuna tietojen luovutettavuus sekä tietojen säilytysaikaa henkilörekisterissä ja rekisteröidyn oikeusturvaa (PeVL 25/1998 vp). Näiden seikkojen sääntelyn lain tasolla on tullut lisäksi olla kattavaa ja yksityiskohtaista.

Perustuslakivaliokunta on tietosuoja-asetusta täydentävää lainsäädäntöä koskevassa lausunnossaan (PeVL 14/2018 vp) pitänyt perusteltuna tarkistaa aiempaa kantaansa henkilötietojen suojan kannalta tärkeistä sääntelykohteista. Valiokunnan mielestä tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvatuun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Valiokunnan käsityksen mukaan tietosuoja-asetuksen sääntely vastaa asianmukaisesti tulkittuna ja sovellettuna myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan määräytyvää henkilötietojen suojan tasoa. Näin ollen erityislainsäädäntöön ei ole tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla enää valtiosääntöisistä syistä välttämätöntä sisällyttää kattavaa ja yksityiskohtaista sääntelyä henkilötietojen käsittelystä. Perustuslakivaliokunnan mielestä henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti yleisen tietosuoja-asetuksen ja säädettävän kansallisen yleislainsäädännön nojalla. (PeVL 14/2018 vp, s. 4)

Perustuslakivaliokunta katsoo myös, että sääntelyn selkeyden vuoksi kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee jatkossa suhtautua pidättyvästi ja rajata sellainen säätäminen vain välttämättömään tietosuoja-asetuksen antaman kansallisen liikkumavaran puitteissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä on kuitenkin selvää, että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös tietosuoja-asetuksenkin edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely. Tällä seikalla on erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen käsittelyn osalta (PeVL 14/2018 vp, s. 5). Vaikka EU:n tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkamisen johdosta kansallisessa lainsäädännössä tulee tietosuoja-asetuksen 9 artiklaan valitun erityisten henkilötietoryhmien käsitteen vuoksi välttää arkaluonteisten tietojen käsitteen käyttämistä sääntelyn selvyiden vuoksi (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 9), pitää valiokunta edelleen perusteltuna kuvata valtiosääntöisesti tiettyjä henkilötietoryhmiä nimenomaan arkaluonteisiksi. (PeVL 15/2018 vp). Valiokunta painottaa, että myös arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä koskevassa sääntelyssä on syytä pyrkiä selkeään ja ymmärrettävään lainsäädäntöön (PeVL 14/2018 vp, s. 6). Valiokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (ks. esim. PeVL 3/2017 vp, s. 5).

Esitykseen sisältyvissä ehdotuksissa on pyritty huomioimaan tietosuoja-asetuksen sallima kansallinen liikkumavara. Kansallisen liikkumavaran käytöstä tehdään tarkemmin selkoa edellä 2

luvussa sekä lakiehdotuksen säännöskohtaisissa perusteluissa. Henkilötietojen käsittelyä koskevaa erityissääntelyä voidaan pitää välttämättömänä ottaen huomioon käsiteltävät henkilötiedot, joita voidaan niiden käsittely-yhteys huomioiden pitää arkaluonteisina. Henkilötietojen käsittely on rajattu täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään käsittelyyn tarkoitusten kannalta. Näin ollen lakiehdotuksen arvioidaan täyttävän perustuslain 10 §:stä seuraavat vaatimukset sen mukaisesti kuin perustuslakivaliokunta on tarkistanut tulkintaansa.

Johtopäätökset

Lakiesitykseen liittyy asiakohtia, joilla on liittymä perus- ja ihmisoikeuksiin. Ehdotusten ei ole katsottu olevan ristiriidassa perustuslain tai Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Näillä perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Vanhemmuuslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan isyyden ja äitiyden (*vanhemmuus*) toteamiseen, vahvistamiseen ja kumoamiseen. Adoption vahvistamisesta säädetään adoptiolaissa (22/2012).

2 §

Äitiyden toteaminen synnyttämisen perusteella

Lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen.

3 §

Isyyden toteaminen avioliiton perusteella

Aviomies on lapsen isä, jos lapsi on syntynyt synnyttäneen äidin avioliiton aikana.

Jos avioliitto on aviomiehen kuoleman vuoksi purkautunut ennen lapsen syntymää, aviomies on lapsen isä, jos lapsi on syntynyt sellaiseen aikaan, että lapsi on voinut tulla siitetyksi ennen aviomiehen kuolemaa. Jos äiti on ennen lapsen syntymää solminut uuden avioliiton, uusi aviomies on kuitenkin lapsen isä.

4 §

Isyyden vahvistaminen muissa tapauksissa

Jos isyyttä ei todeta 3 §:n nojalla, isyys vahvistetaan Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä.

Isä on tällöin se:

- 1) joka on siittänyt lapsen;
- 2) jonka siittiötä on käytetty äidin hedelmöittämiseen muulla kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla ja lapsi on syntynyt tämän tuloksena.

Jos lapsen synnyttäneelle äidille on annettu hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 1 §:ssä tarkoitettua hedelmöityshoitoa ja lapsi on syntynyt annetun hoidon tuloksena, lapsen isä on se, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen äidin kanssa antoi suostumuksensa hoitoon. Jos hoitoa on annettu naisparille tai lapsen synnyttäneelle äidille yksin, lapsen isä on se, jonka siittiötä on käytetty hoidossa, jos hän on ennen hoidon antamista suostunut isyyden vah-

vistamiseen mainitun lain 16 §:n 2 momentin mukaisesti. Jos hoitoa on annettu lapsen synnyttäneelle äidille yksin, suostumus voidaan antaa yhteisymmärryksessä hänen kanssaan myös hoidon antamisen jälkeen.

5 §

Äitiyden vahvistaminen hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella

Jos lapsen synnyttäneelle on annettu hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssä tarkoitettua hedelmöityshoitoa ja lapsi on syntynyt hoidon tuloksena, naisen, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen kanssa antoi suostumuksen hedelmöityshoitoon, voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen ohella lapsen äiti.

Äitiyttä ei kuitenkaan voida vahvistaa, jos lapsella on jo kaksi oikeudellista vanhempaa tai lapselle voidaan todeta tai vahvistaa isä tämän lain perusteella.

Edellä 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa äitiys vahvistetaan Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä. Vanhemmuuden vahvistamisesta säädetään 5 ja 6 luvussa.

2 luku

Vanhemmuuden selvittäminen

6 §

Vanhemmuuden selvittämisen tarkoitus ja käyttöala

Vanhemmuuden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla lapselle voidaan vahvistaa tai todentaa isä tai toinen äiti.

Lastenvalvoja selvittää vanhemmuuden, kun hän saa tiedon 18 vuotta nuoremasta lapsesta tai kun henkilö haluaa tunnustaa vanhemmuutensa eikä isyyttä lapsen osalta ole todettu 3 §:n nojalla tai vanhemmuutta vahvistettu 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella.

Lastenvalvoja selvittää vanhemmuuden myös, jos isyys lapsen osalta on todettu 3 §:n nojalla tai vanhemmuus vahvistettu 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella ja jos lapsen synnyttänyt äiti ja lapsen toinen vanhempi:

1) yhdessä pyytävät lastenvalvojalta vanhemmuuden selvittämistä ennen kuin kuusi kuukautta on kulunut lapsen syntymästä; tai

2) yhdessä hyväksyvät sen, että vanhemmuus selvitetään toisen henkilön tunnustettua tai ilmoitettua aikovansa tunnustaa lapsen 18 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Äitiyttä ei selvitetä, jos lapselle voidaan vahvistaa isä eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla joku muu kuin otaksuttu isä olisi lapsen toinen vanhempi. Isyyttä ei selvitetä, jos lapsen äitiys on tunnustettu 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla olisi aihetta epäillä, että joku muu kuin tunnustaja olisi lapsen toinen vanhempi.

7 §

Vanhemmuuden selvittämisen aloittaminen ja raukeaminen

Vanhemmuuden selvittäminen voidaan aloittaa jo ennen lapsen syntymää, jos näytön saaminen vanhemmuudesta muutoin vaarantuisi tai siihen on muu erityinen syy. Oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tarvittava näyte lapsesta voidaan kuitenkin ottaa vasta lapsen syntymän jälkeen.

Jos lapsi kuolee ennen kuin vanhemmuuden selvittäminen on toimitettu, asian käsittely raukeaa. Vanhemmuuden selvittäminen aloitetaan kuitenkin uudestaan, jos lapsi halutaan tunnustaa ja tunnustamislausuma voidaan 18 §:n 3 momentin mukaan vielä antaa.

8 §

Vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanija

Vanhemmuuden selvittää lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsen synnyttäneellä äidillä on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta taikka lapsen synnyttänyt äiti on kuollut tai hänellä ei ole Suomessa kotikuntaa, vanhemmuuden selvittää kuitenkin lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsella on kotikunta, tai, jos lapsella ei ole Suomessa kotikuntaa, sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsi oleskelee.

Jos lapsen vanhemmuus halutaan tunnustaa eikä vanhemmuuden selvittäminen kuulu minkään 1 momentissa tarkoitetun hyvinvointialueen lastenvalvojalle, vanhemmuuden selvittää lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella tunnustajalla on kotikunta.

Jos vanhemmuuden selvittäminen ei 1 ja 2 momentin mukaan kuulu minkään hyvinvointialueen lastenvalvojalle, vanhemmuuden selvittää Helsingin kaupungin lastenvalvoja.

Mitä tässä pykälässä ja 19, 22 ja 66 §:ssä säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan Ahvenanmaalla Ahvenanmaan maakunnan kuntiin.

9 §

Neuvottelu vanhemmuuden selvittämiseksi

Saatuaan tiedon seikasta, jonka vuoksi vanhemmuus on selvitetävä, lastenvalvojan on neuvoteltava lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen ja, jos mahdollista, sen henkilön kanssa, joka saattaa olla lapsen toinen vanhempi. Jos lapsen vanhemmuus selvitetään 6 §:n 3 momentin nojalla, neuvotteluun on kutsuttava myös lapsen toinen vanhempi.

10 §

Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa

Neuvottelussa pyritään saamaan ne tiedot, joiden avulla vanhemmuus voidaan selvittää. Neuvottelun aluksi lastenvalvojan tulee selostaa vanhemmuuden selvittämiseen liittyvät toimenpiteet sekä tunnustamisen merkitys ja vanhemmuuden vahvistamisen oikeusvaikutukset.

Tietoja antaessaan lapsen synnyttäneellä äidillä, sillä, jonka isyys on todettu 3 §:n nojalla ja sillä, joka saattaa olla lapsen toinen vanhempi, on velvollisuus pysyä totuudessa. Sama velvollisuus koskee myös tunnustamislausuman antamista, tunnustamisen hyväksymistä ja tunnustamisen johdosta toimitettua kuulemistä.

11 §

Lastenvalvojan oikeus saada tietoja

Lastenvalvojan oikeuteen saada tietoja vanhemmuuden selvittämistä varten sovelletaan, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) säädetään sosiaalihuollon viranomaisen tiedonsaantioikeudesta. Lastenvalvojalla on oikeus saada mahdollisen

isän henkilöllisyyden ja asuinpaikan selvittämiseksi välttämättömiä tietoja salassapitosäännösten estämättä myös äidin ilmoittaman henkilön työnantajalta sekä majoitus- ja ravitsemistoinnasta annetussa laissa (308/2006) tarkoitetun majoitustoiminnan harjoittajalta.

12 §

Geneettisen ja lääketieteellisen selvityksen hankkiminen

Lastenvalvojan on tilattava isyyden selvittämisen yhteydessä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen isyystutkimus lapsesta, lapsen synnyttäneestä äidistä ja henkilöstä, joka saattaa olla lapsen isä, jos viimeksi mainittu pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Jos tutkimus voidaan mainitun lain mukaan määrätä tehtäväksi muusta kuin edellä tarkoitetusta henkilöstä ja jos lastenvalvoja katsoo sen aiheelliseksi, hän voi tilata tutkimuksen myös tästä henkilöstä.

Lastenvalvojan tilaama oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitettu ottaa. Jos tutkimus aiotaan tehdä vainajasta tai hänestä aiemmin otetusta näytteestä eikä vainaja ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, siihen on saatava vainajan oikeudenomistajien suostumus.

Jos tutkimus on tarkoitettu tilata mahdollisen isän tai lapsen synnyttäneen äidin molemmista vanhemmista, toisesta vanhemmasta yksin tai muusta sukulaisesta, lastenvalvojan tilaamaan tutkimukseen ja siihen annettavaan suostumukseen sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 6, 7 ja 9 §:ssä sekä 11 §:n 1 momentissa säädetään tuomioistuimen määräämästä tutkimuksesta.

Lastenvalvoja voi hankkia lääketieteellisen asiantuntijalausunnan lapsen siirtämisajankohdasta, jos sen hankkimista voidaan pitää tarpeellisena muut selvitykset huomioon ottaen.

13 §

Tutkittavalle annettavat tiedot ja ilmoitukset

Ennen oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tarvittavan näytteen ottamista ja tutkimuksen tilaamista lastenvalvojan tulee selostaa tutkittavalle tutkimukseen liittyvät toimenpiteet ja tutkimuksen merkitys isyyden selvittämisen kannalta sekä 12 §:n 1–3 momentissa tarkoitetut edellytykset tutkimuksen tekemiselle.

Saatuun oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen perustuvan lausunnon lastenvalvojan on viipymättä ilmoitettava sen sisällöstä tutkittavalle.

14 §

Vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen

Vanhemmuuden selvittäminen on keskeytettävä, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi sitä vaatii.

Lastenvalvoja voi päättää, että vanhemmuuden selvittäminen keskeytetään, jos:

- 1) on ilmeistä, ettei vanhemmuuden vahvistamista varten ole saatavissa riittävästi tietoja;
- 2) lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettinen isyystutkimus olisi voitu tehdä;
- 3) lapsi on syntynyt hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssä tarkoitetun hoidon tuloksena lapsen synnyttäneelle äidille, joka on saanut hoitoa yksin, ja on selvitetty, että siittiöiden luovuttaja ei ole mainitun lain 16 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi;
- 4) kukaan ei ole tunnustanut lasta ja on erityinen syy olettaa, että vanhemmuuden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi vaadi vanhemmuuden selvittämistä.

Keskeytetty vanhemmuuden selvittäminen on aloitettava uudestaan:

1) lastenvalvojan aloitteesta tai lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen tai vanhempana itseään pitävän henkilön pyynnöstä, jos 2 momentin 1–3 kohdassa tarkoitetut keskeyttämisen edellytykset eivät enää täyty;

2) lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen tai vanhemmuuden tunnustaneen henkilön pyynnöstä, jos 2 momentin 4 kohdassa tarkoitetut keskeyttämisen edellytykset eivät enää täyty.

15 §

Vanhemmuuden selvittämisestä laadittava pöytäkirja

Lastenvalvojan on laadittava vanhemmuuden selvittämisestä pöytäkirja. Pöytäkirjaan tulee merkitä kaikki ne tiedot, joilla on merkitystä vanhemmuutta vahvistettaessa tai kumottaessa.

Lapsen synnyttäneellä äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja sillä, jolla on 32 tai 33 §:ssa säädetty kanneoikeus, on pyynnöstä oikeus saada tieto vanhemmuuden selvittämisestä laaditusta pöytäkirjasta kokonaisuudessaan sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa säädetään.

16 §

Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen

Lastenvalvojan on varattava asiaan osalliselle tilaisuus tunnustaa vanhemmuutensa, jos hän katsoo, että oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tai muun selvityksen valossa voidaan pitää todennäköisenä, että henkilö on lapsen vanhempi.

Jos asiaan osallinen ei tunnusta vanhemmuuttaan, mikään 14 §:n 1 momentissa tai 2 momentin 1, 3 tai 4 kohdissa tarkoitetuista vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisen edellytyksistä ei täyty eikä lapsi ole täyttänyt 18 vuotta, lastenvalvojalla on velvollisuus ajaa lapsen puolesta kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi. Kanteen ajamisesta säädetään 6 luvussa.

17 §

Muutoksenhaku

Haettaessa muutosta vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämistä tai sen uudelleen aloittamista koskevaan lastenvalvojan päätökseen hallintotuomioistuimelta sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019) säädetään. Sen lisäksi, mitä mainitussa laissa säädetään, valitusoikeus on lapsen synnyttäneellä äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen toinen vanhempi.

Isyyden ja äitiyden vahvistamista koskevan kanteen nostamisesta säädetään 32 ja 33 §:ssä. Jos päätös vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisestä on tehty isyyden selvittämisen osalta, lastenvalvojan 14 §:n nojalla antamaan keskeyttämispäätökseen on liitettävä tieto isyyden vahvistamista koskevasta kanneoikeudesta ja siihen liittyvästä määräajasta.

3 luku

Vanhemmuuden tunnustaminen

18 §

Tunnustamisen käyttöala

Vanhemmuuden tunnustaminen ei voi koskea lasta, jolla on jo kaksi vanhempaa. Tunnustaa ei myöskään voida lasta, joka on adoptoitu. Äitiyden voi tunnustaa se, joka katsoo olevansa lapsen äiti 5 §:n 1 momentin perusteella.

Tunnustaa voidaan 1 momentissa säädetystä poiketen lapsi, jonka osalta isyys on todettu 3 §:n nojalla tai vanhemmuus on vahvistettu 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella, jos ne, joiden hyväksyminen 22 §:n mukaan tarvitaan, hyväksyvät tunnustamisen. Kun tunnustaminen vahvistetaan Digi- ja väestötietovirastossa, 3 §:n nojalla todettu tai 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella vahvistettu vanhemmuus kumoutuu.

Vanhemmuutta ei voida tunnustaa lapsen kuoleman jälkeen. Vanhemmuus voidaan kuitenkin tunnustaa, jos lapsi on kuollut niin pian syntymänsä jälkeen, että tunnustamislausumaa ei ole olosuhteet huomioon ottaen voitu antaa lapsen eläessä. Tunnustamislausuma on tällöin annettava ennen kuin vuosi on kulunut lapsen kuolemasta. Jos vanhemmuus tunnustetaan lapsen kuoleman jälkeen, vanhemmuus selvitetään. Vanhemmuuden selvittämisestä säädetään 2 luvussa.

19 §

Vanhemmuuden tunnustaminen ennen lapsen syntymää

Vanhemmuus voidaan tunnustaa ennen lapsen syntymää antamalla isyyttä tai äitiyttä koskeva tunnustamislausuma.

Tunnustamislausuma on annettava henkilökohtaisesti ja synnyttävän äidin läsnä ollessa terveydenhoitajalle tai kätilölle sen hyvinvointialueen äitiysneuvolassa tai neuvolapalveluita hyvinvointialueen toimeksiannosta tuottavassa yksityisessä terveydenhuollon toimintayksikössä, jossa perheelle on annettu raskaudenaikaisia neuvolapalveluita. Ennen tunnustamisen vastaanottamista osapuolille on selvitettävä tunnustamisen merkitys ja vanhemmuuden vahvistamisen oikeusvaikutukset.

Tunnustamislausuma voidaan antaa myös lastenvalvojalle sillä hyvinvointialueella, jonka alueella synnyttävällä äidillä on kotikunta, jos tämä esittää todistuksen raskaudestaan. Tällöin noudatetaan, mitä 2 momentissa säädetään.

Terveydenhoitajan, kätilön tai lastenvalvojan on kieltäydyttävä ottamasta vastaan tunnustamista, jos:

- 1) synnyttävä äiti vastustaa tunnustamista;
- 2) tunnustajan tai synnyttävän äidin henkilöllisyyttä ei ole luotettavasti selvitetty;
- 3) on syytä epäillä, ettei tunnustajaa voida vahvistaa lapsen isäksi tai äidiksi;
- 4) on syytä epäillä, että synnyttävä äiti tai tunnustaja ei mielentilansa, kielivaikeuksien tai muun syyn vuoksi kykene ymmärtämään tunnustamisen merkitystä.

Tunnustamisesta laadittavasta asiakirjasta säädetään 25 §:ssä. Synnyttävän äidin hyväksyttyä tunnustamisen kirjallisesti asiakirjat liitteineen on viipymättä toimitettava Digi- ja väestötietovirastoon vanhemmuuden vahvistamiseen kuuluvien tehtävien hoitamista varten.

Terveydenhoitajaan ja kätilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä heidän hoitaessaan 2 momentissa tarkoitettua tehtävää silloinkin, kun hän ei ole palvelussuhteessa hyvinvointialueeseen.

20 §

Tunnustamisen peruuttaminen, kiistäminen ja vaikutuksettomuus

Se, joka on 19 §:n nojalla tunnustanut vanhemmuutensa, voi peruuttaa tunnustamisensa ilmoittamalla siitä kirjallisesti Digi- ja väestötietovirastolle ennen lapsen syntymää.

Synnyttävä äiti tai se, joka katsoo olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi, voi 1 momentissa säädetyn tavoin ilmoittaa käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut ei ole lapsen vanhempi.

Edellä 19 §:n nojalla annettu tunnustamislausuma on vaikutukseton, jos Suomen viranomaisilla ei silloin, kun lapsi syntyy, ole 56 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdan nojalla toimivaltaa vanhemmuutta koskevassa asiassa.

21 §

Vanhemmuuden tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen

Henkilö voi tunnustaa vanhemmuuden lapsen syntymän jälkeen antamalla henkilökohtaisesti 2 momentissa tarkoitettulle tunnustamisen vastaanottajalle tunnustamislausuman, jossa hän ilmoittaa olevansa lapsen isä tai äiti. Vastaanottajan on ennen tunnustamista selvitettävä hänelle tunnustamisen merkitys ja vanhemmuuden vahvistamisen oikeusvaikutukset.

Vanhemmuuden tunnustamisen ottaa vastaan lastenvalvoja, henkikirjoittaja tai julkinen notaari. Tunnustamisen ottaa ulkomailla vastaan sellainen Suomen edustustossa palveleva henkilö, joka voi konsulipalvelulain (498/1999) 33 §:n mukaan antaa edustuston toimipiirissä notaaripalveluja. Vanhemmuuden tunnustamisesta laadittavasta asiakirjasta säädetään jäljempänä 25 §:ssä.

Jos tunnustamislausuman on vastaanottanut muu viranomainen kuin vanhemmuuden selvittämisestä huolehtiva lastenvalvoja, tunnustamisesta laadittu asiakirja on viipymättä lähetettävä mainitulle lastenvalvojalle.

Tunnustamislausuma voidaan vieraassa valtiossa antaa noudattaen sitä muotoa ja menettelyä, jota kyseisen valtion lain mukaan on noudatettava.

22 §

Tunnustamisen hyväksyminen

Vanhemmuutta ei voida tunnustamisen perusteella vahvistaa, jos tunnustaminen koskee 3 §:ssä tarkoitettua lasta, elleivät lapsen synnyttänyt äiti ja tämän aviomies ole hyväksyneet tunnustamista. Jos vanhemmuus on vahvistettu 19 §:ssä tarkoitettun tunnustamisen perusteella, lapsen synnyttäneen äidin hyväksymisen lisäksi edellytetään tunnustajan hyväksymistä.

Vanhemmuutta ei voida tunnustamisen perusteella vahvistaa myöskään, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, ellei lapsi ole hyväksynyt tunnustamista.

Jos tunnustaminen on tehty ennen lapsen syntymää, vanhemmuutta ei voida vahvistaa tunnustamisen perusteella, ellei synnyttävä äiti ole hyväksynyt tunnustamista.

Hyväksyminen annetaan 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa lastenvalvojalle sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsen vanhemmuus selvitetään. Hyväksymisen voi vastaanottaa myös se, joka 21 §:n 2 momentin mukaan voi ottaa vastaan tunnustamisen. Hyväksyminen on annettava sen vastaanottajalle henkilökohtaisesti.

23 §

Kuuleminen

Seuraaville tahoille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tunnustamisen johdosta:

1) lapsen synnyttänyt äiti, jollei hän ole 19 §:n tai 22 §:n 1 momentin mukaisesti hyväksynyt tunnustamista;

2) lapsen huoltaja, jos se on hankaluudetta järjestettävissä;

3) tunnustajan huoltaja tai muu laillinen edustaja, jos tunnustaja on alaikäinen.

Lastenvalvoja voi kuulla muitakin kuin 1 momentissa tarkoitettuja henkilöitä, jos se on asian selvittämiseksi tarpeen. Kuulla voidaan suullisesti tai kirjallisesti. Kuulla voi myös se, joka 21 §:n 2 momentin mukaan voi ottaa vastaan tunnustamisen.

24 §

Henkilöllisyyden toteaminen

Edellä 9 §:ssä tarkoitetun neuvottelun toimittajan ja 19 §:n tai 21 §:ssä tarkoitetun tunnustamislausuman, 22 §:ssä tarkoitetun hyväksymisen sekä 23 §:ssä tarkoitetun suullisen kuulemisen vastaanottajan tulee todeta neuvottelun osallistujien, tunnustamislausuman tai hyväksymisen antajan sekä kuultavan henkilöllisyys henkilöllisyystodistuksen perusteella tai muulla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla.

25 §

Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittava asiakirja

Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä on laadittava asiakirja. Asiakirja on päivättävä ja siihen merkitään lapsen, lapsen synnyttäneen äidin ja tunnustajan yksilöinti- ja yhteystiedot. Asiakirjan allekirjoittavat vanhemmuutensa tunnustanut ja tunnustamisen vastaanottaja. Jos jonkun tulee hyväksyä tunnustaminen, myös hyväksyjän ja hyväksymisen vastaanottajan on allekirjoitettava asiakirja.

Jollei lapsi, lapsen synnyttänyt äiti, aviomies tai tunnustaja, jonka tulee hyväksyä tunnustaminen, ole todistettavasti saanut tietoa tunnustamislausuman antamisesta ja heidän olinpaikkansa on tunnettu, lastenvalvojan on annettava heille tieto tunnustamisesta postitse saantitodistusta vastaan.

26 §

Asiakirjojen toimittaminen Digi- ja väestötietovirastolle

Kun vanhemmuuden selvittäminen on toimitettu ja vanhemmuus on tunnustettu, tulee vanhemmuuden selvittäneen lastenvalvojan toimittaa vanhemmuuden selvittämisestä tehty pöytäkirja ja tunnustamista koskevat asiakirjat liitteineen Digi- ja väestötietovirastolle.

4 luku

Vanhemman oikeudenomistajien suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen

27 §

Suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä

Jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella ja isyyden selvittäminen alaikäisen lapsen osalta ja oikeusgeneettinen isyystutkimus tai kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen isä, hänen oikeudenomistajansa voivat lapsen syntymän jälkeen antaa suostumuksen siihen, että isyys vahvistetaan ilman oikeudenkäyntiä Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä edellyttäen, että lasta ei ole tunnustettu eikä kannetta isyyden vahvistamiseksi ole vireillä.

Mitä 1 momentissa on säädetty isyyden vahvistamisesta, sovelletaan myös äitiyden vahvistamiseen 5 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa, jos alaikäisen lapsen äitiyden selvittäminen ja kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen toinen äiti eikä kannetta äitiyden vahvistamiseksi ole vireillä.

28 §

Suostumuksesta laadittava asiakirja

Henkilön oikeudenomistajien suostumuksesta on laadittava asiakirja. Suostumukseen ja asiakirjaan sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään vanhemmuuden tunnustamisesta lapsen syntymän jälkeen, tunnustamiseen liittyvästä kuulemisesta, tunnustamisen hyväksymisestä ja asiakirjojen toimittamisesta Digi- ja väestötietovirastolle. Oikeudenomistajan suostumusta ei kuitenkaan tarvitse antaa vastaanottajan läsnä ollessa.

5 luku

Vanhemmuuden vahvistaminen Digi- ja väestötietovirastossa

29 §

Digi- ja väestötietoviraston toimivalta

Vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietovirastossa, jos:

1) vanhemmuus on tunnustettu 18–25 §:ssä säädetyn tavoin eikä ole aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen toinen vanhempi;

2) kuolleen henkilön oikeudenomistajat ovat 27 ja 28 §:ssä säädetyn tavoin antaneet suostumuksensa siihen, että vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä, ja 27 §:ssä tarkoitetun selvityksen perusteella voidaan pitää selvitetynä, että henkilö on lapsen toinen vanhempi.

Isyys voidaan vahvistaa, vaikka tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, jos lisäselvitystä ei kohtuudella ole saatavissa ja isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat isyyden.

Jos vanhemmuus on tunnustettu ennen lapsen syntymää 19 §:ssä säädetyllä tavalla, vanhemmuus voidaan vahvistaa, vaikka vanhempi olisi kuollut ennen vanhemmuuden vahvistamista, jos 1 momentin 1 kohdassa säädetyt edellytykset täyttyvät.

30 §

Vanhemmuusasian käsittely Ahvenanmaalla

Ahvenanmaalla tässä laissa Digi- ja väestötietovirastolle säädettyjä tehtäviä hoitaa Ahvenanmaan valtionvirasto.

31 §

Vanhemmuusasian käsittely ja muutoksenhaku

Jos vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa ei ole noudatettu 3 ja 4 luvussa säädettyä, asiakirjat ovat puutteelliset tai vanhemmuuskysymystä ei ole riittävästi selvitetty, Digi- ja väestötietovirasto voi pyytää lastenvalvojaa täydentämään asiakirjoja tai hankkimaan tarpeellista saatavilla olevaa lisäselvitystä. Jos lisäselvitystä ei ole kohtuudella saatavissa, Digi- ja väestötietovirasto voi siirtää asian lastenvalvojalle vanhemmuuden selvittämistä varten.

Jos vanhemmuus on tunnustettu ennen lapsen syntymää, mutta Digi- ja väestötietovirasto ei ole vastaanottanut ilmoitusta lapsen syntymästä kahden kuukauden kuluessa lapsen arvioidusta syntymäajankohdasta, viraston tulee siirtää tunnustamiseen liittyvät asiakirjat viivytyksettä 8 §:ssä tarkoitetulle lastenvalvojalle.

Jos Digi- ja väestötietovirasto vastaanottaa 20 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitetun kirjallisen ilmoituksen, vanhemmuuden tunnustamista ennen lapsen syntymää koskeva asia raukeaa. Digi- ja väestötietoviraston on tällöin ilmoitettava asian osapuolille asian raukeamisesta.

Digi- ja väestötietoviraston päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Asianosaisen oikeudesta nostaa kanne vanhemmuuden vahvistamiseksi ja kanteen nostamiselle säädetyistä määräajoista säädetään 32–34 §:ssä. Päätökseen on liitettävä tieto 32 tai 33 §:ssä tarkoitetusta kanneoikeudesta ja 34 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetusta määräajasta.

Sen lisäksi, mitä hallintolain (434/2003) 54 §:ssä säädetään tiedoksiantovelvollisuudesta, Digi- ja väestötietoviraston on annettava päätös tiedoksi vanhemmuuden selvittäneelle lastenvalvojalle. Jos vanhemmuutta ei ole selvitetty ja lapsi on Digi- ja väestötietoviraston päätöksen vuoksi jäämässä vaille toista vanhempaa, Digi- ja väestötietoviraston on annettava päätös tiedoksi sille lastenvalvojalle, jolle vanhemmuuden selvittäminen 8 §:n mukaan kuuluu. Tiedoksiantovelvollisuutta ei ole, jos Suomen viranomaisilla ei ole 56 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdan nojalla toimivaltaa asiassa.

6 luku

Vanhemmuuden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti

32 §

Kanneoikeus isyyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

Lapsi, jonka osalta isyyttä ei ole synnyttäneen äidin avioliiton perusteella todettu eikä Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu, voi vaatia isyyden vahvistamista nostamalla kanteen isäksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos se, jota vastaan kanne olisi nostettava, on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan:

1) jos lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen, koska lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettinen isyytustutkimus olisi voitu tehdä; tai

2) jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut isyyttä ja vahvistamatta jättämiseen on muu syy kuin se, ettei 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

Jos se, jonka isyydestä on kysymys, kuolee kanteen ollessa vireillä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa.

33 §

Kanneoikeus äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

Lapsi, jonka osalta isyyttä ei ole lapsen synnyttäneen äidin avioliiton perusteella todettu eikä Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu, voi vaatia 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamista nostamalla kanteen äidiksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos se, jota vastaan kanne olisi nostettava, on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti 5 §:n 1 momentin nojalla, on oikeus nostaa äitiyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan, jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut äitiyttä ja vahvistamatta jättämiseen on muu syy kuin se, ettei 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

Jos se, jonka äitiydestä on kysymys, kuolee kanteen ollessa vireillä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa.

34 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Kannetta isyyden tai äitiyden vahvistamiseksi ei voida ajaa, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta ja vastustaa vanhemmuuden vahvistamista. Kannetta ei voida panna vireille eikä asian käsittelyä jatkaa, jos lapsi on kuollut.

Sen, joka katsoo olevansa lapsen isä, on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 32 §:n 2 momentissa tarkoitetusta lastenvalvojan tai Digi- ja väestötietoviraston päätöksestä.

Sen, joka katsoo olevansa lapsen toinen äiti, on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 33 §:n 2 momentissa tarkoitetusta Digi- ja väestötietoviraston päätöksestä.

35 §

Lapsen puhevallan käyttäminen

Vanhemmuuden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä alaikäisen lapsen puhevaltaa käyttää se lastenvalvoja, joka on 8 §:n nojalla selvittänyt vanhemmuuden. Lastenvalvojalla ei kuitenkaan ole puhevaltaa, jos Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta perustuu muuhun kuin 56 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettuun seikkaan.

Vanhemmuuden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä alaikäisen lapsen puhevaltaa saavat lastenvalvojan ohella käyttää lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja ja 15 vuotta täyttänyt lapsi itse. Jos lastenvalvoja ja lapsen muu edustaja ovat puhevaltaa käyttäessään erimielisiä, on noudatettava lastenvalvojan mielipidettä.

Tuomioistuimen tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi jokaiselle, joka 1 tai 2 momentin mukaan saa käyttää lapsen puhevaltaa. Myös lapsen synnyttäneelle äidille tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi, vaikka hän ei olisi lapsen huoltaja, jos kuuleminen on hankaluudetta järjestettävissä.

Lapselle, jota lastenvalvoja 1 momentin nojalla edustaa vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa, myönnetään korvauksetta oikeusapulain (257/2002) mukainen oikeusapu sen estämättä, mitä oikeusavun edellytyksistä muutoin säädetään.

36 §

Vastaajaksi haastaminen

Jos lapsi vaatii isyyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen isä.

Jos lapsi vaatii äitiyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti.

Jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja henkilöitä on useita, voidaan heidät haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin. Mahdolliset vanhemmat tulee haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin, jos on ilmeistä, että selvityksen saaminen sitä edellyttää. Jos saman lapsen osalta on vireillä kanne sekä isyyden että äitiyden vahvistamiseksi, isyyden vahvistamista koskeva kanne on ratkaistava ennen äitiyden vahvistamista koskevaa asiaa.

Jos kannetta ajetaan 32 §:n 2 momentin tai 33 §:n 2 momentin nojalla lasta vastaan, vastaajiksi voidaan haastaa myös ne, jotka kantajan ohella voivat tulla kysymykseen lapsen vanhempina.

Henkilöä, jonka osalta on oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella selvitetty, että hän ei voi olla lapsen isä, ei saa ilman erityistä syytä haastaa vastaajaksi.

37 §

Haasteen tiedoksianto

Haasteen tiedoksiannosta säädetään oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa. Jollei tiedoksiannon vastaanottajan eikä hänen tiedoksiannon vastaanottamista varten valtuuttamansa olinpaikasta voida saada tietoa, haasteen tiedoksianto voidaan kuitenkin toimittaa kuuluttamalla vain, jos vanhemmuudesta on saatavilla siinä määrin todisteita, että oikeudenkäynnin aloittamista vastaajaa vastaan on pidettävä lapsen edun mukaisena.

38 §

Vanhemmuuden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan tiedoksianto

Kantajan tulee liittää vanhemmuuden selvittämisestä laadittu pöytäkirja haastehakemukseen, jos vanhemmuus on lain mukaan pitänyt selvittää. Jos pöytäkirjaa ei ole liitetty haastehakemukseen, tuomioistuimen tulee pyytää pöytäkirja lastenvalvojalta.

39 §

Oikeuspaikka vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa

Toimivaltaisesta tuomioistuimesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa.

Kun vanhemmuuden vahvistamista koskeva asia on vireillä toimivaltaisessa tuomioistuimessa, ei saman lapsen vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kysymystä saa tutkia toisessa tuomioistuimessa. Tuomioistuimen on tällöin siirrettävä asia siihen tuomioistuimeen, jossa asia on jo vireillä.

40 §

Kanteen peruuttaminen ja isyyden poissuljenta

Kun vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä vastaajaa vastaan, voi kantaja peruuttaa kanteen jonkun vastaajan osalta, jos tämä ei vastusta kanteen peruuttamista ja jos tuomioistuin kuultuaan muita vastaajia tähän suostuu. Tuomioistuimen on tällöin jätettävä asia kyseistä vastaajaa koskevalta osalta sillensä.

Jos isyyden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä vastaajaa vastaan, tuomioistuin voi ennen isyyškysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman vastaajan osalta, jos oikeusgeneettisen isyystudkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei kyseinen vastaaja voi olla lapsen isä.

41 §

Näytön hankkiminen

Tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, minkä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi. Jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että joku, joka ei ole asianosaisena, on lapsen vanhempi, tuomioistuin voi varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi. Tuomioistuin voi myös kehottaa lastenvalvojaa täydentämään vanhemmuuden selvittämistä.

42 §

Muutoksenhaun käsittely

Jos kantaja tai vastaaja hakee muutosta vanhemmuudesta annettuun tuomioon, voi muutoksenhakutuomioistuin käsitellä asian myös sellaisen asianosaisen osalta, jota muutoksenhaku ei koske. Asiaa ei kuitenkaan tule ilman erityistä syytä ottaa käsiteltäväksi sellaisen henkilön osalta, jota muutoksenhaku ei koske ja jota koskeva vaatimus on hylätty sen vuoksi, että hänen isyytensä ei ole mahdollinen suoritettun oikeusgeneettisen isyystutkimuksen nojalla.

7 luku

Vanhemmuuden kumoaminen

43 §

Isyyden kumoamisen perusteet

Isyys, joka on 3 §:n nojalla todettu tai Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla tai muutoin on selvitetty, ettei isäksi todetun tai vahvistetun ja lapsen välillä ole 4 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettua suhdetta.

44 §

Äitiyden kumoamisen perusteet

Äitiys, joka on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos on selvitetty, ettei äidiksi vahvistetun ja lapsen välillä ole 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua suhdetta.

45 §

Vanhemmuuden kumoaminen Digi-ja väestötietoviraston päätöksellä

Aviomiehen isyys tai tunnustajan vanhemmuus on kumottu, kun toinen henkilö on 21 §:ssä tarkoitettulla tavalla tunnustanut vanhemmuutensa ja Digi- ja väestötietovirasto on vahvistanut vanhemmuuden tunnustamisen perusteella.

Jos lapsen synnyttänyt äiti ja lapsen toinen vanhempi ovat yhdessä pyytäneet lastenvalvojalta vanhemmuuden selvittämistä 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla, ja oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella voidaan todeta, että aviomies tai lapsen tunnustanut ei voi olla lapsen isä, Digi- ja väestötietovirasto voi vanhempien yhteisestä hakemuksesta vahvistaa, että aviomies tai vanhemmuuden ennen lapsen syntymää tunnustanut henkilö ei ole lapsen isä. Asia voidaan ratkaista lasta kuulematta. Digi- ja väestötietovirasto ei kuitenkaan saa ratkaista asiaa, jos synnyttäneelle äidille on annettu hedelmöityshoitoa ajankohtana, jolloin lapsi on saatettu alkuun. Hakemus Digi- ja väestötietovirastolle tulee tehdä ennen kuin vuosi on kulunut lapsen syntymästä.

Digi- ja väestötietoviraston 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla.

Sen lisäksi, mitä hallintolain 54 §:ssä säädetään viranomaisen päätöksen tiedoksiantovelvollisuudesta, Digi- ja väestötietoviraston on lähetettävä jäljennös alaikäisen lapsen vanhemmuuden kumoamista koskevassa asiassa antamastaan päätöksestä edellä 8 §:ssä tarkoitettulle lastenvalvojalle.

46 §

Isyyden kumoamista koskevan kanneasian asianosaiset

Isyyden kumoamista koskevan kanteen saa käräjäoikeudessa nostaa lapsi, lapsen synnyttänyt äiti tai se, jonka isyys on avioliiton perusteella todettu tai Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu.

Isyyden kumoamista koskevan kanteen saa 48 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa nostaa myös se, joka katsoo 1 momentissa tarkoitetun henkilön asemesta olevansa lapsen vanhempi.

Kanne on nostettava niitä 1 momentissa mainittuja henkilöitä vastaan, joilla kantajan ohella on oikeus kanteen nostamiseen.

Jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin kestäessä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa.

47 §

Äitiyden kumoamista koskevan kanneasian asianosaiset

Äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa nostaa lapsi, lapsen synnyttänyt äiti tai se, jonka äitiys on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu.

Äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa 48 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa nostaa myös se, joka katsoo 1 momentissa tarkoitetun henkilön asemesta olevansa lapsen vanhempi.

Kanne on nostettava niitä 1 momentissa mainittuja henkilöitä vastaan, joilla kantajan ohella on oikeus kanteen nostamiseen.

Jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin kestäessä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa.

48 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Lapsen kanneoikeutta voi käyttää vain 15 vuotta täyttänyt lapsi itse. Alle 15-vuotiaalle tai sellaiselle 15 vuotta täyttäneelle lapselle, joka ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä, voidaan kuitenkin määrätä edunvalvoja lapsen kanneoikeuden käyttämistä varten, jos siihen on lapsen edun kannalta erittäin painava syy.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen synnyttäneen äidin avioliiton aikana syntyneen tai ennen lapsen syntymää tunnustetun lapsen vanhempi, on oikeus nostaa kanne äidin aviomiehen tai tunnustamisen perusteella vahvistetun vanhemmuuden kumoamiseksi ainoastaan, jos:

1) lapsen synnyttänyt äiti ja aviomies tai vahvistettu vanhempi ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan;

2) kantaja on asunut yhdessä lapsen synnyttäneen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai jos kantajan ja lapsen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde; ja

3) tuomioistuimien arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen.

Jos aviomies tai lapsen tunnustanut on saanut tietää seikoista, joiden perusteella hänellä on ollut aihetta epäillä, että lapsi ei ole saanut alkuaan hänen siittiöistään taikka 4 §:n 3 momentissa tai 5 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ja tarkoitetuissa olosuhteissa ja jos hän tästä huolimatta on lapsen syntymän jälkeen kirjallisesti ilmoittanut, että lapsi on hänen, ei hänellä ole oikeutta nostaa kannetta. Lapsen synnyttäneellä äidillä ei ole oikeutta nostaa kannetta, jos hän on kirjallisesti hyväksynyt ilmoituksen.

49 §

Kuoleman vaikutus kanneoikeuteen ja vastaajan puhevallan käyttöön

Kannetta vanhemmuuden kumoamiseksi ei voida panna vireille, jos lapsi on kuollut.

Kannetta vanhemmuuden kumoamiseksi ei voida panna vireille sellaisen 46 tai 47 §:ssä tarkoitetun asianosaisen puolesta, joka on kuollut. Vanhemmaksi todetun tai vahvistetun kuoltua hänen puolisonsa ja perillisensä voivat kuitenkin saattaa vanhemmuuden kumoamiskanteen vireille siten kuin 50 §:n 3 momentissa säädetään.

Jos se, jonka 46 §:n 3 momentin tai 47 §:n 3 momentin mukaan tulisi olla asiassa vastaajana, on kuollut, vastaajaksi on haastettava hänen oikeudenomistajansa. Jos lapsen synnyttänyt äiti on kuollut, hänen oikeudenomistajiaan ei kuitenkaan haasteta vastaajiksi.

50 §

Määräaika kanteen nostamiselle

Jos isyys on todettu avioliiton perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön ja sen, jonka isyys on todettu avioliiton perusteella, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos vanhemmuus on vahvistettu tunnustamisen perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön ja tunnustajan on pantava vanhemmuuden kumoamista koskeva kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun vanhemmuus on vahvistettu.

Kanne voidaan tutkia, vaikka se olisi pantu vireille määräajan päättymisen jälkeen, jos kantajalla oli laillinen este tai hän näyttää muun painavan syyn, jonka vuoksi kannetta ei ole aikaisemmin nostettu. Kanne on kuitenkin jätettävä tutkimatta, jos sitä ei ole nostettu vuoden kuluessa siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle oli poistunut.

Jos aviomies tai se, jonka vanhemmuus on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on kuollut menettämättä kanneoikeuttaan, on eloon jääneellä puolisoilla sekä jokaisella, joka lapsen ohella tai lapsen jälkeen on vainajan lähin perillinen, oikeus nostaa kanne vuoden kuluessa kuolemasta tai, jos vainajalla vielä olisi ollut käytettävissään pitempi aika kanteen nostamiseen, tuon ajan kuluessa.

51 §

Sivullisen kuuleminen

Jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tietty henkilö, joka ei ole asianosaisena, on lapsen toinen vanhempi, voi tuomioistuimella varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi.

52 §

Oikeuspaikka vanhemmuuden kumoamista koskevassa asiassa

Toimivaltaisesta tuomioistuimesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa.

53 §

Oikeudenkäyntimenettely

Vanhemmuuden kumoamista koskevaan oikeudenkäyntiin sovelletaan, mitä 37 ja 41 §:ssä säädetään.

8 luku

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

54 §

Äitiyden määräytyminen välittömästi lain nojalla

Äitiys määräytyy välittömästi lain nojalla Suomen lain mukaan, jos sillä, jonka äitiydestä on kysymys:

1) lapsen syntymän aikaan on tai lapsen syntymää edeltäneen vuoden aikana on ollut asuinpaikka Suomessa; tai

2) ei lapsen syntymän aikaan ole asuinpaikkaa missään valtiossa ja hän oleskelee tuolloin Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana.

Muussa kuin 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa äitiys määräytyy välittömästi lain nojalla sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava siinä valtiossa, jossa:

1) sillä, jonka äitiydestä on kysymys, on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka; tai

2) se, jonka äitiydestä on kysymys, lapsen syntymän aikaan oleskelee tai on turvapaikanhakijana, jos hänellä ei tuolloin ole asuinpaikkaa missään valtiossa.

Sen estämättä, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, äitiyden määräytymiseen lapsen synnyttäjän kanssa solmitun avioliiton tai tämän hedelmöityshoitoon annetun suostumuksen perusteella sovelletaan kuitenkin lapsen synnyttäjän asuinpaikan tai toissijaisesti hänen oleskelupaikkansa lakia.

55 §

Isyyden määräytyminen välittömästi lain nojalla

Isyys määräytyy välittömästi lain nojalla Suomen lain mukaan, jos:

1) lapsen synnyttäneellä lapsen syntymän aikaan on asuinpaikka Suomessa;

2) lapsen synnyttäneellä ei lapsen syntymän aikaan ole asuinpaikkaa missään valtiossa ja hän oleskelee tuolloin Suomessa tai on Suomessa turvapaikanhakijana.

Jos Suomen lakia ei 1 momentin mukaan sovelleta, isyys määräytyy välittömästi lain nojalla sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava siinä valtiossa, jossa:

1) lapsen synnyttäneellä lapsen syntymän aikaan on asuinpaikka; tai

2) lapsen synnyttänyt lapsen syntymän aikaan oleskelee tai on turvapaikanhakijana, jos hänellä ei tuolloin ole asuinpaikkaa missään valtiossa.

Jos lapsella kuitenkin on syntymän aikaan kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen läheisempi yhteys johonkin muuhun valtioon kuin siihen, jonka laki 1 tai 2 momentin mukaan tulisi sovellettavaksi, isyyden määräytymiseen välittömästi lain nojalla sovelletaan tuossa valtiossa sovellettavaa lakia.

Jos isyysuhde on lapsen syntymän jälkeen vakiintunut muussa kuin 1–3 momentissa tarkoitettussa valtiossa sovellettavan lain mukaiseksi ja lapsella on läheinen yhteys tuohon valtioon, isyyden määräytymiseen välittömästi lain nojalla sovelletaan 1–3 momentista poiketen tuossa valtiossa sovellettavaa lakia.

56 §

Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta

Suomen viranomaiset ovat toimivaltaisia vanhemmuutta koskevassa asiassa, jos:

- 1) lapsella on Suomessa asuinpaikka;
- 2) lapsella ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana;
- 3) vastaajalla tai ainakin yhdellä vastaajista on tai viimeksi ennen kuolemaansa oli Suomessa asuinpaikka;
- 4) vastaajalla ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee tai viimeksi ennen kuolemaansa oleskeli Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana; taikka
- 5) asiaa ei voida ratkaista siinä vieraassa valtiossa, jossa lapsella tai sillä, jonka vanhemmuudesta on kyse, on tai viimeksi ennen kuolemaansa oli asuinpaikka ja asian ratkaisemiselle Suomessa on erityinen syy.

Vanhemmuuden selvittämistä ja tunnustamista koskevassa asiassa Suomen viranomaiset ovat sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, toimivaltaisia, jos sillä, joka haluaa tunnustaa vanhemmuutensa:

- 1) on Suomessa asuinpaikka; taikka
- 2) ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana.

Vanhemmuuden selvittämistä ei kuitenkaan toimiteta, jos Suomen viranomaisten toimivalta perustuu ainoastaan 1 momentin 3 tai 4 kohtaan.

57 §

Vieraassa valtiossa vireillä olevan asian vaikutus

Jos vieraan valtion viranomaisessa on vireillä vanhemmuutta koskeva asia ja on ilmeistä, että asiassa annettava päätös tunnustetaan Suomessa, Suomen viranomaisen on keskeytettävä saman, täällä myöhemmin vireille tulleen asian käsittely, kunnes on selvitetty, tunnustetaanko vieraassa valtiossa annettu päätös täällä.

Suomen viranomaisen voi kuitenkin olla keskeyttämättä asian käsittelyä tai jatkaa keskeytetyn asian käsittelyä, jos osoitetaan, että ratkaisun saaminen muutoin kohtuuttomasti viivästyisi.

58 §

Sovellettava laki

Vanhemmuutta koskevassa asiassa sovelletaan Suomen lakia, jollei 54 tai 55 §:stä muuta johdu.

59 §

Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen

Vanhemmuudesta vieraassa valtiossa annettu päätös, joka on voimassa siinä valtiossa, tunnustetaan Suomessa ilman eri vahvistusta.

Vieraassa valtiossa annettua päätöstä ei kuitenkaan tunnusteta, jos:

- 1) päätöksen antaneen vieraan valtion viranomaisen toimivalta ei ole perustunut minkään osapuolen asuin- tai kotipaikkaan, kansalaisuuteen tai muuhun sellaiseen liittymään, joka huomiioon ottaen viranomaisella olisi ollut perusteltu syy ottaa asia käsiteltäväkseen;
- 2) päätös on annettu pois jäänyttä vastaan eikä haastehakemusta tai vastaavaa asiakirjaa ole annettu tiedoksi poisjääneelle niin hyvissä ajoin ja sillä tavalla, että hän olisi voinut valmistautua vastaamaan asiassa;

3) päätös on ristiriidassa sellaisen Suomessa annetun vanhemmuutta koskevan päätöksen kanssa, jota koskeva oikeudenkäynti on tullut vireille ennen ulkomailla annettuun päätökseen johtanutta oikeudenkäyntiä;

4) päätös on ristiriidassa sellaisen vieraassa valtiossa aikaisemmin annetun vanhemmuutta koskevan päätöksen kanssa, joka tunnustetaan Suomessa;

5) päätös on vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita.

Päätös, jolla joku on vahvistettu äidiksi lapsen synnyttäneen sijasta, voidaan tunnustaa ainoastaan, jos se:

1) on annettu valtiossa, jossa sillä, joka on vahvistettu äidiksi, on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka ja jossa hän on asunut keskeytyksettä vähintään vuoden välittömästi ennen lapsen syntymää; tai

2) tunnustetaan siinä valtiossa, jossa sillä, joka on vahvistettu äidiksi, on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka ja jossa hän on asunut keskeytyksettä vähintään vuoden välittömästi ennen lapsen syntymää.

Päätöksenä pidetään tuomioistuimen ja muun viranomaisen päätöstä sekä oikeustoimen vahvistamista tai rekisteröintiä, jos henkilöiden välistä suhdetta pidetään tällaisen toimenpiteen seurauksena lapsen ja vanhemman välisenä suhteena tai mainitun suhteen katsotaan tällaisen toimenpiteen vuoksi lakanneen siinä valtiossa, jossa rekisteröinti tai muu toimenpide on suoritettu.

60 §

Vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistaminen

Helsingin kärjäoikeus voi hakemuksesta vahvistaa, tunnustetaanko vieraassa valtiossa vanhemmuudesta annettu päätös Suomessa.

Asiaa käsiteltäessä kärjäoikeuden on varattava lapselle, isälle, äidille ja muulle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi, jos kuuleminen on tarpeen asian selvittämiseksi ja kuultavan olinpaikka on vaikeuksitta selvitettävissä.

61 §

Säännösten toissijaisuus

Tämän luvun säännöksiä sovelletaan ainoastaan, jollei pohjoismaisten isyysratkaisujen tunnustamisesta annetusta laista (352/1980) muuta johdu.

62 §

Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuus

Vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.

9 luku

Erinäiset säännökset

63 §

Lapsen mielipiteen selvittäminen

Kun lapsen etua arvioidaan, on lapsen omat toivomukset ja mielipide selvitettävä ja otettava huomioon sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso. Lapselle on selostettava mielipiteen selvittämisen tarkoitus ja selvittämiseen liittyvä menettely.

Mitä 14 §:ssä ja 22 §:n 2 momentissa sekä 34 §:n 1 momentissa säädetään 15 vuotta täyttäneen lapsen mielipiteen vaikutuksesta asiaan, ei sovelleta, jos lapsi ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Lapsen kuulemiseen tuomioistuimessa sovelletaan, mitä siitä säädetään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 15 a §:n 2 ja 3 momentissa. Alle 15-vuotiaan lapsen kuulemiseen sovelletaan myös, mitä siitä säädetään mainitun pykälän 1 momentissa.

64 §

Perättömän lausuman antaminen vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa

Joka vanhemmuuden selvittämisen yhteydessä, tunnustaessaan äitiyden tai isyyden, tunnustamisen vuoksi tapahtuneessa kuulemisessa tai hyväksyessään tunnustamisen antaa viranomaiselle vääräksi tietämänsä tiedon, joka osaltaan johtaa siihen, että vanhemmuus vahvistetaan virheellisesti, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *perättömän lausuman antamisesta vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa* sakkoon.

65 §

Käsittelyn kiireellisyys

Vanhemmuuden selvittämistä, vahvistamista ja kumoamista koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisinä.

66 §

Virka-apu

Lastenvalvoja on pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua toisen hyvinvointialueen lastenvalvojalle vanhemmuuden selvittämisessä ja vahvistamisessa lastenvalvojalle kuuluvissa tehtävissä. Tällöin lastenvalvoja on velvollinen myös edustamaan toista lastenvalvojaa käsiteltäessä tämän toimeen kuuluvaa asiaa toimialueensa tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa.

67 §

Ennakkotunnustamisrekisterit

Ennakkotunnustamisrekisterit ovat vanhemmuuden tunnustamiseen ennen lapsen syntymää ja sen vahvistamiseen kuuluvien tehtävien hoitamista varten perustettuja rekistereitä. Digi- ja väestötietovirasto on erillisen ennakkotunnustamisrekisterin rekisterinpitäjä tässä laissa säädetyn toimialueensa osalta. Vastaavasti Ahvenanmaan valtionvirasto on erillisen ennakkotunnustamisrekisterin rekisterinpitäjä tässä laissa säädetyn toimialueensa osalta.

Edellä 19 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettu tunnustamisen vastaanottaja saa kerätä ja tallentaa ennakkotunnustamisrekisteriin:

1) tunnustajan yksilöinti- ja yhteystiedot, tiedon asiakirjasta, josta henkilöllisyys on todettu, kotikunnan ja tunnustamislausuman;

2) tunnustamisen hyväksyjän yksilöinti- ja yhteystiedot, tiedon asiakirjasta, josta henkilöllisyys on todettu, siviilisäädyn, kotikunnan, hyväksymislausuman, syntyvien lasten arvioidun lukumäärän ja lapsen arvioidun syntymäajan;

3) mahdollisesta hedelmöityshoitotodistuksesta ilmenevät tiedot;

4) tunnustamisen vastaanottajan nimen, tehtävänimikkeen, organisaation nimen ja vastaanottajan yhteystiedot;

5) muut kuin 1–4 kohdassa tarkoitetut tunnustamistapahtumaa tai sen osapuolia koskevat, 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi välttämättömät, muut kuin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvat tai viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 32 kohdassa tarkoitetut salassa pidettävät tiedot.

Tietoja säilytetään ennakkotunnustamisrekisterissä, kunnes vanhemmuuden vahvistamista koskeva asia on ratkaistu taikka se on rauennut tai siirretty.

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, Digi- ja väestötietovirastolla, Ahvenanmaan valtionvirastolla ja sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedonsaantia koskevien rajoitusten estämättä saada lapsen vanhemmuuden selvittämiseen tai vahvistamiseen liittyvien tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot ennakkotunnustamisrekisteristä.

68 §

Lain soveltaminen eräissä tapauksissa

Jos lapsella on tämän lain nojalla kaksi äitiä, sovellettaessa kotikuntalain 2 ja 6 a §:ää lapsen synnyttäneeseen äitiin sovelletaan, mitä mainituissa pykälissä säädetään äidistä, ja tämän lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuun äitiin sovelletaan, mitä kotikuntalain 6 a §:ssä säädetään isästä.

69 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

1) lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta;

2) lääketieteellisen selvityksen antamisesta ja siitä maksettavasta korvauksesta;

3) henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista.

Oikeusministeriön asetuksella säädetään niistä vanhemmuuden selvittämiseen, tunnustamiseen ja vahvistamiseen liittyvistä asiakirjoista, jotka annetaan asianomaiseen tarkoitukseen vahvistetuilla lomakkeilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vahvistaa käytettävien lomakkeiden kaavat.

10 luku

Voimaantulo

70 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan isyyslaki (11/2015) ja äitiyslaki (253/2018).

71 §

Lain soveltaminen ennen lain voimaantuloa syntyneen lapsen osalta

Tätä lakia sovelletaan isyyteen myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa, jollei toisin säädetä.

Äitiyteen lain 2 §:ää ja 8 lukua sovelletaan myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa. Lain muita säännöksiä sovelletaan äitiyteen myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa, jos 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu suostumus hedelmöityshoitoon on annettu 1 päivänä huhtikuuta 2019 tai sen jälkeen.

72 §

Vanhemmuuden tunnustaminen ja selvittäminen

Jos vanhemmuus on tunnustettu ennen tämän lain voimaantuloa, tunnustamiseen ja sen peruuttamiseen, kiistämiseen, hyväksymiseen ja vahvistamiseen sekä vanhemmuuden selvittämiseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Vanhemmuuden selvittämiseen sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä myös, jos lapsi on syntynyt ja vanhemmuuden selvittämistä koskeva neuvottelu on pidetty ennen lain voimaantuloa.

73 §

Äitiyden tai isyyden vahvistamista koskeva kanne

Jos äitiyden tai isyyden vahvistamista koskeva kanne on vireillä tuomioistuimessa tämän lain tullessa voimaan, siihen sovelletaan kanteen vireillepanohetkellä voimassa olleita säännöksiä. Kannetta ei kuitenkaan voida hylätä isyyslain voimaantulon jälkeen annetun lain (701/1975) 7 §:n 2 momentissa säädetyllä perusteella. Isyyden vahvistamista koskeva kanne, joka tulee vireille tämän lain tultua voimaan, voidaan tutkia sen estämättä, että tuomioistuin on aikaisemmin jättänyt isyyden vahvistamatta isyyslain voimaantulon jälkeen annetun lain 7 §:n 2 momentin nojalla.

74 §

Äitiyden tai isyyden kumoaminen

Synnyttänyt äiti ei voi panna vireille isyyden kumoamista koskevaa kannetta, jos lapsi on syntynyt ennen 1 päivää lokakuuta 1976.

Jos lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa, 46 §:n 2 momentin, 47 §:n 2 momentin ja 48 §:n 2 momentin sijaan sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Äitiyden tai isyyden kumoamista koskevaan kanteeseen, joka on tuomioistuimessa vireillä tämän lain voimaan tullessa, sovelletaan säännöksiä, joita oli sovellettava kanteen vireillepanohetkellä. Kannetta ei kuitenkaan voida jättää tutkimatta sillä perusteella, että synnyttänyt äiti ja aviomies ovat kumpikin kuolleet.

75 §

Lapsen perintöoikeus eräissä tapauksissa.

Avioliiton ulkopuolella ennen 1 päivää lokakuuta 1976 syntyneellä lapsella ei ole tuomioistuimessa vahvistetun isyyden perusteella perintöoikeutta isänpuoleisen perittävän jälkeen, jos perittävä on kuollut ennen 31 päivää tammikuuta 2012. Lapsella on kuitenkin tämän momentin

ensimmäisen virkkeen estämättä oikeus perintöön, jos perittävä omaisuus on perintökaaren (40/1965) 5 luvun 1 §:n nojalla mennyt valtiolle taikka jos perintöoikeuden menetyistä on pidettävä kohtuuttomana avioliiton ulkopuolella syntyneiden sisarusten yhdenvertaisen kohtelun tai muun siihen verrattavan, kantajasta riippumattoman erityisen painavan syyn perusteella. Tällainen oikeus perintöön on saatettava voimaan viimeistään perintökaaren 16 luvun 1 §:ssä säädettyssä määräajassa.

Mitä 1 momentin ensimmäisessä ja toisessa virkkeessä säädetään, ei kuitenkaan sovelleta, jos isyys on vahvistettu isyyslain voimaannpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentissa säädettyssä määräajassa taikka jos lapsella oli 30 päivänä syyskuuta 1976 isä, mutta isyys on sen jälkeen kumottu tai isyyttä koskeva tuomio on purettu, ja toisen miehen isyys on vahvistettu tämän jälkeen.

Se, jolla 1 momentin nojalla on perintöoikeus, voi vaatia toimitetun perinnönjaon oikaisua, vaikka perittävä on kuollut ennen 1 päivää tammikuuta 2016. Perinnönjaon oikaisuun ja omaisuuden palautusvelvollisuuteen sovelletaan, mitä perintökaaren 23 a luvussa säädetään.

76 §

Viittaukset aikaisempaan lakiin

Jos laissa tai asetuksessa viitataan lainkohtaan, jonka tilalle on tullut tämän lain säännös, tämän lain tultua voimaan noudatetaan tämän lain vastaavaa säännöstä.

2.

Laki

hedelmöityshoidoista annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 16 §:n 2 momentti seuraavasti:

16 §

Luovuttajan suostumus sukusolujen käyttöön

Luovuttajan sukusoluja voidaan käyttää hedelmöityshoittoon muulle kuin parille vain, jos hän on antanut suostumuksensa siihen. Jos hoitoa annetaan naisparille tai naiselle yksin, siittiöiden luovuttaja voi lisäksi suostua siihen, että hänet voidaan vahvistaa tällaisen hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi, jolloin häneen sovelletaan, mitä 12 §:n 1 momentissa säädetään tietojen antamisesta hedelmöityshoittoa saaneelle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 6 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 6 a §:n 1 momentti,
sellaisena kuin se on laissa 190/2019, seuraavasti:

6 a §

Eräiden vanhemmuutta koskevien ratkaisujen vaikutus lapsen huoltoon

Jos vanhemmuus on tunnustettu ennen lapsen syntymää vanhemmuuslain (/) 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla, myös tunnustajasta tulee lapsen huoltaja, kun vanhemmuus on vahvistettu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 13 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 256/2018, seuraavasti:

13 §

Vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä on vanhemmuuslain (/) 35 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettulla lapsen edustajalla oikeus vaatia myös lapselle tulevan elatusavun vahvistamista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 9 §:n 1 momentti, sellaisena
kuin se on laissa 947/2017, seuraavasti:

9 §

Rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta vanhemmuuslain (/) säännöksiä isyyden toteami-
sesta avioliiton perusteella eikä muitakaan sellaisia säännöksiä, jotka koskevat aviopuolisoa
yksinomaan hänen sukupuolensa perusteella.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki

oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 2 ja 3 §, 11 §:n 3 momentti, 13 §:n 3 momentti ja 16 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 2 ja 3 §, 11 §:n 3 momentti ja 13 §:n 3 momentti laissa 12/2015, seuraavasti:

2 §

Tutkimuksen teettäminen

Tuomioistuin voi käsiteltävänään olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisenä asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos vanhemmuuslain (/) 12 §:ssä säädetty edellytykset ovat olemassa.

3 §

Tutkimuksen tekijä

Tutkimus tehdään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa (*tutkimuksen tekijä*).

11 §

Tutkimusmääräyksen antaminen

Todistuksen antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva terveydenhuollon ammattihenkilö tai vanhemmuuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettu Suomen edustustossa palveleva henkilö.

13 §

Näytteen ottaminen

Verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai vanhemmuuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettun Suomen edustustossa palvelevan henkilön valvonnassa. Ennen näytteen ottamista näytteenantajan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenottajalle tai näytteenoton valvojalle.

16 §

Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta

Laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa vainajasta näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki

kansalaisuuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansalaisuuslain (359/2003) 9 §:n 3 momentti sekä 26 ja 32 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 260/2018, seuraavasti:

9 §

Lapsi

Jos lapsella on vanhemmuuslain (/) nojalla kaksi äitiä:
1) lapsen synnyttäneeseen äitiin sovelletaan, mitä edellä 1 momentin 1 kohdassa säädetään äidistä; ja
2) vanhemmuuslain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuun äitiin ja äitiyden vahvistamiseen sovelletaan, mitä edellä 1 momentin 2 kohdan b alakohdassa ja 3 kohdan b alakohdassa säädetään isästä ja isyyden vahvistamisesta.

26 §

Ulkomaalainen, jonka isä tai äiti on Suomen kansalainen

Ulkomaalainen, joka ei saa 9 §:n nojalla Suomen kansalaisuutta, saa ilmoituksesta Suomen kansalaisuuden, jos hänen syntyessään isä tai vanhemmuuslain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti oli Suomen kansalainen ja hän syntyi:

- 1) Suomessa ja isyys tai äitiys vahvistettiin hänen täytettyään 18 vuotta tai avioiduttuaan tätä nuorempana; tai
- 2) Suomen ulkopuolella ja isyys tai äitiys on vahvistettu.

32 §

Isyyden tai äitiyden kumoamisen vaikutus

Jos aviomiehen isyys on kumottu tai isyyden kumoamiseen johtanut kanne on nostettu ennen kuin lapsi on täyttänyt viisi vuotta taikka jos vahvistettu isyys tai vanhemmuuslain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa äitiys on kumottu tai isyyden tai äitiyden kumoamiseen johtanut kanne on nostettu viiden vuoden kuluessa isyyden tai äitiyden vahvistamisesta, voidaan päättää, että lapsi menettää isän tai äidin kansalaisuuden perusteella saadun Suomen kansalaisuuden. Päätös tästä tehdään lapsen tilanteen kokonaisvaltaisen tarkastelun perusteella. Arvioinnissa on otettava huomioon etenkin lapsen ikä ja siteet Suomeen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki

elatustukilain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan elatustukilain (580/2008) 6 §:n 4 kohta, sellaisena kuin se on laissa 7/2017 seuraavasti:

6 §

Elatustuen saamisen edellytykset

Lapsella on oikeus elatustukeen, kun:

- 4) lapsi ei ole vanhemmuuslain (/) 3 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla syntynyt avioliiton aikana eikä isyyttä ole lainvoimaisesti vahvistettu;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

9.

Laki

sosiaalihuoltolain 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 §:n 2 momentin johdantokappale ja 13 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 14 §:n 2 momentin johdantokappale laissa 635/2021 ja 13 kohta laissa 512/2016, seuraavasti:

14 §

Tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut

Hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvina sosiaalipalveluina on huolehdittava myös kehitysvammaisten erityishuollosta, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, toimeentulotuen antamisesta hyvinvointialueella oleskelevälle henkilölle, sosiaalisen luoton myöntämisestä hyvinvointialueen asukkaille, kuntouttavasta työtoiminnasta, päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huoltoon kuuluvista palveluista, omaishoidon tuen, perhehoidon, lasten ja nuorten huollon, lastensuojelun, adoptioneuvonnan, perheasioiden sovittelun, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen vahvistamiseen ja ratkaisemiseen liittyvien tehtävien sekä päätösten täytäntöönpanossa toimitettavaan sovitteluun kuuluvien toimenpiteiden ja lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian tuomioistuinsovitteluun kuuluvien asiantuntijapalveluiden sekä isyyden ja äitiyden selvittämiseen ja vahvistamiseen liittyvien tehtävien järjestämisestä sen mukaan kuin niistä lisäksi erikseen säädetään:

13) vanhemmuuslaissa (/);

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

10.

Laki**sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain liitteen muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain (254/2015) liite seuraavasti:

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Liite

Sosiaalihuollon palvelutehtävä	Säilytysaika
Adoptioneuvonta	Kaikki asiakasasiakirjat 120 vuotta lapsen syntymästä, paitsi rauenneet adoptioasiat 40 vuotta adoptioneuvonnan keskeyttämispäätöksestä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Ikääntyneiden palvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Isyyden ja äitiyden selvittäminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Kasvatus- ja perheneuvonta	Kaikki asiakasasiakirjat 120 vuotta lapsen syntymästä, paitsi jos asiakkuus ei jatku tarpeen selvittämisen jälkeen, 30 vuotta selvittämisen päättymisestä.
Kehitysvammaisten erityishuolto	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Kotipalvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden päätökset, suunnitelmat ja asiakaskertomukset.

Kotoutumisen edistäminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään pysyvästi.
Opiskeluhuollon kuraattoripalvelu ja muu opiskeluhuollon sosiaalityö	Kaikki asiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta.
Lapsen elatusavun vahvistaminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Lapsen huollon ja tapaamisoikeuden turvaaminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Lastensuojelu	Lastensuojeluilmoitukset säilytetään 30 vuotta. Kaikki muut asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään päätökset, suunnitelmat ja asiakaskertomukset.
Omaishoidon tuki	Asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneitä koskevat päätökset, suunnitelmat ja asiakaskertomukset.
Perheasioiden sovittelu	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta.
Puolison elatusavun vahvistaminen	Kaikki vahvistetut elatussopimukset säilytetään pysyvästi. Muut asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta asian käsittelyn päättymisestä.
Päihdehuolto	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Sosiaaliasiamiestoiminta	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta asian käsittelyn päättymisestä.
Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Sosiaalinen luototus	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä.
Toimeentulotuki	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 12 vuotta palvelun päättymisestä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Työttömien työllistymisen tukeminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta.

Vammaispalvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Vammaisten henkilöiden työllistymisen tukeminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.

Helsingissä 23.9.2021

Pääministeri

Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

2.

Laki

hedelmöityshoidoista annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 16 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 §

16 §

Luovuttajan suostumus sukusolujen käyttöön

Luovuttajan suostumus sukusolujen käyttöön

Luovuttajan sukusoluja voidaan käyttää hedelmöityshoitoon muulle kuin parille vain, jos hän on antanut suostumuksensa siihen. Siittiöiden luovuttaja voi lisäksi suostua siihen, että hänet voidaan vahvistaa tällaisen hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi, jolloin häneen sovelletaan, mitä 12 §:n 1 momentissa säädetään tietojen antamisesta hedelmöityshoittoa saaneelle.

Luovuttajan sukusoluja voidaan käyttää hedelmöityshoittoon muulle kuin parille vain, jos hän on antanut suostumuksensa siihen. *Jos hoitoa annetaan naisparille tai naiselle yksin,* siittiöiden luovuttaja voi lisäksi suostua siihen, että hänet voidaan vahvistaa tällaisen hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi, jolloin häneen sovelletaan, mitä 12 §:n 1 momentissa säädetään tietojen antamisesta hedelmöityshoittoa saaneelle.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 6 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 6 a §:n 1 momentti,
sellaisena kuin se on laissa 190/2019, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 a §

6 a §

*Eräiden vanhemmuutta koskevien ratkaisujen
vaikutus lapsen huoltoon*

*Eräiden vanhemmuutta koskevien ratkaisujen
vaikutus lapsen huoltoon*

Jos vanhemmuus on tunnustettu ennen lap-
sen syntymää isyyslain (11/2015) 16 §:ssä tai
äitiyslain (253/2018) 14 §:ssä tarkoitetulla ta-
valla, myös tunnustajasta tulee lapsen huol-
taja, kun vanhemmuus on vahvistettu.

Jos vanhemmuus on tunnustettu ennen lap-
sen syntymää *vanhemmuuslain* (/) 19 §:ssä
tarkoitetulla tavalla, myös tunnustajasta tulee
lapsen huoltaja, kun vanhemmuus on vahvis-
tettu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta
20 ____.

4.

Laki

lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 13 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 256/2018, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

13 §

Vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä on isyyslain (11/2015) 31 §:n 1 ja 2 momentissa tai äitiyslain (253/2018) 27 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettulla lapsen edustajalla oikeus vaatia myös lapselle tulevan elatusavun vahvistamista.

13 §

Vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä on *vanhemmuuslain* (/) 35 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettulla lapsen edustajalla oikeus vaatia myös lapselle tulevan elatusavun vahvistamista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 9 §:n 1 momentti, sellaisena
kuin se on laissa 947/2017, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

Rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta isyyslain (11/2015) säännöksiä isyyden toteamisesta avioliiton perusteella eikä muitakaan sellaisia säännöksiä, jotka koskevat aviopuolisoa yksinomaan hänen sukupuolensa perusteella.

9 §

Rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta *vanhemmuuslain* (/) säännöksiä isyyden toteamisesta avioliiton perusteella eikä muitakaan sellaisia säännöksiä, jotka koskevat aviopuolisoa yksinomaan hänen sukupuolensa perusteella.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta
20 .

6.

Laki**oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 2 ja 3 §, 11 §:n 3 momentti, 13 §:n 3 momentti ja 16 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 2 ja 3 §, 11 §:n 3 momentti ja 13 §:n 3 momentti laissa 12/2015, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 §

2 §

*Tutkimuksen teettäminen**Tutkimuksen teettäminen*

Tuomioistuin voi käsiteltävänään olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisena asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyyslain (11/2015) 9 §:ssä säädetyt edellytykset ovat olemassa.

Tuomioistuin voi käsiteltävänään olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisena asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos *vanhemmuuslain* (/) 12 §:ssä säädetyt edellytykset ovat olemassa.

3 §

3 §

*Tutkimuksen tekijä**Tutkimuksen tekijä*

Tutkimus tehdään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa *tai Helsingin yliopiston Hjelt-instituutissa* (tutkimuksen tekijä).

Tutkimus tehdään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa (tutkimuksen tekijä).

11 §

11 §

*Tutkimusmääräyksen antaminen**Tutkimusmääräyksen antaminen*

Todistuksen antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva terveydenhuollon ammattihenkilö tai isyyslain 18 §:n 2 momentissa tarkoitettu Suomen edustuston virkamies.

Todistuksen antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva terveydenhuollon ammattihenkilö tai *vanhemmuuslain* 21 §:n 2 momentissa tarkoitettu Suomen *edustustossa palveleva henkilö*.

13 §

13 §

*Voimassa oleva laki**Ehdotus**Näytteen ottaminen**Näytteen ottaminen*

Verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai isyyslain 18 §:n 2 momentissa tarkoitetun Suomen edustuston virkamiehen valvonnassa. Ennen näytteen ottamista näytteenantajan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenottajalle tai näytteenoton valvojalle.

Verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai *vanhemmuuslain 21 §:n 2 momentissa* tarkoitetun Suomen *edustustossa palvelevan henkilön* valvonnassa. Ennen näytteen ottamista näytteenantajan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenottajalle tai näytteenoton valvojalle.

16 §

16 §

*Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta**Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta*

Laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa vainajasta näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka isyyslain mukaan voi ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa vainajasta näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka *vanhemmuuslain* mukaan voi ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki**kansalaisuuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansalaisuuslain (359/2003) 9 §:n 3 momentti sekä 26 ja 32 §, sellaisina kuin ne
ovat laissa 260/2018, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

9 §

9 §

*Lapsi**Lapsi*

Jos lapsella on äitiyslain (253/2018) nojalla
kaksi äitiä:

1) lapsen synnyttäneeseen äitiin sovelletaan,
mitä 1 momentin 1 kohdassa säädetään äi-
distä; ja

2) äitiyslain 3 §:n 1 momentissa tarkoitet-
tuun äitiin sovelletaan, mitä 1 momentin 2
kohdan b alakohdassa ja 3 kohdan b alakoh-
dassa säädetään isästä.

26 §

*Ulkomaalainen, jonka isä tai äiti on Suomen
kansalainen*

Ulkomaalainen, joka ei saa 9 §:n nojalla
Suomen kansalaisuutta, saa ilmoituksesta
Suomen kansalaisuuden, jos hänen synty-
sään isä tai äitiyslain 3 §:n 1 momentissa tar-
koitettu äiti oli Suomen kansalainen ja hän
syntyi:

1) Suomessa ja isyys tai äitiys vahvistettiin
vasta hänen täytettyään 18 vuotta tai avioidut-
tuaan tätä nuorempana; tai

2) Suomen ulkopuolella ja isyys tai äitiys on
vahvistettu.

32 §

Jos lapsella on *vanhemmuuslain* (/) nojalla
kaksi äitiä:

1) lapsen synnyttäneeseen äitiin sovelletaan,
mitä *edellä* 1 momentin 1 kohdassa säädetään
äidistä; ja

2) *vanhemmuuslain* 5 §:n 1 momentissa tar-
koitettuun äitiin *ja äitiyden vahvistamiseen*
sovelletaan, mitä *edellä* 1 momentin 2 kohdan
b alakohdassa ja 3 kohdan b alakohdassa sää-
detään isästä *ja isyyden vahvistamisesta*.

26 §

*Ulkomaalainen, jonka isä tai äiti on Suomen
kansalainen*

Ulkomaalainen, joka ei saa 9 §:n nojalla
Suomen kansalaisuutta, saa ilmoituksesta
Suomen kansalaisuuden, jos hänen synty-
sään isä tai *vanhemmuuslain* 5 §:n 1 momen-
tissa tarkoitettu äiti oli Suomen kansalainen ja
hän syntyi:

1) Suomessa ja isyys tai äitiys vahvistettiin
hänen täytettyään 18 vuotta tai avioiduttuaan
tätä nuorempana; tai

2) Suomen ulkopuolella ja isyys tai äitiys on
vahvistettu.

32 §

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Isyyden tai äitiyden kumoamisen vaikutus

Isyyden tai äitiyden kumoamisen vaikutus

Jos aviomiehen isyys on kumottu tai isyyden kumoamiseen johtanut kanne on nostettu ennen kuin lapsi on täyttänyt viisi vuotta, taikka jos vahvistettu isyys tai äitiyslain 3 §:n 1 momentin nojalla vahvistettu äitiys on kumottu tai isyyden tai äitiyden kumoamiseen johtanut kanne on nostettu viiden vuoden kuluessa isyyden tai äitiyden vahvistamisesta, voidaan päättää, että lapsi menettää isän tai äidin kansalaisuuden perusteella saadun Suomen kansalaisuuden. Päätös tästä tehdään lapsen tilanteen kokonaisvaltaisen tarkastelun perusteella. Arvioinnissa on otettava huomioon etenkin lapsen ikä ja siteet Suomeen.

Jos aviomiehen isyys on kumottu tai isyyden kumoamiseen johtanut kanne on nostettu ennen kuin lapsi on täyttänyt viisi vuotta, taikka jos vahvistettu isyys tai *vanhemmuuslain* 5 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa äitiys on kumottu tai isyyden tai äitiyden kumoamiseen johtanut kanne on nostettu viiden vuoden kuluessa isyyden tai äitiyden vahvistamisesta, voidaan päättää, että lapsi menettää isän tai äidin kansalaisuuden perusteella saadun Suomen kansalaisuuden. Päätös tästä tehdään lapsen tilanteen kokonaisvaltaisen tarkastelun perusteella. Arvioinnissa on otettava huomioon etenkin lapsen ikä ja siteet Suomeen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

8.

Laki

elätustukilain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan elätustukilain (580/2008) 6 §:n 4 kohta, sellaisena kuin se on laissa 7/2017 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

6 §

Elatustuen saamisen edellytykset

Elatustuen saamisen edellytykset

Lapsella on oikeus elatustukeen, kun:

Lapsella on oikeus elatustukeen, kun:

4) lapsi ei ole isyyslain (11/2015) 2 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla syntynyt avioliiton aikana eikä isyyttä ole lainvoimaisesti vahvistettu;

4) lapsi ei ole *vanhemmuuslain* (/) 3 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla syntynyt avioliiton aikana eikä isyyttä ole lainvoimaisesti vahvistettu;

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

9.

Laki**sosiaalihuoltolain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti:
muutetaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 §:n 2 momentin johdantokappale ja momentin 13 kohta sellaisena kuin ne ovat, 14 §:n 2 momentin johdantokappale laissa 635/2021 ja 13 kohta laissa 512/2016, seuraavasti:

*Vahvistettu laki**Ehdotus*

14 §

14 §

*Tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut**Tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut*

Hyvinvointialueen sosiaalipalveluina on huolehdittava myös kehitysvammaisten erityishuollosta, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, toimeentulotuen antamisesta hyvinvointialueen alueella oleskelevalle henkilölle, sosiaalisen luoton myöntämisestä hyvinvointialueen asukkaille, kuntouttavasta työtoiminnasta, päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huoltoon kuuluvista palveluista, omaishoidon tuen, perhehoidon, lasten ja nuorten huollon, lastensuojelun, adoptioneuvonnan, perheasioiden sovittelun, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen vahvistamiseen ja ratkaisemiseen liittyvien tehtävien sekä päätösten täytäntöönpanossa toimitettavaan sovitteluun kuuluvien toimenpiteiden ja lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian tuomioistuinsovitteluun kuuluvien asiantuntijapalveluiden sekä isyyden selvittämiseen ja vahvistamiseen liittyvien tehtävien järjestämisestä sen mukaan kuin niistä lisäksi erikseen säädetään:

13) isyyslaissa (700 /1975);

Hyvinvointialueen *järjestämisvastuulle kuuluvina* sosiaalipalveluina on huolehdittava myös kehitysvammaisten erityishuollosta, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, toimeentulotuen antamisesta *hyvinvointialueella* oleskelevalle henkilölle, sosiaalisen luoton myöntämisestä hyvinvointialueen asukkaille, kuntouttavasta työtoiminnasta, päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huoltoon kuuluvista palveluista, omaishoidon tuen, perhehoidon, lasten ja nuorten huollon, lastensuojelun, adoptioneuvonnan, perheasioiden sovittelun, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen vahvistamiseen ja ratkaisemiseen liittyvien tehtävien sekä päätösten täytäntöönpanossa toimitettavaan sovitteluun kuuluvien toimenpiteiden ja lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian tuomioistuinsovitteluun kuuluvien asiantuntijapalveluiden *sekä* isyyden *ja äitiyden* selvittämiseen ja vahvistamiseen liittyvien tehtävien järjestämisestä sen mukaan kuin niistä lisäksi erikseen säädetään:

13) *vanhemmuuslaissa* (/);

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
 20 .

10.

Laki**sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain liitteen muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain (254/2015) liite seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Liite

Sosiaalihuollon palvelutehtävä	Säilytysaika
Adoptioneuvonta	Kaikki asiakasasiakirjat 120 vuotta lapsen syntymästä, paitsi rauenneet adoptioasiat 40 vuotta adoptioneuvonnan keskeyttämispäätöksestä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Ikääntyneiden palvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Isyyden selvittäminen	Kaikki asiakasasiakirjat 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Kasvatus- ja perheneuvonta	Kaikki asiakasasiakirjat 120 vuotta lapsen syntymästä, paitsi jos asiakkuus ei jatku tarpeen selvittämisen jälkeen, 30 vuotta selvittämisen päättymisestä.
Kehitysvammaisten erityishuolto	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Kotipalvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden päätökset, suunnitelmat ja asiakaskertomukset.
Kotoutumisen edistäminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään pysyvästi.

Opiskeluhoollon kuraattoripalvelu ja muu opiskeluhoollon sosiaalityö	Kaikki asiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta.
Lapsen elatusavun vahvistaminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Lapsen huollon ja tapaamisoikeuden turvaaminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Lastensuojelu	Lastensuojeluilmoitukset säilytetään 30 vuotta. Kaikki muut asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään päätökset, suunnitelmat ja asiakaskertomukset.
Omaishoidon tuki	Asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneitä koskevat päätökset, suunnitelmat ja asiakaskertomukset.
Perheasioiden sovittelu	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta.
Puolison elatusavun vahvistaminen	Kaikki vahvistetut elatussopimukset säilytetään pysyvästi. Muut asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta asian käsittelyn päättymisestä.
Päihdehuolto	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Sosiaaliasiamiestoiminta	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta asian käsittelyn päättymisestä.
Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Sosiaalinen luototus	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä.
Toimeentulotuki	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 12 vuotta palvelun päättymisestä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Työttömien työllistymisen tukeminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta.
Vammaispalvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta

	asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Vammaisten henkilöiden työllistymisen tukeminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.

*Ehdotus**Liite*

Sosiaalihuollon palvelutehtävä	Säilytysaika
Adoptioneuvonta	Kaikki asiakasasiakirjat 120 vuotta lapsen syntymästä, paitsi rauenneet adoptioasiat 40 vuotta adoptioneuvonnan keskeyttämispäätöksestä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Ikääntyneiden palvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Isyyden ja äitiyden selvittäminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Kasvatus- ja perheneuvonta	Kaikki asiakasasiakirjat 120 vuotta lapsen syntymästä, paitsi jos asiakkuus ei jatku tarpeen selvittämisen jälkeen, 30 vuotta selvittämisen päättymisestä.
Kehitysvammaisten erityishuolto	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Kotipalvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden päätökset, suunnitelmat ja asiakaskertomukset.
Kotoutumisen edistäminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään pysyvästi.
Opiskeluhuollon kuraattoripalvelu ja muu opiskeluhuollon sosiaalityö	Kaikki asiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta.
Lapsen elatusavun vahvistaminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.

Lapsen huollon ja tapaamisoikeuden turvaaminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Lastensuojelu	Lastensuojeluilmoitukset säilytetään 30 vuotta. Kaikki muut asiakasasiakirjat säilytetään 120 vuotta lapsen syntymästä. Pysyvästi säilytetään päätökset, suunnitelmat ja asiakaskertomukset.
Omaishoidon tuki	Asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneitä koskevat päätökset, suunnitelmat ja asiakaskertomukset.
Perheasioiden sovittelu	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta.
Puolison elatusavun vahvistaminen	Kaikki vahvistetut elatussopimukset säilytetään pysyvästi. Muut asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta asian käsittelyn päättymisestä.
Päihdehuolto	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Sosiaaliasiamiestoiminta	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta asian käsittelyn päättymisestä.
Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Sosiaalinen luototus	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä.
Toimeentulotuki	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 12 vuotta palvelun päättymisestä. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Työttömien työllistymisen tukeminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta.
Vammaispalvelut	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään 8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
Vammaisten henkilöiden työllistymisen tukeminen	Kaikki asiakasasiakirjat säilytetään 30 vuotta palvelun päättymisestä tai 12 vuotta asiakkaan kuolemasta. Pysyvästi säilytetään

HE 132/2021 vp

	8., 18. ja 28. päivänä syntyneiden kaikki asiakasasiakirjat.
--	--